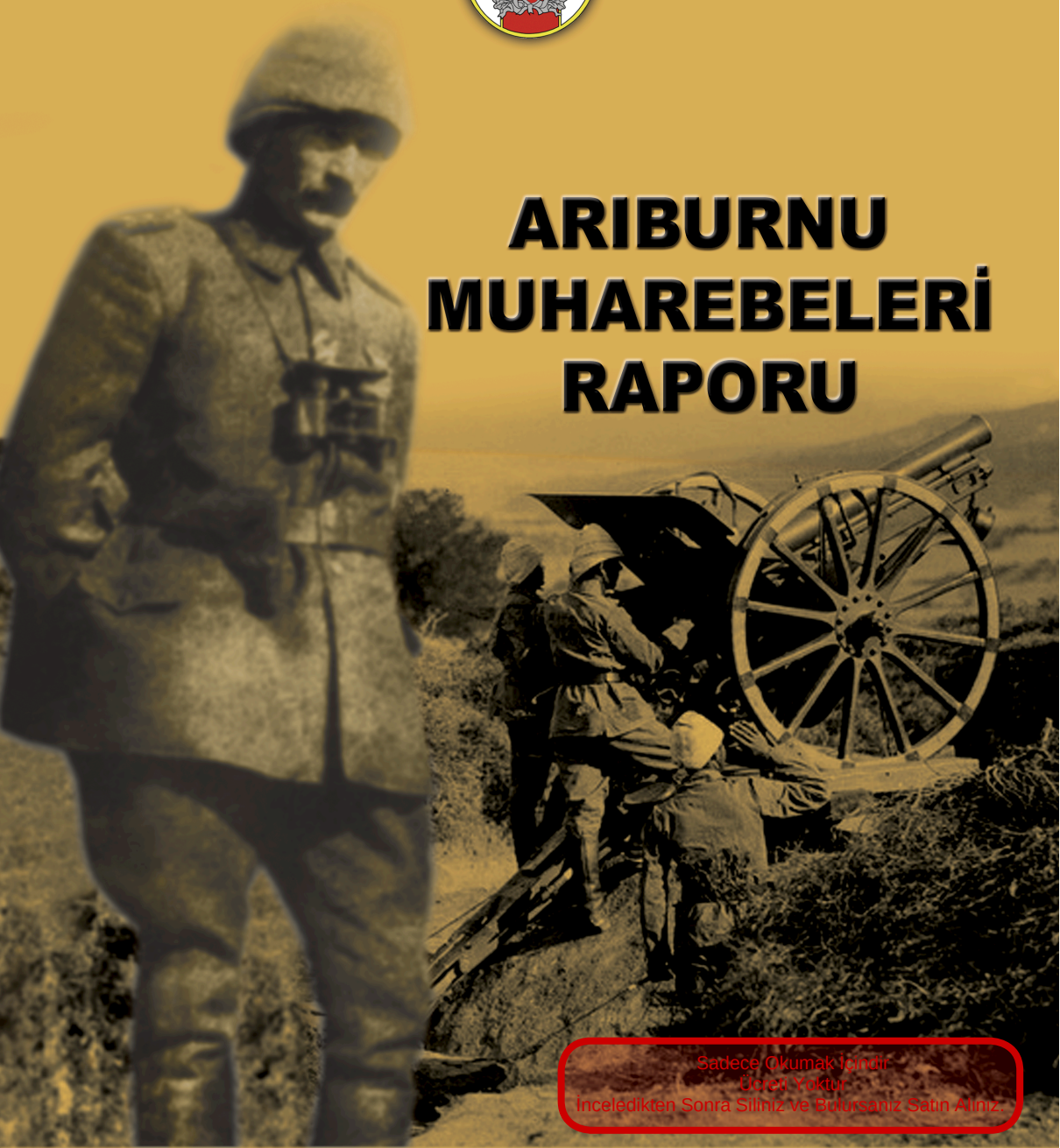
T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU

Satdece Okumak İçindir
Ücreti Yoktur
İncelédikten Sonra Silíniz ve Bulursanız Satın Alınız.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları

ANKARA 2011

Levent Şahverdi Arşivi

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU

MUSTAFA KEMAL

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIMEVİ
2011

Levent Şahverdi Arşivi

ISBN: 978-975-409-606-4
NSN: 7610270527079

YAYIN KURULU BAŞKANI
Korg.Abdullah ATAY

YAYIN KURULU
Dr.Kur.Alb.Sertif DEMİR
Uzm.Müt.Y. Serdar DEMİRTAŞ

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr.Öğ.Alb.Suat AKGÜL
Dr.Tar.Uzm.Hülya TOKER
Arş.Uzm.Sema DEMİRTAŞ

BELGE ARAŞTIRMA ve ÇEKİM
Arş.Uzm.Nuri BAYRAK
Arş.Uzm.Erol SESİGÜR
Bel.Kop.Lab.Tek.Erhan KANDEMİR

DÜZELTİ / SAYFA DÜZENİ
Red.Uzm.Ceyda YILDIRIM

KAPAK
Ceyhan KURHAN

Levent Şahverdi Arşivi

SUNUŞ

Türk tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olan Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti; Kafkas, Irak, Filistin-Suriye, Çanakkale, Avrupa (Galiçya, Makedonya, Romanya), Yemen ve Hicaz, İran ve Libya gibi birbirinden çok farklı coğrafyalarda savaşmak zorunda kalmıştır.

Türk tarihi için ayrı bir öneme sahip olan Çanakkale Cephesi; İtilaf devletlerinin Batı Cephesi'nde yaşadıkları çıkmazdan kurtarılması, Rusya'nın birlikleri üzerindeki baskının azaltılması amacıyla Türklerin başka bir bölgede savaşa sokulması, Çanakkale Boğazı ve Gelibolu Yarımadası ele geçirilerek oradan İstanbul'a ulaşıp Osmanlı Devleti'nin ba şkentinin işgal edilmesi, Boğaz'ın ele geçirilmesiyle Rusya'ya destek gönderilmesi gibi amaçlar doğrultusunda açılmıştır. İtilaf devletleri ilk olarak kara kuvvetleri olmadan yalnız donanmayla Boğaz'ı zorlamış; ancak 18 Mart 1915'te Türk ordusunun İtilaf kuvvetleri karşısında elde ettiği büyük zafer sonucu Boğaz'ı geçmek için amfibi bir harekâtın gerekli olduğuna karar vermişlerdir.

Müttefikler, Seddülbahir ve Arıburnu'nu esas çıkarma bölgesi olarak tespit etmişlerdir. Her iki bölgeye çıkan kuvvetler kendilerine verilen hedefleri elde ettikten sonra yapacakları koordine bir taarruzla Kilitbahir Platosu'nu ele geçirecek ve böylece yarımadanın güney kısmını tamamen işgal etmiş olacaktır. Bu amaç doğrultusunda 25 Nisan 1915'te çıkarma harekâtı başlamıştır.

Bölgede yapılan muharebelerin başından sonuna kadar rütbesinin (yarbay ve 1 Haziran 1915'ten itibaren albay) çok üstünde farklı görevlerde bulunan Mustafa Kemal, Harp Tarihi Şubesinin kendisinden hatıralarını yazmasını istemesi üzerine "Arıburnu Muharebeleri Raporu"nu yazmıştır.

Mustafa Kemal raporda; 19'uncu Tümen Komutanlığına atanmasından başlayarak Arıburnu'na yapılan ilk çıkarma günü olan 25 Nisan 1915 tarihinden Anafartalar Grup Komutanlığına atanma tarihi olan 8/9 Ağustos 1915 tarihine kadar olan süreçte bölgede yapılan muharebeler ve bu muharebeler çerçevesinde gelişen olaylara yer vermiştir.

Mustafa Kemal'in "Arıburnu Muharebeleri Raporu"nu yazma süreci, Şükrü Tezer'in "ATATÜRK'ün Hatıra Defteri" adlı eserinden takip edilebilmektedir. Eserde, Mustafa Kemal'in raporu 3 Aralık 1916'da yazmaya başladığı ve 10-12 Aralık 1916'da yaverine okuttuğu belirtilmektedir. Mustafa Kemal'in "Pek güzeldir. Kuvvetli vesaik vardır." şeklinde tanımladığı "Arıburnu Muharebeleri Raporu" Genelkurmay ATASE Başkanlığı Ar şivinde bulunan orijinal belgeler esas alınarak güncellenmiş ve Türk gençliğine tarih bilincinin doğru bir şekilde kazandırılması amacıyla yayımlanmıştır.

"Arıburnu Muharebeleri Raporu" adlı eserde emeği geçen Arşiv Şube Müdürü Dr.Öğ.Alb.Suat AKGÜL ve Arş.Uzm.Nuri BAYRAK'a; eseri günümüz Türkçesine aktararak yayına hazırlayan Dr.Tar.Uzm.Hülya TOKER ve Arş.Uzm.Sema DEMİRTAŞ'a teşekkür ederim.

Abdullah ATAY
Korgeneral
ATASE Başkanı

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
İÇİNDEKİLER..... III
ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU'NA DAİR BİRKAÇ SÖZ..... V
ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU..... 1
ÖN SÖZ..... 3
29 NİSAN 1915..... 51
30 NİSAN 1915..... 52
1 MAYIS 1915 GÜNÜ MUHAREBESİ..... 56
2 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 65
3 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 68
4 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 71
Düşmanın Kabatepe'ye Asker Çıkarması..... 71
5 MAYIS 1915 HAREKÂTI..... 72
6 MAYIS GÜNÜ HAREKÂTI..... 73
7 MAYIS 1915 HAREKÂTI..... 76
8 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 79
9 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 80
Düşmanın 9 / 10 Mayıs 1915'te Sağ Kanadımıza Yaptığı Hücum..... 80
10 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 81
11 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 83
12 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 86
13 MAYIS 1915 HAREKÂTI..... 90
14 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 91
15 MAYIS 1915 HAREKÂTI..... 91
16 MAYIS 1915 HAREKÂTI..... 92
17 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 95
ARIBURNU SAĞ KANADINDA 19'UNCU TÜMEN İN 18 MAYIS - 8 AĞUSTOS 1915 HAREKÂTI'NA DAİR MUHAREBE NOTLARI..... 101
18 MAYIS HAREKÂTI..... 101

Levent Şahverdi Arşivi

19 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 106
19 Mayıs 1915 Hücumu..... 106
20 MAYIS 1915 GÜNÜ..... 108
30 MAYIS 1915 GÜNÜ HALİT VE RIZA TEPESİ MUHAREBESİ..... 112
5 HAZİRAN 1915 GÜNÜ
30 VE 31 NUMARALI SİPERLER MUHAREBESİ..... 117
29 HAZİRAN 1915 GÜNÜ..... 120
6 AĞUSTOS 1915 GÜNÜ..... 128
7 AĞUSTOS 1915 GÜNÜ..... 130
8 AĞUSTOS 1915 GÜNÜ..... 133
ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU'NUN TIPKI BASIMI..... 141
EK'LER..... 283
DİZİN..... 299

Levent Şahverdi Arşivi

ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU'NA DAİR BİRKAÇ SÖZ

Çanakkale Muharebeleri'nin en önemli özelliklerinden biri de şüphesiz, İstiklal Savaşı'nın büyük kahramanı Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün ve İstiklal Savaşı'nın komuta kadrosunu oluşturan kişilerin Türk tarihinde önemli bir yere sahip olmasını sağlamasıdır. Nitekim Çanakkale Muharebeleri'nde görev alan pek çok komutan, İstiklal Savaşı'nda da Türk milletinin bağımsızlığını kazanması için büyük bir özveri göstermiştir. Çanakkale Muharebeleri'ne katılan komutanların bir kısmı, savaş sonrasında Türk tarihi için son derece önemli olan bu muharebelerle ilgili anılarını, yeni nesillere aktarmak amacıyla kaleme almışlardır. Bu eserler sadece anı özelliğini taşımayıp harp raporları, krokiler ve bazı belgeleri de içermektedir. Mustafa Kemal tarafından hazırlanan "Arıburnu Muharebeleri Raporu", bunlardan farklı olarak savaş ortamında, olayların üstünden fazla zaman geçmeden hazırlanmış olması ve belgeleri içermesi açısından son derece önemlidir. Harp Tarihi Şubesinin 29 Ekim 1916'da Mustafa Kemal'e gönderdiği yazı, raporun orijinalinde olmamakla birlikte olaylara açıklık getirmesi amacıyla eserin EK'ler bölümüne ilave edilmiştir. Ayrıca Gnkur.ATASE Başkanlığı Arşivinde bulunan Çanakkale Cephesi'ne ait fotoğraflar da yine EK'ler bölümünde yer almaktadır.

Mustafa Kemal'in 1916 yılında hazırladığı "Arıburnu Muharebeleri Raporu", 1968 yılında Uluğ İĞDEMİR tarafından çeviri yazısı yapılarak Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmıştır. Kaynak Yayınları da 1998 yılında raporu kısmen güncel bir hâle getirmiştir.

Mustafa Kemal'in "Arıburnu Muharebeleri Raporu"nun orijinali, Gnkur.ATASE Başkanlığı Arşivinde bulunmaktadır. Orijinal metin incelendiğinde yayımlanan her iki eserde de bazı eksiklikler olduğu tespit edilmiş, bu nedenle "Arıburnu Muharebeleri Raporu" Gnkur.ATASE Başkanlığı tarafından yeniden günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Raporun orijinali 135 sayfadır. Yukarda belirtilen her iki eserde de orijinal metin içinde yer alan iki sayfalık belge bulunmamaktadır. Orijinal metinde bulunan bu belgeler, 29 Haziran Muharebeleri'nin anlatıldığı bölümde yer almaktadır. Belgeler metnin akıcılığını bozmamak için dipnota ilave edilmiştir. Raporun orijinalindeki dipnotlar rakamla; orijinal metinde sehven yapılmış tarih hataları ve bazı açıklayıcı notlar raporun orijinal dipnotlarından ayırıcı olması amacıyla yıldız işareti ile verilmiştir.

Mustafa Kemal bu raporu; ön sözünde de belirttiği gibi Birinci Dünya Savaşı sırasında, Harp Tarihi Şubesi (Gnkur.ATASE Başkanlığı) tarafından harp tarihinin en doğru şekilde yazılması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla "Arıburnu ve Anafartalar Muharebeleri" ile ilgili bir raporun yazılmasının istenmesi üzerine hazırlamıştır. Mustafa Kemal bu raporu -kendisinin de belirttiği gibi- muharebelerin en yoğun olduğu ve zaman zaman sağlık durumunun bozulduğu bir dönemde yazmak zorunda kalmış, Harp Tarihi Şubesi tarafından yapılan çalışmanın gecikmemesi için mevcut kayıtlar ve hatıraları bir araya getirerek hazırladığı raporu göndermiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

“Arıburnu Muharebeleri Raporu”nun savaş ortamı içinde hazırlanması nedeniyle bazı karışıklıklar olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin; 25 Nisan Muharebeleri anlatılırken 30 Mayıs Muharebeleri ile ilgili bilgiler verilmiş, sonra yeniden 25 Nisan Muharebeleri’ne geçilmiştir. Ayrıca bazı birliklerin muharebelerine daha fazla ağırlık verilerek konu bütünlüğünden zaman zaman uzaklaşılmıştır. Yine sehven bazı tarihler yanlış yazılmıştır. Örneğin; 1331 yerine 1332 yazılmıştır. Bu tür yanlışlıklar dipnotlarda belirtilmiştir.

Olayların birbirine karışmaması için bazı yerlerde çizgi bazı yerlerde de üç yıldız konulmuştur. Raporda geçen bazı emirler, Gnkur.ATASE Başkanlığı Arşivinde bulunan birlik tarihçelerinde de mevcuttur. Raporda, Arıburnu Muharebeleri ile ilgili çok önemli hususlar yer almaktadır. Burada sadece muharebeler ve muharebelerin cereyan şekli anlatılmamış; aynı zamanda o dönemdeki teşkilat, ast-üst ilişkileri, komuta kadrosunda yer alan komutanların kişilikleri ve bu durumun muharebeye olan etkisi, Alman subaylar ve bu subayların Çanakkale Muharebeleri içindeki önemi, ordunun iaşe durumu, coğrafi durum ve bu durumun muharebe üzerindeki etkilerine de yer verilmiştir.

“Arıburnu Muharebeleri Raporu”nda Mustafa Kemal’in muharebenin her safhasında rütbesinin çok üstünde görev yaptığı görülmektedir. Zaman zaman üst makamların olumsuz cevap vermesine fırsat vermeden olaylara müdahale ettiği anlaşılmaktadır. Örneğin; 5’inci Tümen Komutanı Kannengiesser’in albay olması nedeniyle Mustafa Kemal’in -yarbay rütbesinde- sorumlu olduğu bölgede daha geniş yetkilerle bulunmak istemesi üzerine Mustafa Kemal, “… doğrudan doğruya vatanın çok önemli, hayati bir meselesini teşkil eden ve tarafımdan başlanıp bugüne kadar idare edilen muharebelerin ve özellikle bugün başlamış oldu ğum taarruzun sorumluluğunu, kendiliğimden henüz askerlik vasfını tan ımadığım yeni gelmiş bir ki şiye vermek istemediğimi ve kendisinin bir seyirci olarak yanımda bulunmasından başka bir şeye izin vermeyeceğimi açıklayarak sorumlu olduğum görevime devam ettim.” demiştir. Bu doğrultuda 3’üncü Kolordu Komutanını da uyarm ış ve 3’üncü Kolordu Komutan ının farklı bir şekilde davranmasına fırsat vermemiştir.

Arşivimizde orijinali “Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu, Klasör: 4921, Dosya: 117-A” numara ile kayıtlı bulunan, ATATÜRK araştırmalarına ve bilim dünyasına kaynak teşkil edecek olan “Arıburnu Muharebeleri Raporu”nu Çanakkale’de kahramanca savaşan Mehmetçiğe ithaf ediyoruz.

Dr.Öğ.Alb.Suat AKGÜL
Dr.Tar.Uzm.Hülya TOKER
Arş.Uzm.Sema DEMİRTAŞ

Levent Şahverdi Arşivi

ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU

MUSTAFA KEMAL

Levent Şahverdi Arşivi

ÖN SÖZ

Tarihin henüz kaydetmediği, insanlığın akıl ve hayalinden geçirmediği bir şiddet ve dehşetle devam eden, dünyanın kaderine hükmeden en büyük millet ve hükümetlerin geleceğini belirleyecek bir nitelik kazanması nedeniyle amaca ulaşabilmek için gelişmelerin en son ve mucizevi eserlerinden faydalanma fırsatını kaçırmayan tarafların ilim ve sanattaki gerçek güçlerini de insanlık âlemine gösterecek bir şekil alan Birinci Dünya Savaşı'nın safhalarını, gerektiği gibi kayıt altına alarak gelecek kuşaklara kıymetli bir harp yadigârı bırakmak düşüncesiyle bir eser yazma girişiminde bulunan Genel Karargâh* Harp Tarihi Şubesi** tarafından, ilgili olduğum Arıburnu ve Anafartalar'daki harekât ve muharebelere ait hatıra ve görüşlerimi içeren ayrıntılı bir rapor gönderilmesi ısrarla talep edilmektedir. Gerçekten, bizzat sevk ve idare ettiğim Arıburnu kuvvetleri ve Anafartalar grubundaki harekât ve muharebelerin yapılışı hakkında ayrıntılı rapor düzenlenmesi için harp ceridelerindeki resmî belgelerden başka yazılı ve yazılı olmayan hatıratım mevcut ise de bunların amaca yönelik olması ve askerî tarihimizi tamamıyla aydınlatıp zenginleştirecek tarzda düzenlenip yazılması, ancak bütün hatıraları sükûnetle gözden geçirmeye uygun zaman ve mekân bulmaya bağlıdır. Gerçekten, öncelikle Arıburnu'ndaki faaliyet, Anafartalar Muharebeleri'nin verdiği yorgunluk, hasta düşünceye kadar devam etti. Bu nedenle ihtiyaç duyduğum dinlenmeyi biraz gerçekleştirmiş isem de bu da amaca yetecek kadar olmadan doğudaki harekâta (…)*** katıldım. Buradaki hayatım ise hızla devam etti. Bir an olsun sakin kalmaya fırsat bulamadan Bitlis, Muş, Çapakçur**** cephelerindeki harekât ve muharebeler; bunu müteakip 2'nci Ordu Komutanlığı vekâletine atanarak yeni bir görevin gerektirdiği sorumluluğun yüklediği fazla meşguliyet nedeniyle ihtiyaç duyduğum sükûneti ve uygun zamanı bulmaya fırsat olmadığı gibi, harbin devamı süresince de bunu elde etmek imkânsızdı. Bu nedenle, yaptığım harekâtlar (…)***** hakkında tam anlamıyla bir tarihî belge yazmayı barış imzalanıncaya kadar erteleyip Harp Tarihi Şubesinin yazmaya başladığı kitabın yazılmasının ertelenmesine neden olmamak için, şimdilik ancak yanımda bulundurabildiğim hatıra defterinden çok zor şartlarda ve fırsat bulduğum zamanlarda toplayıp düzenlemek ve bu şekliyle de Harp Tarihi Şubesinin amacına hizmet edebileceğini düşündüğüm kısımları göndermek zorunda kaldım.

25 Ocak 1917
Mustafa Kemal

---

* Genelkurmay Başkanlığı
** Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
*** Raporun orijinalinde bu kısım silik olduğu için okunamamıştır.
**** Bingöl.
***** Raporun orijinalinde bu kısım silik olduğu için okunamamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Sofya'da askerî ataşe iken Tekirdağ'da kurulmakta olan 19'uncu Tümen Komutanlığına atandım.

19'uncu Tümen henüz istenildiği gibi kurulmadan İtilaf devletlerinin Çanakkale Boğazı'nı tehdide başlamaları üzerine, tümenin yalnız 57'nci Alayı ile Maydos'a hareket emrini aldım.

57'nci Alay ve 19'uncu Tümene bağlı yardımcı sınıfları nakil için gelen vapurların deniz şartlarının nakliyatı imkânsızlaştırıp hareketi geciktirmesine rağmen, hareketimi hızlandırmam emredilmekteydi. Amaç, beraber götüreceğim birliklerle gitmekse bunun istenildiği gibi hızlandırma imkânı olmadığı; eğer yalnız benim Maydos'a gitmem isteniyorsa nakliye vapurlarından birinin şahsıma tahsis edilmesine izin verilmesi gereğini arz ettim. Cevap olarak bir vapura binerek hareket etmem, bu olamadığı takdirde de Muratlı İstasyonu'na atla gitmem, oradan trenle ve daha sonra da diğer bir istasyondan yine atla Maydos'a ulaşmam gerektiği; 3'üncü Kolordu Komutanlığından emredilmekteydi.

Bu emirden bir an önce Maydos'ta bulunmam gerektiği anlaşılmakta ise de karadan gitmekle, denizin durgunlaşmasını beklemekle geçecek zamandan daha fazla zaman harcanacağı düşünüldüğünden ve bu sırada deniz şartlarının harekete uygun hâle geldiği anlaşıldığından birliklerle beraber vapurlarla Maydos'a gelinmiştir.

Maydos'ta, İstanbul'dan gönderilen 72'nci ve 77'nci Alaylar 19'uncu Tümene katıldı ve tümen yeniden teşkil edildi. Maydos bölgesinde bulunan 9'uncu Tümenin 26'ncı ve 27'nci Alayları (…) [*] bataryalarının da emrime verilmesiyle "Maydos Mıntıka Komutanlığı" oluşturuldu. Ece Limanı'yla Seddülbahir ve Morto Limanı (dâhil) arasındaki sahilin muhafazasıyla görevlendirildim. Aldığım talimatlara göre hem Müstahkem Mevki Komutanlığı ve hem de 3'üncü Kolordu Komutanlığının emrinde bulunacaktım. Bu irtibat; bir tarafa taktik, diğer tarafa idare irtibatı olmayıp her iki makama da taktik bağlılıktı.

Balkan Savaşı'nın son safhasında Tuğgeneral Fahri'nin emrinde bulunan Mürettep Kuvvetler Kurmayı ve Harekât Şube Müdürü görevinde bulunduğum sıralarda, sahili ve sahilin muhafaza ve savunma şeklini ayrıntılı olarak inceleme fırsatı bulmuştum.

İnceleme sonucu edindiğim kanaate göre; düşman, Seddülbahir ve Kabatepe civarlarındaki sahile aynı anda çıkarma yapabilirdi. Bu durum karşısında, düşman çıkarmasına sahilde engel olacak şekilde savunma yapmanın mümkün ve gerekli olduğu görülmüştü. Bu itibarla 26'ncı ve 27'nci Alaylar tarafından Kabatepe ve Seddülbahir sahil bölgesinde alınmış olan savunma düzeni, bizzat gezilip görülerek ve ileri sürülen görüşler dikkate alınarak değiştirilmişti. Bu sahil parçalarının her biri için birer alay yeterli

[*] Bu kısım, raporun orijinalinde yazının üzerinde mürekkep lekesi olduğu için okunamamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

görülmüştü. 19'uncu Tümen; bir alayıyla Sarafim Çiftliği'nde, kalan kısmıyla da Maydos'ta tutulmuştu.

Maydos Mıntıka Komutanlığım sırasında önemli, hatırlanmaya değer olarak meydana gelen olay; düşman kuvvetlerinin Kumkale'ye olduğu gibi, Seddülbahir'e de çıkarma teşebbüsünde bulunmasıdır.

O gün, Müstahkem Mevki Komutanı olan Cevat Pa şa, kendisiyle Kilitbahir'de görüşmemizi emir ve arzu etmişti. Görüşmeden sonra Cevat Paşa ile birlikte gelmiş olan Sahiller Müfetti şi Usedom Paşa da beraber olduğu hâlde Rumeli sahil bataryalarını gezmek, bir sahra bataryas ı için mevzi seçmek üzere benim de refakatim arzu edilmiş ve hep birlikte gidilmişti. Görevi bitirip Cevat Paşa'dan Kilitbahir'de ayrıldıktan sonra Maydos'a dönüşüm sırasında, düşmanın Seddülbahir'e asker çıkardığı ve asker dolu birçok mavnanın aynı noktaya yanaşmakta olduğu haberini aldım. Bunun üzerine zaten kurmayım tarafından haberdar edilmiş olan 19'uncu Tümen alayları harekete haz ır hâle getirilmiş ve Seddülbahir bölgesinde bulunan 26'ncı Alay Komutan ına, "Bizzat şimdi yanınıza hareket ediyorum. Benim oraya gelişime kadar sahile çıkmış olan dü şman mutlaka denize dökülecektir." emri telefonla bildirilmişti. Dörtnala alay karargâhının bulunduğu Kirte'ye, oradan da doğruca Seddülbahir'e gittim. Oraya ulaştığımda, düşmanın karaya ayak basmış olan küçük bir kuvveti, orada bulunan kuvvetimizin süngü hücumuyla tamamen mahvedilmişti. Çıkarma yapılan noktanın bu şekilde ciddi olarak savunulduğunun düşman tarafından anlaşılması üzerine, Seddülbahir'e dolu olarak yönelmi ş çıkarma sandalları ve mavnalar Kumkale'ye doğru yön değiştirmişlerdi.

Gece karanlığında yaralıları dolaştığım sırada, Mehmet Çavuş adında birinin düşmana hücum sırasında elindeki silahın kullanılmaz hâle gelmesi nedeniyle hücuma taşla devam ettiğini gördüm. Teşvik edeceği düşüncesiyle derhâl orada Mehmet Çavuş'un nişanla ödüllendirilmesini arz ve rica ettim. (Daha sonra çok şöhret kazanan Mehmet Çavuş budur.)

Düşmanın çıkarma teşebbüsündeki amacının; Boğaz girişinin iki yanında Seddülbahir ve Kumkale'de çıkarmayı ba şaracağı kuvvetlerle, karada birer dayanak noktasına sahip olmak ve bu sayede donanmasıyla Boğaz'ı zorlamak için yapaca ğı deniz harekât ını kolayla ştırmak olduğunu düşünüyordum. Düşman bu teşebbüsünü başaramamış olsa da Seddülbahir ve Kumkale'de Boğaz girişini savunan vasıtaların mahiyetini tamamen anlamak ve keşfetmek gibi ikincil bir amacını gerçekleştirmişti.

---

18 Mart 1915 günü sabahı, Maydos'taki karargâhıma gelen Müstahkem Mevki Komutanı Tuğgeneral Cevat Paşa ile birlikte kendilerine Seddülbahir sahilini muhafaza için yaptığım düzenleme ve aldığım tedbirleri arazi üzerinde göstermek amacıyla Kirte'ye hareket ettik. Oraya

Levent Şahverdi Arşivi

ulaştığımızda ayrıntıları, konuyla ilgili belgelerde anlatıldığı şekilde, düşman donanmasının özel bir maksatla Boğaz'a yaklaşarak girişi bombardımana başladığını gördük.

Düşman donanmasının Kirte ve Alçıtepe istikametlerine yönelttiği atışlarının altında kaldık. Bunun üzerine, söz konusu bölgenin muhafazasıyla görevlendirilen 26'ncı Alay Komutanına dikkatli olunması konusunda şifahi talimatlar verdikten sonra, Cevat Paşa'nın görevi başında bulunabilmesi için Maydos'a döndük. Düşmanın yenilgisiyle sonuçlanan bugünkü muharebe yalnız denizden cereyan etmiş, karada düşmanın bazı gemileriyle sahili ateş altında bulundurmasından başka dikkate değer bir olay olmamıştı.

Bu deniz muharebesinden sonra düşmanın Boğaz'ı yalnız donanmayla zorlayarak amaçlarına ulaşma ümitlerinin kalmadığını düşünüyor, sahile asker çıkarmak suretiyle teşebbüslerine devam edeceklerine ihtimal veriyordum. Bu düşünceden hareketle muhafazasını üstlendiğim bölgenin çıkarmaya daha uygun olan noktalarında; tel örgüler çekmek, mitralyözler yerleştirmek, müstahkem mevkiden alınan Northenfieldlerden* yararlanmak suretiyle savunma önlemlerini artırmak, bütün birlikleri ve ihtiyat kuvvetlerini tetikte bulundurmak için tedbirler alınmaktaydı.

Düşmanın İmroz, Mondros Limanlarında görülen deniz faaliyetleri ve çeşitli kaynaklardan alınan bilgilerden de büyük kuvvetlerle ciddi olarak çıkarma teşebbüslerinde bulunacağına kesin olarak kanaat getirdim. Benim değerlendirmelerime göre; düşmanın çıkarma harekâtına saha olarak seçeceği sahil, muhafazasını üstlendiğim Maydos mıntıkasında Seddülbahir ve Kabatepe'nin kuzeyi ve güneyi idi. Bu tarafa yakın olduğumdan düşmanın çıkarma teşebbüsünde bulunması hâlinde, bütün birlik komutanlarına hareket tarzlarını talim ettirmek amacıyla daha sonra muharebe alanı hâline gelen saha üzerinde birkaç gün harp oyunu yaptırdım.

Hakikaten düşman, Seddülbahir bölgesini kuzeyden güneye boydan boya ateş altında bulundurabilme imkânına sahipti. Buna karşı, sahilde bulunan birliklerimizi takviye için hareket edecek olan kuvvetler, Alçıtepe'den sonra gözetlemeden ve ateşten saklanmanın mümkün olmayacağı düz bir bölgeyi geçmek mecburiyetinde kalacaklardı. Düşman; bu bölgeye çıkmayı ve Alçıtepe'yi ele geçirmeyi başardığı takdirde, Boğaz'ın girişinden itibaren önemli bir kısmına sahip olma imkânını elde edebilecekti. Alçıtepe'ye yerleştireceği bataryalarla bu tepe hizasına kadar olan Boğaz kısmının iki taraftaki bataryalarına etkili olacak, özellikle Rumeli sahilindeki bataryaları tahrip edecek, donanması da Boğaz'ın içine girecek ve böylece hep birlikte amaçlarını gerçekleştirmiş olacaktı. Düşmanın Seddülbahir'e çıkmasını

* Northenfield: Bir tüfek cinsi.

Levent Şahverdi Arşivi

önleyecek kuvvet, doğrudan doğruya sahilde savunma mevzisine yerleştirilen kuvvetten ibaret olacaktı.

Bu kuvvet, önemli düşman teşebbüsüyle orantılı olarak kendisini donanma ateşinin etkisine karşı koruyacaktı. Ancak düşman piyadesinin sahile yaklaşıp çıkarma yapmaya başlaması anında uygulamaya koyabilecek önlemlerden mahrum bulunduğu takdirde, tehlikenin giderilmesinin zor olacağını görmüştüm. Bu düşüncelerimi, 18 Mart 1915 günü birlikte Kirte'ye hareket ettiğimiz sırada Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa'ya da izah etmiştim. Cevat Paşa, Seddülbahir bölgesinin çok dar olması nedeniyle düşmanın önemli kuvvetlerine savaş alanı olamayacağı kanaatinde olduğunu söylemişti.

Kabatepe ve civarındaki sahil hakkındaki düşüncelerim şunlardı: Bu sahil kısmı, Boğaz'ın gerçekten kilidi olan Kilitbahir'e çok yakın bulunuyor. Düşman baskın tarzında bu sahile çıktığı ve kendisini durduracak kadar kuvvetle karşılaşmadığı takdirde, doğrudan doğruya Maydos ve Kilitbahir'e etki etmek suretiyle çok hızlı bir şekilde amacına ulaşabilirdi. Bu amaca ulaşmasında kendini engelleyebilecek kuvvetler, Seddülbahir bölgesine yardımı engellenecek kuvvetler olabilecekti ki bu takdirde amacını, Seddülbahir bölgesine çıkardığı kuvvetlerle gerçekleştirebilirdi. Her durumda, her iki tarafta aynı zamanda birer kuvvetli işgal müfrezesiyle işe başlamak ve başarılı olunan bölgede ihtiyat kuvvetlerini kullanmak, düşman için örnek teşkil eden bir hareket olacaktı. Bu nedenle, Seddülbahir bölgesinde olduğu gibi bu bölgenin de sahil üzerinde yeterli kuvvetle doğrudan doğruya savunulması gerektiğini düşünüyordum.

Düşmanın Anadolu tarafında, Menderes mıntıkasına kuvvet çıkarmasını muhtemel ve tehlikeli görmüyordum. Balkan Savaşı'nın son safhasında, Çanakkale'nin bu ihtimale karşı muhafaza ve savunma şeklini araştırıp savunma tertibatını belirleyip uygulamakla görevlendirilmiştim. Bu görevim nedeniyle yaptığım incelemelerden, düşmanın Menderes sahiline çıkaracağı kuvvetlerin çıkarma safhasında önemli bir direnişle karşılaşmayabileceklerini anlamıştım. Ancak çıkarmadan sonra düşman, Boğaz'a etki edecek hatta gelinceye kadar uzun bir mesafe boyunca arazi engellerinden yararlanabilecek tevkif kuvvetleri karşısında kalacak ve en nihayetinde Çanakkale'nin güney cephesinde savunma değeri yüksek bir savunma hattıyla karşılaşacaktı. Düşman, bu tarafta çok fazla güvendiği donanmasından da Seddülbahir ve Kabatepe sahillerinde olduğu gibi yararlanamayacaktı. Düşmanı daha ileride olmasa bile bu savunma hattında durdurabilecek kadar yardım kuvvetinin yetiştirilmesine imkân olabileceğini düşünüyordum.

Düşmanın Bolayır tarafına bir kuvvet çıkarmasını, Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanı sıfatıyla Gelibolu ve Bolayır'da bulunduğum sıralardaki incelemelerime dayanarak ihtimal dâhilinde görmüyordum. Ancak bu tarafa

Levent Şahverdi Arşivi

yapılacak bir çıkarma, yine Seddülbahir ve Kabatepe civarına çıkarılacak kuvvetlerin desteklenmesi ve hedefe ulaşmayı kolaylaştırmak için ikinci bir görüş olarak kabul edilebilirdi. Hâlbuki böylesine ikincil plandaki bir amacı gerçekleştirmek, asıl amaç için ayrılacak kuvvetlerin israfına yol açacaktı.

Yukarıda yaptığım değerlendirmeye göre, üstlendiğim görevin güvenle yapılması için sahip olduğum kuvvetleri -ki 19'uncu Tümenin üç alayıyla 9'uncu Tümenin iki alayından ibaretti- yetersiz gördüm. Gerçekten daha sonra Maydos tarafında kuvvetin artırılması meselesi, Başkomutanlık Vekâleti tarafından dikkate alınarak öncelikle 9'uncu Tümenin kalan birlikleri Anadolu tarafından Maydos bölgesine geçirilmeye başlandı. 23 Mart 1915'te Müstahkem Mevki Komutanlığından gelen emirde; 9'uncu Tümenin Maydos bölgesinde bulunan 26'ncı ve 27'nci Alaylarından başka diğer birliklerinin de bu bölgeye nakledileceği, Müstahkem Mevki bölgesinin Rumeli Mıntıkası Komutanlığına 9'uncu Tümen Komutanı Albay Halil Sami'nin tayin edildiği, Saz Limanı'ndan Tenkerdere mansabına* kadar olan Rumeli sahil bölgesini korumak için tahsis edilen kuvvetin 9'uncu Tümen kuruluşuna dâhil kuvvetten ibaret olduğu, komutanı bulunduğum 19'uncu Tümenin Maydos'ta toplu olarak genel ihtiyatı teşkil edeceği ve bu tümenin gerektiğinde 3'üncü Kolordu tarafından da çağrılabileceği gibi Müstahkem Mevkinin Anadolu ve Rumeli bölgeleri için de istihdam olunacağı bildirilmişti.

Müstahkem Mevki Komutanlığının bu emri alındığı gün, 19'uncu Tümenin 72'nci ve 77'nci Alayları, 9'uncu Tümenin 26'ncı ve 27'nci Alaylarının daha önce bulundukları sahil bölgelerini gözetlemek ve korumakla meşgul olduklarından; 23 Mart 1915 saat 21.40'ta verdiğim tümen emriyle -24 Mart 1915 akşamına kadar- 26'ncı ve 27'nci Alaylar daha önce bulundukları sahil mıntıkalarını 24/25 Mart gecesi teslim almışlar ve 72'nci ve 77'nci Alaylar Sarafim Çiftliği ve Maydos'taki ordugâhlarına dönmüşlerdir.

24 Mart 1915 günü 9'uncu Tümen Komutanı Albay Halil Sami Maydos'a geldiğinde, bölgeyi ve bölgede emrine verilen kuvvetleri kendisine teslim ettim. O günden sonra tümenin talim ve terbiyesiyle meşgul olunmuş ve aynı zamanda Kilitbahir etrafında yapılmaya başlanan Çamburnu Tabyası -100(?) rakımlı tepe -230- Havuzlar' ın kuzeydoğu sırtlarındaki kesin savunma hattının tahkimatının tamamlanmasına devam edilmiştir.

Halil Sami Bey, sorumlu olduğu bölgede ne şekilde savunma yapılacağı konusundaki görüşlerimi sordu. Kendisine, düşmanı karaya çıkartmamak suretiyle görev yapmanın mümkün olduğu hakkındaki görüşlerimi ve bunun için bana göre düşmanın çıkarma yapma ihtimali yüksek olan iki sahil bölgesinin yani Kabatepe civarı ve Seddülbahir sahil kısımlarının düşmanın çıkarma teşebbüsü hâlinde, derhâl savunma hattı

* Mansab: Bir ırmağın denize veya bir çayın ırmağa döküldüğü yer, ağız, kavşak.

Levent Şahverdi Arşivi

sahilde kurulacak şekilde kuvvetli tertibat alma gereğini belirttim. Halil Sami Bey, belirttiğim şekilde önlemler almıştır.

Ben Maydos bölgesinin muhafazasında; düşmanın teşebbüsü anında, doğrudan doğruya sahili savunmaya tahsis edilmesi gereken bir tümenin Maydos civarında bulundurulacak ihtiyat kuvvetlerinin takviyesine kadar görevini devam ettireceğini; fakat her durumda doğrudan doğruya söz konusu bölgeye tahsis edilmiş ve bölge komutanının emrinde hiç olmazsa bir tümenin daha Maydos ve civarında bulunmasını zorunlu görüyordum.

Gerçi 19'uncu Tümen, Maydos ve civarında toplu olarak bırakılmıştı. Fakat bu tümen, bölge ihtiyatı ve bölge komutanının doğrudan doğruya emri altında olmayıp bir ordu ihtiyatıydı. 19'uncu Tümen; duruma göre 3'üncü Kolordu Komutanlığı ve Müstahkem Mevki Komutanlığı gibi mercilerin takdirlerine göre istihdam olunabilecek, Maydos Mıntıkası Komutanının 19'uncu Tümene emir verme yetkisi bulunmayacaktı.

19'uncu Tümenin 9'uncu Tümen emrine girmesi gereği uygun görülerek o şekilde hareket edilmiş olduğu bildirilmişti. Buna cevap olarak 3'üncü Kolordu Komutanlığının 25/26 Mart 1915 tarihli gizli emrinin ikinci maddesinde "9'uncu Tümen Komutanlığının emrine girmesi doğru değildir." denilmekteydi.

9'uncu Tümen Komutanı Halil Sami Bey'i, Selanik'te Numune Tabur Komutanı olduğu 1907/1908 tarihlerinden itibaren çok iyi tanımaktaydım. Temiz kalpliliğiyle çok saygıdeğer olan bu arkadaşımızın, Çanakkale Boğazı'nın en önemli kara mıntıkasını muhafaza gibi önemli bir görevde sevk ve idare bakımından zor durumda kalma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünüyordum. Bununla beraber, bugünlerde bu emir-komuta ve kuvvet meselesinin Başkomutanlık tarafından ciddi olarak dikkate alındığı ve 5'inci Ordunun kurulmasıyla bu önemli konu için uygun görülen tedbirlerin alınmakta olduğu görülmekteydi.

3'üncü Kolordu Komutanlığının 29/30 Mart 1915 saat 01.45 şifreli telgrafında; 19'uncu Tümenden bir alayın 31 Mart 1915'te Çanakkale'ye gönderilmesi Ordu Komutanlığının emri gereği olduğu ve bu amaçla Genel Karargâhtan vapur istenildiği, şayet gelmezse oradaki mevcut araçlardan yararlanılarak ve Müstahkem Mevki Komutanlığı ile de irtibat kurarak alayın mümkün olabildiğince naklinin sağlanması ve artık Sarafim Çiftliği'nde bir alayın bulundurulmasına gerek kalmadığı bildirilmekteydi. Yapılan haberleşmede, Müstahkem Mevki Komutanlığı bu konuda görüş bildirmemiş ve meseleye müdahale etmekten çekinmiştir.

Bunun üzerine 3'üncü Kolordu Komutanlığına şu müracaatta bulundum:

Levent Şahverdi Arşivi

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

Maydos
30 Mart 1915

29/30 Mart 1915 ve 318 sayılı şifreye cevaptır:

Tümenden bir alayın Çanakkale'ye nakli konusunda Müstahkem Mevki Komutanlığıyla yapılan haberleşmede; bir alayın Çanakkale'ye nakli hakkında Müstahkem Mevki Komutanlığının bilgisi olmadığı, bundan dolayı nakliyatın yapılması ve alay karşıya geçtikten sonra emir-komutanın düzenlenmesi için 5'inci Ordu Komutanlığına başvurulması gerekti ği bildirilmiştir. İstanbul'dan vapur geldiği takdirde Çanakkale ve Maydos sevkiyatları (?...) vasıtasıyla yapılabilmesi mümkünse de gelmediği takdirde ne yapılacaktır? Alay karşıya geçtikten sonra emir-komuta ve idari yönden yine tümene mi bağlı olacak, Menderes civarında bulunan 11'inci Tümene mi yoksa Müstahkem Mevki Komutanı emrine mi tâbi olacakt ır? Alay karşı tarafta Çanakkale'de mi kalacak yoksa Menderes mıntıkasının herhangi bir noktasına mı sevk olunacaktır? Alaya ona göre tebligatta bulunulmak üzere emir verilmesi, tümen bir alayını karşıya göndererek parçalandıktan sonra yine gerektiğinde Gelibolu'ya getirilmek üzere genel ihtiyat olarak mı görevlendirileceği yoksa Maydos mıntıkasının bir ihtiyatı gibi mi kabul edileceği, böyle olduğu takdirde söz konusu mıntıka komutanıyla emir-komutanın ne şekilde sağlanacağının bildirilmesi rica olunur.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

Buna alınan cevap da şu idi:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Gelibolu'dan
30 Mart 1915

Cevap: 30 Mart 1915 (telefona)

31 Martta Çanakkale'ye geçirilecek olan alayınız, yeni komuta durumu belirleninceye kadar, önceden olduğu gibi emrinizde olacaktır. Belirtilen günde vapur gelmese de gerek Maydos'ta ve gerek Çanakkale sevkiyatında mevcut araçlardan yararlanılarak alayın mutlaka nakline çalışılması gerekir. Tümenin görevi değişmemiş olup doğrudan doğruya kolorduya bağlıdır.

3'üncü Kolordu Komutanı
Tuğgeneral
Esat"

Tümen tarafından 77'nci Alay seçilmiş ve tümen kurmay ı gözetimi altında 31 Mart 1915 öğleden önce saat 08.00'den itibaren nakline başlanmış ve alay, 31 Mart/1 Nisan 1915 gecesi tamamen Çanakkale'de

Levent Şahverdi Arşivi

ordugâhlara yerleştirilmiş ve şehrin güvenliği için tedbirler alınmıştı. 31 Mart 1915 günü Maydos'a, 3'üncü Kolordu Komutanıyla birlikte gelen 5'inci Ordu Komutanı Liman Paşa'nın şifahen verdikleri emre göre; Çanakkale'ye geçirilmiş olan Alayın görevi, orada askerî inzibatı kurmaktan ibaret olacaktı. Bu doğrultuda Alay Komutanlığına gerekli emir ve talimat verilmiş ve tatbik ettirilmişti.

Aynı gün Ordu Komutanı, 9'uncu Tümen Komutanı tarafından sahilin muhafazası için alınan önlemleri teftiş etmek üzere önce Kabatepe'ye daha sonra Alçıtepe'ye gittiler. Benim de refakatim emredildiğinden ben de beraber bulundum.

Liman Paşa, 9'uncu Tümen tarafından doğrudan doğruya sahilin savunması için alınmış olan önlemleri uygun bulmadılar. Liman Paşa, sahili zayıf birliklerle gözetlettirerek birliklerin çoğunu geride bulundurmak ve düşman karaya çıktıktan sonra gerideki ihtiyatlarla süngü hücumuyla karaya çıkacak olan düşmanı denize dökmek fikrini tavsiye ediyorlardı. Bu nedenle yeniden yapılmasını emrettikleri düzenleme, bu düşünceden hareketle yapılacaktı.

Liman Paşa'nın bu konudaki emirleri, 3'üncü Kolordu ve 9'uncu Tümen Komutanlarınca arazi üzerinde tatbik edilerek gerekli tertibat alınmıştı.

Karargâhlarımıza dönüşte, 9'uncu Tümen Komutanı yanıma gelerek alınması emredilmiş olan yeni düzenlemelerin kendisine güven vermediğini belirtti ve bu konuda benim fikrimi sordu. Ben de bütün sahilin yalnız gözetlemeyle yetinilmesi fikrine esasen eskiden beri karşı olduğumdan, Halil Sami Bey'e bu yönde fikir ve görüşlerimi bildirdim. Bunun üzerine 9'uncu Tümen Komutanı, Kolorduya yazdığı bir raporla istirhamlarda bulundu.

77'nci Alay, 6 Nisan 1915 tarihinden itibaren tekrar Maydos'a nakledilerek Kilye civarında ordugâha yerleştirildi.

3'üncü Kolordu Komutanının 8 Nisan 1915'te gelen dokuz sayılı Kolordu emrinde; 5'inci Ordunun teşkili ve Gelibolu Yarımadası'nda bulunan 3'üncü Kolordunun Bolayır hattından itibaren yarımadayı muhafazayla görevlendirildiği, 7'nci Tümenin Bolayır hattında Deliyani Limanı'na kadar, 9'uncu Tümenin Ağıldere'den itibaren yarımadanın tüm Muarız Körfezi'ne bakan güney kısmına tahsis edildiği, Deliyani Limanı ile Ağıldere arasında jandarma birlikleri bulunduğu bildiriliyordu.

Bu emrin dokuzuncu maddesinde, "19'uncu Tümen genel ihtiyattır; düşmanın gerçek çıkarma harekâtına göre Gelibolu, Maydos bölgelerinde veya Anadolu tarafında istihdam olunacaktır. Tümenin bir alayıyla dağ taburunun Bigalı havalisinde, diğer alayının Maltepe civarında ve kalan kuvvetlerinin Maydos'ta bulunması uygundur." denilmekteydi.

Bu emirden önce, 8 Nisan 1915'te tümenin konuşu şöyle idi: 77'nci Alay, Kilye İskelesi batısında ordugâhta; 57'nci Alay, 1'inci ve 2'nci

Levent Şahverdi Arşivi

Taburlarıyla ve 9'uncu Tümenden verilmiş olan seri sahra bataryası ve istihkâm bölüğü Çamburnu'nda ordugâhta; tümenin diğer kuvvetleri Maydos'taki konaklara yerleştirilmişti. Bigalı köyü ile Bigalı Kışlasında, birer cephane kolu bulunmaktaydı. Dokuz sayılı Kolordu emri gereğince; tümenin konuşu 10 Nisan 1915 tarihli tümen emri ile değiştirilerek 57'nci Alay ve dağ taburu Bigalı'ya, 77'nci Alay ve sahra topu 39'uncu Alay 1'inci Tabur (15'inci Tümenden yeni gelen) Maltepe'ye nakledilmiş ve Maydos'ta yalnız 72'nci Alay ile süvari bölüğü ve bazı kollar bırakılmıştı.

Tümenin büyük kısmının Bigalı taraflarında toplanması nedeniyle, tümen karargâhının da o tarafa nakli kararlaştırılarak 10 Nisan 1915'te 3'üncü Kolordu Komutanlığına bildirilmişti. 19 Nisan 1915'te tümen ile Bigalı - Turşunköy ve Maltepe - Anafartalar - Turşunköy istikametlerinde yaptırılan bir tatbikattan sonra tümen karargâhı, Bigalı köyünde tesis edildi. Daha sonra 23 Nisan 1915 günü, düşman tayyare filosu tarafından Maydos'un bombardıman edilmesi üzerine 72'nci Alay da Kilye Limanı'nın kuzey sırtlarında bulunan ordugâha çıkarıldı.

24 Nisan 1915 günü Maydos'a gelip tekrar Gelibolu'ya dönen 3'üncü Kolordu Komutanıyla görüşmek üzere Maydos'a gittiğimde, şifahen aldığım emir üzerine; Turşun'da bulunan Bursa Seyyar Jandarma Taburunu değiştirmek üzere, 77'nci Alayın 3'üncü Taburunu gönderdim. Bu tabur, Bursa Seyyar Jandarma Taburunun gözetlemekle görevli olduğu sahil bölgesini teslim aldı.

19 Nisan 1915'ten 25 Nisan 1915 sabahına kadar Kolordudan gelen tebliğlerde verilen bilgiler şu şekilde özetlenebilir:

"18 Nisan 1915'te bir düşman zırhlısının İnöz'ü bombaladığı, aynı gün Çanakkale'den kalkan bir tayyaremizin Bozcaada'ya bombalar attığı, düşmanın piyade, mitralyöz ve topçu ateşlerine maruz kaldığı, Kepez önünde batırılan denizaltıyı götürmek üzere tarafımızdan yapılan teşebbüsü engellemek için düşmanın bazı harp gemilerinin Boğaz'ın girişinden geçerek batan denizaltı üzerine ateş açtıkları; fakat bataryalarımızın ateşleriyle geriye püskürtüldükleri, 18 Nisan 1915'te kalede tayyare hangarımıza düşman tarafından altı bomba atıldığı, düşman torpidoları gece karaya oturan denizaltıya iki torpil attıkları, tarafımızdan açılan ateşlerle iki torpidonun hasara uğratıldığı, bu iki torpido arasında dört mayın arama gemisinin de bulunduğu, bataryamızın ateşiyle iki düşman gemisinin Boğaz dâhilinde tamamıyla batırıldığının daha sonra anlaşıldığı, Demirhisar torpidomuzun 17 Nisan 1915'te Adalar Denizi'nde* 'Mannau' adındaki İngiliz nakliye vapuruna başarıyla taarruz ettiği, İngiliz kruvazör ve torpido muhripleri tarafından Sakız'a kadar takip edilen bu torpidomuzun düşman eline geçmemesi için kendi mürettebatı tarafından havaya uçurulduğu, 21 Nisan 1915 tarihinde Çanakkale karşısında düşmanın iki nöbetçi zırhlısının uzak mesafeden aralıklarla bataryalarımıza karşı 100'den fazla tesirsiz mermi attığı ve karşılık

* Ege Denizi.

Levent Şahverdi Arşivi

verilmeye gerek görülmediği; Maydos'ta bulunan 72'nci Alay Komutanıyla Maydos Kaymakamlığından alınan bilgiden de 23 Nisan 1915'te düşmanın bir tayyare filosunun Maydos'u bombaladığı, 72'nci Alaydan üç şehit, altı yaralı ve halktan da 14 ölü, 10 yaralı olduğu anlaşılmıştır. Geçici olarak 9'uncu Tümen emrinde olarak Kabatepe'de tel örgü yapmakla meşgul olan tümenin istihkâm bölüğünden, 19 Nisan 1915 saat 08.15'te Kabatepe önünde bulunan iki harp gemisinin attığı mermilerin kendi ordugâhı civarına düştüğü bildirilmiştir. Belirtilen günlerde bunlardan başka dikkate değer bir bilgi ve rapor alınmamıştır."

Tümen, 19 Nisan 1915'te tatbikattan sonra iki gün ara vermiş ve 22 Nisan 1915'te Uzun Hıdırlı - Sivli arasında bir manevra yapmıştı. Bundan iki gün sonra, 25 Nisan 1915'te de bir manevra yapılması tümen tarafından planlanmıştı.

19'uncu Tümen ve daha sonra Arıburnu Kuvvetleri Komutanı sıfatıyla 25 Nisan 1915 (dâhil) gününden 17 Mayıs 1915 (dâhil) gününe kadar yapılan muharebelere ait özet raporum şu şekildedir:

"19'uncu Tümen; 5'inci Ordunun genel ihtiyatı olarak Bigalı köyü ve bunun güney ve güney doğusundaki Maltepe, Mersintepe civarında konak ve ordugâhlara yerleşmişti. 3'üncü Kolordudan tebliğ edilen ordu emrine göre; gerektiğinde Bolayır'a harekete veya Çanakkale tarafına vapurlarla geçmeye hazır olmakla beraber talim ve terbiye ile meşguldü.

Ece Limanı'ndan Morto Limanı'na kadar bütün Maydos bölgesinin Saros sahillerini muhafaza görevi, karargâhı Maydos'ta bulunan 9'uncu Tümene verilmişti."

25 Nisan 1915 sabahı, Arıburnu civarında bir hadisenin cereyan etmekte olduğu, gemi toplarının seslerinden anlaşılmıştı. Aynı zamanda Maltepe'deki 77'nci Alay da telefonla düşman donanmasının Kabatepe sahillerini bombardımana tuttuğunu ve Kabatepe'nin kuzeyinden piyade ateşi duyulduğu bildirilmişti. Bunu takiben 9'uncu Tümen Komutanlığının saat 05.30'da yazılan şu raporu gelmişti:

"Düşmanın Arıburnu ile Kabatepe arasına birçok harp gemisi ve nakil aracıyla yaklaşarak çıkarma teşebbüsüne başladığı ve şimdi Arıburnu'na asker çıkardığı haber alındı. Bilgi için tebliğ olunur."

Derhâl bütün tümen birliklerinin hareket hazırlıkları arttırılarak bir taraftan Maydos Mıntıkası Komutanlığından düşmanın teşebbüs derecesi hakkında daha doğru bilgi gelmesi, diğer taraftan da Kolordu veya Ordu Komutanlıklardan emir beklenmişti. Tümenin süvari bölüğüne de -bilgi almak için- Kocaçimen üzerinden sahildeki durumu araştırmak üzere hareket etmesi emri verilmişti. Bu sırada 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa ile -Gelibolu'dan- telefonla görüşülmüş ve Esat Paşa, henüz gelişmelerle ilgili tam olarak bilgi alamamış olduğunu bildirmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Saat 09.30'da 9'uncu Tümen Komutanı Albay Halil Sami'den şu raporu aldım:

"Kabatepe'de Tabur Komutanlığından şimdi alınan raporda; düşmanın Arıburnu sırtlarından Kabatepe'nin gerilerindeki sırtları kuşatmakta olduğu bildiriliyor. En yakın olması nedeniyle Maltepe'deki kuvvetinizden bir taburu Kabatepe'nin kuzeyindeki Arıburnu'na karşı olan sırtlara süratle sevkle sonucunun bildirilmesi rica olunur."

Bu sırada tümen, zaten hareket emrine hazırdı. Dikkate değerdir ki bu ana kadar düşmanın Seddülbahir tarafındaki teşebbüsünden hiç bahsedilmemekte, Arıburnu çıkarmasına karşı yardım için bir tabur kuvvetle yetinilmekteydi. Artık çıkarmanın kesinleştiği ve düşmanın az sayıda bile olsa sahile yerleşmesine fırsat vermeme gereği de açık olduğuna göre, daha fazla vakit geçirerek Gelibolu'dan tümenin hareket tarzına dair kesin emir beklemek, harp durumu ile bağdaşmazdı. Tümenin genel amaç dışında ve gereksiz yere kullanılmaması için öncelikle bir alay piyade ve bir dağ bataryasıyla Arıburnu'na yetişerek çıkan düşmana taarruz etmeye ve tümenin büyük kısmını yine Bigalı civarında hareket emrine hazır bulundurmaya karar verdim.

Karargâhımın bulunduğu Bigalı köyüne en yakın, tümenin 57'nci Alayıyla dağ bataryası bulunuyordu. Derhâl bu iki birlik komutanının harekete geçmek üzere hazırlıklarını tamamlamalarını ve emir almak için yanıma gelmelerini, yaver ve emir subaylarıyla şifahen bildirdim. Bu komutanların karargâhları, karargâhımın hemen yakınındaydı. Bu sırada birliklere tebliğ edilmek ve bir sureti 9'uncu Tümen Komutanına gönderilmek üzere kurmayıma şu emri not ettirdim:

"1. Düşmanın Arıburnu civarındaki çıkarma girişimi, diğer noktalardaki girişimlerinden daha ciddidir.

2. Süvari bölüğü (emir almıştır), 57'nci Alay ve dağ bataryası, bir sıhhiye müfrezesi; Kocadere batısındaki sırtlara hareket edecektir (Bunlara ben şimdi şifahen emir vereceğim).

3. Tümenin büyük kısmı ordugâhlarında harekete hazır bulunacaklardır.

4. Ben başlangıçta, düşmana hareket eden müfreze ile beraber bulunacağım; gerekirse tümenin kalan kısmının yanına geri döneceğim.

5. Tümen karargâhında kalan tümen kurmayıyla irtibatta bulununuz.

6. Karargâh, Bigalı köyünün doğusundaki sırtta ve değirmenin yakınındadır."

Bundan başka telefonla arz edilmek üzere şu raporu not ettirdim:

"Gelibolu'da 3'üncü Kolordu Komutanlığına

Kabatepe ile Arıburnu arasında çıktığı haber verilen düşmanın kimliği ve miktarı hakkında henüz bir bilgi alınamadı. Süvari bölüğünü Kocadere'nin

Levent Şahverdi Arşivi

batı sırtlarına gönderdim. Düşmanın Kocadere'nin batı sırtlarını işgaline meydan vermemek amacıyla 57'nci Alay ve bir dağ bataryasını da şimdi bu sırtlara yöneltiyorum. Düşmanın kuvvet durumu ve genel vaziyetini anlamak ve ona göre taarruz tedbirleri almak üzere tümen karargâhında tümen kurmayını bırakarak bizzat oraya gidiyorum. Tümenin büyük kısmının kullanılmasını gerektirecek bir durum meydana gelmesi hâlinde, tümenimin başına geleceğimi arz ederim."

Bundan sonra birliklerini yürüyüşe hazır bir şekilde toplamış olan 57'nci Alay ve dağ bataryası komutanları, baştabip, bir yaverim ve bir emir subayımla birlikte toplanma bölgesine gittim. Süratle güvenliğin sağlanması için alay ve dağ bataryasını basit bir tertiple Bigalı Deresi boyunca giden yol üzerinden bizzat yürüyüşe geçirerek Kocaçimen Tepesi'ne yöneldim. Sıhhiye müfrezesinin arkadan katılması için emir vermesini baştabibe söyledim.

Yolda giderken piyade alayı, dağ bataryası ve bize katılan topçu taburu komutanı ve baştabibe şifahen gerekli açıklamayı yaptım.

Takip ettiğimiz dereden bizi Kocaçimen'e ulaştıracak belirli bir yol olmamasının yanı sıra Kocaçimen'e ulaşmak için geçmeye mecbur olduğumuz saha, çok fazla fundalık ve geçilmesi zor kayalıklı derelerle doluydu. Bir yol bulup birliği sevke rehberlik etmesi için topçu taburu komutanını görevlendirdim. Tabur komutanı kayboldu. Ondan sonra batarya komutanını görevlendirdim. Batarya komutanı da başını alıp Kocaçimen Tepesi'ne kadar gitmiş. Rehberliğinden yararlanılamadı. Bizzat yol bulunup müfrezeyi oradan sevk etmek suretiyle Kocaçimen Tepesi'ne ulaşıldı. Orada denizdeki gemilerden ve zırhlılardan başka bir şey görmedim. Düşman piyadesinin henüz oradan uzak olduğunu anladım. Askerler de zor araziyi durmadan yürüdüğü için yorulmuş ve aralarındaki mesafede artmıştı.

Alay ve batarya komutanlarına, askerleri tamamen toplamak ve küçük bir istirahat vermek üzere 10 dakika denizden -gelecek ateşten- korunarak durmalarını, daha sonra beni takip etmelerini ve benim Abdal Geçidi'nden Conkbayırı'na gideceğimi anlattım. Yanımda yaverim ve emir subayım ve baştabip ile oralarda tekrar bulduğumuz tümen topçu dağ taburu komutanı olduğu hâlde, önce atlı olarak gitmeye çalıştık. Fakat arazi müsait olmadığından hayvanları bırakıp yaya olarak Conkbayırı'na ulaştık. Bu sırada Conkbayırı'nın güneyindeki 261 rakımlı tepeden Conkbayırı'na doğru 27'nci Alaydan sahilin muhafazasıyla görevli bulunan bir müfrezenin askerlerinin Conkbayırı'na doğru kaçmakta olduklarını gördüm. Bizzat bu askerlerin önüne çıkarak "Niçin kaçıyorsunuz?" dedim. "Efendim düşman!" dediler. "Nerede?" dedim. "İşte!" diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler. Gerçekten düşmanın bir avcı hattı, 261 rakımlı tepeye yaklaşmış ve rahatça ileri doğru yürüyordu. O zaman bu kaçan askerlere bağırarak "Düşmandan kaçılmaz!" dedim. "Cephanemiz kalmadı!" dediler. "Cephaneniz yoksa süngünüz vardır." dedim ve bağırarak bunlara süngü taktırdım ve yere yatırdım. Aynı zamanda Conkbayırı'na doğru gelmekte olan piyade alayı ile dağ bataryasının yetişebilen askerlerinin marş marş ile benim bulunduğum

Levent Şahverdi Arşivi

yere gelmeleri için yanımdaki subayları geriye gönderdim. Kolun başında bulunan bir bölük yetişti. Cephanesiz askerleri takviye ederek düşmana ateş açmalarını emrettim. Yanıma gelen 57'nci Alay 2'nci Tabur Komutanı Yüzbaşı Ata'ya, bütün taburuyla bir bölüğünü takviye ederek 261 rakımlı tepe üzerinden düşmana taarruz etmesini emrettim. Dağ bataryasına Suyatağı'nda mevzi aldırarak düşman piyadesi üzerine ateş açtırdım.

Dereye saptığından biraz geciken alayın diğer bir Tabur Komutanı Yüzbaşı Zeki'ye, bizzat muharebeye giden taburun solundan düşmana taarruz etmesini emrettim. Bu tabur Suyatağı üzerinden açılarak taarruza katıldı. Bundan sonra Alay Komutanına, bütün alayı ile benim belirttiğim istikametlerde düşmana taarruz etmesini emrettim ve benim de bataryanın yanında bulunacağımı söyledim.

57'nci Alay, saat 10.00 civarında taarruza başladı. Bu sırada 9'uncu Tümene mensup süvari subaylarından Üsteğmen Mehmet Salih, Conkbayırı'nda yanıma geldi. 27'nci Alayın Kocadere batısındaki sırtlardan Kemalyeri üzerinden düşmanla muharebeye başladığını haber verdi. Mehmet Sabri ile (ki 27'nci Alay Komutanının bulunduğu yeri en iyi o biliyordu) 27'nci Alay Komutanına; düşmanın 261 rakımlı tepeye kadar ilerlemiş olan kuvvetlerine (sol kanadına) 57'nci Alay ve bir dağ bataryasıyla taarruza başladığımı, 27'nci Alayın da karşısındaki düşmana taarruz etmesini, henüz Bigalı civarında bulunan 19'uncu Tümenin büyük kısmını Kocadere istikametine getireceğimi, bu emrimi kendisine ileten Süvari Üsteğmeni Salih'i tekrar benim yanıma göndererek benimle daima irtibatı muhafaza etmesini ve muharebeyi Conkbayırı'ndan idare edeceğimi bildirdim. Bigalı'da bulunan tümen kurmayına emir atlısıyla şu emri gönderdim:

"İzzettin Bey'e

72'nci Alay Maltepe'ye yaklaşsın. Sıhhiye Bölüğünün tamamı Kocadere'ye gelsin. 77'nci Alay, Kocadere doğusuna yanaşsın. Bu raporu 3'üncü Kolordu komutanına veriniz."

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

Arıburnu kuzeyindeki sırtlardan

25 Nisan 1915
Saat 10.24

Karaya çıkan düşman piyadesi, Arıburnu ile Kabatepe arasında bir buçuk kilometre kadar olan cephedeki sırtları işgal etmiştir. 27'nci Alay, düşmanı doğu cephesinde 800 metrede tutuyor. Düşmanın sol kanadında 600 metreden taarruza başladım. Yalnız piyadeden ibaret olan düşmanı bir alay tahmin ediyorum."

Bir saat kadar ateş muharebesinden sonra düşmanın sol kanadından 261 rakımlı tepeye kadar ilerlemiş olan birlikleri geri çekilmeye mecbur edildi.

Levent Şahverdi Arşivi

57’nci Alay şiddetle düşmanı takip ediyordu. Bu sıralarda 27’nci Alay Komutanından şu raporu aldım:

“19’uncu Tümen Komutanlığına

Arıburnu kuzeyindeki sırtlardan

25 Nisan 1915
Saat 11.30

1. Düşmanın, Kabatepe’nin 2000 metre kuzeyinden itibaren Ağıldere batısındaki sırtlara kadar tahminen 1500-2000 metre cepheyi işgal ettiği tahmin ediliyor.

2. Arıburnu sırtlarına iki taburla taarruz ediyorum.

3. Avcılarımız, Arıburnu sırtlarına en yakın olan sırtlara kadar ilerlemiştir.

4. Taarruzun müşterek yapılması için ilerlemeniz rica olunur.”

Daha önce düşmanı şiddet ve süratle takip emrini vermiş olduğum 57’nci ve 27’nci Alay Komutanlarından saat 11.35’te şu rapor gelmişti:

“Tümen Komutanlığına

Emriniz alındı. Taarruzun hızlandırılması emri taburlara verildi.”

27’nci Alay Komutanından emirlerimin alınıp alınmadığına dair bir haber gelmemekle birlikte, gerek bizzat ve gerek yanımdaki subaylardan gözetleme için ileri gönderdiklerimin gözetleme sonuçlarından söz konusu alayın da taarruz etmekte ve ilerlemekte olduğunu anladım. Saat 11.30’dan sonra bana göre ortaya çıkan durum şöyleydi:

Düşmanın karaya çıkmış olan kuvveti, sekiz taburdan fazlaydı. Bu kuvvet kendisiyle orantısız, gayet geniş bir cephe üzerinde 261 rakımlı tepeye kadar kuzeyden ve Kemalyeri’nin bulunduğu sırtların batı yamaçlarına kadar doğudan ilerleyebilmişti. Ancak bu uzun cephe hattı, oldukça engebeli birtakım derelerle kesiliyordu. Bu sebeple düşman, cephesinin hemen her noktasında zayıftı. Conkbayırı kuzeyinde mevzi alan 19’uncu Tümenin seri dağ bataryası, Arıburnu çıkarma noktasını ateş altına aldığı için, düşmanın karaya çıkarma yapmaya devam ettiği birlikler güçlüklerle karşılaştı ve çıkarma ertelenmek zorunda kaldı. 57’nci Alayın Conkbayırı ve Suyata ğı hattından 261 rakımlı tepe istikametinde, dar cephede yoğun olarak düşmanın çok önemli olan sol kanadına yüklenmesi ve iki taburdan ibaret olan 27’nci Alayın da Merkeztepe genel istikametinde düşmana atılması, düşmanı geri çekilmeye mecbur etmişti. Fakat akşama kadar daha çok zaman vardı. Bu şartlarda 19’uncu Tümenin diğer iki alayının faaliyete geçmesine gerek duyuldu. Bu alaylar da aynı maksatla Kocadere istikametinde muharebe meydanına yürüme emrini almışlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sırada, 9'uncu Tümen Komutanından haber getiren bir subay, "düşmanın Kumtepe'ye kuvvet çıkarmaya başladığı ve orada kuvvetimiz bulunmadığını, 19'uncu Tümen tarafından bu cihetin dikkate alınmasını, 9'uncu Tümen Komutanının bütün kuvvetleriyle Kirte'ye gittiğini…" bildirdi. Bunun üzerine 57'nci Alay, 27'nci Alay ve 19'uncu Tümenin dağ bataryası Komutanlıklarına; "muharebe ettiğimiz düşmanın çekilmekte olduğu, bu nedenle taarruza devam etmek gerektiğini, 57'nci Alay Komutanının 27'nci Alay Komutanıyla, dağ bataryasının 57'nci Alay Komutanıyla irtibatta bulunmasını, düşmanın Kumdere'ye de asker çıkarmakta olduğu haber alındığından tümenin büyük kısmıyla o tarafa gideceğimi ve benimle Eğertepe'de irtibat tesis edilmesini..." bildirdim. Bana 9'uncu Tümenden haber getiren subayla da Kumtepe ve güneyinde bulunan birlik komutanlarına bildirilmek üzere şu emri not ettirdim:

"Arıburnu ile Kabatepe arasına çıkan düşman; 57'nci Alay, 27'nci Alay ve bir dağ bataryası tarafından yapılan taarruz üzerine sahile çekilmektedir. Burada taarruz devam edecektir. Düşmanın Kumtepe, Sığındere ve Kirte mıntıkasında da karaya çıktığı haber alınmıştır. 9'uncu Tümenin 25'inci Alayı, Kirte'ye hareket etmiştir. Ben, 19'uncu Tümeni Kayaltepe'ye yaklaştırarak bizzat oraya gideceğim. Kumtepe (dâhil), Sarıburun (dâhil) arasındaki bütün birlik komutanları benimle Eğertepe'de irtibat kursunlar."

Daha sonra Kocadere istikametinde gelmekte olan tümenin büyük kısmına katılmak üzere Conkbayırı'ndan Kocadere üzerine hareket ettim. Takriben saat 12.30'da 77'nci Alaya, başında Alay Komutanı Saip Bey olduğu hâlde Kocadere köyünün batısından çıkarken rastladım. Kendisine şifahen şu emri verdim:

"Buradaki düşman geri çekiliyor. Düşmanın Kumdere'ye kuvvet çıkarmakta olduğu bildirildi. Tümen, büyük kısmıyla söz konusu düşman üzerine hareket edecektir. Siz alayınızla Palamutluk istikametinde yürüyünüz. 27'nci Alay ile bağlantı kurunuz. Ben daha gerideki 72'nci Alay ile kestirme yoldan Eğertepe istikametinde yürüyeceğim. Eğertepe üzerinden benimle bağlantı kurunuz."

Bu alayı bıraktıktan sonra 72'nci Alaya bir an önce katılmak üzere dörtnal Maltepe istikametinde hareket ettim. Saat 13.00 civarında Maltepe'ye yaklaştığım zaman, tepeden birtakım seslerin beni çağırmakta olduğunu işittim. Orada 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa ve kurmayıyla buluştum. Esat Paşa'ya; 9'uncu Tümen Komutanından aldığım bilgiyi arz etmekle birlikte, bu konuda kendilerine ne gibi bilgi geldiğini sordum. Esat Paşa, en son 9'uncu Tümenden almış oldu ğu aşağıdaki raporu verdi. Okudum. Gördüm ki bu rapor, aynı zamanda bana da aitti. Buna göre düşmanın Kumdere'ye çıkmış oldu ğu haberi doğru değildi. Hakikaten Esat Paşa'nın gözlemlerine göre bu haber yanlıştı. Okuduğum rapor şöyleydi:

Levent Şahverdi Arşivi

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

19'uncu Tümen Komutanlığına

Düşmanın Seddülbahir ve Tekekoyu taraflarından çıkarma yapmaya devam etmekle beraber Sığındere tarafından bir alay kuvvet çıkardığı ve Kirte'ye yaklaştığı, şimdi 26'ncı Alay Komutanlığından bildirildi. Sarafim'de bulunan 25'inci Alay ile tamamen Kirte istikametinde hareket ediyoruz. Elde hiç ihtiyat kalmamıştır. 19'uncu Tümen tarafından bu cephenin gerisine bir alay gönderilmesi rica olunur. Kabatepe ve Kumtepe bölgesindeki kuvvetlerimize, ben Kirte bölgesinde bulundukça 19'uncu Tümen tarafından komuta edilmesi rica olunur.

9'uncu Tümen Komutanı
Albay Halil"

Durum bu şekilde ortaya çıktıktan sonra Kolordu Komutanı Esat Paşa, kararımı sordular. Bütün kuvvetle düşmana taarruza devam edeceğimi arz ettim. Kabul ettiler ve derhâl yanından ayrıldım. Bir atlı ile dörtnal 77'nci Alay Komutanı Saip Bey'e şu haberi gönderdim:

"Palamutluk istikametinde hareketten kaçınınız. 27'nci Alayın sol kanadından düşmana taarruz etmek üzere hazırlanınız. Ben 72'nci Alay ve sahra bataryasını da Kocadere istikametinde yürütüyorum. Ben de şimdi oraya geleceğim. Emir almak üzere beni karşılayınız."

Emrimin 77'nci Alay Komutanına ulaştığını, Kocadere'ye gelirken emri götürüp geri dönen atlıdan anladığım gibi, kendisi de Kocadere batısında bizzat beni gördüğü zaman, emrim doğrultusunda alayını durdurduğunu belirtmiştir. Fakat daha sonra anladım ki 77'nci Alay Komutanı Saip Bey, Palamutluk sırtının nerede olduğunu bilmiyordu. Saip Bey, Kemalyeri olarak adlandırılmış olan noktanın güneyine doğru uzanan sırtlara Palamutluk sırtı demekte idi.

72'nci Alaydan bir bölük piyade -yardımcı- ile beraber sahra bataryası ve Maltepe yakınında duran 72'nci Alay, Kocadere'ye hareket ettirildi ve bizzat 77'nci Alay Komutanı ile görüşmek üzere bu kuvvetin önüne geçilerek Kocadere batısına ulaşıldı. Saat 14.00'te, 77'nci Alay Komutanına şifahen şu emri verdim:

"Düşmanın Kumtepe'ye çıktığı hakkındaki haberin doğru olmadığı anlaşılmıştır. 19'uncu Tümen, bütün kuvvetiyle 27'nci Alay ile beraber karşımızda geri çekilmeye başlayan düşmana taarruza devam edecektir. Siz alayınızla, 27'nci Alayın sol kanadını uzatmak suretiyle muharebeye katılarak düşmana taarruz ediniz. 72'nci Alayı sağ kanada götüreceğim. Düşmanın sol kanadına karşı taarruzda başarılı olan 57'nci Alayı takviye edeceğim. Ben de 57'nci Alayla beraber gideceğim. Bu emrimi 27'nci Alay Komutanına da bildiriniz. Raporlarınızı Conkbayır'na gönderin."

Muharebenin başından itibaren benimle beraber bulunan topçu dağ taburu komutanını (Söz konusu dağ taburunun bir bataryası, Conkbayırı'nda harp eden seri ateşli dağ topuydu. Başka bataryası yoktu. Bu sebeple tabur

Levent Şahverdi Arşivi

komutanı serbestti.), sahra topçu taburunu Kocadere'nin batısındaki sırtlara yerleştirmek için söz konusu taburla beraber bıraktıktan sonra, 72'nci Alay ile sağ kanatta Conkbayırı'na geldik. Düşman geri çekilmeye devam ediyordu. Kısmen sandallara binmekle meşguldü. Buraya gelişimi ve bütün 19'uncu Tümenin muharebe meydanına geldiğini şu emirle bütün birlik komutanlarına bildirdim:

"Düşmanın henüz Kumtepe civarına asker çıkarmamış olduğunu anladım. Karşınızda bulunan düşmanı bir an önce uzaklaştırmak için bütün 19'uncu Tümeni buraya getirdim. Ben sağ kanattayım."

Saat 16.00 ve saat 17.00'ye kadar 77'nci Alay, sol kanatta muharebeye girmiş (Bu alayın birçok yanlış harekâtı vardı. Bunları başlangıçta benden gizlediler. Bu konuda 77'nci Alay 1'inci ve 2'nci Tabur Komutanlarının raporları gerçeklerin aydınlatılması için ilave edilmiştir.); 57'nci Alay, 72'nci Alaydan bir taburla takviye edilmişti. Düşman geceye kadar sahile doğru sürüldü ve sandallarla kaçmaya başladı. Bu süre içinde birlik komutanları muhtelif emirlerle hücuma sevk edildi. Gece olmasına rağmen tekrar hücum edilmesi yeniden bildirildi.

Gerçi bazı birlikler başarılı hücumlar yapmışlarsa da düşmanı tamamen sürmek mümkün olamamıştır. Gece olması nedeniyle muharebe doğal olarak kesintiye uğramış, düşman yeniden asker çıkarmaya başlamıştır. Bu konuda gelen çeşitli haberleri, tümenin emir subayı olan ve özel olarak Conkbayırı'ndan ileri gönderdiğim Üsteğmen Enver'in gönderdiği haberler de destekliyordu.

Gece karanlığı nedeniyle muharebe durumunu göremiyordum ve alay komutanları da tam bilgi veremiyorlardı. Bundan dolayı Conkbayırı'nda iki taburuyla henüz ihtiyatta bulunan 72'nci Alay Komutanını, bana gelecek haber ve raporları almak ve bana hızla ulaştırmak üzere yerimde bırakarak kurmayım, yaverim ve emir subayımla birlikte 57'nci Alayın ateş hattına kadar gittim. Gördüğüm duruma göre alaya, ilerlemiş olduğu Yükseksırt ve Korkuderesi'nin membasındaki yamaçlar hattında durması ve önlemler alınmasını emrettim. Esir alınmış bir yüzbaşı, bir teğmen ve bir astsubayı orada yanıma getirdiler. Yaptığım kısa sorguda bu kişiler, "Arıburnu'na beş tugayın tahsis edildiğini, bugün üç tugay kuvvetin karaya çıktığını, onun düşüncesine göre ikisinin tamamen mahvedildiğini ve kayıklarla firar ettiğini, karşımızda ancak daha bir tugay işe yarar asker kaldığını…" ifade etmişlerdir. Daha sonra geriye bataryanın yanına geldim. Henüz 27'nci Alay ve 77'nci Alaydan ve sahra bataryasından hiçbir haber yoktu. Sabaha kadar ne olursa olsun hiçbir tehlike ihtimali görmediğim gibi, söz konusu alayların vaziyetini öğrenmeyi, yarın alacağım tedbirler için gerekli görüyordum.

Bu nedenle bizzat bu alayların komutanlarını bulmak üzere, yine 72'nci Alay Komutanını yerimde bırakıp daha önce 27'nci Alay Komutanıyla beraber görev yapan ve yolları da gayet iyi bildiğini iddia eden bir süvari

Levent Şahverdi Arşivi

jandarmasının rehberliğiyle yola çıktım. Gerek 27'nci Alayın cephesinde ve gerek bu alayın solunda muharebe ettiği bildirilen 77'nci Alayın cephesinde birkaç noktada düşman piyade ateşlerine maruz kalıncaya kadar incelemede bulunmuşsam da maalesef bu alay komutanlarına katılmak mümkün olamamış ve sabah yaklaştığından telefon merkezi olan Kocadere köyüne gelmeye mecbur kalmıştım.

26 Nisan sabahı gün doğarken Kocadere telefon merkezinin tesis edildiği eve henüz girmiştim. Yanımda kurmay başkanı da bulunuyordu. 77'nci Alayın 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Mehmet Emin yanıma geldi. Şu açıklamada bulundu:

"Efendim! Huzurunuza çıkmaktan utanıyorum. Maalesef alayımız çil yavrusu gibi dağılarak muharebe meydanından firar etmiş ve bir ucu Maltepe'ye kadar gitmiştir. Alay komutanını bulamadım. Sizin Kocadere'ye gelmekte olduğunuzu haber aldığımdan bilgi vermek için buraya koşup geldim."

Mehmet Emin'e (Hacı Emin, İtalya Muharebesi'nde Derne Kuvvetleri Komutanı olduğum bir sene zarfında refakatimde bir kol komutanıydı.) şu şekilde emir verdim:

"Hacı Emin! bu manzara benim için ve senin için ilk defa görülmüş değildir. Hatırlayınız ki Derne'de İtalyanlarla yaptığımız birçok muharebede cephemizin bazı kısımlarındaki Araplar bugün gördüğünüz gibi kaçmışlardır. Fakat bu kaçışlar, bizim sonuçta başarılı olmamızı engellememiştir. Müsterih olunuz, diğer kuvvetlerimiz sağlam bir şekilde düşman karşısında durmaktadırlar. Şimdi bize düşen, bu kaçanlara lanet etmek değil; onları tekrar toplayıp muharebeye sevk etmektir. Bunun için derhâl tabancanızı çıkarınız. Bütün maiyetinizde ve irtibatta bulunduğunuz subaylara aynı yetkiyi verdiğimi bildiriniz. Kaçanları vurunuz ve kuvvetlerinizi Kocadere'nin batısındaki derede toplayınız. Şimdi emrimde bulunan süvarileri de bu işte görevlendireceğim. Ben de bizzat sizin yanınıza geleceğim."

Hacı Emin gitti. Ben 57'nci Alay ve 27'nci Alay hakkında bilgi aldıktan ve onlara yerlerinde durmalarını, iaşe vs. dair gerekli tebligatta bulunduktan sonra 72'nci Alay Komutanlığına; "Topçunun koruması için sağ kanatta bir bölük bırakarak cephenin merkezinin gerisine ve 27'nci Alayın arkasına gelip bekleme durumuna geçiniz. Hareketinizi Kocadere'ye bildiriniz. Ben, 27'nci Alayın yanına gidiyorum." emrini verdim.

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

1. Gece, cephe ve sol kanattan yapılan hücumlarda başarılı olunamadı. Düşman takviye kuvvetler aldı. Sol kanatta 77'nci Alay kendiliğinden çekildi. İhtiyatı, 72'nci Alay 1'inci Tabur ve 2'nci Taburu merkeze alıyorum.

2. Durum memnuniyet verici değildir. Çekilen askeri, Kocadere batı sırtlarında durdurmaya çalışıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

3. Ben 27'nci Alayın yanına gidiyorum."

Raporu verdikten sonra Kocadere'den hareket ettim. Önce 77'nci Alayın durup toplanmasını emretti ğim mahale uğradım, zaten yolumun üzerindeydi. Hacı Emin ve arkadaşları emrim doğrultusunda çalışıyorlardı. O esnada, 77'nci Alay Komutanı Saip Bey yanıma geldi. Alayındaki askerlerin geceden firar ettiğini bildirdi. Fakat bu firarın asıl sebebinin, kendisinin kuruntuları ve zay ıf kalpli bir iki subayın getirdiği haberler üzerine genel olarak taburların "daha geride uygun bir mevziye çekilmeleri" gibi belirsiz, anlamsız ve uygulaması mümkün olmayan bir emir vermi ş olmas ından kaynaklandığını söylemedi. Bütün suçu askere yükledi. Kendisine askerini toplamasını, bu konuda gerekli faaliyetlerde bulunulmasını emrettim. Ben de bir süre orada kaldım. Gerçekten asker toplandı, tertip ve tanzimle uğraşıldı.

**
*

77'nci Alayın muharebesi ve geri çekilme şekli hakkında 1'inci ve 2'nci Tabur Komutanlarının raporları şöyledir:

"77'nci Alay 1'inci Tabur Komutanının Rapor Sureti

Muharebe Raporu

1. 25 Nisan 1915 gün doğarken düşman donanmasının Seddülbahir tarafında gayet şiddetli, Kabatepe ve Arıburnu'nda alelade bombardımanı üzerine her zamankinden daha önce uyandım. Subay ve askerlerden de bu gürültüye uyananlar vardı. Saat 04.30.

2. Yarım saat sonra Arıburnu tarafında oldukça şiddetli piyade ateşleri başladı. Saat 05.00.

3. Ordugâhımız Maltepe'nin altında bulunduğu için dürbünümü alarak tepeye çıktım. Seddülbahir'de şiddetli top ateşi devam ediyor, Arıburnu'nda piyade ateşi şiddetini gittikçe arttırıyor ve yaklaşıyordu. Saat 06.00.

4. Alay Komutanı uyandı. Kendisiyle görüştüm ve birlikte gözetlemeye başladık. Henüz hiçbir taraftan hareket yok. Yalnız tümenden durumu anlamak ve gözetlemek üzere bir emir subayı geldi. Telefon başında Tümen Komutanlığıyla haberleşmeye başladı. O sırada, Arıburnu önlerinde sekiz dokuz parça kadar büyükçe nakliye gemisi ve beş altı parça harp gemisiyle nakliye gemisi etrafında mavnalar, kayıklar, römorkörler ve istimbotlar görünmeye başladı. Gözlemlerden, Arıburnu tarafına düşmanın asker çıkardığı anla şılıyordu ve gelişmeler emir subayı arac ılığıyla tümene telefonla bildiriliyordu. Saat 06.30.

5. Tümenden verilen emir üzerine alay (Bir tabur noksan Anafartalar-Turşunköy bölgesinde görevli olarak bir gün önce hareket etmişti.) silah başı etti ve silah çatarak harekete hazır hâle geldi. Saat 07.00.

6. Henüz hiçbir taraftan gerçek durumu yansıtan bir haber alınamıyordu. Yalnız, Kabatepe'nin gerisindeki palamutluklardan Arıburnu

Levent Şahverdi Arşivi

istikametine doğru iki tabur kadar tahmin olunan bir kuvvet, önce yürüyüş kolunda, daha sonra açılarak sırtlara doğru ilerliyor ve ilk hattaki bölükleri yayılıyordu. Saat 07.30.

7. Bu sırada Arıburnu tarafından bir topçu askeri geldi. Heyecan veren haberler getirdi. Korku ve telaşına yorduk, inanmadık. Askeri, tümen komutanın yanına gönderdik. Bunu takiben hayvan üzerinde ağır yaralı bir asker geldi. Taburumun doktoru aracılığıyla ilk yardım yapılarak deskerecilerle* 9'uncu Tümen sıhhiye bölüğüne gönderildi. Hemen o sırada 27'nci Alayın 3'üncü Taburunun Arıburnu bölgesinde görevlendirilen Bölük Komutanı Yüzbaşı Asaf, kalçasından yaralı olarak alay merkezine geldi. Durumu ancak yüzbaşıdan anlayabildik. Hem 19'uncu Tümen Komutanına hem de 9'uncu Tümen Komutanına o zaman doğru olarak haber verildi. Saat 08.00. Alay komutanı tarafından her ne kadar bir haber alabilmek için ileriye emir eri gönderilmişse de yüzbaşının verdiği bilgi üzerine, artık buna gerek kalmamıştı. Bu haberden önce tümenimize mensup 57'nci Alay, Kocaçimen Dağları'na doğru hareket etmiş ve alayımıza bekleme emri verilmişti. Saat 08.00.

8. Bu sırada bir düşman tayyaresi, Arıburnu'ndan itibaren Kocaçimen Dağları üzerinde çok alçaktan uçarak keşifte bulunuyor ve balon gemisinden uçurduğu balonla da keşfini tamamlıyordu.

9. Muharebe hattına dâhil olan 27'nci Alayın düşmanla karşılıklı şiddetli ateşe başladığı, Maltepe'den anlaşılıyordu. Bu sırada 57'nci Alay Kocaçimen Dağları'nın hattıbâlâsına varmış, taburlar açılmış, bölükler yayılmaya başlamıştı. Bütün bu harekât, Maltepe'den tamamıyla gözlenebiliyor. Saat 09.30.

10. 57'nci Alay da muharebe hattına girmiş ve bütün cephede şiddetli ateş başlamıştı. Alayımız ordugâhında verilecek emri bekliyor. Saat 10.00.

11. 27'nci ve 57'nci Alaylar; Kocaçimen Dağları'nın hattıbâlâsını aşmış, sahil üzerine doğru yürümüşlerdi. Artık alaylar Maltepe'den görülemiyor. Saat 11.00.

12. Tam öğle vakti alay, tümen komutanından şu emri aldı: "Alayınızla Kocadere köyünün batısındaki sırtlara doğru hareket ediniz. Alayı o istikamete doğru yürüyüş koluna koyduktan sonra gelip beni görünüz. Ben söz konusu sırtlar üzerinde 57'nci Alay yanındayım." Saat 12.00.

13. Alay bu emri alır almaz derhâl yürüyüş koluna girdi ve Kocadere köyünün batısındaki sırtlara yaklaşmak üzereyken alay komutanıyla beraber tümen komutanıyla buluşmak üzere ileriye yürüdük. Tümen komutanıyla sırtlar üzerinden inerken görüştük. Alay komutanı, durum hakkında tümen

* Deskere: Hasta, taş vesaire taşımaya yarayan tahta. Ferit Devellioğlu; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 2003, s. 178.

Levent Şahverdi Arşivi

komutanından bilgi aldıktan sonra Kabatepe ve Palamutluk istikametine doğru hareket emrini aldı. Çünkü sağ kanadı düşmanı denize doğru sürmüş ve kaçmaya mecbur etmiş oldu ğundan, sol kanadı tehlikeden kurtarmak üzere alayın bu tarafa yöneltilmesi emredilmişti. Aynı zamanda, soldan Kirte bölgesinde bulunan 26'ncı Alayla irtibat tesis etmekle beraber gerekti ğinde, sağdan da 27'nci Alaya yardımda bulunma emri verilmişti. Alay bu emirle yürüyüş kolunu Kocadere'yi takiben Kabatepe ve Palamutluk istikametine doğru yöneltmişti. Saat 13.00.

14. Alay komutanı, harp cephesinden gelen -çok yakın- tüfek sesleri üzerine durumu görebilmek için ileriye, sağ kanattaki s ırtlar üzerine doğru hayvanını sürdü. Ba şta benim taburum bulunduğundan, kendisini takiben yürüyüşe devam etmemi emretti. Saat 13.30.

15. Bu sırada; iki süvari askeriyle 27'nci Alay Komutanlığından bir rapor geldi. Askerler alay komutanını ar ıyorlardı. Raporu aldım. Okudum, rapor şöyleydi:

'Düşmanı sa ğ kanattan denize do ğru sürdük. Perişan bir hâlde firar ediyorlar. Fakat merkezle sol kanadımızda üstün düşman kuvvetleri şiddetli taarruz ediyorlar. Başarının sağlanması için Allah a şkına bana bir tabur yetiştiriniz.'

Raporu getiren asker, gelecek tabura hangi yolu takip edeceğini göstermek üzere ayrıca bir atlı gönderildi ğini söyledi. Bunun üzerine, süvariyle raporu ileride bulunan alay komutanına göstererek kendisine götürüp vermesini söyledim. 27'nci Alaya doğru gitmek için takip edeceğimiz yol sağımızda kaldığı için, alay komutan ından gelecek emri beklemek üzere taburumu durdurdum. Taburun durduğunu gören alay komutanı, ileri hareketimiz için eliyle işaret ediyor; ben de durmadan 'Efendim! 27'nci Alaydan size hitaben rapor vardır. Bir kere okuyunuz.' diye bağırarak yine bekliyordum. Süvari, raporu verdi. Alay komutanı, durmadan beni yine kendi yanına çağırıyordu. Emrine itaatle ileriye yürüdüm. Bulunduğu sırtların üzerinden düşman mermileri aşmaktaydı. 'İşte! karşınızda düşman var, hemen taburunu aç ve taarruza başla.' emrini verdi. Tabur, henüz yürüyüş kolunda olduğu hâlde açtım. Sırtlar üzerine çıkarak cepheyi gördükten sonra 1'inci Bölük Komutanına Yeşiltarla'nın sağ kanad ını istikamet olarak verip sağımda bulunan 27'nci Alayla irtibat tesis etmek üzere yayılmasını emrettim. Saat 14.00.

16. 1'inci Bölüğün arkasından onun sol kanadına 3'üncü Bölüğü yayarak diğer 2'nci ve 4'üncü Bölükleri, ikinci hat ve ihtiyatta bıraktım. Böylece hemen yürüyüş kolundan 15 dakika içinde aç ılıp yayılarak Kanlıdere'ye doğru sarkmakta olan düşmana karşı ak şama taarruza başladık. İkinci tabur bizim solumuzda olarak açılmaya başladı. Saat 14.30.

17. Daha ilk taarruzda 1'inci Bölükten Üsteğmen Sadık, 3'üncü Bölükten Cemal gibi çok değerli iki subayım yaralandı. Bunlardan Cemal,

Levent Şahverdi Arşivi

daha sonra şehit oldu. Taarruz sırasında sol kanadımız denize karşı açık olduğundan, düşman donanmasının büyük çaptaki toplarıyla şiddetli ateş altına alındık. Aramızda patlayan tahrip daneleri, askerleri toprak altına gömüyor; bundan dolayı ne düşman piyadesinin şiddetli ateşi ne donanmanın cehennemi ateşleri taarruzumuzun şiddetini engelliyordu. Taburun bütün kademeleri, küçük ve büyük bu mermi sağanağı altında Kanlıdere'ye doğru iniyor; sol kanat Yeşiltarla'ya ve sağ kanat Kanlısırt'a doğru tırmanıyordu. Saat 15.00.

18. Taarruza başladığımız sırada alay komutanı, tümen komutanın yanına gitmişti. Tümenden şu emir gelmişti:

'19'uncu Tümen bütün kuvvetiyle 27'nci Alayla beraber, karşıdaki düşmana taarruz edecektir. Geceye kadar düşman püskürtülmediği takdirde ihtiyatla birinci hatlar sıklaştırılarak gece hücumu yapılacaktır. Bunun için alaylar tamamen hazırlandıktan sonra bana bilgi verecekler; birlikte hücum emrini ben vereceğim. 72'nci Alay sağ gerisinde ihtiyattadır. Ben sağ kanatta Dağ Topçu Taburunun yanındayım. Genel sargı yeri, Kocadere köyünün içindedir. Cephane kolları Kocadere'ye getirilmiştir.'

Zaten bu fikirle taarruza başlandığından, taarruza bir kat daha şiddet verildi. Saat 15.30'da taburun son kademeleri Kanlıdere'ye indiği zaman, henüz 27'nci Alayın birçok birliği Kanlıdere'nin batı yamaçlarında piyade ve deniz ateşlerinden korunaklı bölgelerde grup grup duruyorlardı. Bunlardan 27'nci Alayın sol kanadı nereye kadar uzattığını anlamak istedim. Yalnız sorularıma bir kelimeyle cevap veriyorlar. O da 'Bizim askerimiz daha çok ileride.' 'Siz burada niçin duruyorsunuz?' şeklindeki soruma; 'Daha şimdi buraya geldik, toplanıyoruz.' diyorlardı. Hâlbuki taburumun ilk kademeleri, kısmen Yeşiltarla'nın doğusundaki derecikleri geçerek sırtları aşıyor; fakat 27'nci Alayla irtibat tesisini düşünemiyorlardı. Saat 17.00.

19. Güneş batmaya başlamıştı. 27'nci Alayla aramızın açıldığını anlayarak bu aralığı kapatmak üzere elimin altında toplu olarak (Kanlıdere'de bu bölüğü intizama sokmuştum.) bulunan 4'üncü Bölüğü taburun sağ kanadında yayarak Kanlısırt'a doğru ilerlettim. Bu sırtı çıkarken ara sıra 27'nci Alaya mensup askerlere rastlayınca alaylarının sağ kanadını sordum. İlerde, fakat nerede olduğu hakkında doğru bir cevap veren yoktu. Nihayet birçok düşman ölüsü çiğneyerek Kanlısırt'a döndüm. O zaman sağ kanadımızda 27'nci Alayın piyade ve mitralyöz ateşlerini duymaya başladım. Hemen irtibat kurmak için, yanımdaki emir erlerini göndererek sol kanadı buldum. Fakat yine aramız, birkaç yüz metre kadar açıktı. Saat 19.00.

20. Son açtığım 4'üncü Bölüğü ilerletiyor; fakat kendilerine bir cephe veremiyordum. Zira sırtın üzerine kadar çıkılmadıkça ilerisini görmek ve önümüzdeki düşman mıdır yoksa 27'nci Alay mıdır, tam olarak anlaşılmazsa büyük bir yanlışlığa sebebiyet verileceğini hissediyordum. Bunun için, bölüğün ilerleyerek beni takip etmesini emrettim ve emir eriyle beraber cephenin ilerisine çıktım. 100 metre kadar ilerledikten sonra, henüz geriye

Levent Şahverdi Arşivi

doğru çekilmekte olan düşman avcı hatlarının hışırtılarını ve İngiliz subaylarının İngilizce verdikleri emirleri yakından işittim. Hemen ilerlemekte olan bölüğü, dönerek düşmanın istikamet ve yakınlığını göstererek süngü taktırıp ileriye sürdüm. Askerler büyük bir kararlık ve hızla düşmanı takibe başladı. 50 metre kadar düşmana yaklaşarak 'Allah! Allah!' sesleriyle bir süngü hücumu yaptı. Bu süngü hücumunda, düşmanın bir hattı tamamen kırıldı. Belki çok azı kurtulabilmiştir. Askerler bu sırada kucak kucak düşman tüfekleri getiriyor. Ben ellerinden attırarak yine kendilerini ileriye sevk ediyordum. Bunu takiben, sağ ve sol kanadımız ilerisinden piyade ve mitralyöz ateşi başladı. Askerler o zaman yere yatarak ateş etmeye mecbur oldu. Saat 20.00.

21. Sol kanatta diğer bölüklerle irtibatı kaybetmemek için, 4'üncü Bölüğe emir verdim. Bu bölük, diğer bölüklerle irtibatı sağladı. Fakat arazi sol kanattaki bölüklere uygun olmadığı için, bunlar tuttuklarımevziden ilerleyemiyor, hatta düşman bunlara başlarını bile kaldırtmıyordu. Alayımızın 2'nci Taburu da bunların solunda aynı durumda kalmıştı ve hatta atışlarını bile işitmez olmuştum. Sol kanadımda bir taburun bulunduğuna dair hiçbir şey göremiyor ve işitemiyordum. Saat 22.00.

22. Sol kanadım pek sola açıldığı için, 27'nci Alayla irtibatı sağlayamıyordum. İhtiyat olarak geride bir bölüğüm daha kalmıştı. Haber gönderdim. Bulunduğum yere getirmek istedim. Alay komutanı bunları düzene sokmak için aşağıda, dere içinde tutmuş, orada duruyorlarmış. Bu haber bana gelince kuvvete olan ihtiyacımdan dolayı, canım sıkılarak tekrar söz konusu bölüğün yetişmesi için, alay komutanına haber gönderdim. Fakat Kanlıdere'den bulunduğum sırta kadar bu bölük ancak bir saatte ulaşabildi. Saat 23.00.

23. Söz konusu bölüğe sağ kanatta cephe vererek 27'nci Alayın taburumla arasındaki boşlukta yaydım. Böylece 27'nci Alayla mükemmel irtibat sağlayabildim. Bu Bölüğün Komutanı Üsteğmen Vasıf, alay komutanının beni aradığını ve Kanlıdere'nin içinde bulunduğunu söyledi. Bir emir eri göndererek durumdan ve bulunduğum mevkiden kendisine bilgi verdim. Yeni açtığım bölükle onun solundaki 4'üncü Bölüğü sıçramalarla ilerleterek düşmanın pek yakın olan hatları üzerine ikinci bir süngü hücumu daha yaptım. Her süngü hücumunda sağ ve sol kanadımızdan daima etkilenerek şiddetli ateş altında kalan asker, tekrar yere yatarak ateş açmak zorunda kalıyor. İkinci süngü hücumunda, 2'nci Bölükten Teğmen Fevzi şehit oldu. Askerlerden pek çok şehit ve yaralı veriyordum. Saat 24.00.

24. Taburun sol kanadında bulunan 2'nci Bölüğümle onların solunda bulunması gereken 2'nci Taburun taarruzu, gece olmasıyla durmuş; hatta bu taraftan ateş bile kesilmişti. Bütün bu taarruzlar arazinin yapısından faydalanılarak 4'üncü ve 2'nci Bölüklerle yapılıyordu. Bu sırada alay komutanının emir eri gelerek beni alay komutanının çağırdığını söyledi. 'Nerededir?' dedim. 'Bu tarafa doğru geliyor.' dedi. Bulunduğum yerden kalktım. Geriye Kanlıdere'ye doğru yürüdüm. Alay Yaveri Kamil'in sesini

Levent Şahverdi Arşivi

duyuyorum. Fakat daha çok aşağıda bulunuyordu. Ben onlara, onlar bana seslenerek ancak yarım saatte benim bulunduğum bölgeye kadar gelebildiler. Durumu alay komutanına tamamen anlattım ve kendisini biraz ileriye getirdim. Bana 2'nci Taburun nerede olduğunu sordu. Ben de kendisinden şimdiye kadar bir haber alamadığımı, sol kanadımda bulunuyorsa da atışlarını duymad ığım için yerlerini tayin edemediğimi söyledim ve daha sonra kendisinden ayrılarak ileriye, taburumun başına gittim. Saat 01.00.

25. Tam bu sırada 27'nci Alayın mitralyözüyle şiddetli bir piyade ateşi başladı. Taburumun cephesinde ateş şiddetle devam ediyordu. Düşmanın cepheme karşı olan ateşi, kırıla kırıla sönmeye başladı. Yalnız çok yakından ve sol sırtların gerisinden kazma, kürek sesleri geliyordu. Düşmanın burada tutunmak için siperler kazmakta olduğunu anladım. Buna meydan vermeden bir süngü hücumu yapılması için bölüklere emir verdim ve arkadan ben de askerleri teşvik ederek bütün hattı hücuma geçirdim. Fakat maalesef sağ ve sol kanadımız, bize çok hâkim ve fazla düşman kuvvetleriyle tutulmuştu. Bu nedenle avcı hatlar ımıza şiddetli piyade ve mitralyöz ateşleri üzerine, askerler hücumu daha fazla sürdüremeyerek tekrar yere yatıp mevzi alarak düşmana ateşle karşılık vermek zorunda kaldı. Bunun üzerine alay komutanına haber gönderdim. Üç defadır taburumu süngü hücumuna geçirdiğim hâlde, ne sağımdaki 27'nci Alaydan ne de solumda 2'nci Taburdan yardım alamadığımı anlattım. Zaten kendisi de son hücumumuzu işitiyordu. Bunun üzerine beni kendi yanına çağırdı ve tekrar 2'nci Taburu sordu. Tabur yaverini gönderdim. Kendi yanında kimse kalmamış, herkesi 2'nci Taburu aramaya göndermiş olduğundan tabur yaverini de 2'nci Taburu aramaya gönderdi. Bu sırada pek fazla ilerlemiş olduğumuzdan, sağ ve sol kanadımızdan gelen etkili düşman ateşleriyle birçok kayıp veriyorduk. Bölük komutanları, durumumuzun oldukça tehlikeli ve burada durmanın çok sakıncalı olduğunu defalarca gelip bana söylüyorlardı. Ben onları yatıştırarak fikirlerini değiştirmek ve direnmeye teşvik için ne gerekiyorsa yapıyorum. Alay komutanı, bölük komutanlarının -bağırarak- bana anlattıklarını işitiyordu. Bunun üzerine beni yanına çağırdı. Bu duruma karşı ne yapmak gerektiğini soruyordu. Ben de 2'nci Taburumuzun sol kanadımızdan bize yardım etmesini ve aynı zamanda hücumumuza kat ılmasını söylüyordum. Bunun üzerine 2'nci Tabura, 1'inci Taburun şimdiye kadar defalarca hücum yaptığı hâlde, kendilerinin bu hücuma niçin i ştirak etmediklerini sordum. Onların da cephelerine karşı hücuma geçmelerini emretti. Saat 02.00.

26. Aradan yarım saat kadar geçtikten sonra, yine beni yanına çağırdı. Bu defa kendisini birkaç emir eriyle birlikte bir derin avcı siperinin içinde oturuyor gördüm. 2'nci Taburdan henüz bir hareket görülemediğinden ne yapacağımızı soruyordu. Bu sırada bana daha önce yaptığı müracaattan bir sonuç alamayan 2'nci ve 4'üncü Bölük Komutanları Üste ğmen Vasıf ve Yüzbaşı Halil, durum hakk ında alay komutanına açıklamada bulunmaya başladılar. Bana tekrar sordu. 'Ne yapalım?' dedi. Ben de 'Siz alayın komutanısınız. Vaziyeti görüp anlar, ona göre karar verirsiniz. Ben sizin

Levent Şahverdi Arşivi

kararınıza karışmam. Bana diren derseniz, zaten direniyorum. Tek bir askerim kalıncaya kadar yine direnirim. Eğer harp durumu gereği olarak başka bir mevziye çekilmek için emir verirseniz, onu da siz bilirsiniz.' dedim. (Alayın harp ceridesinde bu konuşma kayıtlıdır.)

Bunun üzerine geri çekilmek için emir verdi. 2'nci Tabura da bu doğrultuda emir gönderdi. Fakat belirli bir hat tespit etmediği için, uygun göreceğimiz hatta kadar çekilmekte bizi serbest bıraktı. Saat 03.00.

27. Bunun üzerine 2'nci Bölük Komutanı zaten orada bulunduğundan, onlara kademe kademe geri çekilmeleri ve telaşlanmamaları hakkında emir verdim. Sol kanatlarında bulunan 3'üncü ve 1'inci Bölüklere de bu şekilde haber göndermelerini söyledim. Harekât başladı. Arazinin sık ormanlık ve birçok dere ve yarlardan oluşması, avcı hatlarını düzgün bir şekilde çekmeye engel oluyor; askerler bazı bölgelerden teker teker geçmeye mecbur kalıyordu. Bu şekilde bölüklerin idaresi bölük komutanlarının elinden çıkarak disiplin sağlanamıyordu. Esasen ben bu tepeleri bölüklere tutturuncaya kadar pek çok zorluk yaşamıştım. Taarruzda askerler, birçok düşman ölüsü üzerine basarak ilerledikleri için kendilerinde büyük bir gurur ve şevk vardı. Bunun sayesinde bu zor ve dik sırtları askerlerin çantaları omzunda, her adım başında ağaçlar devirmek suretiyle ormanlıkları yararak Kanlısırt'ı hemen bir takımla yalnız başıma tutmuş; kalan kuvvetleri peyderpey arkadan yetiştirerek sağa ve sola uzatmak ve gerektiğinde takviye ile buradaki durumu tahkim etmiştim. Hatta ilk takımı ileriye sürerken 4'üncü Bölük Üsteğmeni Ali Rıza, kendi bölük komutanının buralarda olmadığından ve kendisine cephe verilmediğinden ne şekilde hareket edeceğini bilemediğini anlatarak tereddütlerini belirtti. Bölük komutanı diğer takımlarını sırttan yukarı sürmek ve geride kalan askerlerini toplamak üzere bölüğünün gerisinden geliyordu. Durum oldukça nazik olduğundan, kaybedecek zaman yoktu. Ben, askerin önüne düşerek düşmanı aramaya başladım. Bu yazının 20'nci maddesine bakılırsa düşmanı ne şekilde bularak bu takıma cephe verdiğim anlaşılır. Bütün bu duruma; söz konusu Takım Komutanı Ali Rıza (Şu anda yaralı olarak İstanbul'a gitmiş, iki ay hava değişimi almıştır.) ile emrimde bulunan tabur yaveri, boru ve trampet onbaşıları ve emir erleri tamamıyla şahittir. Sonuç olarak bölüklerin geride bulunan kademelere çekilmeye başladıkları bir sırada, henüz ilerde bulunan hatlarımız çekilmeye başladı. Sol kanadımızda olduklarını ancak o zaman anlayabildiğim 2'nci Taburdan karmakarışık hücum sesleri işitiliyordu. Bu hücumu takiben derhâl düşman tarafından dehşetli piyade ve mitralyöz ateşleri başladı. Yarım saniye içinde hücum kırıldı ve hiçbir ses seda kalmadı. Bu hücumu duyduğumuz zaman askerlerimiz arasında da bir karışıklık oldu. Derhâl bunun önünü aldık. Düşmanın şiddetli ateşi devam ediyor, pek nadir diğer taraftan ateş edildiği görülüyordu. Alay komutanı da bu duruma şahit oldu. Bu sonuçsuz hücum, 25'inci maddede belirttiğim gibi alay komutanının 2'nci Tabura daha önce gönderdiği emir üzerine yapılmış; fakat çok geç kalmıştı.

Levent Şahverdi Arşivi

Daha sonra zaten geri çekilmek üzere emir gönderildiğinden, doğal olarak sonuçsuz bir hücum ile birçok zayiata uğrayan 2'nci Tabur da bu emri alarak düşman ateşi altında geri çekilmeye başlamıştır. Zaten bu emir kendilerine ulaşmadan önce 2'nci Tabur Komutanıyla orada bulunan bölük komutanları durumlarının kötü olmasından dolayı geri çekilme konusunu görüşmüşler ve buna karar vermişlerdi. (Kendi ifadeleri.) Saat 03.30.

28. Bölükler, düzensiz bir şekilde sırttan aşağı iniyorlardı. Bu durumdan oldukça endişelendim. Bunun bir bozguna neden olacağını hissettim. Zira, bu ormanlık sırt ve vadiler içerisinde arazi engellerine ilaveten gece karanlığı da subaylar için idareyi güçleştiriyor ve hemen her subay, kendi bölgesine yakın bölgelerde 20-30 askerden fazlasına söz geçiremiyordu. Bu şekilde Kanlıdere'ye kadar indim. Orada 4'üncü Bölük Komutanı Yüzbaşı Halil ve Üsteğmen Ali Rıza ile 50-60 kadar askeri alıkoydum. Askerin kalanını toplayıp düzenli olarak Kanlıdere'nin doğusundaki sırtlar üzerine çıkarak orada bir mevzi almalarını emrettim. Askerleri toplamak için sağa sola asker göndermelerini ve askerlere seslenmelerini hatırlattım. Ben de diğer bölükleri aramak üzere Kanlıdere'nin önce güneyine daha sonra kuzeyine doğru giderek saatlerce dolaştım. Hiç kimseyi görmek nasip olmadı. Alay yaverini gördüm. Tümene emir götürüyordu. Alay komutanını sordum. 2'nci Bölükle beraber olduğunu söyledi.

Bir saatten fazla oralarda adam dolaştırdım ve ben de dolaştım. Artık Kanlısırt'tan hiçbir insan sesi gelmiyor; ancak düşman mermisi cevap veriyordu. Tekrar derenin içinde tuttuğum bölüğün yanına geldim. Burada 27'nci Alay tarafından atılmış cephane sandıkları buldum. Açtırdım. 4'üncü Bölükten orada mevcut olan askerlerin cephanelerini ikmal ettirdim. Bölük komutanına gerideki sırtları tutmak üzere hareket emrini verdim. Saat 05.00.

29. Bölükler, Kanlıdere'nin doğusundaki sırtlara çekilmek için arazinin yapısına uyarak kendilerini düşman ateşinden korumak suretiyle dağınık olarak çekilmişlerdi. İrtibat tamamıyla kaybolmuş ve birçok asker geride kalmış, bazıları da fazla ilerlediğinden bölüklerinden ayrılmışlardı.

Taburun sağ kanadıyla sol kanadı kilometrelerce yayılmış ve bölük komutanlarının emirlerinde bölüklerinden 40-50 asker kalmıştı. Diğer askerler kısmen diğer alaylara karışmış, kısmen şuraya buraya dağılmıştı. Bu durum karşısında bir tabur komutanının alacağı tedbir her ne ise hepsine başvurulmuştu. Ancak muhtelif alaylara mensup askerler de dâhil olmak üzere 300 kadar asker Kocadere'nin ufak sırtları üzerinde durdurulmuştu. Gün ağarmaya başladığında, alay komutanından o zamana kadar bir haber alınamadığı ve tümen komutanının Kocadere köyüne doğru gittiğini haber aldığımdan derhâl koşarak Kocadere köyünde durum hakkında tümen komutanına bilgi verdim. Kendileri, tutabileceğim kuvvetle Kocadere'nin batısındaki sırtları işgal etmemi ve kendisine raporla sonucun bildirmemi emrettiler. Emirlerini derhâl yerine getirdim. Fakat topladığım askerin yılgın

Levent Şahverdi Arşivi

bir hâlde bulunması, bir yüzbaşı ve üsteğmenden başka idare edecek subay olmaması, tutulan mevzi üzerine düşman donanmasının büyük çaptaki toplarla açılan etkili bombardımanı ve o sırada tayyarenin sol tarafımızdaki kuvvetler tarafından üzerine açılan piyade ateşi asker tarafından düşman ateşi gibi düşünerek sol kanadımızın düşman tarafından kuşatılmakta olduğuna kanaat getirerek tekrar dağılarak geriye doğru kaçmaları üzerine revolverle yanımdaki 5-10 ere süngü taktırıp silah doldurtarak yaptığım tehditlerle tekrar hepsini durdurmayı; fakat daha gerideki sırtlarda mevzi aldırmayı başardım. Tümen komutanının emri gereği durumu, bir raporla telefonla bildirdim. Saat 07.00.

30. Bunun üzerine alay komutanı geldi. Durumu anlattım. Sol kanadımızda bir miktar askerle bekleyen taburumun 1'inci ve 2'nci Bölükleriyle 2'nci Taburdan iki bölükle irtibat sağlandı. Daha sonra tümen komutanıyla tümen kurmay başkanı geldiler ve orada meydana gelen olaylara şahit oldular. O sırada, yine düşman donanması taraf ından bulunduğumuz mevziler ateş alt ına alınmıştı. Donanmadan atılan şarapnellerden çıkan bir misket tanesiyle kolumdan yaralandım. Misket kolumda kaldı. Yaralandıktan sonra iki saat kadar daha orada alay komutanıyla mevcut askerin mangalara ayrılması ve bölüklerin düzenlenmesiyle uğraştık.

Misket kemiğe çarptığı ve kolumun içinde kaldığı için yaram çok ağrıyordu. Alay komutanı, yaramın bu hâlde kalmasına izin vermedi. Gidip baktırmamı söyledi. Sıhhiye Bölüğüne gittim. Bigalı'ya sevk etti. Oraya gittim. Onlar da Maydos'a sevk ettiler. Maydos'ta ameliyatla kolumdan kurşunu çıkardılar. Yaram sarıldıktan sonra tabura dönmek istedim, izin vermediler. Diğer yaralılar içinde gece Biga Hastanesine sevk edildim.

Muharebenin başlamasının ertesi günü öğle vakti alaydan ayrıldığım için sonraki harekâtı takip edemedim. Yalnız harp ceridesi ve taburlardaki subayların ifadelerinden aldığım bilgiye göre, alayın Kabatepe bölgesinde görevlendirilip çekilinceye kadar düzene girmekte çok büyük zorluklar yaşamış olduğunu anladığımı arz etmek üzere bu harp raporunu hazırladım.

77'nci Alay 1'inci Tabur Komutanı
Binbaşı Mehmet Emin"

Bu raporun tümene takdim tarihi: 27 Temmuz 1915

"77'nci Alay 2'nci Tabur Komutanlığının Rapor Sureti

Muharebe Raporu

77'nci Alayın 2'nci Taburunun katıldığı 25, 26, 27, 28 Nisan 1915 muharebelerine ait harp raporudur.

Seferberliğin 261'inci gününe rastlayan 25 Nisan 1915 saat 05.25'te alınan emirler ektedir. Bu emirlerden sonra saat 12.00'de alınan tümen emri:

Levent Şahverdi Arşivi

‘Düşmanın karaya çıkan piyadesi, Arıburnu ile Kabatepe arasındaki sırtı işgal etmiştir. 27’nci Alay, düşmanın doğu cephesinde 800 metre mesafe işgal ediyor. 57’nci Alay, tamamen tümen komutanının idaresinde olarak 600 metreden düşmana taarruz edecektir.

77’nci Alay, şimdi Kocadere doğusuna yaklaşacaktır. 72’nci Alay Maltepe’ye, Sıhhiye Bölüğü de Kocadere’ye gidecektir.

19’uncu Tümen Komutanı Emriyle
Kurmay Binbaşı İzzettin’ ”

Bunun üzerine alayın verdiği şifahi emir gereği; 2’nci Tabur, 1’inci Taburu takiben yürüyüş kolunda Maltepe’deki ordu karargâhından Kocadere istikametinde hareket etmiştir. Taburun 15 subayı, 966’sı tüfekli 66 silahsız askeri mevcut ve küçük ağırlığı beraberindeydi. Saat 12.00.

Alay, Kocadere’nin güneydoğusundan geçerek Örenardı Vadisi’ni takiben güneye doğru Palamutluk istikametinde hareketle Kocadere’den geçen köy deresiyle Örenardı’nın birleştiği mahalde 15 dakika beklemiş ve oradan yön değiştirip güneye doğru hareket ederek 105 rakımlı tepe istikametinde Kavakdere’ye inmiştir.

“Alay Komutanının emriyle:

1. Düşman karşımızdan ilerlemektedir.

2. 1’inci Tabur sağda, 27’nci Alayın solunda; 2’nci Tabur 1’inci Taburun solunda, 2’nci Taburdan iki bölük ihtiyatta benim emrim altında bulunmak üzere düşmana taarruz edecektir.

3. Sargı yeri, Palamutluk sırtının gerisindeki derede tesis edilecektir.

77’nci Alay Komutanı
Saip”

Bu emir üzerine bölük komutanlarını yanıma çağırarak şu emri şifahen verdim. Saat 15.30:

“1. Düşman karşımızdaki sırtlardadır.

2. Alay düşmana taarruz edecektir.

3. 5’inci ve 6’ncı bölükler; 1’inci Taburun solunda, yüzer adım cephe ile sola açılacaktır.

4. İrtibat Bölüğü, 5’inci Bölüktür. 1’inci Taburla irtibatı muhafaza edecektir. 7’nci ve 8’inci Bölükler, Alayın ihtiyatı olarak taburun sol gerisinde bulunacaktır.

5. Sargı yeri, Palamutluk sırtı gerisindeki derededir.”

105 rakımlı tepe istikametinde Kavakdere’nin batısına cephe alarak açılan alayın solunda bulunan tabur, 122/5 rakımlı tepenin soluna doğru ilerleyerek düşmanla karşılıklı ateşe başladı. Saat 16.15.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sırada alaydan aynen şu hususlar tebliğ edildi:

“1. 19’uncu Tümen bütün kuvvetiyle 27’nci Alayla beraber, karşımızdaki düşmana taarruza devam edecektir. Gece oluncaya kadar düşmanın püskürtülmediği takdirde ihtiyatlarla birinci hatlar takviye edilerek gece hücumu yapılacaktır.

2. Bunun için alaylar tamamen hazırlandıktan sonra bana bilgi verecekler ve birlikte hücum emrini ben vereceğim.

3. 72’nci Alay sağ kanat gerisinde ihtiyattadır.

4. Ben sağ kanatta, Dağ Topçu Taburunun yanındayım.

5. Genel sargı yeri, Kocadere köyünün içindedir.

6. Cephane kolları Kocadere’ye getirilmiştir.”

Tümenin bu emri üzerine ilerlendi. Düşman ateşinden etkilenilmedi. Bu sırada düşman geri çekilmekteydi. Daha sonra Karaderesi’ne inildi. Karayürek Deresi’nin batısındaki sırtlarda -Albayrak sırtları- küçük bir direniş gösteren düşman, Yeşiltarla istikametinde düzenli olarak geri çekilmeye devam ediyordu. Albayrak sırtlarında tırmanırken 5’inci Bölük Yüzbaşısı Hamdi ve Teğmen İsmail yaralandılar. Sırta çıkıldığında Saat 19.00’u bulmuştu. Alay yaveri ile alınan şifahi emir üzerine İhtiyat Bölükleri, birinci hattın solunu uzatmak suretiyle takviye ettiler. İki taburun bölükleri ve bölüklerde de mangalar karışmış olduğundan, yeniden düzenleme yapıldı. Her bölüğe 50 adımlık bir cephe tahsisi suretiyle avcı hatları arttırıldı ve taburun cephesi 200 adımı buldu. Düşman istikametine keşif kolları gönderilerek düşmanın bir kısım kuvvetinin henüz çekilmekte ve diğer kısmının Yeşiltarla’da siper kazmakta olduğu haberi alındı. 5’inci Bölüğümüzün iki subayı yaralandığından, 27’nci Alaydan 30 kadar askerle orada bulunan Teğmen İsmail Hakkı’ya, askeriyle 5’inci Bölüğe katılması ve bölüğün komutasını üstlenmesi emredildi. Bu konuda kendisine yazılı emir verildi.

Saat 23.00. Taarruza devam edilmesini emrettim. 1’inci Tabur hücum ettiği zaman, ona iştirak edilmesi bildirildi. Bu emir üzerine taburuma ilerleme emri verdim. Öncelikle gönderilen keşif kollarının yardımıyla düşman istikametine ilerlemeye başladık. Düşmanla aradaki mesafe 700-800 metreydi. Bu sırada 1’inci Taburdan, “Allah! Allah!” ve komuta sesleri işitildi. Taburun cephesinin karanlık, sık çalılık ve ormanlık olması nedeniyle düşman görünmüyordu. İrtibat muhafaza edildiğinden, 1’inci Taburun bir kısım kuvvetiyle hücum ettiği anlaşıldı. Bölüklere şiddetle ilerleme emrini verdim. Albayrak sırtlarının batısındaki Semertepe’ye kadar ilerlediğimde, taburun oldukça karıştığını gördüm. Buralarda düşmanın pek çok yaralı ve ölüsüne rastlanmaktaydı. Alaydan hücum edilmesi ve 1’inci Taburun hücuma mutlaka katılması yönünde şifahi emir aldım. Düzenli bir şekilde geri çekilen düşmanla aradaki mesafe de 700 metreden aşağı olmadığından ve görülmeyen düşmana hücum edilemeyeceğinden, hemen şiddetle yine ilerlemeyi emrettim. 1’inci Taburdan yine bu sırada “Allah! Allah!” sesleri yükseliyordu. Taburum, Yeşildere’nin doğu yamaçlarına tırmanarak hücuma

Levent Şahverdi Arşivi

kalktı. Yeşiltarla'nın kenarında mevzi alan bir kısım düşmana hücum emrini verdim. Düşman geri çekilmekte gecikmedi.

Yeşiltarla'nın kenarları tutuldu. Taburun sağında 1'inci Taburun 1'inci Bölüğüyle irtibat sağlandı. Burada Yeşiltarla'nın üst kenarından şiddetli ateşe maruz kaldık. 1'inci Taburun tekrar ettiği hücuma iştirak edildiyse de iki taburun da başarı sağlaması ve ilerlemesi mümkün olamadı. Taburun sol kanadındaki 8'inci Bölük, düşmana 50 adıma kadar yaklaşmıştı. Bölük hücuma başladı. Diğer bölüklere de hücum ve düşmana taarruz etmelerini emrettim. 10 adımdan fazla gidilemedi. Düşmanın şiddetli ateşiyle zayiat verildi. Bu durum ve muharebe iki saat devam etti. Sağ kanadımız ilerisinden, düşmanın makineli tüfek ve piyade ateşi de etkili oluyordu. Saat 03.45. Bölük komutanları sağ kanadımızın kesinlikle düşman tarafından sarıldığına inandıklarından ve 1'inci Taburun çekildiğini belirterek emir talep ettiler. 1'inci Taburla irtibat devam ettiğinden 1'inci Taburun çekilmediğini söylediysem de sağımızdaki 1'inci Bölük ve onun sağındaki 3'üncü Bölüğü ve taburlarının diğer bölükleriyle irtibatları olmadığını ve hemen epeyce bir mesafede irtibatsız bulunduklarını anladım. Bölük komutanlarına tabur, bağımsız olarak harp etmediğinden alaydan gönderdiğim emir erleriyle alacağım emre göre hareketin zaruri olduğunu ve bununla birlikte bulunulan mevkide direnilmesini tebliğ ettim. Taburumun 7'nci ve 8'inci Bölükleri, muharebe hattının biraz gerisine çekilerek ateşten az etkilendiklerinden gece tertibatı almışlar ve tahkimatla uğraşmaya başlamışlardı. Ancak saat 04.00'te dağdan düşmanın makineli tüfeği ve piyade ateşi gelmeye başladı. Düşmanın bize çok yaklaştığı anlaşılıyordu. Gönderdiğim emir erleri henüz gelmediler. Bu sırada alayın geri çekileceği hakkındaki emri, emir erlerinden aldım. Emirde nereye çekileceği ve hareket şekli yoktu. Durum daha da güçleşti. Yakındaki bölüklere emri tebliğ ettim. Düzenli olarak düşmana hissettirmeksizin arkadaki sırtlara çekilineceğini bizzat diğer bölüklere de yaver ve emir eriyle tebliğ ettirdim. Düşman ateşini oldukça şiddetlendirmiş ve yaklaşmıştı.

Düzenli olarak geri çekilmek mümkün olamadı. Albayrak sırtlarında istediğim hâlde askerleri durduramadım. Karanlık, yağmur ve ormanlık buna engel oldu. Düşman ateşle takip etmekteydi. Düştüğüm bir çukurdan fedakâr bir çavuş ve onbaşı tarafından kurtarıldım ve muhakkak bir esaretten kurtuldum. 26 Nisan 1915 saat 05.00'te Karayürek Deresi'nin doğusundaki 123 rakımlı tepeye ulaştığımda güneş çıkmış bulunuyordu. Görebildiğim askerleri durdurarak bir kısım askerle orada bulunan Üsteğmen Abdülhadi'ye 123 rakımlı tepede uygun bir bölgeyi işgal ve müdafaa etmesini emrettim. 8'inci Bölük Komutanı Üsteğmen Ömer yüzbaşı olmuştur. Teğmen Emin'in kıdemine bir sene eklenmiştir. Yaver Teğmen Abdürrezak da beraberlerindeki askerlerle Abdülhadi'ye katılarak sırtı savundular. Sağda 1'inci Taburun bulunacağını ümit ettiğimden, sağımıza gönderdiğim emir erleri; kimsenin olmadığını ve 1'inci Taburun Kocadere'ye çekildiğini ve ancak sağ ilerimizde Reşit Onbaşı'nın komutasındaki bir takım kadar askerin mevzi alarak düşmana ateş etmekte oldukları haberini getirdiler. 6'ncı Bölük Komutanı Abdülvahit ve Üsteğmen Behçet'i, oradan Kocadere'de olması muhtemel perakende askerlerimizi toplayarak getirmek üzere Kocadere'ye

Levent Şahverdi Arşivi

gönderdim. 26 Nisan 1915 saat 11.00'de alay komutanına bilgi vererek emir almak üzere Kocadere'ye gittim. Bilgi arz ettim. Taburun, perakendelerini toplama emrini yerine getirdim. Bölük komutanlarına gerekli emirleri verdim. 25 Nisan 1915'teki geri çekilme nedeninin; 1'inci Taburun 27'nci Alayla irtibatı sağlayamamasından yararlanan düşmanın, 1'inci Taburun sağına girerek şiddetli ateşe maruz bırakmasından bölük ve tabur komutanının alay komutanına müracaatları üzerine "Peki! O hâlde geri çekiliniz." emrini vermesi sonucu olduğuna dair bilgi aldım.

25 Nisan 1915 günü ve 26/27 Nisan 1915 Kocadere'de 1'inci Tabur Komutanının yaralanmasından dolayı Mürettep Tabur Komutanlığı üstlenilerek düzenlemeler yapıldı.

25 Nisan ve 25/26 Nisan 1915 muharebesinde taburumdan; bir yüzbaşı ve bir teğmen yaralı, 43 şehit ve 221 yaralı ve 69 kayıptan ibaret zayiat olduğu daha sonra anlaşılmıştır.

"27 Nisan 1915 saat 09.00'da Alaydan bildirilen Tümen emri:

1. 25 Nisanda[*] yapılan taarruzla gemilerine çekilmeye mecbur edilip tekrar karaya çıkan düşmanın dünkü başarılı ateşlerimizle de oldukça sarsılıp moralinin bozulduğunu gördüm.

2. Tümen, aldığı iki alay piyade, bir dağ topçu taburundan ibaret takviye kuvvetlerle düşmanı Allah'ın yardımıyla tamamen geri atmak üzere yeniden taarruza geçecektir.

3. 64'üncü Alay, sağ kanatta 57'nci Alayın mevzisinden düşmanın sol kanadına taarruz edecektir. 57'nci Alay, gece kendisine katılan 77'nci Alay 3'üncü Taburdan iki bölükle beraber 64'üncü Alayın taarruza geçmesini müteakip, sağ kanadımızın ihtiyatını teşkil ve 64'üncü Alayın harekâtını takip edecektir. 19'uncu Tümen Dağ Topçu Bataryası, bu sağ kanattan taarruz edecek piyadelerimizin ileri hareketini sağlayacak ve özellikle düşmanın çıkarma noktasını ateş altına alacaktır.

4. 27'nci Alay, bu gün sağ kanatta bulunan 72'nci Alayın 3'üncü taburuyla beraber cepheden ve sağ kanadımızın taarruzuna iştirak edecektir. 27'nci Alay Komutanı, 72'nci Alay 3'üncü Taburu emri altına alacaktır.

5. 72'nci Alay, 27'nci Alayın sol kanadını uzatarak düşmanın sağ kanadına taarruz edecektir. 77'nci Alayın birinci hattaki bölükleri, 27'nci Alayın taarruzuna iştirak ve gerideki kuvvet de birinci hatta yaklaşarak 72'nci Alayın harekâtını takip ve takviye edecektir.

[*] Bu tarih, raporun orijinalinde 24 Nisan 1915 olarak yazılmıştır. Bunun sehven yazıldığı değerlendirilmektedir. 19'uncu Tümen Tarihçesi'nde de 19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal tarafından 27 Nisan 1915 saat 05.00'te verilen "Taarruz İçin Tümen Emri"nde söz konusu tarihin 25 Nisan 1915 olduğu tespit edilmiştir. Gnkur.ATASE Arşivi; ATA-ZB Koleksiyonu, Kutu: 41, Gömlek: 3, Belge: 3-30.

Levent Şahverdi Arşivi

6. 33'üncü Alay, tümen ihtiyatı olmak üzere emrim altında merkez gerisinde bulunacaktır. 19'uncu Tümen ve 7'nci Tümen Dağ Bataryaları, düşmanın cephe ve sağ kanadını şiddetle ateş altına alarak piyademizin ileri hareketini destekleyecektir.

7. Tümen karargâhı merkezde, dağ bataryası mevzi civarında bulunacaktır.

Not: Tümen Sıhhiye Bölüğü, sargı merkezi ve cephane kolları Kocadere'dedir.

19'uncu Tümen Komutanı
Mustafa Kemal"

Bu emir üzerine Alay; mürettep tabur hâline getirilen kuvvetiyle, alay komutanının şifahi emriyle saat 10.00'da hareket etti. Kanlısırt'ın doğu yamaçlarına gelindiği vakit alaydan şu emir alındı:

"Tabur, taarruzdan çok 72'nci Alayın sol kanadını korumakla sorumludur. Bu nedenle sol kanada dikkat ediniz. Bu doğrultuda 72'nci Alayın solunu takviye etmek ve o taraftan ilerleyecek düşmanı engellemek üzere mürettep iki bölüğü solunu takviye etmek üzere sevk ettim. Bu suretle çekilmek üzere olan 72'nci Alayın sol kanadı muhafaza edildi."

Yaklaşık saat 15.00'te Alay Komutanı, tümenin şu emrini tebliğ etti:

"33'üncü Alaydan iki taburu sol kanada gönderiyorum. Karşınızdaki düşman çekilmiştir. Sol kanattan korkmayın, gece olmadan düşmana hücum ediniz. Sağ kanat hücum etti. Düşmanı tamamen denize döktü.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

Bunun üzerine Mürettep Tabur; 72'nci Alayın solunda ve Kanlısırt üzerinde olmak üzere iki bölüğü, 72'nci Alayı temdit ve diğer iki bölüğü takviye etti. Gerek 72'nci Alay ve gerek bizim alaydan oluşan tabur, düşmanla şiddetli bir surette çarpışıyordu. Avcı hatlarımız, düşmanın sol tarafa çıkarmış olduğu iki topla denizden ateş altındaydı. Cephemiz gayet açık ve düz olduğundan hattıbâlâya çıkılır çıkılmaz düşmanın makineli tüfeği avcı hattımıza zayiat verdiriyordu. İhtiyatta kuvvetimiz kalmamıştı. Bu sırada bölüklerimiz aralıklı sıçramalarla düşmana yanaşmaya çalıştı. Elde iki takım kadar kuvvet kalmıştı. Düşmana 250-300 metreye kadar yaklaşılınca tekrar mevzi alındı ve ateş açıldı. Burada alay komutanıyla beraber avcı hatlarını gayrete getirerek ileri sürmeye çalışıyorduk. Fakat bu ateş, 15 dakika bile devam edemedi. 8'inci Bölük Komutanı Üsteğmen Ömer ve Teğmen Emin ile 6'ncı Bölük Teğmeni Mehmet yaralandılar. Bunu takiben yaralanmayan askerler de sola doğru sürünerek çam ormanlıklarının yardımıyla kendilerini gerideki vadiye attılar. Kanlısırt'ın sağında, 72'nci Alayın hareket eden 6'ncı

Levent Şahverdi Arşivi

Bölük cephesi ilerisinde ve düşmandan ele geçirilen 3-4 mangalık siperde; 72'nci Alaydan bazı asker ile 6'ncı Bölük, Üsteğmen Behçet komutasında direnmeye devam ettiler.

Bölüğün kalan kısmı beklemek zorunda kaldı ve taarruza devam edemedi. 72'nci Alayın solundaki mevziyi muhafaza eden Üsteğmen Behçet, emrindeki askerlerle geceye kadar düşmana direndi ve gece 72'nci Alayı takviyeye gelen 33'üncü Alay ile taarruz ve hücuma iştirak etti. 8'inci Bölüğün solundan hareket eden bölüklerle ilerlemeyi başaramadılar.

Tahminen saat 04.00'te ihtiyatta bulunan 33'üncü Alay, sol kanadın takviyesine geldi. 33'üncü Alayın harekâtı da kısa bir zaman içinde aynı sonuca uğradı ve taarruz geliştirilemedi. 27/28 Nisan 1915'te birkaç defa teşebbüs edilen hücumda başarı sağlanamadı.

28 Nisan 1915'te, birliklerin bulundukları bölgelerde savunmada kalmaları emredildi. İlerlemek isteyen düşman durduruldu.

Tahminen saat 12.00'de 125'inci Alayın 2'nci Taburu, bölgemizi takviye etti. Taburumuz Sol Kanat Komutanı Yarbay Şevki'nin emriyle geri çekildi. Mürettep Taburumuz saat 06.30'da sağ kanat gerisinde 27'nci Alayın ihtiyatı olmak üzere geriye çekildi. Mürettep Taburu Kanlısırt'ın gerisinde topladım.

29 Nisan 1915'te ihtiyat mevzisinde kalındı. 30 Nisan 1915 yine ihtiyat mevzisinde geçti.

30 Nisan 1915 saat 02.30'da alınan emir gereği Kabatepe bölgesine hareket edildi.

27/28 Nisan 1915 muharebelerinde de taburdan 3 subay, 127 asker yaralanmış; 26 kişi şehit olmuştur. Tahminen 300 kadar askerin 57'nci, 27'nci ve 33'üncü Alaylara karışarak muharebe ettiği anlaşılmıştır.

"EK :

Saat 04.00, 25 Nisan 1915

Saat 04.00'te Kabatepe istikametinden şiddetli top ve tüfek sesleri gelmeye başladı."

Levent Şahverdi Arşivi

“77’nci Alay Komutanlığına

Bigalı Tümen Karargâhından

25 Nisan 1915

Saat 05.25

Maltepe: 19’uncu Tümen

25 Nisan 1915

Saat 05.25

Telefon

Düşmanın Arıburnu ile Kabatepe arasında birçok harp gemisi ve nakliye araçlarıyla yaklaşarak çıkarma teşebbüsüne başladığı ve şimdi Arıburnu’na az miktarda asker çıkardığı haber alındı. Bilgi için tebliğ olunur.

19’uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal”

Saat 06.30, 25 Nisan 1915

“19’uncu Tümen 77’nci Alay Komutanlığına

Bugün talime çıkmayıp ordugâhta düzenli bir şekilde bulunmanız emir gereğidir.

19’uncu Tümen Yaveri
Vahit”

“Alay Emri

25 Nisan 1915

Maltepe Saat 06.10

1’inci ve 2’nci Tabur Komutanlıklarına

1. Taburlar hemen şimdi harekete hazır hâlde bulunacaktır.

2. Teçhizatı, küçük ağırlık vs. yükler yanında bulunacaktır.

77’nci Alay Komutanı
Saip”

77’nci Alay 2’nci Tabur Komutanı
Binbaşı
Rıfat

**
*

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sırada 27'nci Alayın gerisinde bulunmak üzere emir alan 72'nci Alay, oraya ulaştı. Saat 08.00 civarında alay komutanına bizzat arazi gösterilerek sol kanatta bekleme vaziyeti aldırıldı ve daha sonra 27'nci Alayın merkezi gerisi olan ve bugün Kemalyeri denilen noktaya gidildi. Bütün gece ve bugün gelişen olaylar, son durum ve düşmana karşı istenilen başarıyı sağlamak için yeterli kuvvetin yetiştirilmesi gereğini arz etmek üzere Tümen Kurmayı Binba şı İzzettin, Bigalı civar ında bulunan Kolordu Komutanına gönderildi. Kemalyeri'nde, 27'nci Alay Komutanıyla görüştüm. 27'nci Alayın birliklerinin* Kırmızısırt ve Kanlısırt'ın doğu yamaçlarının en yüksek hattında bulunduğunu anladım. Alay komutanına genel durumu anlattım ve bulunduğu hatta kalmasını emrettim. Kendisini alay ına yakın bulunmak üzere gönderdim ve ben de orada kaldım. Düşman geceden itibaren çıkartmaya devam ettiği kuvvetlerle birinci hatlarını takviye ettikten sonra, önce sağ kanad ımızda bulunan 57'nci Alay ve daha sonra sol kanadımıza ve merkezde bulunan 27'nci Alaya üstün kuvvetlerle taarruza başladı. 57'nci Alay, büyük fedakârlık göstererek inatla direnmişse de üstün düşman kuvvetinin süngü hücumundan sakınarak Düztepe hizasına kadar çekildi. 27'nci Alay, Karayürek Deresi'nin doğusundaki yamaçlara atıldı.

72'nci Alay, Kanlısırt'tan ilerlemek isteyen düşmanı Karayürek Deresi'nin doğusuna geçirtmemiştir. Bu şekilde 26 Nisan günü kazanılabilmiştir.

Arıburnu Muharebeleri'nde bizim en buhranlı ve en zor durumda kaldığımız gün, 26 Nisan günüdür. Beş İngiliz tugayına karşı duran ve dünkü şiddetli ve şanlı taarruzlarla önemli zayiata uğrayan kuvvetimiz; 57'nci Alay, 72'nci Alay, iki taburlu 27'nci Alay ile iki taburlu ve geri çekilme ve yenilgisi nedeniyle bugün kendisinden yararlanılamayacak bir durumda olan 77'nci Alaydan, yani kuvvetinin üçte birini zayi eden toplam 10 taburdan ibarettir. 25 Nisan muharebesiyle Arıburnu cephesi başarısının temelini atan, İngilizlerin bu cephede azmini kıran ve planını imha eden bu kuvvet olup özellikle Conkbayırı üzerinden dü şmanın kanadına yaptığı hareket ve taarruzda oldukça etkili olan ve askerinin yiğitçe taarruzlarıyla bu taktik etkisini harikulade bir başarıya ulaştıran; 57'nci ve sonra 27'nci Alayların olağanüstü hizmet ve fedakârlıklarıdır. Harp tarihimizde yazılmaya hakikaten layıktır.

Takviye birliklerinin gelişi büyük bir sabırsızlıkla bekleniyordu. 7'nci Topçu Alayının 3'üncü Taburu, bugün Arıburnu cephesine katıldı. Derhâl Kemalyeri civarında mevziye sokuldu. Ece'de kalmış olan 77'nci Alay ın 3'üncü Taburu da oradan getirildi. 57'nci Alay, bugün yalnız iki bölüğüyle gelen bu taburla sağ kanatta takviye edildi. Çünkü 57'nci Alay, 25 Nisanda hem pek çok zayiat vermiş ve hem de Kocaçimen'i muhafaza eden cephede bulunmuştur.

* Raporun orijinalinde sayfanın başında "34, 35 sayfalar yoktur." ibaresi bulunmaktadır. 33'üncü sayfadan 36'ncı sayfaya atlanmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

64'üncü Alayın emrime girmek üzere hareket ettirileceği, Kolordu Komutanlığından söz verilmişti. 64'üncü Alay, 28 Nisan 1915 sabahı gün doğarken Kocadere batısına ulaşmıştı. Saat 19.00'da Kemalyeri'nde aşağıdaki emri verdikten sonra Kocadere köyüne gittim.

"Tümen Emri

1. İki günden beri üstün düşman karşısında yaptığınız başarılı taarruz ve muharebelerde gösterilen kahramanlık, cidden takdire değerdir. Hepinizi tebrik ederim.

2. Düşmanın hâlâ karşımızda kalmış olması, görevimizin tamamlanmadığını gösterir. Görevimizi iyi bir şekilde sonuçlandıracağımızdan emin olarak bu gece için aşağıdaki düzen ve tedbirlerin alınmasını emrederim.

3. 57'nci Piyade Alayı, 27'nci Alay, 72'nci Alay ve topçular; şimdi bulundukları mevzilerde gerek avcı hatları ve gerek istinat ve ihtiyatlarında bulunan askerleri, muharebe nedeniyle meydana gelen dağınıklığı gidererek tam olarak düzenlenmesini, bütün komutan ve subaylardan özellikle talep ederim. Yakın birlikler arasında bozulmuş olan irtibatlar, derhâl tesis olunacaktır. Bu gece mehtaptan yararlanarak elde bulunan hatlar tahkim edilecektir.

4. Cephane mutlaka ikmal edilecek, askerlerin karnı doyurulacaktır.

5. Tümenimizi bugün takviye eden 64'üncü Alayın bir taburu, 27'nci Alay gerisinde ve diğer iki taburu sol kanat gerisinde tümen ihtiyatını teşkil edecektir.

6. Piyade, topçu, cephane kolları, sıhhiye bölüğü, sargı merkezi Kocadere köyündedir.

7. 77'nci Alay yarın gün doğarken emredeceğim her hareketi yapmaya hazır bir durumda bulunacaktır.

8. Ben bu geceyi Kocadere köyünde geçireceğim. Bütün birlikler emredilen hususları ve yapmış oldukları düzenlemeleri bana bu gece gün doğmadan önce bildireceklerdir.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

26/27 Nisan 1915 gece yarısından sonra 33'ncü Piyade Alayının da emrime girmek üzere Bigalı'dan harekete geçirildiğinin anlaşılması üzerine, düşmana tekrar taarruza karar verdim. Gün doğarken düşman Kabatepe istikametinden Kocadere köyünü donanmasıyla ateş altına almıştı. Bu sırada not ettirdiğim taarruz emri şöyledir:

Levent Şahverdi Arşivi

“Taarruz Emri

Kocadere

27 Nisan 1915

Saat 05.00

1. 25 Nisanda yapılan taarruzla gemilerine çekilmeye mecbur edilerek tekrar karaya çıkan düşmanın, dünkü başarılı ateşlerimizle oldukça sarsılıp moralinin bozulduğunu gördüm.

2. Tümen aldığı iki alay piyade, bir dağ taburundan ibaret takviye kuvvetleriyle düşmanı, Allah’ın yardımıyla tamamen geri atmak üzere yeniden taarruza geçecektir.

3. 64’üncü Alay, sağ kanatta 57’nci Alayın mevzisinden düşmanın sol kanadı aleyhine taarruz edecektir. 57’nci Alay, gece kendisine katılan 77’nci Alayın 3’üncü Taburundan iki bölükle 64’üncü Alayın taarruza geçmesini takiben, sağ kanadımızın ihtiyatını teşkil ve 64’üncü Alayın harekâtını takip edecektir.

19’uncu Tümen Dağ Topçu Bataryası, bu sağ kanattan taarruz edecek piyadelerimizin ileri hareketini sağlayacak ve özellikle düşmanın çıkarma noktasını ateş altına alacaktır.

4. 27’nci Alay, bugün sağ kanatta bulunan 72’nci Alayın 3’üncü Taburuyla beraber cepheden sağ kanadımızın taarruzuna iştirak edecektir. 27’nci Alay Komutanı 72’nci Alay 3’üncü Taburu emri altına alacaktır.

5. 72’nci Alay, 27’nci Alayın sol kanadını uzatarak düşmanın sağ kanadına taarruz edecektir. 77’nci Alayın birinci hattaki bölükleri[1] 27’nci Alayın taarruzuna iştirak ve gerideki kuvvet de birinci hatta yaklaşarak 72’nci Alayın harekâtını takip ve takviye edecektir.

6. 33’üncü Alay, tümen ihtiyatı olmak üzere emrim altında merkez gerisinde bulunacaktır. 9’uncu Tümen ve 7’nci Tümen dağ bataryaları, düşmanın cephe ve sağ kanadını şiddetle ateş altına alarak piyademizin ileri hareketini destekleyecektir.

7. Tümen karargâhı merkezde, dağ bataryası mevzi civarında bulunacaktır.

19’uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal”

[1] Bu alay, 25-26 Nisan gecesi geri çekilirken iki bölük ileride düşman ile temasta ve 27’nci Alayın irtibatında kalmıştı. Bu bölükler geri çekilme gereği görmediklerinden çekilmemişlerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu emir, emir atlılarıyla gönderildikten sonra bizzat Kemalyeri'ne gitmek üzere hareket edildi. Kocadere'nin batısında bulunan 64'üncü Alay, Tümen Kurmayı İzzettin Bey'in refakatinde sağ kanada gönderildi. 33'üncü Alay, henüz ulaşamamıştı. Saat 07.00-08.00 arasında, sol kanat ve cephede taarruz başladı. Bundan sonra sağ kanatta da birliklerimizin taarruzunu görüyordum.

Taarruz, bütün cephe üzerinde başarıyla devam ediyordu. 72'nci Alay ve bunu kısmen takviye etmiş olan 77'nci Alaydan bazı birlikler karşısında düşman, Kanlısırt'ta firar ederek geri çekilmeye başlamıştı. (27'nci Alay cephesinde bulunan Kırmızısırt'ta da düşman geri çekilmeye başladı.) Saat 10.00'dan sonra, sağ kanadımız da düşmanı sıkıştırarak geri çekilmeye mecbur ederek takibe başladı.

Öğle vakti, düşmanın Kanlısırt'ta çekilen birliklerinden geride kalmış olanlar ve Kırmızısırt'a en son çekildikleri avcı hendekleri mevzisinde bulunanlar, tüfeklerini bırakarak hemen hepsi birlikte siperlerinin önüne çıkıp şapka, beyaz mendil ve bayrak sallayarak teslim olmak istiyorlardı. Bütün bu manzaraları Kemalyeri'nden ben ve bütün maiyetim dürbünsüz olarak seyrediyorduk. Fakat cephede birinci hatta bulunan asker ve subaylarımızın bu durum karşısında vakit geçirdiklerini gördüğümden, özellikle Kırmızısırt'ta teslim olmak isteyenleri teslim almak üzere bir bölük göndermesini yanıma gelen 33'üncü Alay Komutanına emrettim. 33'üncü Alay Komutanının yaveri olan ve kendisine bizzat manzarayı gösterdiğim Teğmen Remzi'yi söz konusu bölükte görevlendirdim.

Bu saate kadar sağ kanatta gerek 64'üncü ve 57'nci Alay Komutanlarından gerek görevli olarak o tarafa gönderdiğim Tümen Kurmayı Binbaşı İzzettin'den aldığım raporlardan ve gerekse bizzat gözlemlerimden; düşmanın Arıburnu'nun doğusundaki sırtlarda hiçbir faaliyeti kalmadığı, düşman askerlerinin sağ kanadımız karşısında sahile sığındıkları, düşman sandal ve gemilerinin Arıburnu civarında kuvvetini kaçırmakla meşgul olduğu, yalnız geri çekilme noktasına uzak kalan düşmanın Kanlısırt ile deniz arasındaki birliklerinin ve Merkeztepe'de de bir kısmının kalmış olduğu anlaşılıyordu. Kanlısırt ile deniz arasında kalmış olan düşman birlikleri, askerimizin Kanlısırt ve Kırmızısırt'taki durumundan ve Merkeztepe'de kalmış olan birlikleri de sağ kanadımızın Kömürkapı Deresi ve Bombasırtları'na kadar ilerleyerek özellikle Yükseksırt'ta aldıkları hâkim vaziyetten dolayı çekilemiyorlar. Zorunlu olarak yerlerinde duruyorlardı. Düşmanın asıl bekleyişi, Yükseksırt'ın batısında ve Haintepe'de görülüyordu. Bundan sonra akşama kadar geçen sürede sağ kanat birliklerimiz; Arıburnu'nun kuzeyindeki sahile kadar inmişler ve Haintepe karşısında Yüksektepe'den ileri geçememişler, Kömürkapı Deresi'ne de taarruz edememişlerdir. Cephede ise Merkeztepe'nin zorlanmadığı Kırmızısırt'ta ve Kanlısırt'ta bulunan birliklerimizin teslim olmak veya firar etmek suretiyle faaliyetten kaçınan düşmana karşı ciddi hareket etmeyip hattı bâlâya yaklaşmadıkları görülüyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Sol kanatta 72'nci ve 77'nci Alay Komutanlarından sürekli feryat dolu raporlar alıyordum. Bu raporlara göre, sol kanadımızın büyük bir tehlike içinde olduğu düşünülebilirdi. Hâlbuki ben bizzat görüyordum ki büyük tehlike içinde olan, bunların karşısındaki düşmandı. Bunun için gönderilen subaylarla kendilerine, gayret etmeleri ve durumu değerlendirmeleri sözlü ve yazılı olarak bildirilmiştir. Söz konusu kişilerin bu şekilde davranmalarının, komuta ettikleri askerin 25 Nisan taarruzundan sonra firarlarına sebebiyet verilmiş olan askerin karışık olmasından ileri geldiğini düşünüyorum. Bu sebeple tümenin ihtiyatı olmak üzere cephe gerisinde bulunması istenen 33'üncü Alay, büyük kısmıyla benim emrettiğim Kemalyeri güneyine ulaşacak ve oradan hareket edebilecek hâle geldiği zaman ,ki saat 15.02 idi, Sol Kanat Kuvvetlerimizi takviye etmek üzere muharebeye dâhil edilmiştir. Saat 19.10'da genel olarak aşağıdaki tümen emri verildi:

"Tümen Emri

Topçu Merkez Mevzisinden

27 Nisan 1915

1. Düşman tamamen sahile dökülmüştür. Taşıma araçları yeterli olmadığından tamamen kaçırılamıyor.

2. Geceden yararlanarak düşmanın yeniden kuvvet çıkarıp dökümtülerini takviye etme ihtimali vardır.

Bunun için:

3. Bütün birliklerden; hiçbir düşman faaliyeti kalmayıncaya kadar taarruza gece de devam ederek sahilin hâkimiyetimize geçirilmesini kesinlikle talep ederim.

4. Topçular geceye kadar sürekli olarak ateşlerine devam etmekle beraber, gece de istikametlerini tespit ederek sahile ateş edeceklerdir. Topçu ateşlerinin kesilmesi ancak düşman piyadesinin tüfek sesleri tamamen kesildikten sonra olacaktır.

5. Her birlik komutanı bana durumla ilgili sık sık rapor gönderecektir.

6. Ben düşmanın tamamen imhasına kadar merkezde topçu mevzisinde bulunacağım.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

Bu emri ulaştırdıktan sonra 77'nci, 72'nci Alay Komutanlarından saat 19.05'te yazılmış olan şu raporu almıştım:

Levent Şahverdi Arşivi

“19’uncu Tümen Komutanlığına

İleri Hattan

27 Nisan 1915

Saat 19.05

33’üncü Alaydan iki tabur alay komutanı ile geldiler. Birlikleri takviye ettiler. İlerliyoruz. Allah’ın yardımıyla düşman püskürtülecektir. Peyderpey bilgi arz edilecektir.

72’nci Alay Komutanı	77’nci Alay Komutanı
Binbaşı	Binbaşı
Münir	Saip”

Saat 21.00’de sağ kanattan gelen raporlardan; düşmanın bazı cephelerde denize döküldüğü, başarının parlak bir şekilde devam ettiği, bir mitralyöz alındığı, düşman sol kanadından çevrildiği ve aralıksız olarak hücuma devam edildiği bildirilmekteydi. Gece yarısına kadar cepheden gelen haberlerde de Kırmızısırt’ın zapt edildiği ve sahile karşı olan sırt kenarının da işgal edildiği anlaşılmaktaydı. Fakat gece yarısından sonra saat 01.10’da 33’üncü Alay Komutanı Yarbay Şevki, 77’nci Alay Komutanı Binbaşı Saip, 72’nci Alay Komutanı Binbaşı Münir’in ortak imzayla gönderdikleri yazıda; “Düşmanın tahkimata önem vermesi nedeniyle yapılan hücumlarda istenilen başarının bir türlü sağlanamadığı, subaylardan çok yaralı oldu ğu, her durumda daha çok kuvvete gerek olduğu” belirtiliyordu. Bundan sonra Arıburnu sırtlarındaki 27’nci Alay Komutanından saat 01.40’ta (28 Nisan 1915) şu rapor alınmıştı:

“19’uncu Tümen Komutanlığına

1. Cephemize gelen sırtı ele geçirdik. Sahile do ğru yapılan hücumumuz düşmanın etkili yan ateşlerine maruz kaldığından, sahile karşı olan sırt kenarını işgal etmişken barınamadık.

2. Diğer birlikler de aynı durumda sanırım.

3. Ele geçirdiğimiz sırtı 27’nci Alaydan Mürettep ve 33’üncü Alaydan birer bölükle işgal ediyorum. Siperlerle tahkim ettirmekteyim, arz olunur.

27’nci Alay Komutanı
Yarbay
Mehmet Şefik”

Sağ ve sol kanatlardan da şu raporlar geliyor:

Levent Şahverdi Arşivi

“19’uncu Tümen Komutanlığına

Saat 02.00, 28 Nisan 1915

Akşamdan itibaren harcanan bunca çabalara, verilen bunca zayiata karşılık maalesef bütün muharebe hattındaki asker güçsüz düşmüş, birlikler birbirine karışmış, hiçbir vasıta ile askerleri yerinden oynatamayacak bir hâle gelmişlerdir. Bu duruma da verilen sayısız şehit ve yaralı sebep olmaktadır.

Askerlerin, maalesef -genellikle- morali bozulmuş gibidir. Bütün birlikler, istinat ve ihtiyat kuvvetlerini sarf etmişlerdir. Düşmanı buradan geri atmak için küçük; fakat muntazam bir taburun bile yeterli olacağı hissedilmektedir. Sabah olmadan önce bütün hatlardan ateşi kestirip bir tabur kadar harbe girmemiş kuvvet ileriye sürülürse amaca ulaşılacağı konusunda ümitliyiz. Yoksa birbirine bu derece karışmış bir askeri, bu gece karanlığında ayırmak ve ileriye sevk mümkün olmuyor.

Düşman üç taraftan tamamıyla sarılmıştır. Arkası denizdir. Cephemizde bulunduğu mevki gayet sarp ve muhafazalıdır. Sağ kanattan akşamdan itibaren ancak düşmanın bir istihkâmını zapt edebildik. Belirtilen bu güçlüklere acil bir çare bulunması önemle arz olunur.

57’nci Alay Komutanı
Binbaşı Avni

64’üncü Alay Komutanı
Servet”

“Tümen Komutanlığına

Saat 03.00, 28 Nisan 1915

77’nci Alayın dört bölükten ibaret alayımıza ihtiyat verilen kuvvetinin dört askerinden bile faydalanılamadı. Akşama kadar yapılan muharebede zaten altı bölükten ibaret olan alay, beş subay ve iki taburdan altı manga asker kalmıştır. Geriye kalanlar şehit, yaralı ve akıbetleri bilinmeyenlerdir. 33’üncü Alay ise akşamüstü saat 18.30’da muharebe bölgesine geldi. Çok az taarruzda bulundu. Bunun üzerine bütün alay komutanları yapılması gereken her şeyi yaptığımız hâlde askere ateş kestirmek, emir dinletmek ve mevkilerinde tutmak mümkün olamadı. Moralleri son derece bozuktur. Kilometrelerce uzanan ormanlığın içerisine dalmışlardır. Toplamanın ve ileriye sevk etmenin ihtimali yoktur. Bu durum devam ettiği takdirde felâket, yüzde yüz muhakkaktır. Başka asker mi gönderilecek yoksa buraca bir düzenleme mi yapılacak, bu konudaki emirlerinizi beklemekteyim. Vatanın selameti için çabuk hareket etmeniz arz olunur.

72’nci Alay Komutanı
Binbaşı
Münir”

Levent Şahverdi Arşivi

“19’uncu Tümen Komutanlığına

Saat 03.00, 28 Nisan 1915

Taburumdan üç manga bir kuvvet ile bir subay, 33’üncü Alay harp etmiyor, firar ediyor. Emir tanımıyor. Düşman sol kanattan siper hatlarına da gitmediler. Yalnız birliğimi üç defa hücum ettirdim. Kimse takip etmiyor. Burası fena yenilgiye uğrayacaktır. 27’nci Alay yani sağ kanat istikametinde geri döndüm.

2’nci Tabur Komutanı
Hüseyin Rıza”

“19’uncu Tümen Komutanlığına

Saat 05.30, 28 Nisan 1915

Düşman, sol kanadımızdan ilerleyip avcılarımızı yerlerinde durdurmak için çok şiddet kullanıldığı hâlde yine firar ın arkası al ınamıyor. Durum dikkatinize sunulur.

33’üncü Alay Komutanı
Yarbay
Şevki”

33’üncü Alay Komutanına, düşmanın her ne olursa olsun durdurulması gerekti ği ve sol kanada yeni gelen bir alayı sevk edece ğimi bildirdim.

Bunlar ve bunlara benzer yazılı, sözlü rapor ve haberler; saat 17.00’ye kadar gelmeye devam etti.

Ben; gecenin güçlüğüne ilaveten yorgunluk, emir-komuta, sevk ve idaredeki eksiklik, bazı birliklerin inzibatsızlığı yüzünden 27 Nisan 1915 günü kazanılmış olan ba şarıyı sonuca ula ştırmak için gerektiği kadar şiddetli davranılmadığı, bu nedenle asıl mevzisinden denize doğru atılmış düşmanın takip edilemediği, bir taraftan daha başka düşman kuvvetinin çıkarılarak bozgun birliklerini canlandırdığı, terk ettikleri hâlde birliklerimiz tarafından bazı istikametlerden gelen ate şten sakınarak muhafaza edilmemiş olan mevzilerinin tekrar işgal ve savunulmaya başlandığını anl ıyordum. Bunun üzerine kazanılan hatta durmaya karar verdim.

Aşağıdaki emirler verilmiştir:

“72’nci Alay Komutanlığına

Merkez Gerisinde Topçu Mevzisinden

Saat 05.20, 28 Nisan 1915

Sağ kanat ve merkezde durumumuz mükemmeldir. Sol kanat birlikleri de durumunu düzeltip her ne olursa olsun işgal ettikleri mevkileri muhafaza edecektir. Gerekli takviye birlikleri Kolordudan istenmiştir. 77’nci Alay ve 33’üncü Alay Komutanlarıyla irtibatta bulununuz ve bu emrin kendilerine

Levent Şahverdi Arşivi

tebliğiyle her üç alay birliklerinin emir-komutasını üstleniniz. Ben doğrudan doğruya sizinle haberleşeceğim. Bana öncelikle durumu bildiriniz. Karşınızdaki düşman kuvveti yaklaşık ne kadardır?

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

"57'nci Alay ve 64'üncü Alay Komutanlıklarına

Saat 06.00

28 Nisan 1915

Gösterilen fedakârlık, takdire değerdir. Düşmanın bir adım ilerlemesine meydan verilmeyerek kazanılan mevzilerin muhafazası gereklidir. Orada emir-komutayı birleştiriniz ve 64'üncü Alay Komutanıyla beraber bulununuz. Siz (57'nci Alay Komutanı) benimle irtibatı muhafaza ediniz.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

Merkezde bulunan 27'nci Alay Komutanı; zapt ettiği sırtı siperlerle tahkim ettiğini bildirmiş, 27'nci Alay Komutanının kararı ve yaptıkları uygun görülmüştü.

Gelişmeler, telefonla peyderpey 3'üncü Kolordu Komutanlığına bildirilmiştir. Maltepe'de muhafaza edilmekte olduğunu zannettiğim kolordu ihtiyatından kuvvet gönderilmesini de arz ettim.

3'üncü Kolordu Komutanı; Kolordunun gönderecek kuvveti olmadığını, elde bulunan bir makineli tüfek bölüğünün harekete geçirildiğini, bulunan hatta birlikleri toplayarak ve tahkimat yaparak sebat etmek gerektiğini, komutam altında önemli kuvvetler olduğunu, bunların bir kısmının ihtiyat olarak toplanabileceğini, düşmanın kolay kolay ilerleyemeyeceğini emretmişlerdir. Başkomutan Vekili Enver Paşa'dan alınan telgrafta; bugün İstanbul'dan takviye birlikleri gönderilmeye başlanılacağı, bir adım bile çekilmeye izin verilmediği, karşımızdaki düşmanın her durumda bizden daha iyi vaziyette bulunmadığının emredilmekte olduğu ve direnmek için ne yapılması gerekiyorsa bu gece mutlaka yapılması ve birliklere yalnız emir vermekle yetinilmeyerek sert tedbirler alınması gereği bildirilmekteydi.

Kolordu Komutanı Esat Paşa, gece yarısından sonra haber subayı olarak kurmayından Yüzbaşı Burhanettin'i de Kemalyeri'ne yanıma göndermişti. Burhanettin, "Esat Paşa'nın bugün akşama kadar gayet iyi haberler verdiğim hâlde, gece durumun yeni kuvvetler talebini gerektirecek şekilde değişmesini anlayamadığını, benim durumu nasıl gördüğümü ve ne karar verdiğimi" Kolordu Komutanının sorduğunu bildirdi. Ben, Burhanettin'e yeniden ayrıntılı bilgi vermeye gerek görmedim. Çünkü 27 Nisan 1915 meydan muharebesi gelişmelerini, her safha için verdiğim kararları ve

Levent Şahverdi Arşivi

yaptıklarımı Kolordu Komutanına arz etmiştim. Sonuç olarak kazanılan mevzilerde durmaya karar vermiştim. Fakat asıl amacım; neticeyi almak üzere taarruza devam etmek olduğundan, gelişen durum üzerine yeterli kuvvet istiyordum.

27 Nisan 1915 meydan muharebesinde yanımda bulunan ve gece de kısmen duruma şahit olan Alman Kurmay Binbaşı Raymond'u [2] durumu açıklamak ve kuvvet talebi için geriye göndermiştim.

Binbaşı Raymond saat 05.45'te şu raporu veriyordu:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

İskeleye çıkan bir alay, şimdi Kocadere istikametinde size gelecektir. Bir tümenin acilen gönderilmesi Ordu Komutanlığına yazılmıştır. Yardım kuvvetleri gelinceye kadar daima mevzilere hâkim bulunmanız gerekmektedir. Yeni bir topçu komutanının tayini ve eskisinin değiştirilmesi konusu da yazılmıştır. Eğer isterseniz şimdiden eski komutanı geriye gönderirsiniz." Komutana arzım üzerine aldığım emir bundan ibarettir.

28 Nisan 1915 günü sabahı görülen durum şu idi: Düşman; sağ kanadımız karşısında, Yükseksırt'ın sahil ve güneye bakan kısmında, Kömürkapı Deresi içinde yamaçlara tutunmuş bir hâlde. Buna karşılık birliklerimiz; Cesarettepe'de ve Karayürek Deresi'ne hâkim sağrılarda bulunuyordu. Merkeztepe'deki düşman tepenin hattıbâlâsında; bunun karşısındaki birliklerimiz Edirnesırt, Kırmızısırt ve Kanlısırt'taydı. Hattıbâlâ, tekrar düşman tarafından işgal edilmişti. Buna karşılık bizim birliklerimiz, bu

[2] Alman Binbaşı Raymond 5'inci Ordu Komutanının emir ve tensibiyle 19'uncu Tümen Kurmaylığına gönderilmişti. Raymond'ın gönderileceği hakkında 3'üncü Kolordu Komutanlığının telefonla yaptığı açıklamaya karşı Tümen Kurmayının İzzettin Bey olduğu, Raymond Bey'in ve gelmesi hâlinde İzzettin Bey'in durumunun göz önünde bulundurulması gerekeceği konusunda dikkatlerini çektim. Fakat ordu komutanının isteği doğrultusunda yanımda bulundurulması gereği tekrar edildi. Bu şekilde Raymond 27 Nisan günü Kemalyeri'ne gelmiş, seyirci ve misafir sıfatıyla bulunuyordu. Gündüzleri Kemalyeri'ne gelir, geceleri Bigalı'ya giderdi. Tümen Kurmayı İzzettin Bey'i, iktidarı ve kifayetini bildiğim, ahlakı ve ciddiyetine güvendiğim için Tümen Kurmaylığına almış olduğumdan, kurmaylık görevini doğal olarak başka birisine veremezdim. Bununla birlikte bir defa gönderilmiş olduğundan Raymond Bey'den de yararlanmayı düşündüm.
Raymond'a 1 Mayıs 1915 taarruzundan sonra cepheye giderek birliklerin yeniden düzenlenmesi konusunda komutanlara yardım ve rehberlik etmesini teklif ettimse de böyle bir işi yapmaktan çekinmiş görünüyordu. Birliklerimizin ve düşmanın durumunu gösterir bir krokinin düzenlenmesini emrettim. Bir kroki üzerinde tamamen yanlış bir vaziyet çizdi. Askerî bilgisi 1500 metre önümüzde bulunan tarafların durumunu belirleyemeyecek kadar sınırlı idi. Bir defasında da Kanlısırt'a giderek orada uygun bir bölgede bir dağ topunun yeri için bir mevzi seçmesini söyledim. Topçu subayı olmadığından böyle bir görevi yapamayacağını ileri sürdü. Bir kurmay subayın üç sınıfın taktiklerine vakıf olacağını belirterek bu görevi yapmasının gerekli ğini söyledimse de vakıf olmadığını belirtti.
En nihayet Raymond'ın hiçbir işe yaramayacağını kendisine başka bir görev verilmesi gereğini Kolordu Komutanına arz ettim. Cevaben "Raymond Bey kendiliğinden ordu haber subayıdır." dediler. Bu sıfatla da bir müddet daha gündüzleri birkaç saat gelip geceleri gitmek suretiyle kaldıktan sonra 5'inci Ordu tarafından kendisine Asya Grubunda bir görev verilerek o taraflara gönderilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

hattıbâlânın doğusunda ve karşısında bulunuyordu. 33'üncü Alay, iki taburuyla sol kanadı ve bir taburuyla da merkezdeki 27'nci Alayı takviye ediyordu.

Düşman, gündüz de çıkarma yapmaya devam ediyordu. Çıkartılan düşman birlikleri, ileri sevk edilerek birinci hatları takviye ediyordu. Düşman takviye edildikçe genel durumunu düzeltmek için cephenin bazı noktalarında ufak ufak taarruzlarla uygun gördüğü mevzilere kadar ilerliyordu. Bu doğrultuda, Kanlısırt tarafından sol kanadımıza sabahtan itibaren baskı yapıyordu. Birliklerimiz bütün cephede düzenin yeniden sağlanması ve tahkimatla meşgul oluyordu.

Emrime verilmek üzere gönderileceği bildirilmiş olan Alay, 125'inci Alaydı. 125'inci Alay, öğleden sonra saat 13.00-14.00 arasında Kemalyeri civarına ulaşmıştı. Bu alaydan bir tabur, derhâl sol kanadımızı takviye ederek düşmanın o taraftan taarruz eden birliklerini karşı taarruzla püskürtmek üzere hareket ettirilmişti. Bu taburun öğleden sonra ancak saat 16.00'dan sonra istenilen bölgeye ulaştığı ve taarruza başladığı görülmüştü. Saat 13.20'de 3'üncü Kolordu Komutanlığına şu maruzatta bulunulmuştu:

"Düşmanın gelen dokuz nakliye gemisinden çıkarma yapmaya başladığı, birliklerini birinci hatlarını kuvvetlendirmek üzere ileri gönderildiklerini görüyorum. Bundan başka daha sekiz nakliye gemisi yaklaşmaktadır. Düşmanın önemli kuvvetlerini bu bölgeye çıkaracağını tahmin ediyorum. Sol kanadımıza devam eden taarruzu durdurmaya yeni gelen alaydan bir taburu görevlendirdim. Diğer iki tabur ihtiyattadır. Bizim birinci hattımız, düşmanın 200-300 metre karşısındadır. Bu durumda artan düşman karşısında beklemek tehlikelidir. Kesin sonuç almaya yetecek taze kuvvetin hızla gönderilmesi arz olunur.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

28 Nisan 1915 günü yukarda belirtildiği şekilde geçmiştir. 28/29 Nisan 1915 için verilen tümen emri şöyledir:

"Tümen Emri

1. Düşman, bugün sol kanadımız aleyhine dün gece aldığı takviye birlikleriyle taarruza geçmişse de yeni gelen 125'inci Alay 2'nci Taburu tarafından püskürtülmüştür.

2. Tümen, bulunduğu mevzide düşmanın bütün taarruzlarını engelleyecektir. Bundan dolayı birlikler bugün işgal ettikleri mevzileri kesin olarak elde bulundurarak her an karşı taarruzla görevi tamamlamaya hazır bulunacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

3. Bugün 125'inci Alay ile takviye edildiğimiz gibi, bu geceden itibaren dört taraftan diğer kuvvetler de nakledilmeye başlayacaktır. Bu kuvvetlerin gelişine kadar durumumuzun muhafazası, vatanın selameti için zorunludur.

4. Tümenin işgal etmiş oldu ğu mevzi üzerindeki birliklerin artması nedeniyle emir-komutanın düzenlenmesi şu şekilde yapılmıştır:

- Sağ Kanat Kuvveti "57'nci Alay, 64'üncü Alay, 72'nci Alay 3'üncü Tabur", 57'nci Alay Komutanı Binbaşı Avni'nin emri altındadır.

- Merkez Kuvveti "27'nci Alay, 33'üncü Alaydan bir tabur", 27'nci Alay Komutanı Yarbay Şefik'in emri altındadır.

- Sol Kanat Kuvveti "72'nci Alay ve 77'nci Alay birlikleri, 33'üncü Alay, 125'inci Alay 1'inci Tabur", 33'üncü Alay Komutanı Yarbay Şevki'nin emri altındadır.

5. Birlikler; işgal ettikler mevzileri bu gece de tahkimat yaparak takviye edecekler, istinat ve ihtiyat ayırarak taktik düzenlemeyi mutlaka yapacaklar, düşmanı yak ından keşfedeceklerdir. Bu düzenlemede subaylar, eksik bölgeleri astsubay ve uygun kişilerle ikmal ederek düzeni mutlaka sağlayacaktır.

6. Sağ kanat ve merkez esas kuvvetler i ve bütün birlikler birbiriyle hemen irtibat kuracak ve daima muhafaza edeceklerdir.

7. Topçu bataryaları düşmanın piyade birliklerimize karşı olan etkisini azaltmak ve piyademizin taarruz gücünü artırma konusunu dikkate alarak özellikle düşman siperlerini ve mitralyözlerini tahrip danesi ile tahribe çalışacaklardır.

8. 125'inci Alay mitralyöz (2'nci Taburu eksik) genel ihtiyat olarak şimdi bulunduğu sol kanat gerisinde kalacaktır.

9. Ben, merkezdeki topçu mevzisindeyim.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal

Not: Askerin karnı her gün mutlaka doyurulacak, cephane eksikli ği ikmal edilecektir. Cephane kolları Kocadere köyünde, erzak ambar ı ve fırınlar Bigalı köyünde ve Maydos'tad ır. Sıhhiye Bölüğü, sargı merkezi Kocadere köyü civarındadır."

Levent Şahverdi Arşivi

29 NİSAN 1915

29 Nisanda düşman; çıkarmalar yapmış, genel olarak bütün cephesinde topçu ve piyade ateş faaliyeti göstermiş, tahkimatla meşgul olmuş ve en önemli olarak sağ kanadımız aleyhine taarruz teşebbüsünde bulunmuşsa da durdurulmuştur.

29 Nisan 1915 akşamı verilen tümen emri:

"Tümen Emri

1. Düşman bugün, önemli ölçüde yardım kuvveti çıkartamamıştır. Sağ kanadımız aleyhine öğleden sonra teşebbüs ettiği taarruz, sağ kanat kuvvetlerimizin fedakârlığı sayesinde iki saat içinde kar şı taarruzla uzaklaştırılmıştır.

Cephede göstermek istediği faaliyet topçu ve piyadelerimizin gayretiyle derhâl iptal edilmiştir.

Sol kanadımıza yerleştirdiği top, mitralyöz ve az miktardaki piyadesini tamamen ezmek için gerekli düzeni bu gece aldıracağım. Düşman; topçumuzun bugünkü atışlarının etkisiyle avcı siperlerini tam olarak takviye edememiş, hatta ateşin devamı süresince bazı yerlerde siperlerden geriye kaçanlar olduğu yaptığım keşif ve gözetleme sonucu anlaşılmıştır. Topçularımıza teşekkür ederim. Yalnız düşmanın bu etkimizden kurtulmak için bayrak sallamak hilekârlığında bulunduğu bugün, kahraman piyadelerimizin bu şekilde bayrak sallayanların üzerine atılarak bozguna uğratmaları ve bayrağı almalarıyla sabit olmuştur. Topçular bu duruma dikkat etmelidir.

2. Kuvvetlerimize çok mükemmel -yeni çıkmakta olan- daha beş tabur piyade, mitralyöz ve topçu katılmak üzeredir. Bu kuvvetlerin katılmasıyla inşallah karşımızdaki düşmana son ve kesin darbeyi vuracağız. Beş gün ve beş geceden beri takdire değer kahramanlıklarınızı mükafatlandırmak için bulunduğunuz mevzilerin bu gece tahkimatını artırarak birliklerinizin irtibat, düzen ve emir-komutasını bir kat daha sağlamlaştırarak istinat ve ihtiyat kuvvetinizi gereğinde hemen kullanılacak bir hâlde bulundurmak konusunda şimdiye kadar gösterdiğiniz gayrette devam etmenizi ve askerinizi mümkün olduğu kadar çok istirahat ettirip uyutmayı göz önünde bulundurmanızı tavsiye ederim. Bunun ancak birlik komutan ve subaylarının birlikleri bu gece bizzat gözden geçirmesi suretiyle temin edilebileceğini unutmayınız.

3. Topçuların atışlarında piyadelerimizi daima gözetim altında bulundurmalarını, zarar vermemek için olağanüstü dikkatli olmalarını kesinlikle talep ederim.

4. Kolordu Süvari Bölüğü, Kabatepe kuzeydoğusunda bulunarak düşmanın sağ kanattaki her türlü faaliyetini sürekli gözetim altında bulunduracaktır. Bu bölüğün bunun dışında en önemli görevi, topçu

Levent Şahverdi Arşivi

mevzilerimizle Kocadere köyü arasında, kuzeyden güneye inen vadilerde devriyeler gezdirerek muharebe hattından hiçbir askerin kendi kendine çekilmesine fırsat vermemektir.

5. Ben hepinizce bilinen merkezdeyim.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

30 NİSAN 1915

Bugüne kadar yaptığım hizmetler, 3'üncü Kolordu Komutanlığı tarafından şu telgrafla takdir edilmiştir:

"19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal Bey'e

Fedakâr ve gayretli çalışmalarınıza bir mükâfat olmak üzere padişah adına size bir gümüş imtiyaz harp madalyası gönderildi. Geceli gündüzlü devam eden harbi başarılı bir şekilde idare ederek her an bir başka şekilde görülen fedakâr hizmetlerinizin devamını bekler ve candan tebrik ederim. Emrinizdeki subay ve askerlerden harp imtiyaz ve liyakat madalyası almaya layık olanları da bildiriniz.

3'üncü Kolordu Komutanı
Tuğgeneral
Esat

30 Nisanda bütün cephede ateş muharebesi olmuştur. Önemli olarak sağ kanadımızda siperlerimize taarruz eden düşman, 57'nci Alay 3'üncü Tabur ve 64'üncü Alay 1'inci Taburun karşı süngü hücumuyla püskürtülüp geri çekilmeye mecbur edilmiştir.

Henüz muharebeye katılmamış kuvvetim, 125'inci Alayın iki taburuydu. Bundan başka 5'inci Tümenin 14'üncü Alayı, saat 05.00'te Kocadere'nin batısına ulaşmıştır. 5'inci Tümenin diğer birlikleri de gelecektir.

Düşmanın takviye birlikleri alarak tamamen yerleşmesi veya yeniden taarruza geçmesini muhtemel görüyordum. Bu sebeple emrime verilen yeni kuvvetlerin gelişinden istifade ederek 1 Mayıs 1915 günü düşmana taarruz etmeye karar verdim.

Mıntıka komutanlarını aşağıdaki emrimle Kemalyeri'ne, yanıma çağırarak kendilerine şifahi talimat ve gerekli emirleri verdim:

"Emir Sureti

Düşmanın altı gün içerisinde yapılan iki taarruzda denize döktüğümüz, arazinin sarplığından dolayı neticeye kadar şiddetli takip edemediğimizden dolayı barınabilen birlikler himayesinde, kuvvet çıkarmak suretiyle vakit geçirdiği; fakat mahvettiğimiz kuvvetlerinin iki tümenden fazla olduğu esirlerin ifadesi ve elde edilen belgelerden anlaşılmaktadır. Seddülbahir ve

Levent Şahverdi Arşivi

Kumkale taraflarında da durum hemen aynı olmuştur. Bundan dolayı düşmanın Boğaz istihkâmlarını dü şürmek için bunca gemilerle getirdiği kuvvet karşımızdaki kılıç artığından ibaret kalmıştır. Düşmanın harekât tarzına göre; yerleştiği mevzilerde günlerce bizi meşgul edip yanıltarak yeniden uzaklardan kuvvet getirmek niyetinde olduğunu tahmin ediyorum. Bu sebeple karşımızda bulunan düşmanı, tek kişi kalıncaya kadar hepimiz ölsek de mutlaka denize dökmek gerektiği kanaatindeyim. Durumumuz düşmana göre zayıf değildir. Düşmanın morali tamamen bozulmuştur. Sürekli siper kazarak kendisine sığınacak bir yer aramaktadır. Siperleri civarına birkaç mermi düştüğünde, derhâl kaçtığını kendi gözlerinizle gördüğünüz düşmanı kaç ırmak için daha çok düşünmeye gerek yoktur. İçimizde ve komuta ettiğimiz askerlerde Balkan yenilgisinin ikinci bir safhasını görmektense burada ölmeyi tercih etmeyenlerin bulunaca ğını kesinlikle kabul etmem. Şayet böyle düşünenlerin olduğunu hissediyorsanız derhâl onları kendi ellerimizle kur şuna dizelim. Şimdiye kadar elde ettiğiniz başarıları tamamlamak için, taze ve mükemmel askerlerden oluşan yeni bir alay emrime verilmiş ve bu alay muharebe hatt ına ulaşmıştır. Henüz muharebeye katılmamış mükemmel iki taburumuz daha vard ır. Bu gece iki taburun daha gelmesini bekliyorum. Başka kuvvetlerin gelişini beklemek, geçecek süre içinde düşmanın da aynı derecede ve belki daha fazla kuvvet alabileceğinden, doğru değildir. Bundan dolayı bu taze kuvvetle Allah' ın yardımına sığınarak yarın düşmana taarruz etmek niyetindeyim. Bu taarruz şimdiden şu şekilde hazırlanacaktır:

'Piyadelerimiz, düşmanın siperlerinde bulunan avcılarına bugün akşama kadar ateş muharebesi yapacakt ır. Topçumuz, bataryalarına benim tarif ettiğim cephelerde ateşe devam ile onu zedeleyecek ve piyademizin serbest ateşini sağlayacaktır. Özellikle düşman mitralyözlerini susturacaktır.'

Mıntıka komutanları yarınki hareket şekli hakkında talimat almak üzere öğleden sonra saat 14.00'te bizzat benim yanıma geleceklerdir."

Mıntıka Komutanlarına Tebliğ Edilen Maddelerde Yapılan Bazı Değişiklik ve Düzenlemelere Ait Hususlar

Mevcut düzenlemede şu şekilde değişiklik yapılacaktır:

"Merkez ve Sol Kanat" adı alt ında bulunan gruplar Yarbay Şefik'in komutası altında birleşecektir.

Kanlısırt'ta denize bakan tepecik, kuvvetli olarak tutulacaktır. Bu sırtta güneye doğru uzanmış olan hatlar kald ırılacaktır. Buna karşı Kanl ısırt'ın güneyinde zaten hazır olan avcı hendeklerini işgal edecektir.

77'nci Alayın oradaki kuvvetleri Kabatepe'ye gidecek, orada 27'nci Alayın kuvvetlerini değiştirecektir. Tabur alayına katılacaktır. 27'nci Alay, düşmanın tamamen merkezi karşısında bulunan kuvvetlerinin bulunduğu mevziyi, yeni gelen 14'üncü Alaya sükûnetle teslim ettikten sonra bu kuvvetler toplanarak 27'nci Alayın ihtiyatını te şkil edecektir. 125'inci Alayın

Levent Şahverdi Arşivi

sağ kanat topçu mevzisi civarında bulunan taburu eski bölgesine, Kemalyeri'ne gelecektir. Dağ Topçu Taburundan ayrılan iki top, bataryasına katılacaktır. Bu değişiklik ve düzenleme hazırlığına şimdiden başlanacak; fakat icraat, gece sessiz ve dikkatle yapılacaktır.

Bu hususlar gece yarısına kadar yapılıp tamamlanmış olacak ve bana bilgi verilecektir. 5'inci Tümenden katılacak taburlar, 125'inci Alayın bulunduğu bölgeye gelecektir. Yarın yapılmasını planladığım taarruza ait emirlerimi, alaylardan düzenlemenin tamamlandığına dair bilgi aldıktan sonra bildireceğim.

1 Mayıs 1915 Günü İçin

"Taarruz Emri

1. Bugün sağ kanadımızda bulunan 57'nci Alay 3'üncü Tabur ve 64'üncü Alay 1'inci Tabur, kendiliklerinden süngü hücumuna geçerek karşılarındaki düşmanı derelere dökmüşlerdir. Düşman, bugünkü piyade ve topçu ateşlerimizle oldukça yıpratılmıştır.

2. Kuvvetlerimiz yarın aşağıda belirtildiği şekilde taarruz edecektir:

3. Topçu grupları, kendilerine bizzat gösterilen düşman cephelerine sabah saat 05.00'te ateş açacaktır.

4. Aynı saatte 14'üncü Alay düşmanın merkezinde kendisine bugün gösterilen cepheye, sol kanat kuvvetleri kendi önlerindeki düşman cephesine taarruz edecek, düşmanı uzaklaştıracak ve tamamen sahile hâkim olan hattıbâlâyı ele geçirecektir.

5. Sağ kanat kuvveti, karşısındaki düşmanı ateşleriyle sarsarak zor duruma sokacaktır.

6. 5'inci Tümen İstihkâm Bölüğü, 14'üncü Alay ve 19'uncu Tümen İstihkâm Bölüğü 27'nci Alay ile beraber bulunacak, taarruz ve hücum sırasında düşmanın savunma araçlarını tahrip edip patlayıcı madde kullanacak ve işgal olunacak mevzileri tahkim maksadıyla piyadeye yardım edecektir.

7. Süvari bölüğü sol kanatta bulunacak ve düşmanın sağ kanadını gerektiğinde yaya olarak keşfedecektir.

8. 125'inci Alay 1'inci Tabur, 3'üncü Tabur ve mitralyöz ve 5'inci Tümenden gelecek taburlar genel ihtiyat olmak üzere başlangıçta merkez gerisinde benim emrim altında bulunacaktır.

9. Ben başlangıçta merkezde topçu mevzisinde bulunacağım.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

Levent Şahverdi Arşivi

1 Mayıs 1915 Arıburnu Muharebesi'nde 19'uncu Tümenin Kuruluşu

Sağ Kanat Kuvvetleri	57'nci Alay	3'üncü Tabur	mitralyöz	57'nci Alay 1'inci Tabur, 2'nci Tabur, 3'üncü Taburun kalan kısmından oluşmuştur.
	64'üncü Alay	1'inci Tabur	2'nci Tabur	64'üncü Alay
	20'nci Alay	3'üncü Tabur		
	72'nci Alay	3'üncü Tabur		
	77'nci Alay	3'üncü Tabur		

Merkez Kuvveti:	14'üncü Alay		
	15'inci Alay	1'inci Tabur, 3'üncü Tabur	
	125'inci Alay	1'inci Tabur, 3'üncü Tabur	

Sol Kanat Kuvvetleri	27'nci Alay	1'inci Tabur	3'üncü Tabur	Mitralyöz
	33'üncü Alay	1'inci Tabur		
	33'üncü Alay	2'nci Tabur	3'üncü Tabur	
	72'nci Alay	1'inci Tabur	2'nci Tabur	
	125'inci Alay	2'nci Tabur		
	13'üncü Alay	Üç bölüklü iki tabur		

Topçu Kuvveti:			
39'uncu Alay	3'üncü Tabur	Sahra	4'üncü Bölük, 5'inci Bölük
39'uncu Alay	3'üncü Tabur	Dağ	7'nci Bölük
9'uncu Alay	3'üncü Tabur	Dağ	7'nci Bölük, 8'inci Bölük
7'nci Alay	3'üncü Tabur	Dağ	7'nci Bölük, 8'inci Bölük
5'inci Alay	3'üncü Tabur	Bir batarya ve bir takım	
		İstihkâm	3'üncü Tabur 4'üncü Bölük
			2'nci Tabur 9'uncu Bölük*

Yukarıda açıklanan kararlar ve yapılan düzenlemeler, aşağıdaki şekilde Kolordu Komutanlığına arz edilmiş ve onayı alınmıştır.

* Raporun orijinalinde köşeli parantez içerisinde "4'üncü Bölük olacak." denilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

Düşmana karşı yarın yapmayı planladığım kesin taarruz hakkında bugün birliklere tebliğ ettiğim tümen emrinin bir suretini takdim ediyorum. Durum başka tedbirlerin alınmasına gerek gösterecek şekilde değişmediği takdirde inşallah fikir ve kararımı uygulamada başarılı olacağım ümidiyle durumu arz ederim.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

Muharebe durumunda bir değişiklik yoktur. Yarın yapılmasını planladığım taarruz için yanıma çağırdığım birlik komutanlarına hazırlıklara yönelik verdiğim şifahi talimat, ilişikte sunulmuştur. Amacım, öncelikle düşmanın merkezinde en kuvvetli olan noktayı dü şürmektir. Bunu başardıktan sonra tüm birliklerle düşman üzerine atılıp denize dökmeyi uygun görüyorum.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Yarın sabah düşmana taarruz etmek üzere yaptığınız düzenlemeleri uygun görüyorum. Allah muvaffakiyet ihsan etsin.

3'üncü Kolordu Komutanı
Tuğgeneral
Esat"

1 MAYIS 1915 GÜNÜ MUHAREBESİ

Tarafların durumu: Düşman Keltepe, Yeşiltarla, Şehitlertepesi, Sivritepe, Merkeztepe, Boyun, Korkuderesi'nin* membasıarasındaki sırtta, Yükseksırt hattında ve tahkim ettiği mevzilerinde düşmanın tahmin edilen kuvveti; 25 Nisan 1915'te çıkardığı beş Avustralya tugayından başka bir Yeni Zelanda Tugayı ve ayrıca denizci askerlerden oluşan 24-28 taburdan ibaretti.[3] Buna karşı Sağ Kanat Grubumuz Cesarettepe ile Kesikdere batısındaki sırtlarda, Merkez Grubu (başlangıçta 14'üncü Alay)

* Korkuderesi raporun orijinalinde Korkud Deresi olarak yazılmıştır. Bunun sehven yazıldığı değerlendirilmektedir.

[3] Not: 7 Mayıs 1915'te ele geçen esirlerin ifadesine göre Arıburnu'ndaki düşman kuvvetleri; beş Avustralya, iki Yeni Zelanda ve bir deniz tugayından ibaret 33.000 askerden oluşup ilk çıkarmada Avustralyalılar ve 27 Nisan tarihinde Yeni Zelanda askeri ve 1 Mayıstan sonra denizci askerler çıkarılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Edirnesırtı'nda, Sol Kanat Grubumuz Kırmızı ve Kanlısırt'ta, iki dağ bataryasından ibaret bir topçu grubu Suyatağı'nda, iki dağ bataryasından oluşan diğer bir topçu grubu Sancaktepe'de, üçüncü bir dağ grubu Kemalyeri güneyinde, bir sahra grubu da Köktepe tarafındaydı. Topçularımız bir gün önce bizzat gösterdiğim düşman mevzilerine (Suyatağı grubu, Yükseksırt ve düşmanın çıkarma iskelelerine; Sancaktepe grubu Sivritepe ve Kanlısırt; Kemalyeri güneyindeki grup Merkeztepe ve Boyun; sahra grubu da mesafenin çok az olması nedeniyle ne olursa olsun düşman mevzilerinin gerilerine) karşı saat 05.00'ten itibaren ateş açtılar. Daha sonra 14'üncü Alay, Boyun ve Merkeztepe'ye karşı ilerlemeye başladı. Bu suretle bütün cephe üzerinde piyade muharebesi de başlamıştı. Düşman bugüne kadar, karaya yeterli miktarda topçu çıkarmamakla beraber mevcut olan iki üç bataryası gerek mesafenin yakınlığı ve gerekse arazi durumu nedeniyle piyadelerimiz üzerinde etkili olamıyordu. Yalnız düşman harp gemileri özellikle Kabatepe tarafından muharebe hattımızın gerisini sürekli şiddetli ateş altında bulunduruyordu. Bu suretle başlayan muharebeyi, Kemalyeri'nden idare ediyordum. Buradan bütün düşman mevzilerini sağ kanattakiler hariç olmak üzere, bütün birliklerimizin harekâtını gözetim altında bulundurmak mümkündü. Düşmanın şiddetli piyade, mitralyöz ateşleri karşısında 14'üncü Alayın taarruzu, yavaş gelişmekteydi. Yalnız dağ topçularından ibaret olan topçumuz, düşman siperleri üzerine dane ve şarapnel atılmasıyla piyadelerimizin ilerlemesini koruma hususunda çok büyük çaba sarf etmekteydi. Özellikle yakınımda bulunan Sancaktepe ve Kemalyeri grupları, muharebe durumuna göre verdiğim emre dayanarak taarruz ve asıl hücum cepheleri olan Merkeztepe ve Şehitlertepesi'ni ve Sivritepe'yi tam isabetlerle ateş altında tutuyordu. Sol kanat grubunun taarruzu da sağ kanadıyla Kırmızısırt ile Şehitlertepesi arasında görülmeye başladı. Saat 06.25'te 14'üncü Alay gerisinde ve Uzundere mansabı taraflarında emrimde bulundurulan 125'inci Alayın 1'inci ve 3'üncü Taburları, Merkeztepe istikametinde ve 14'üncü Alaya; alay mitralyözünü de daha önce 14'üncü Alaya dâhil edilerek Edirnesırtı'nda konuşlandırılmıştı. 125'inci Alay Komutanı, taburlarını birbirlerinin gerisinde olmak üzere 14'üncü Alayın soluna yanaştırmıştı. 14'üncü Alay Komutanı taarruzun yapılış şeklini şu yazıyla bildirmişti:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

1. Merkez Grubuna iki taburla taarruz edilmektedir. Alayın sol kanadındaki 3'üncü Tabur, düşman siperlerine 200-300 metre yaklaşmıştır.

2. Sağ kanadımızda bulunan 2'nci Tabur, düşmanın boyun noktası karşısına yerleştirdiği mitralyöz ve kuvvetli düşman piyadesiyle fazla ilerleyememektedir. Taburlar birbiriyle ortak hareket ediyorlar. 2'nci Tabur da düşmana iyice yaklaşmıştır."

Levent Şahverdi Arşivi

Diğer bir raporunda da düşmanın boyun noktasına doğru ilerleyen askerlerimizi ciddi surette sıkıştırmakta olduğunu bildirmişti.

Sol Kanat Grubunun taarruzu, hemen hiç etkili olmuyordu. Alayların ortak harekâtına ve muharebelerin idaresine müdahale etme ve bu amaçla emirler verme gereği ortaya çıkıyordu. Şimdiye kadar diğerlerine göre daha şiddetli taarruz eden 14'üncü Alayın ileri harekâtını gerçekleştirmek üzere, düşmanı yalnız oyalama görevi alan sağ kanat kuvvetlerimizin de daha çok faaliyet göstererek düşmanın merkezine taarruz eden 14'üncü Alaya yardım etmesi emredildiği gibi, saat 08.00'de Sol Kanat Komutanı Şefik Bey'e aşağıdaki emirleri verdim:

"14'üncü Alayın taarruzunun muvaffakiyetle ilerlemesini sizin faaliyetinizi artırmanıza bağlı olduğunu görüyorum. Bugün başarılı olmamız, sizin cephenizde bulunan iki tepeyi işgal ederek sağ kanadınızda bulunan 14'üncü Alaya yardım etmenize bağlıdır."

Sağ Kanat Grubumuz da 14'üncü Alayın sağ kanadında bulunan 72'nci Alayın 3'üncü Taburuyla taarruza başladı. Gerek 57'nci Alay ve gerek 64'üncü Alay, 3'üncü Taburu takviye ederek sağ kanadımızda ciddi bir şekilde taarruza katılmış bulunuyordu.

Saat 10.30'a kadar devam eden ve yukarıda belirtilen muharebenin düşmanı çok etkilemediği görüldüğünden, aşağıdaki tümen emriyle birinci hattı takviye etmek, daha şiddetli ve kesin taarruz için gerideki toplu kuvvetleri yanaştırmak gereği ortaya çıktı ve şu emir verildi:

"Tümen Emri

1. Her birlik, cephesi ilerisindeki düşmana karşı olan taarruzuna hız vermelidir.

2. 125'inci Alayın bir taburuyla mitralyöz bölüğü; Alay Komutanı Abdürrezzak Bey'in emri altında bulunacak, 14'üncü Alayın ihtiyatını teşkil edecek, diğer taburu 14'üncü Alayın solundaki 27'nci Alaya yanaşacaktır. 14'üncü Alay, ihtiyatlarını kullanarak taarruzu şiddetlendirmelidir. 15'inci Alay ileriye, 125'inci Alayın bulunduğu bölgeye ve yeni gelen 13'üncü Alay, 15'inci Alayın şimdi bulunduğu topçu mevzisi civarına gelecektir."

Bundan başka Kabatepe'de bulunan ve o sahili korumakla görevlendirilen 77'nci Alay ise kendisine katılan 15 santimetrelik (kısa) batarya ile 5'inci Sahra Alayının 2'nci Taburu da düşmanın sağ kanat ve gerilerini şiddetle ateş altında bulundurarak sol kanadımızın harekâtının kolaylaştırmasını sağlamıştı.

Yukarıdaki emrimin komutanlara iletilmesine ve geriden gönderilen takviye birliklerinin muharebe cephesine ulaşmasına değin geçen zaman

Levent Şahverdi Arşivi

zarfında taarruzumuzun geçici olarak durdurulması gerekiyordu. Sol Kanat Komutanı durumunu aşağıdaki raporu ile değerlendirmekte idi:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

1. Faaliyetlerin arttırılması için verilen emirlere alınan cevaplar; gözle görülmeyen mitralyöz ateşlerinin yan tesirlerinin askere verdirdiği kayıplar onların moralini bozuyor, şevklerini azaltıyor ve durduruyordu.

2. 33'üncü Alayın kazandığı yakla şık 300 metrelik mesafenin muhafazası için tahkimat yaptırılmakta olduğu ve bununla birlikte ilerlemeye devam etmesi 33'üncü Alaya emredilmiştir.

3. Makineli tüfeklerimizin bugün ileriye sürülerek faaliyetlerini artırmaları üzerine hepsinin yaylar ının kırılması, taarruzu bir kat daha sonuçsuz bıraktı. Bu yayların hızla tedariki yoluna gidilmiştir.

4. 27'nci Alayın 2'nci Taburu, henüz Kabatepe'den gelmedi. Hızla gelmesi için süvari gönderildiği arz olunur. Tekrar ilerlemek için 1'inci Tabur Komutan Vekiline kesin emir verilmiştir."

Sol Kanat Komutanı, 33'üncü Alayın ilerlemesini kolaylaştırmak için bir makineli tüfek takımının gönderilmesini talep ediyordu. Bu sırada zaten Keklik Deresi üzerinden cepheye yanaşan 15'inci Alayın yanındaki makineli tüfek bölüğünün sol kanada gönderilmesi emredildi. Kabatepe'den henüz gelmeyen 27'nci Alayın 2'nci Taburunun getirilmesine yeniden teşebbüs edilerek alayına katılması sağlanmıştır. Bununla birlikte merkezde yavaş bir şekilde devam eden taarruzumuz sol kanatta da Sol Kanat Kuvvetleri Komutanlığının aşağıdaki raporundan anlaşıldığı gibi ba şarıyla sonuçlanmıyordu.

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Gündüz ilerlemenin verdirdiği kayıplar askerin gözünü son derece korkuttuğundan, Kabatepe'den gelecek olan taburun da katılmasıyla hava karardıktan sonra ilerlemeye izin verilmesi rica olunur."

Kendisine Kabatepe'den gelecek olan tabura karşılık 125'inci Alaydan bir tabur verildiğini ve bu taburu alır almaz derhâl düşmana hücum etmesi, akşama kadar beklenmesi hâlinde düşmanın da takviye kuvvet talep edeceği bu nedenle hücum fırsatı kaybolaca ğı, öncelikle gerideki ihtiyatlarının ileri sürülerek birinci hattı takviye etmesi tavsiye edildi. Gerçekten karşımdaki düşman komutanının "Buraya imdat yetiştiriniz." tarzında bir telsiz telgrafı, Müstahkem Mevkiden alınarak bilgi için gönderilmişti. Düşmana gerçekten takviye kuvvet yetişmeden önce başlanılan taarruzun devamı ve kesin sonuç al ınması gerekti ği açıkça görülmekteydi. Vatani görev, düşmanı bir an önce sahillerimizden atmak gereğini emrediyordu. Amacımı ve harekât ın hızlandırılmasını aşağıdaki emirle komutanlara yeniden tebliğ ettim:

Levent Şahverdi Arşivi

“Karşımızdaki düşman komutanının telsiz telgrafla ‘Buraya imdat gönderiniz, yetiştiriniz.’ şeklinde yardım istediği, Müstahkem Mevkiden ele geçirilen telgraftan anlaşılmıştır. Bundan dolayı, düşmanın takviye kuvvet almasına meydan vermeyerek taarruz harekâtına devam edeceğiz ve düşmanı mevzilerinden söküp ataca ğız. Bunun için; önceki emrimle bildirdiğim gibi, 125’inci Alay bir taburunu 27’nci Alaya (Bu alay Sol Kanat Kuvvetlerinin sağında ve merkez sırtta idi.) gönderecek ve diğer kuvvetiyle 14’üncü Alayın ihtiyatını oluşturacaktır. 14’üncü Alay ve 27’nci Alaylarla sol kanadımızdaki diğer kuvvetler hemen gerideki ihtiyatlarını yakla ştırarak düşmana kesin darbeyi vurmak üzere ileriye atılacaktır. 15’inci Alay muharebe hattı gerisinde hareket etti ği için, 13’üncü Alay da harekete hazırdır. Bütün topçu grupları, piyademizin ileri harekâtını daima takip edip koruyacaktır.”

Sol Kanat Kuvvetleri Komutanı aşağıdaki raporuyla taarruzun geceye bırakılmasını tekrar istemekteydi:

“19’uncu Tümen Komutanlığına

1. 27’nci Alayın 2’nci Taburu geldi. Vadide gizli bölgededir.

2. Takviye birliklerinin gönderildiği ve taarruza hız verilmesi hakkındaki emirleriniz geldi.

3. Taarruza devam için verdiğim şiddetli emirlerin en ileride bulunan asker ve subaylara tebliğ edildi ği zaman düşman baş çıkartmadığından, akşam hava karardıktan sonra ilerleyeceklerini belirtip bunu istirham ettiklerine dair ileri mevzide bulunan Makineli Tüfek Takım Komutanı Halil’in gönderdiği rapor bana uygun gelmiştir. 2’nci Tabur arazimizin durumunu bildiğinden akşam karardıktan sonra tabur arkadaşlarımın intikamını almak üzere taarruza geçirilmesi emirlerinize bağlıdır.”

Yukarıda verdiğim emirlerle merkez ve sol kanat kuvvetleri 125’inci Alayın iki taburuyla ve 15’inci Alayla takviye olunmadı. 14’üncü ve 33’üncü Alaylar Boyun noktasına ve Kırmızısırt’ın batısında kazandıkları mesafelerle zaten yakın olan düşman mevzilerine daha çok yaklaşmıştı. Dağ bataryalarından ibaret topçularımızın düşman siperlerini tahrip etme imkânı olmadığından bunu beklemeye de gerek görülmemişti. Muharebeyi kazanmak ve düşman mevzilerine girmek için taze askerimizin süngüsünden başka çare yoktu. Bu doğrultuda mevcut kuvvetler (Kemalyeri civarında bulunan 13’üncü Alayın iki taburu hariç) tamamen ileriye sürülmüş olduğundan, yeni bir hücumla düşman mevzisine girmek üzere borazanlarla saat 16.00 civarında geriden hücum emrini verdim. Bu emir üzerine tüm cephede ileri hareket canlanmış ve özellikle merkez grubu hücumla ilerlemeye başlamıştı. Gerek boyun noktası cephesine ilerleyen 14’üncü Alay ve gerekse bunun solundan Merkeztepe cephesine doğru açılıp ilerleyen 15’inci Alayla 125’inci Alay birlikleri, takdire değer bir şekilde ilerleyerek

Levent Şahverdi Arşivi

birçok askerin bazı yerlerde düşman siperlerine kadar gitmeyi başardıkları ve bunların gerisinde daha sık avcı hatlarının düşman siperlerine 20-30 metreye kadar yaklaştıkları görülüyordu. Fakat ilerdeki komutanlar, gerideki ihtiyat ve istinatları hızla ileriye sürerek takdire değer bir şekilde ölümü göze alıp kısmen düşman siperleri üzerine ve kısmen pek yakın mesafelere kadar atılan ileri hatları, vaktinde koruyup takviye edemiyorlardı.

Bu sırada cephedeki durumu 14'üncü ve 15'inci Alay Komutanları ve Sol Kanat Kuvvetleri Komutanı aşağıdaki raporlarıyla bildiriyordu.

"19'uncu Tümen Komutanlığına

1 Mayıs 1915

Saat 18.00

Sol ve sağ Kanat Kuvvetlerinin yavaşlığından, cephe istikametine gönderilen ihtiyatların zamanında ilerleyememesinden, düşmanın merkez tarafına yerleştirdiği makineli tüfeklerin çok fazla faaliyet göstermesinden ve düşmanın siper gerisinden nişansız domdom kurşunu atılması nedeniyle taarruz arzu edilen ölçüde ilerleyemedi. Şimdilik beklemededirler. Defalarca verilen emirler ve boru işaretleri, gerektiği gibi yerine getirilemedi. Sağ ve sol kanatların ne hâlde olduğunu bilemiyorum. Şimdi taze bir kuvvetle bir dağ bataryasının sağ kanadımıza sevk edilmesinin, taarruzu sona erdireceğini ümit ederim. Bu konudaki emrinizi bekliyorum.

14'üncü Alay Komutanı
Ali Rıfat"

"19'uncu Tümen Komutanlığına

1 Mayıs 1915

Saat 18.55

Alayımla hücumu teşvik etmek ve hücumu gerçekleştirmek üzere ilerledim. Fakat birinci hatta bulunanlar, düşmanın şiddetli tüfek ve makineli tüfek ateşi altında ilerleyemediklerinden, alay miktarı önemli denecek kadar zayiata uğramıştır. Birlikler birbirine karışmış oldu ğundan, bunların düzenlenmesi ve daha sonra gizlice ilerleyip hücum edilmesi konusunda tabur komutanlarına emir verilmiştir. Yaverim baldırından vuruldu. Hastaneye sevk ettim. 3'üncü Bölükten Yüzbaşı Faik de yaralanmıştır.

15'inci Alay Komutanı
İbrahim Şükrü"

Levent Şahverdi Arşivi

“19’uncu Tümen Komutanlığına

1 Mayıs 1915

Saat 18.30

1 Düşmanın sol kanattan gelen etkili makineli tüfek ateşi, en önemli mevzisinin hücumla zapt edilmesine engel olmuştur. Çok kayıp verdiriliyor.

2. 27’nci Alayın 2’nci Taburu tamamen elden çıktığı gibi, esasen 125’inci Alayın taburları karmakarışık bir hâldedir. 33’üncü Alay harbe girmiş olduğundan düzenden çıkmıştır. Sol kanadı korumak için alıkoyduğum 27’nci Alaydan mürettep taburdan kuvvet getiriyorum.

3. Düşman iyice sarsılmış olduğundan, taze bir birlik gelip karanlıktan yararlanarak hücum edilirse başarılı olunacağı Allah’tan ümit edilmektedir.

Sol Kanat Kuvvetleri Komutanı
Mehmet Şefik”

Genel olarak zayiata dikkat çeken bu raporlar, taarruzun durdurulmasını gerektirecek mahiyette görülmüyordu. 14’üncü Alay Komutanı, taze bir kuvvetin gönderilmesi hâlinde taarruzu sona erdireceğini; Sol Kanat Kuvvetleri Komutanı, yine taze bir birlik gelmesi hâlinde karanlıktan yararlanarak yaptığı hücumda başarılı olacağını ümit ettiklerini bildirmekteydiler. Merkez kuvvetlerini oluşturan 14’üncü ve 15’inci Alaylar, daha o gün muharebeye girmiş taze kuvvetlerle birlikte hücum edecekleri boyun ve Merkeztepe cephesindeki düşman kuvvetlerine göre üstün olduğundan, zaten son ihtiyat olarak elimde (4’üncü bölükleri eksik ve iki taburlu) yalnız 13’üncü Alay kaldığından merkezin takviyesinden çok, gerçekten 25 ve 27 Nisan 1915 taarruzlarında zayiata uğrayan Sol Kanat Kuvvetlerinin takviyesi gerekmekteydi.

15’inci Alay Komutanının yukarıdaki raporundan; birliklerin iyi sevk ve idare edilmediği, alay komutanının hücum yapmak için mestur yerler aramakla vakit geçirdiği anlaşılmıştır. Bununla beraber 14’üncü Alay Komutanı Yarbay Ali’nin 15’inci Alayın ciddi bir şekilde yardım etmediği hakkındaki şikâyeti üzerine, merkezdeki birliklerin emir ve komutasında birlik sağlamak üzere 15’inci Alayı, 14’üncü Alay Komutanının emrine verdiğim gibi 15’inci Alay Komutanı Binbaşı İbrahim Şükrü Bey’i Kemalyeri’nde hızla yanıma çağırarak kendisine alayının başına geçerek mutlaka düşmanın Merkeztepe mevzilerinin ele geçirilerek tutulması konusunda gerekli uyarıda bulundum.

Sol Kanat Kuvvetlerini de 13’üncü Alaydan bir taburla takviye ederek Sol Kanat Kuvvetler Komutanına 14’üncü ve 15’inci Alaylar bu gece taarruza devam edeceklerinden, harekâtın kesin olarak sonuçlanması için Sol Kanat Kuvvetleri karşılarındaki düşmanı ne olursa olsun uzaklaştırarak Sivritepe-Şehitlertepesi hattıbâlâsını işgal etmeleri ve bu şekilde düşmanın 14’üncü

Levent Şahverdi Arşivi

Alay cephesine düşen kısmına (Merkeztepe ve Boyun noktası) yandan baskı yaparak merkezdeki taarruz ve hücumun da sonuçlanmasına yardım etmesi emri verilmiştir.

Alay komutanlarının yukarıdaki raporlarında da açıklandığı gibi, saat 18.00'den itibaren kesintiye uğrayan genel hücum, gece yeniden yapılacaktı. Gece olduktan sonra birliklere mümkün olabilen düzeni alma ve cepheye yeni sevk edilen takviye birliklerinin ihtiyaç duyulan bölgeye gitmesi için harcanan zaman nedeniyle hücum, 1/2 Mayıs 1915 gece yarısı başlayabilmiştir. Saat 23.10'da yazdığım aşağıdaki raporla durumu kolorduya da arz ettim:

"3'üncü Kolordu Komutanlığına

Sağ Kanat Kuvvetlerimiz görevini yapmaya devam etmektedir. Sol Kanat Kuvvetlerimizin hücumu başarıyla yapmaları için, ihtiyat kuvvetlerimden daha bir taburla takviyeye ihtiyaç gördüm. Merkez cephesinde taarruza tahsis edilen 5'inci Tümen birliklerinin bazı sebeplerden dolayı hücumları ertelenmiştir. Bu konuda gerekli tedbirleri aldım. Hücuma devam edeceğim. Elimde ihtiyat olarak üç bölüklü bir taburla, bir makineli takım daha mevcuttur."

Gece yarısı yapılmaya başlanan hücum, merkezde 15'inci Alay birliklerinin düşmana çok yakın mesafeye sokulmalarına rağmen; ateş eden düşman keşif kollarına ve gözetleme yapanlara en öndeki birliklerimizin ateşle karşılık vermelerinden dolayı düşman makineli tüfeklerinin tamamen faaliyete geçtiği gibi, her tarafta tüfek ateşleri de başlamıştır. Düşmanın açtığı bu ateşler, sükûnetle yapılması gereken gece hücumunu da durdurmaya mecbur ediyordu. Sol kanatta Kanlısırt'taki kuvvetlerimizi takviyeyle görevlendirilen 13'üncü Alayın taburu, başlangıçta başarıyla ilerlemişti.

Gece yarısından sonra 2 Mayıs 1915 saat 01.20'de 13'üncü Alay Komutanından aynen aşağıdaki rapor alınmıştır:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Avcılarımız ilerledi. Düşmanın son siperleri bile sol kanattan işgal edildi. 27'nci Alay yok gibidir. Teşvik edilmekte; fakat yararlanma ümidi yoktur. Taburun son bir takımı ihtiyatta kalmıştır. Taburun şimdi işgal ettiği cephede düşmanı deniz tarafına püskürttüğü bilgi için arz olunur."

Gece dolayısıyla muharebe meydanı görülmediğinden, harekâtın idaresi zorunlu olarak tamamen birlik komutanlarının elinde kalmıştı. Birlik komutanlarının raporları bekleniyordu. 14'üncü Alay Komutanı, 2 Mayıs 1915 saat 02.00'de yazdığı raporda şu değerlendirmeyi yapıyordu:

"Mevcut dağınık taburların biraz toplanarak düşman üstüne atılmak için taze bir kuvvetin, yani bir taburun gönderileceği emredilmişti. Henüz gelmedi. Mevcut taburlara ve birliklere, her birliğin kendi ilerisindeki düşmana

Levent Şahverdi Arşivi

süngü hücumuyla taarruz ederek düşman siperlerinin işgali emredildi. Gerideki siperlerde 125'inci Alaydan bir bölük ve civarda toplanan askerlerden bir bölük kadar -ki toplam iki bölükle muhafazası için çalışılacağı açıksa da- yine de bulunduğumuz hattı muhafaza ve düşman siperlerinin işgali için taze kuvvete ihtiyaç olduğundan bir an önce gönderilmesine ve yapılacak harekâta izin verilmesi arz olunur. Telefonla haberleşme mümkün olmuyor. İki saat önce çıkarılan haberciler, haberleşmeyi henüz sağlayamadılar. Önceki hattın sol kanadı, ilerisinde bulunan siperlerin 33'üncü Alay tarafından terk edildiği anlaşılıyor. Yarım saat önce o yönden yoğun bir piyade ateşi açıldı. Gönderilen keşif kollarından henüz bilgi alınamadı. Alınacak bilgi arz edilecektir. Kuvvet gönderilmediği takdirde durumumuzun kötüleşeceği arz olunur."

Kendisine gönderilecek kuvvetin kalmadığını, düşmanın üstünlüğünün bulunmadığını, hücumun sonucunu beklediğimi bildirdim.

Sabaha kadar gelişen durum sonucunda, düşmanın asıl mevzisine girme imkânı kalmadığı anlaşılmıştı. Kanlısırt'ta 13'üncü Alayın 1'inci Taburuyla atılan başarılı adımlar, Sol Kanat Komutanının emrinde bulunan diğer kuvvetler tarafından takip edilemediğinden sonuçsuz kaldı.[4] Yalnız Boyun noktasıyla Merkeztepe'de ve Kırmızısırt ile Cemaldere mansabları cihetinde düşman mevzisine oldukça yaklaşılarak bu noktalarda arazi kazanılmıştı.

24 saatten beri devam eden muharebe nedeniyle askerin çok fazla yorulması, birliklerin birbirine karışması, komutanların birlikler üzerindeki emir-komuta ve nüfuzlarının azalması ve yeni taarruz hazırlığı yapmak amacıyla muharebeyi aşağıdaki emirle kestim:

"Tümen Emri

2 Mayıs 1915

1. Bize göre zayıf olan düşmana karşı yapılan taarruz, bazı noktalarda arazi yapısındaki engellerden dolayı hücum ile takip edilemediğinden kesin sonuç elde edilememiştir.

2. Bugün birlikler düşman mevzisi yakınında işgal ettiği bölgeleri tahkim ve birinci hatları takviye ederek yerleşecek, istinat ve ihtiyatlar ile

[4] Not: Sol Kanat kuvvetlerini idare eden 27'nci Alay Komutanı Yarbay Şefik'in taarruzdan çok savunmaya olan eğilimi de söz konusu kuvvetlerin 1 Mayıs 1915 muharebesinde ciddi ve istenilen derecede taarruz etmelerini etkilemişti. Aruburnu'nda takdire değer hizmetleri görülen Yarbay Şefik, taarruz konusunda abartılı derecede ihtiyatlıydı. Bundan dolayı kendisinden savunma muharebelerinde azami ölçüde istifade edilebilmişti. Alay komutanları 30 Nisan 1915'te Kemalyeri'ne talimat almak üzere geldikleri zaman Yarbay Şefik ancak taze kuvvetle taarruz edilebileceğini belirtmiş ve taarruzda başarılı olunacağını ümit etmediğini daha bugünden ima etmişti. Bununla birlikte kendisine taze kuvvet de verilmişti. Kabatepe'den alınan 27'nci Alayın 2'nci Taburu taze bir kuvvet olduğu gibi, 13'üncü Alayın 1'inci Tabur da mükemmel ve taze bir birlikti. Yarbay Şefik'te taarruz azminin zayıf olması başarıyı etkilemiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

bölge ihtiyatları da devam edecek olan taarruza ve hücuma göre düşmana hızlı ve şiddetli bir etki yapacak şekilde düzenlenecektir.

3. Taarruz ve hücumda birliklerin sevk ve idaresinin emniyet altına alınması, bütün birlik komutanlarının emir ve nüfuzlarının etkili olmasıyla -ki bu da askerin her an elde tutulması ile mümkün olduğundan- birliklerde taktik durumun izin verdiği ölçüde bölüklerin bile karışmamasına olağanüstü dikkat edilecektir.

4. Her birlik, karşısındaki düşman mevzisinin durumu ve kanatlarını değerlendirecek, yakın birlikler ile irtibatı muhafaza ederek oraya en uygun şekilde nasıl yaklaşabileceğini belirleyecektir.

5. Düşmanın durumu daima takip ve yakından keşfedilecektir.

6. Taarruz ve hücum sırasında her birlik, yakın birliklerin harekâtına bakarak birbirlerinin ilerlemelerini sağlamaya ve birlikte etki etmeye çok dikkat edecektir.

7. Her birlik azimle yürüyecek, hücum mesafesine yaklaşınca süngü takacak, 'Süngü tak!' işareti üzerine istinat ve ihtiyatlar da kayıtsız şartsız ve kayıplara bakmayarak yanaşacak, bütün borazan ve trampetlerin hücum işaretleriyle ve Allah'ın yardımıyla herkes düşman mevzisine atılacaktır. Hücum durumuna gelir gelmez hücum etmelidir.

8. Bu hazırlıklar tamamlanıncaya kadar taarruza devam edilmeyecektir, hazırlıklarınızın tamamen bitirildiğini bana haber verdikten sonra taarruz için ayrıca emir vereceğim.

9. Düşman askerinin hepsi filinta* ile donatılmış olup süngüsüz olduklarından, bizim süngü hücumumuza karşılık vermeleri imkânsızdır.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

2 MAYIS 1915 GÜNÜ

Dünkü ve bu geceki muharebe, birliklerin karışmasına neden olmuştu. Cephe gerisindeki derelerde, perakende birçok askerin ötede beride dolaştıkları görülüyordu. Bu sebeple bugün, daha çok birliklerin düzeninin sağlanmasına önem verildi. 3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa da durumu yakından görmek üzere ilk defa bugün bulunduğum Kemalyeri'ne geldi. 5'inci Tümen de komuta ettiğim birlikler arasında olduğundan, Tümen Komutanı Albay Kannengiesser de buradaydı.

Albay Kannengiesser; dünkü (1 Mayıs) birliklerin taarruza başlamasından sonra Kemalyeri'ne gelmiş, rütbesi albay olması nedeniyle

* Filinta: Namlusu kısa, kurşun atan bir çeşit küçük tüfek.

Levent Şahverdi Arşivi

tümeninin emir-komutasını üstlenmemiş, kolordu komutanının bizzat gelip muharebeyi idare etmesi veya kendisinin bütün Arıburnu kuvvetleri komutanlığını üstlenmesi suretiyle komutanın düzenlenmesi gerektiğinden bahsetmişse de "Kolordu komutanını davete yetkili olmadığımı, doğrudan doğruya vatanın çok önemli, hayati bir meselesini teşkil eden ve tarafımdan başlanıp bugüne kadar idare edilen muharebelerin ve özellikle bugün başlamış olduğum taarruzun sorumluluğunu kendiliğimden henüz askerlik vasfını tanımadığım yeni gelmiş bir kişiye vermek istemediğimi ve kendisinin bir seyirci olarak yanımda bulunmasından başka bir şeye izin vermeyeceğimi..." açıklayarak sorumlu olduğum görevime devam ettim. Albay Kannengiesser 1 Mayıs günü cereyan eden muharebenin gelişimini ve tarafımdan nasıl idare edildiğini gördükten sonra, kendisinde oluşan güven duygusuyla 1/2 Mayıs 1915 gecesi rütbesinin büyük olmasına bakmadan her türlü emrin yapılmasına hazır olduğunu belirtmiştir.

2 Mayıs 1915 günü düşmanın bir karşı taarruzu olduğunda yenileceğimizi ve bundan dolayı bugünkü durumun çok tehlikeli olduğunu görerek Albay Kannengiesser, geriye Conkbayırı-Kemalyeri genel hattına çekilmenin uygun olacağı fikrini ileri sürmüştü. Hâlbuki düşman taarruzunun kesin olmadığı, bizim geriye çekilmeye başlamamızın düşmanı taarruza teşvik edeceği, karışık hâlde bulunan birliklerimizin kısa bir mesafe geri çekilerek tavsiye olunan hatta durmasının mümkün olamayacağı, bilakis böyle bir hareketin genel bir yenilgiye sebebiyet vereceği bana göre kesin olduğundan bu tavsiyesinin bir daha kesinlikle tekrar edilmemesini kendisinden rica ettim.

Kolordu Komutanı Esat Paşa durumu görerek bundan sonraki kararımın ne olacağını sordu. Bulunulan hattı muhafaza, tahkim ve birliklerin yeniden düzenlenmesinden ibaret olduğunu; çünkü 25 Nisandan itibaren düşmanı denize atmak azim ve niyetiyle harp eden ve 10 metreden 150 metreye kadar bir mesafe dâhilinde düşmanla yakın ve sıkı bir temas tesis eden ve düşmanın işgal ettiği mevziler önünde âdeta bir kuşatma hattı teşkil eden birliklerimizi geri çekme düşüncesini asla uygun görmediğimi bildirdim. Esat Paşa, değerlendirmelerime ve kararıma hiçbir itirazda bulunmadı. Ancak Kannengiesser'in geri çekilme konusundaki tavsiyesinden başka, ileri gidip birliklerin düzenlenmesinde yardım etmesi için refakati gereken subayları vermek suretiyle her türlü yardımda bulunulduğu hâlde, Kannengiesser'in vakit geçirmekte olduğunu gördüğümden Kolordu Komutanı Esat Paşa'ya "25 Nisandan itibaren bu kuvvetlerin başında her türlü sorumluluğu büyük bir şerefle üstlendiğim bu cephede, tek askerin bile bir adım geri alınmasına kesinlikle razı olamam. Burada bu şart dâhilinde, sorumluluğu üzerine alacak yalnız bir komutan bulunmalıdır. Danışma ile komutanlık olamaz." dedim. Bunun üzerine Esat Paşa, "Bugüne kadar sorumluluk üstlenen sizsiniz. Bundan sonra da sorumluluk sizde kalacaktır. Allah başarınızı daim etsin." duasıyla karargâhlarına döndüler.

Levent Şahverdi Arşivi

Albay Kannengiesser'in tümenindeki birlikleri bizzat toplayıp düzenlemek için ileriye gitmesi de bir ara söz konusu edilmişse de her ne sebepten ise bundan da vazgeçildi. Burada bir işi olamayacağı anlaşılan Albay Kannengiesser, Yaveri Ziya Bey'le birlikte geriye alındılar. Birlikleri yeniden düzenlemekle meşgul oldular. Düşmanın bir karşı taarruz ve faaliyeti görülmedi. Yalnız Arıburnu'na asker çıkarmakta olduğu ve bir taraftan yaralılarını gemilerine nakletti ği görüldü. Sağ kanat kar şısındaki siperlerini takviye ettiği anlaşıldı. O taraftan karşı harekette bulunmas ı ihtimaline dayanarak merkezden bir kısım kuvvet sevk edildi. Gerçekten saat 21.00 sıralarında düşmanın sağ kanad ımıza taarruz etmekte olduğu bildiriliyordu. Buna karşı merkez ve sol kanat gruplarına, düşmanın dikkatini çekmek amacıyla cephelerinde düşmana karşı ate ş açmalar ını emrettim. Düşmanın sağ kanad ımıza yaptığı bu taarruz nedeniyle sol kanad ımızda 125'inci Alayın karşısındaki düşman mevzilerine 2/3 Mayıs gece yarısından üç saat sonra yapılması kararlaştırılan münferit bir baskın hareketi için eldeki ihtiyat kuvvetlerine ihtiyaç duyulmasına rağmen bu birlikler, daha önemli görülen sağ kanat muharebesinde kullanılmak üzere bekletilmiş ve bu durum 3'üncü Kolordu Komutanlığına da 3 Mayıs 1915 saat 07.25'te raporla bildirilmiştir. Daha sonra düşmanın sağ kanad ımızdaki taarruzu başarıyla uzaklaştırılmıştır. İlerlediği yerlerden Korkuderesi yatağına kadar geri püskürtülmüştür. Sağ Kanat Komutanının bu konuda verdiği rapor şöyledir:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Bir tabur geldi, vaziyetim iyidir. İhtiyat kuvveti kullanmaya gerek kalmadan taarruz tamamıyla püskürtülmüş, sağ kanadımda düşman bu gece ilerlediği yerlerden dere içine kadar geri atılmıştır. Düşman dere içindedir. İnşallah bombalarla beyinlerini patlatacağım. Yalnız sahilde bulunan düşman topçuları, sağ kanadımızı oldukça hırpalamaktadır.

Sağ Kanat Komutanı
Binbaşı
Avni"

Düşman taarruzunun uzaklaştırıldığı hakk ında Kolordu Komutanına gönderilen rapora şu cevap verilmiştir:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Başarınızdan memnun oldum. Kocaçimen Dağı yaylas ının elde bulundurulması kesinlikle gereklidir. Düşmanın bir adım bile ilerlemesine izin vermeyin."

Aynı günde Küçük Kemikli Burnu yan ındaki sırtlarda birer ikişer düşman görülmekte olduğu, Büyük Anafarta'nın güneybatı istikametinde sahilde beraberinde üç istimbot olan bir zırhlı ve bir kruvazörün durmakta olduğu Sağ Kanat Komutanl ığından bildiriliyordu. Düşmanın kendi geri çekilme hattı ve ç ıkarma noktalarını en çok tehdit eden, sa ğ kanad ımıza

Levent Şahverdi Arşivi

karşı başlangıçtan itibaren daha fazla faaliyet gösterdiği tecrübeyle sabit olduğundan yukarıdaki haberler üzerine Sağ Kanat Komutanının aşağıdaki emrimle dikkatini çekmeyi uygun gördüm:

"Sağ Kanat Komutanı Binbaşı Avni'ye

2 Mayıs 1915

Saat 21.00

Düşmanın sağ gerinizde ufak tefek teşebbüsler yapması beklenmektedir. Elinizdeki ihtiyat kuvvetlerinizi, başka amaçla sarf etmeyerek sağ kanat gerisinde bulundurmanız ve o tarafları piyade keşif kollarıyla yakından ve sürekli olarak keşfettirmeniz lazımdır."

Arıburnu bölgesini, çıkarma gününden itibaren gemileriyle anlatılamayacak derecede ateş altında bulunduran düşman, 2 Mayıs günü de gemileriyle cidden kayda değer bir şekilde bölgemizi saatlerce cehennemi bir ateş altına almıştı.

3 MAYIS 1915 GÜNÜ

Bugün düşman, var gücüyle siper kazmakla meşgul olmuştur. Bir taraftan sağ kanadını uzatarak Yeşiltarla ve güneyinde ve sağ kanat cephemizin karşısında özellikle Korkuderesi taraflarında sürekli siperler yapmaya çalıştığı görülüyordu. Topçular ımızla, düşman tahkimatı taciz edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle Kabatepe'de yerleştirilen 5'inci Alayın Sahra Taburuyla, düşmanın sağ kanadına ve Arıburnu'na etkili atışlar yapılmaktaydı. Düşmanın bu geceki taarruzu, cephedeki siper ve ateş faaliyeti, 1 Mayıs muharebesi nedeniyle karışmış olan birliklerin toplanıp düzenlenmesine çok önem verilmesi gerektiğini anlatıyordu. Bundan dolayı komutanlara aşağıdaki emir verilerek bu konuya ciddi şekilde dikkatleri çekilmiştir:

"Tümen Emri

3 Mayıs 1915

Saat 10.50

Bazı birliklerin henüz düzene girmedikleri anlaşılıyor. Bir birliğin tamamen komutanın eli altında bulunmamasının, harp durumu ve taktik açıdan ne kadar zararlı olduğunu her birlik komutanı takdir etmelidir. Karşımızdaki düşmanı kırıp ezmek, maddi ve manevi kuvvetlerimizin tümünü kullanmakla mümkün olacaktır. Bu kuvvet de el altında bulundurulan düzenli birliktir. Birliği tamamen nüfuzu altında bulunmayan birlik komutanı, görevini yapmıyor demektir. Bunun üzerine bir an evvel her tabur ve alay komutanı kendi tabur ve alayını toplayıp düzene koysun. Yapacağım teftiş sonucunda taburunu ve alayını düzene koyamayan ve harbin gidişatına göre iyi kullanamayan ve istihdam edemeyen tabur ve alay komutanı görülürse sonunu kendisi düşünsün. Bugün gece yarısına kadar her tabur ve alay

Levent Şahverdi Arşivi

komutanı, kendi imzasıyla birliğine hâkim olduğunu bana bildirecektir. Düzenin sağlanmasına engel olan perakendeleri, bütün birlik komutanı ve subaylar vurmaya yetkilidir.

19'uncu Tümen Komutanı
Mustafa Kemal"

Bu emrim birlik komutanlarını istenildi ği gibi etkilemiştir. Gerçekten harp ceridesinde kayıtlı olan cevaplarıyla, birliklerini emir ve nüfuzları altında emre hazır bulundurduklarını bildirmişlerdir.

Bugüne kadar karşımızdaki düşmanın açık arazide dağılmış kuvvetlerini mağlup ettiğimiz İngilizlerin siper muharebelerinde özel bir yetenekleri olduğu, İngiliz askerlerinin tüfeklerini çok ölçülü kullandıkları anlaşılmıştır. 1 Mayıs 1915 taarruzunda olağanüstü cesaretleriyle millî gururumuzu artıran cesur subaylarımızın, gerçektende atalarımızın dünya çapındaki askerî başarılarına ve savaş menk ıbelerine yaraşır ve onları yüceltir bir surette yalın kılıç düşman siperleri üzerine atılmaları, onları aynı kahramanlık ve dinî hislerle takip eden cesur askerlerimize örnek oldukları görülüyordu. Birliklerimizin bu fedakârlık ve kahramanlıkları, gelecekteki başarılarımız için bir rehber olmuştu. Ancak düşmanın tahkimata vermiş olduğu hız ve bu hususta gösterdiği kabiliyet nedeniyle, ihtiyatlı bir şekilde ve tarafımızdan da toprağın bahşettiği imkânlardan yararlanarak gittikçe kuvvetini artıran düşman mevzilerine toprak altında mümkün olduğu kadar çok yanaşarak mesafe kazandıktan sonra, yeni bir teşebbüste bulunmanın uygun olacağı görüldü. Bunun üzerine tam faaliyetle bu şekilde çalışmak için birliklere şu tümen emriyle gerekli talimatlar verildi:

"Tümen Emri

3 Mayıs 1915

Saat 19.06

1. 10 gündür yaptığımız muharebelerle düşman, ancak kendi donanmasının himayesinde sahilde dar bir mevkide sığınmaya mecbur edilmiştir.

2. Bütün muharebelerde gerek subayların ve gerekse askerlerin gösterdikleri yiğitlik gerçekten etkileyici bir namus örneği olacaktır.

3. Subayların ve askerin karşımızdaki düşmanı tek bir kişi kalıncaya kadar denize atabileceğine inanıyorum. Ancak askerin biraz dinlenmesi için bundan sonra siper içinde kalan düşmana, siperle ilerlemek ve ancak uygun an ve durumlarda gereken noktalara kısa sıçramalarla yaklaşma şeklini uygulayacağım. Bunun için;

- Önce düşmanın her türlü taarruz girişimlerini, az kuvvet ve kolaylıkla geri püskürtecek şekilde yerleşmiş bulunulan hatların tahkimatı artırılacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

- İkinci olarak her mıntıkada düşman cephesinde önemli ve şifahen açıklanıp gösterilmiş olan noktalara yaklaşma hatları inşa ederek yanaşılacaktır. Buna, sol kanat kuvvetleri hemen bu geceden itibaren başlayacaktır.

- Yaklaşma hatlarıyla düşman mevzisini yok etmek için harcayacağımız zaman, düşmanın önemli miktarda yardımcı kuvvet alarak taarruza geçmesine izin verecek kadar olmaması gereklidir. Mıntıka komutanları bu hususta bütün gayretlerini sarf edeceklerdir. Yaklaşma hattı inşasında yardımcı olmak üzere 19'uncu Tümen İstihkâm Bölüğü, sol kanat mıntıkasına ayrılmıştır.

4. Bununla beraber her bölge, büyük küçük her cephe komutanı; karşısında bulunan düşman siperlerine atılıp orada yerleşmek için çıkan fırsatları asla kaçırmayacaktır.

5. Karşımızdaki düşmanı tamamen mahvetmekten ibaret olan görevimizi yapmak için sahip olduğumuz kuvvetlerden başka kuvvet talep etmek, Kirte mıntıkasında ve vatanın diğer hudutlarında olan muharebeleri hatırlamamaktan ileri gelebilir. Benimle beraber burada muharebe eden bütün askerler kesinlikle bilmelidir ki vatanın namusunu korumakla ilgili verilen görevi yapmaktan bir adım geri gitmek yoktur. Bu sırada rahat uyuma yolu aramanın, bu rahatlıktan yalnız bizim değil; bütün milletimizin ebediyen mahrum kalmasına neden olabileceğini hepinize hatırlatırım. Bütün arkadaşlarımın benimle aynı fikirde olduklarına ve düşmanı tamamen denize dökmedikçe yorgunluk belirtileri göstermeyeceklerine şüphe yoktur.

19'uncu Tümen Komutanı
Mustafa Kemal"

Bir taraftan birliklerin yeniden düzenlenmesi, diğer taraftan tahkimatın tamamlanması için gerekli tedbirler alınmaktaydı. Bununla birlikte muharebe hattımız üzerinde düşman elinde kaldıkça çok zararlı olacağı anlaşılan bazı mevkilerin de ele geçirilmesine ve cephenin iyileştirilmesine çalışılmaktaydı. 1 Mayıs 1915 taarruzunda 14'üncü Alay cephesinde boyun noktasına karşı oluşturulan yeni vaziyette, düşman bu alayın sağ kanadı karşısında muhafaza ettiği bir siperinden, alayın cephesine yandan açtığı ateş ve attığı bombayla zarar veriyordu. Bu durumun ortadan kaldırılması gerekli görüldüğünden 14'üncü Alay tarafından öncelikle düşman siperine dikey olarak hazırlanan bir siperin koruması altında bombalarla düşmana kayıp verdirilmeye başlanılmış, oradaki makineli tüfek kullanılmaz hâle getirilmiş ve siper kısmen tahliye ettirilmiştir. Bununla birlikte söz konusu siperi tamamen ele geçirmek gerektiğinden alaya yaptırılan hazırlıklar bugün son bulmuştur. Saat 16.20'de Üsteğmen Nail'in komutasında hazırlanan bir fedai müfrezesi bomba ile bir süngü hücumu yaparak düşmanın o siperlerine girmiştir. Maalesef bu başarı sırasında alayın en güzide subaylarından Üsteğmen Nail şehit olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

Düşman 3-4 Mayıs gecesi sağ kanad ımıza karşı tekrar taarruza başladı. Fakat çok kayıpla taarruzu sonuçsuz bırakıldı. Sağ kanat kuvvetlerimizin durumu hakkında Korkuderesi yönünde tutulmuş bir mevkide kalan düşman, bu durumu düzeltmek için çare arıyordu. Fakat 25 Nisan 1915 günü aslanca hücumuyla düşmanın azim ve kuvvetini kıran 57'nci Alayın karşı durması sayesinde düşmanın teşebbüsleri yok edilmekteydi.

4 MAYIS 1915 GÜNÜ

Düşmanın Kabatepe'ye Asker Çıkarması

Kabatepe bölgesi, Binbaşı Saip'in komutas ındaki 77'nci Alay tarafından doğudan korunuyordu.[5] Düşman bugün saat 05.00 sıralarında iki zırhlı, üç torpido ile bir taraftan Palamutluk'taki bataryamızı bir taraftan da Kabatepe'deki siperleri ateş altına alarak söz konusu gemiler himayesinde sahile sandallar yaklaştırmaya ve asker çıkarmaya başlamıştı. Bu olayla ilgili saat 05.30'da Kabatepe'deki komutandan şu rapor geldi:

"Kabatepe tarafında, karakolun sağında ve ilerisinde tel örgüleri kesmek üzere iki zırhlı, üç torpido himayesinde sandal gönderilerek askerler çıkarılıyor. Oradaki askerlerimiz siperlerde karşı koyuyor. Topçular kaçmışlar. Subayı arat ıyorum. Henüz bulduramadım. Arıburnu tarafından bile karadan taarruz ediyorlar. Şimdilik karşı konulup sebat ediliyor."

Derhâl bu olaydan kolordu komutanını haberdar ettim. Aynı zamanda 77'nci Alay Komutanına da her durumda düşmanın hangi noktada asker çıkarmakta olduğunu anlayarak bunun kesinlikle önlemesini saat 05.30'da emrettim.

Kabatepe komutanından saat 06.55'te yazılmış iki rapor daha aldım. Bu raporların birisinde; düşman gemilerinin sürekli Kabatepe'yi bombardıman ettiği, asker dolu 10 kayık ilerlettiği, oradaki bölüğümüzün şimdilik mukavemet ettiği belirtilmişti. Diğer raporunda da Kabatepe'ye ilerlemekte olan düşmanın şu an 200'den fazla olduğu, oradaki bölüğün sebat ettiği, şimdilik piyade ateşi yoksa da zırhlı ve torpidolar ın aralıksız bombardımana devam ettiği, geri gittiğini bildirdiği topçu subayı ve askerlerinin geri döndüğü, bu topçuların toplarını kullanmayacaklarsa da moralin artırılması için tehdit amacıyla yerlerine gönderdiği yazılıyordu. Saip Bey'in kendiliğinden hiçbir önlem almadığı, kendine güvenmediği ve

[5] Not: Bu alay, Alay Komutan ının sevk ve idaredeki hatası yüzünden 25/26 Nisan gecesi Arıburnu'nun sol kanadından Kanlısırt ve güneyinden düşmanın yalnız ateşlerine karşı Saip Bey'in emriyle belirlenmeyen bir istikamet ve mevziye doğru geri çekildiği zaman, komutanlarının ellerinden çıkarak karmakarışık bir surette muharebe hattını terk ederek gerilere Maltepe ve Kilye sırtlarına kadar gitmelerinden dolayı düzenleri tamamen bozulmuş ve faal Arıburnu cephesinden alınarak aynı zamanda yeniden düzenlenmek üzere Kabatepe bölgesine gönderilmiştir. Bu alayla ilgili bazı ciddi tedbirler alınması gerekli görüldü. İçlerinden birkaç kişi ders alınması için kurşuna dizdirildi. Bu tedbir gerçekten etkili oldu. O zamandan itibaren başka birliklerden olmadığı gibi söz konusu alaydan da askerlik şan ve namusuyla uyuşmayan cepheden firar olayı hemen hiç olmadı.

Levent Şahverdi Arşivi

soğukkanlı olmadığı şu raporlarından ve özellikle "Bölüğümüz şimdilik mukavemet ediyor." ifadesini tekrar edip durmasından anlıyordum. Saat 06.45'te kendisine şu emri gönderdim: "Kuvvetiniz, karaya çıkan düşmanı geri püskürtmeye yeterlidir. Taarruz edip püskürtünüz."

Aynı zamanda Sol Kanat Komutanına; sol kanat ihtiyatlarının gerekirse hemen 77'nci Alaya yardımcı olmak üzere oraya hareket edeceğinden, ihtiyatlarını şimdiden harekete hazırlamasını ve Kabatepe ile sürekli irtibatta bulunarak oradaki durumu gözetmesini bildirdim.

Karaya çıkan düşmanın biraz zayiat vererek saat 07.50'de tekrar sandallarına çekildiği anlaşılmıştı. Düşmanın Kabatepe'ye karşı olan bu teşebbüsündeki amacı Kabatepe'nin tarafımızdan işgal edilip edilmediğinin anlaşılması, işgal edilmemesi ya da çok zayıf tutulması hâlinde orasını tutarak hem Arıburnu cephesinin sağ kanadını oraya dayamak hem de bizim Arıburnu Cephemizin sol kanadını tehdit etme ihtimalidir. Bununla birlikte başından beri Arıburnu cephesinde gösterdiğimiz faaliyet ve 1 Mayısta cepheye dâhil ettiğimiz yeni kuvvetlerle gerçekleştirilen taarruz, düşmanı birtakım tedbirler almaya sevk etmiştir. Dikkatimizi kanatlara yöneltmek ve bir kısım kuvvetimizi o tarafa çekmek amacıyla Kemikliler* ve Kabatepe'ye birtakım gösteri harekâtı yapmış olabilirdi. Düşman, bugün asıl Arıburnu cephesinde tahkimatla uğraşmıştır. Tarafımızdan da tahkimata çok önem verildiği gibi, düşmanın 2-3 Mayıs gecesi sağ kanatta püskürttüğümüz taarruzlarını devam ettirmesine imkân bırakılmamıştı. Korkuderesi yamaçlarında tutunmaya çalışan kısımlarını da tamamıyla dereye atmak amacıyla tedbirler alınmış ve Sağ Kanat Komutanlığına da oradaki düşman kuvvetlerini uzaklaştırması emredilmiştir. Bu emrimiz üzerine 4-5 Mayıs gecesi yapılan hareket, başarılı sayılabilir. Sağ Kanat Komutanı 5 Mayısta bu konuda şu bilgiyi veriyordu:

"Bugünkü durumumuzda şükürler olsun iyi yönde değişiklikler vardır."

Gece karanlık basar basmaz sağ kanattan itibaren 20'nci Alay 3'üncü Taburun Haintepe'nin kuzeydoğusunda münferit siperlerde bulunan müfrezesi düşmanı arka ateşine almış, aynı zamanda 64'üncü Alay 1'inci Tabur ve 57'nci Alay 3'üncü Tabur askerleri önlerinde bombalı askerler olduğu hâlde ilerleyerek düşman siperlerine önce bomba atmışlar, arkasından süngüyle siperlere girmişlerdir. Düşmandan pek çok kayıp vardır. Tüfek ve hafriyat malzemesinin pek çoğu da ele geçirilen siperlerin takviyesiyle uğraşıldığından derede kalmıştır. Şükürler olsun askerimizden nispeten zayiat azdır.

5 MAYIS 1915 HAREKÂTI

Düşmanın karaya asker çıkardığı ve bu kuvvetten bir taburunu sağ kanada sevk ettiği, bundan başka bir sahra bataryası çıkararak ileri hatta sevk etmekte olduğu Kabatepe komutanından saat 07.05 ve 09.05'te alınan raporlardan anlaşılmıştı.

* Büyük Kemikli, Küçük Kemikli.

Levent Şahverdi Arşivi

Düşman, topçu ateşlerimizin verdiği hasarlardan etkilenmiş olacak ki Arıburnu'nun güneyinde Kabatepe tarafında önceden kurduğu iskeleyi oradan kaldırarak Arıburnu'nun kuzey tarafına nakletmişti. Düşmanın çıkarmasını önlemek için Kabatepe'deki sahra topçusunun iskeleyi sürekli ateş altına alması konusunda gerekli emir verildi. Aynı zamanda yeni çıkardığı ve ileri hatta sevk ettiği bataryanın da harekâtını takip etmesi ve nerede mevziye gireceğini dikkatle gözetleyip keşfederek imha etmeye çalışması bildirildi. Sağ kanattan verilen bilgiye göre saat 08.30'da düşmanın Arıburnu'na yanaşan bir nakliye vapurundan asker çıkarmakta olduğu bildirilmekteydi. Düşmanın bugün çıkardığı kuvvetler iki taburdan fazla tahmin ediliyordu. Karşısındaki düşmana faal harekâtına devam eden sağ kanat birliklerimizden 57'nci Alayın 2'nci Taburu, bu 5/6 Mayıs gecesi bir mevzi hücumuyla cephesindeki düşman siperlerinden bir siper zapt etmiş ve bir mitralyöz ve 200 tüfek ele geçirilmişti.

6 MAYIS GÜNÜ HAREKÂTI

Bugün düşman, bir taraftan tahkimat yapmakla uğraşmakta ve birçok noktalarda yerleştirdiği makineli tüfekleriyle muharebe hattımız gerisindeki dereleri ve sahra olduğunu hissettiği birçok yeri zaman zaman ateş altına alarak bizi daha fazla gizlenmeye yönelik tedbirler almaya zorluyordu.

İlk günlerde kum torbalarıyla çok ustaca mazgallar gerisine yerleşen bu makineli tüfekleri bulmakta çok zorluk çekiliyordu. Düşman, kum torbası gibi gizlenme vasıtaları bulunmayan tahkimat ımızı taciz etmekten geri kalmıyordu. Şimdiye kadar teçhizatımız arasına alınmamış olan ve düşmanın çok yararlandığı görülen kum torbalarının sağlanması zorunlu hâle gelmişti. Bunun önemi, bir taraftan üst makama arz edildi diğer taraftan da tümenler idaresinde ve birliklerde bulunan çuvallar kullanılarak kum torbaları yapılmaya başlanıldı.

Düşman karaya yeni çıkardığı bataryalarıyla bugün de bilhassa sol kanadımızı, Kanlısırt'taki birliklerimizin mevzilerini sürekli dövmeye başlamıştı. Kanlısırt, cephemiz için önemli bir istinat noktası oluşturuyordu. Buna karşılık Şehitlertepesi de düşman için aynı derecede belki daha da fazla önemliydi. Bunun önemini anlayan düşman, söz konusu noktadaki tahkimatını takviye edip artırmaktan geri kalmıyordu. Düşmanın Kanlısırt'ı, sağ kanada yerleştirdiği toplarıyla (Bu toplar Yeşiltarla civarında yerleştirilmişti. 72'nci Alaydan bu tarafa düşmana yaklaşan keşif kollarımız, düşmanın Yeşiltarla civarında beş top yerleştirdiğini bildirmişlerdi.) önemli bir şekilde ateş altına alması, bir taarruz hazırlığı yaptığını gösteriyordu. Bu açıdan Sol Kanat Komutanının çok önemli gördüğü Kanlısırt için aşağıdaki emrimle ciddi surette dikkatini çektim:

Levent Şahverdi Arşivi

"Sol Kanat Kuvvetleri Komutanlığına

6 Mayıs 1915

Saat 08.00

Karaya çıkan ve cephenizin ilerisinde yerleşen düşman topçusunun bugün mıntıkanızın merkezine ve Sarısırt[6] taraf ına ateş açmas ından düşmanın sol kanadımıza önem verdiği ve bir ihtimal taarruz hazırlığı yaptığı anlaşılmaktadır. Sol Kanat Kuvvetlerinin, özellikle Sarısırt'taki kuvvetinin tetikte bulunarak düşmanın taarruz teşebbüslerini kesinlikle önlemesi ve mevzisinde bir kişi kalıncaya kadar yok etmesi istenmektedir. Bizzat tahkikat yaparak mevzinin hiçbir zayıf kısmı kalmamas ı, Sol Kanat Kuvvetlerinin birbirlerini himaye etmesinin sağlanması ve bu konuda hemen bir rapor gönderilmesi beklenmektedir.

Mustafa Kemal"

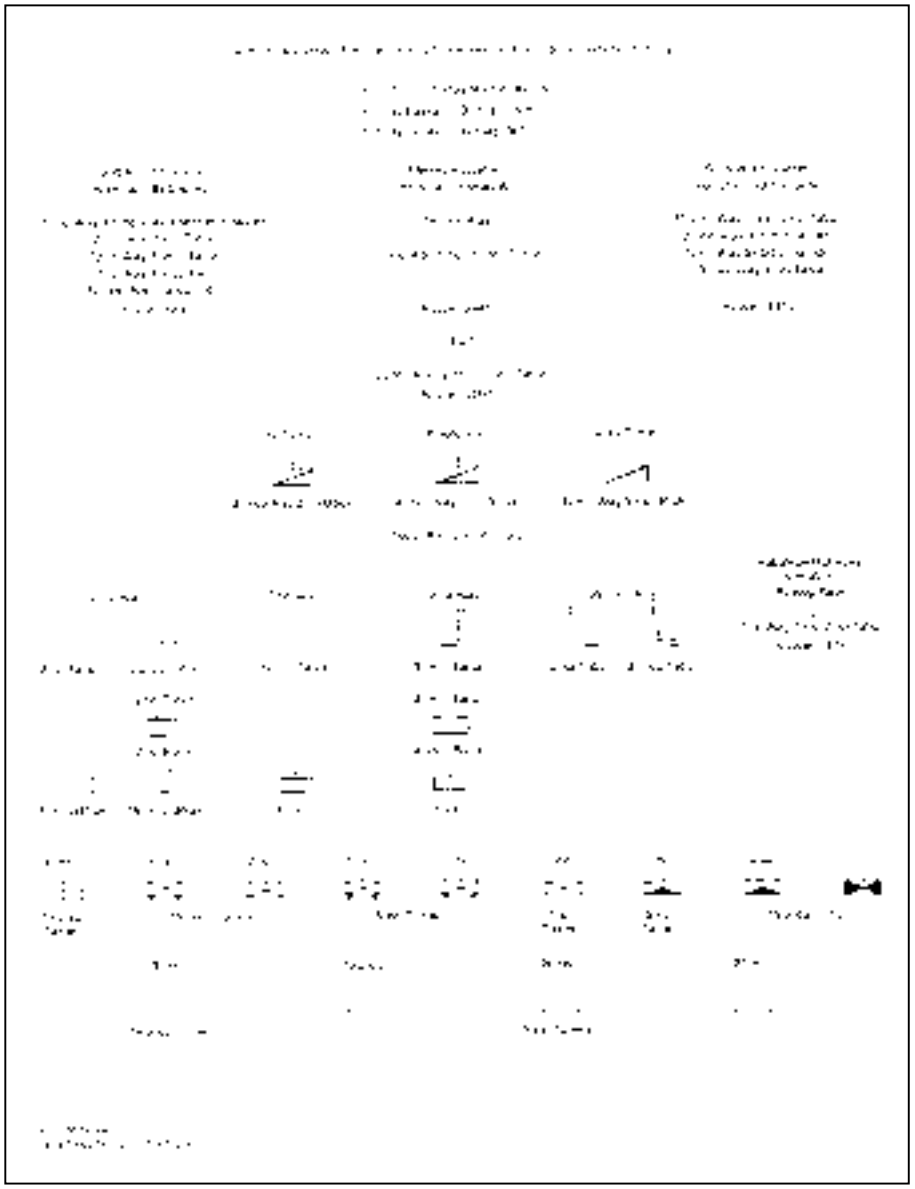
Bununla beraber bu tedbirle yetinilmeyerek sol kanatta da sağ kanadımızda olduğu gibi, düşmanı mahkûm vaziyette b ırakacak bir duruma geçerek faaliyetimizi sürdürmek amacıyla Şehitlertepesi'ni bir baskınla zapt ve işgal etme tedbiri de düşünülmüştür. Bunun için birliklerden bir fedai müfrezesi oluşturulmasına teşebbüs edilmiştir. 125'inci Alayın 3'üncü Taburundan gönüllü, göreve talip, cesur ve fedakâr subaylarımızdan Üsteğmen Saffet komutasında 140 kişilik bir müfreze teşkil edilmişti. Bu müfrezenin 7/8 Mayıs gecesi tasarlanan hareketi yapması kararlaştırıldı.

Bugün saat 16.00'da düşmanın asker yüklü iki gemisinin Arıburnu'na Haintepe'nin batı tarafındaki iskeleye yanaştığı görülmüştü.

Harp durumu gereği 25 Nisandan beri Arıburnu cephesine sevk edilen 10 alay piyade, 3 bölük süvari, 12 bataryaya ulaşan miktarla bir kolordudan fazla olduğu anlaşılan bütün kuvvetleri "19'uncu Tümen" adı altında sevk ve idare etmek uygun değildi. Bir tümen kuruluşuna giremeyecek kadar olan bu kuvvetleri, şartların uygun olduğu şu günlerde münasip bir emir-komuta ve teşkilata tabi tutmak gerekiyordu. Arıburnu cephesinde bulunan bütün bu kuvvetleri "19'uncu Tümen" olarak adlandırmak yerine "Arıburnu Kuvvetleri" olarak adlandırmak gerekirdi. Bu görüş do ğrultusunda emir-komuta tespit edilmiş ve aşağıdaki kuruluş tanzim edilmişti:

[6] Sar ısırt olarak adlandırdığımız bölge Kanlısırt'ın güneydoğusunda yer alır ve Kanlısırt'ın bir kısmını oluşturur.

Levent Şahverdi Arşivi

Yukarıdaki kuruluş, kolorduya da arz edilmişti. Onaylanıp onaylanmadığına dair bir cevap verilmedi. Bugün ilk defa 3'üncü Kolordu Komutanlığından komuta ettiğim kuvvetlerin durumu ve görevini belirtir bir emir alıyorum. Saat 22.55'te gelen bu emirde, "5'inci Tümenle takviye edilen 19'uncu Tümenin görevi; Arıburnu civarındaki düşmanı geri püskürtmek ve Kabatepe-Kumtepe hattını kapatmakt ır." deniliyordu. Kumtepe'den sonra güneye doğru uzanan bölgenin "Güney Grubu"na ait olduğu ve bugünden

Levent Şahverdi Arşivi

itibaren "Kuzey Grubu" adı verilen 3'üncü Kolordunun Bigalı bat ısında bulunan 16'ncı Tümeniyle Ağıldere, Kemikli arasındaki sahili koruyacağı anlaşılmıştı.

Ağıldere'den itibaren Arıburnu'ndaki düşmanın sol kanadının tesadüf ettiği Serçetepe hizasına kadar uzanan sahilin muhafazasının kime ait olduğu dikkate alınmamıştı. Hatta Ağıldere'nin de 16'ncı Tümenin korumakla görevlendirdiği mıntıka dâhilinde olup olmadığı da belli değildi. Arıburnu kuvvetlerine verilen göreve bakıldığında Ağıldere güneyindeki sahil bölgesinin genişlik ve uzunluğunun bu kuvvetlere ait olmadığı anlaşılmıştı. Bu nedenle, belirlenen görev dâhilinde Arıburnu'ndaki düşmanın sol kanadının uzandığı bölgeden Kumtepe'nin de dâhil olduğu sahada görevime devam ettim.

Bu sahil kısmının dikkate alınmamış, önem verilmemiş ve kimin tarafından muhafaza edileceği emirde belirlenmemiş olmasından doğan sakıncaların daha sonra düşmanın Ağıldere ile Sazlıdere arasında Mahmuztepe olarak adlandırılan noktaya kimsenin haberi olmaksızın çıkıp yerleşmesi ve buradan daha geniş çaplı harekâta teşebbüs etmesiyle ortaya çıktığı, muharebenin sonraki günlerdeki safhalarında görülecekti.

6/7 Mayıs gecesi düşman, sağ kanadımızda bir faaliyet göstermiş ve 57'nci Alay 3'üncü Tabur cephesine hücum teşebbüsünde bulunmuşsa da ateşle geri püskürtülmüştür.

7 MAYIS 1915 HAREKÂTI

Bugün gündüz düşmanın kayda değer bir faaliyeti görülmedi. Yalnız topçusuyla sağ kanadımızı çok fazla ateş altına almış, topçularımızla karşılık verilerek ateş kesmeye zorlanmıştır. Aynı zamanda Kabatepe bölgesindeki sahra bataryalarımızla da gerek Arıburnu tarafları ve gerekse düşmanın sağ kanadında bulunan topçusuyla siperleri şiddetli ateş altına alındı. Bu bataryalarımıza düşman donanması tarafından şiddetle karşılık verilmişti. Düşman mitralyözlerinin çokluğu ve sürekli faaliyeti bunlara karşı özel tedbirlerin alınmasını gerektiriyordu. Çok zor bulunabilen makineli tüfekleri, Suyatağı-Kemalyeri hattındaki topçularımız istenildiği zaman ve şekilde ateş altına alamıyordu. Düşman makineli tüfekleri faaliyet hâlinde bulundukları bir anda yakından görerek hemen ateş altına almak için piyade mevzilerimizin yakınında dağ toplarına mahsus mevziler hazırlanmıştı. Bir dağ topu sol kanatta Kanlısırt'ın Cemaldere tarafında, iki dağ topu Edirnesırtı'nda yerleştirilmiş ve maksadın sağlanmasına çalışılmıştı. Kanlısırt'taki top, düşmanın boyun noktası ve Korkuderesi taraflarındaki siperlerini yan ateşine alacak şekilde yerleştirildiğinden bu sayede düşmana kayıp verdirilmek suretiyle çok yararlanılmıştı. Sağ kanatta 180 rakımlı tepenin güneyindeki sırtta da aynı amaç için iki dağ topu yerleştirildi.

Dün yerleştirilen fedai müfrezesini Kemalyeri'ne yanıma çağırıp durumu tetkik ettim. Bu erler, manevi kuvvetin anıtlaşmış timsali cesur

Levent Şahverdi Arşivi

kişilerdendi. Her biri kalbinde bir itimat hissi beslediği ve verilen görevi yapmaya çalışacaklarını sözleriyle ve davranışlarıyla gösteriyorlardı.

Müfreze Komutanı Saffet'e arazi üzerinde görevini tarif ettim ve işgali istenen noktayı göstererek hareket şeklini izah ederek maiyetiyle birlikte Kanlısırt'ta sol kanat komutanına gönderdim. Müfrezenin hareket tarzı hakkında aşağıdaki genel emri komutanlara tebliğ ettim. Bir suretini Kolordu Komutanına takdim ettiğim emir şöyledir:

"1. Teğmen Saffet komutasında tertip edilen 140 kişilik bir fedai müfrezesi, bu gece sol kanadımız karşısında Kanlısırt üzerindeki düşman mevzisine hücum edecektir. Bu fedai müfrezesi komutanına hareket tarzı hakkında bizzat şifahi talimat verilmiştir. Kendisi bağımsız olarak hareket edecektir. Fedai müfrezesinin hücumu şu şekilde düzenlenecektir:

a. Topçularımız saat 18.00'den itibaren söz konusu hücum noktasına ateşleri yoğunlaştırarak düşman siperlerinde tahribat yapacaklardır.

b. Fedai müfrezesi kendisine gösterilen düşman mevzisine girer girmez, cephe ve yan taraflara ateş açarak orada yerleşecek ve sol kanat birlikleri derhâl söz konusu müfrezeyi takviye ederek orada yerleşmesini sağlayacaktır.

c. Söz konusu düşman mevzisinde yerleştiği anda istihkâm bölüğü ileriye sürülerek düşman siperlerinde gerekli değişiklikler yapılacaktır.

d. Zapt olunacak düşman mevzisinde tamamen yerleşmek ve söz konusu mevziye yaklaşan düşmanın diğer siperlerini düşürmek için bu mevziye sol kanattan derhâl makineli tüfek yerleştirilecektir.

e. Fedai hücum kolu ateş etmeksizin sükûnetle hareket emrini aldığı; fakat düşmanın bu kola ateş açması beklenildiğinden söz konusu cephelerimizde bulunan birliklerin hücum istikametine ateş ederek hücum kolumuza zarar vermemeleri için gerekli kişiler uyarılmalı ve özel talimat verilmelidir. Sol Kanat Komutanı fedai hücum kolunun harekete başladığı andan itibaren bana telefonla her safhayı derhâl bildirecektir.

Mustafa Kemal"

Fedai hücum kolunun hareket zamanı saat 22.00 olarak belirlenmişti. Saat 21.00'de de düşmanın dikkatini çekmek ve zaten birkaç geceden beri düşmanın başarısızlığına karşılık tarafımızdan muvaffakiyetle sonuçlanan gece teşebbüsleri ile yeni bir başarı elde ederek düşmanı tamamen mağlup etmekten ibaret olan amacımıza yaklaşmak üzere Sağ Kanat Kuvvetleriyle de bir taarruz yapılması kararlaştırılarak gerekli emirler verilmiştir. 7/8 Mayıs gecesi yukarıda söz edilen harekât yapıldı. Sağ Kanat Kuvvetlerimizin yaptıkları taarruz 57'nci Alayın 3'üncü ve 2'nci Taburları cepheleriyle 72'nci Alayın 3'üncü Taburu cephesi ilerisindeki düşman siperlerine emredilen saatte yani saat 21.00'de bomba ve ardından süngü hücumuyla taarruz eden askerlerimiz düşmanı püskürtmüş ve siperlerini ele geçirmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Düşmandan 50 tüfek, 600 kazma ve kürek ele geçirilmiştir. Yalnız 72'nci Alayın 3'üncü Taburu hareketinde tamamen başarılı olamamış ve yalnız bir esir yakalanmıştır.

Bu hareket sırasında düşmanın bir karşı taarruzu Cesarettepe'deki Mehmet Çavuş Müfrezesi tarafından püskürtülmüştür. Fedai kolunun hareketine gelince tam zamanında ve sessizce sürünerek düşman mevzisine ilerlediler. Düşmanın ateşlerine önem vermediler. Fakat düşman tarafından atılan bombalar bazı askerlerimizin yaralanmasına ve bundan dolayı ses çıkarmalarına yol açmıştır. Düşman bu hareketimizi hemen fark ederek askerimize şiddetli ateş açtı. Buna rağmen taarruza devam edildi ve askerimizin bir kısmı siperlerin üstüne yürümek bir kısmı da siperlerin arkasını çevirmek suretiyle hareketin tamamlanmasına çalışmıştır. Fakat kaybın çoğalması, özellikle Komutanları Saffet'in omzundan yaralanması sonucu düşman mevzisini ele geçirememişlerdir.

Bu konuda Sol Kanat Komutanı Yarbay Mehmet Şefik tarafından verilen raporda, fedai müfrezesinin takviye olunduğundan söz edilmekteyse de bu takviyelerin fedai müfrezesinin dâhil olduğu hatta kadar gitmemiş olduklarına kanaat getirdim. Eğer gönderildiği bildirilen takviyeler fedai müfrezesini cidden takviye etselerdi başarılı olunurdu. Çok cesur ve namuslu olan Fedai Müfrezesi Komutanı Üsteğmen Saffet'in aşağıdaki raporunda; düşmanın siperlerinden denize doğru kaçmaya başladığı, fedai askerlerin bozulmadığı ve takviye edilmesi gereğinin geridekilere bildirildiği belirtilmektedir:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

13'üncü Alay Sağ Kanadından

7-8 Mayıs 1915

Efendim! Emirleriniz gereği, düşmanın siperlerine taarruz ettik. Askerimin yarısını siperlerin üstüne yönelttim. Bir kısmı da benimle birlikte siperlerin arkasını çevirdi. Bombaları attık. Düşman siperden denize doğru kaçmaya başladı. 10 şehidimiz ve altı yaralımız vardı. Fakat ben sol omzumdan vuruldum. Kurşun arkamdan çıktı. Askerim siperlerin önünde içeriye girmek üzereydi. Beni geriye sargı mahalline getirdiler. Gelirken ihtiyatlara ve diğer fedai subaylarına bilgi verdim. Asker bozulmadı. 'Hücuma devam edip ileridekileri takviye ediniz.' dedim. İngilizler kaçıyorlardı. Aman efendim! İleri harekâta devam etsinler. Siperin içinde ölmediğime teessüf ediyorum. Aldığım yara ikinci kurşun yarasıdır. Vaktim yok ellerinizden öperim sevgili cesur komutanım.

125'inci Alay 10'uncu Bölük Komutanı
Üsteğmen
Saffet"

Ele geçirdiğimiz esirlerden, düşmanın bütün gece uyumayarak tetikte bulunduğu, bütün kuvvetlerinin birinci hatta yakın tutulduğu öğrenilmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

8 MAYIS 1915 GÜNÜ

Kanlısırt'ta baskın yapan müfrezenin geri kalanını, kendi birliklerine iade etmek ve durumlarını tetkik etmek üzere Kemalyeri'ne çağırdım. Teşebbüslerini sonuna kadar devam ettiremeyen bu kahramanlar, üzüldüklerini, daima düşman üzerine atılmaya hazır olduklarını ve ikinci defasında Allah'ın yardımıyla başarılı olacaklarını temiz kalplilikle ve tevekkülle söylüyorlardı. Yiğit subaylarının yaralanmasına üzülmüşlerdi. Yaptıkları hizmet ve gösterdikleri fedakârlıktan dolayı takdir ederek Kemalyeri'nde karınlarını doyurup kendilerine özel olarak teşekkür ettikten sonra birliklerine gönderdim.

Bugün Arıburnu cephesinde düşmanın bir faaliyeti görülmedi. Yalnız Kumtepe kuzeyinde sahile yakın uçurulan sabit balonun akşama doğru o bölgeyi keşfedip gözetlediği, söz konusu sahile üç düşman zırhlısının iyice yaklaştığı ve bazı nakliye gemilerinin de Arıburnu'ndan uzaklaşarak bu sahile yaklaştıkları saat 19.00'da bildirilmişti. Bu bilgi doğrultusunda düşmanın Kumtepe tarafına bir teşebbüste bulunmasının uzak bir ihtimal olmamasından dolayı Kabatepe Mıntıkası Komutanlığına derhâl aşağıdaki emri verdim:

"Kabatepe Mıntıkası Komutanlığına

Düşmanın Kumtepe, Kabatepe arasındaki teşebbüslerinin bu gece dikkatle takibi ve karaya asker çıkarması hâlinde derhâl bütün kuvvetinizle üzerine atılarak kesinlikle denize dökülmesi istenilmektedir."

Bu konuda saat 21.00'de Kuzey ve Güney Grupları Komutanlıklarına bilgi verdim. Kirte mıntıkasınca da Kumtepe istikametinin dikkatte bulundurulmasını rica ettim.

Saat 23.00'te Kolordudan, Kumtepe civarında bir çıkarma teşebbüsüne karşı Maydos zeytinliğinde bulunan bir alayla 16'ncı Tümenin Çamtepe'ye kaydırıldığı ve Kabatepe'deki kuvvetlerin de çıkarma teşebbüsünde 16'ncı Tümen Komutanlığından emir alacağı bildiriliyordu.

Arıburnu cephesinde dün gece taarruz hareketini tamamlayamayan 72'nci Alayın 3'üncü Taburuna, merkez kuvvetlerinin sağ kanadındaki birliklerin de katılımıyla düşmanın boyun noktasının kuzey kısmı ve bunun kuzeyindeki siperlerine karşı tekrar taarruz ettirilmiştir. Fakat başarılı olunamamıştır.

**
*

Levent Şahverdi Arşivi

9 MAYIS 1915 GÜNÜ

Bugün düşmanın bir faaliyeti görülmedi. Yalnız tahkimatımızı zorlaştırmak için ateşlerine devam ediyordu. Kolordudan, 16'ncı Tümenin verdiği bilgiye dayanarak asker dolu üç nakliye gemisinin Arıburnu'na gönderildiği ve çıkarmanın bittiği saat 15.00'te bildiriliyordu. Arıburnu cephesinden ve Kabatepe'den böyle bir çıkarma hareketinin yapıldığı görülmemişti.

Sağ Kanad ımızın dün ve bu geceki (7/8 Mayıs, 8/9 Mayıs) taarruzunda, 72'nci Alayın 3'üncü Taburunun başarısızlığının tabur komutanlarının ruhsal durumundan kaynaklandığı konusunda Sa ğ Kanat Komutanı şikâyetçiydi. Dikkat çeken bu durumun tetkik edilmesi gerekiyordu. Söz konusu Tabur Komutanı Binba şı Mahmut'u derhâl yan ıma çağırdım. Taburundan biraz şikâyetçi oldu. Başından beri pek çok kayıp verdiklerinden, gece gündüz düşmanın çok yakınında ve siperler içerisinde muharebe ettiklerinden askerlerin yorgun düştüklerini söylemek istedi. Kendisine şu cevabı verdim:

"Dün yapılması emredilen taarruzu tamamlayacak ve kar şındaki düşman siperlerini zapt edeceksin. Göndereceğim taze asker sizi ancak bu şartla değiştirecek. Düşman siperlerini zapt ve işgal etmek üzere asker sevk edemezseniz veya askerinizin bir münasebetsizliği hâlinde yerinizi alacak yeni kuvvet önce sizi bertaraf edecek ve ondan sonra yerinize geçecektir."

Şiddetli fakat gerekli gördüğüm bu uyarılarıma karşılık Binbaşı Mahmut emrimi her koşulda yerine getireceğini vaat etti. Kendisinin taburu başına gitmesine izin verdim.

Düşmanın 9/10 Mayıs 1915'te Sağ Kanadımıza Yaptığı Hücum

Düşman saat 23.00'te, Sağ Kanad ımızla merkez kuvvetlerin arasına taarruz etmeye başlamıştı. Bazı kısımları siperlerimize hücum etmekte; fakat bu hücum eden kısım süngüyle püskürtülmekteydi. Siperlerimize girmeyi başaran düşman öldürülüyordu. Düşman bu şiddetli teşebbüsünü daima taze kuvvetlerle beş defa tekrar etti. Arka arkaya yap ılan bu hücumlar, Sağ Kanat Kuvvetlerimizin sol kanadını olu şturan 72'nci Alayın Komutanı tarafından maddi ve manevi durumundan şikâyet edildiğini ve komutanını yanıma çağırıp uyarıda bulunduğumu yukarıda izah ettiğim 3'üncü Taburu cephesine yöneliyordu. Hücum edenler, askerimizin süngüsünden geçirilmekte ve yere serilmekteydiler. Düşman ısrarla yaptığı bu hücumlarında 14'üncü Alayın sağ kanadındaki siperlerden birisine girmeyi ve onu işgal etmeyi başarmışsa da karşı hücumumuz ve söz konusu siperi yan ateşine alan birliklerimizin açtığı ateşlerin tesirine karşı koyamayarak sabaha doğru fazlaca kayıpla söz konusu siperi de terk etmek zorunda bırakılmış ve siper işgal edilmişti. Siperlerimizin önünde ve içinde düşmanın tahmin edilen ölü miktarı 600'e ula şmıştı. Birkaç misli olması gereken yaral ı miktar ı da hesap edildiğinde düşmanın 2000'i aşkın zayiata uğradığı anla şıldı. Düşmanın ısrarla tekrar ettiği bu hücumları, 9 Mayıs 1915 günü karaya

Levent Şahverdi Arşivi

çıkardığı üç taburdan oluştuğu tahmin edilen taze kuvvetleriyle yaptığı bir gerçektir. Bu zayiata göre söz konusu düşman kuvvetinin tamamen imha edilmiş oldu ğu düşünülebilir. Bu muharebede 72'nci Alayın 3'üncü Taburunun gerçekten büyük yararlık ve fedakârlığı ön plandaydı. Her askeri, süngüsüyle dört İngiliz'i öldürdü. Bu suretle söz konusu Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut'a yaptığım şiddetli uyarının olumlu etkisi görüldü.

Düşmanın 9/10 Mayıs gecesi Bombasırtı denilen yere ısrarla hücum etmesindeki amaca gelince... 1 Mayıs 1915 muharebesinden beri Bombasırtı'nda düşmana çok yaklaşılmıştı. 10 metreden 30-40 metreye kadar bir mesafede kurduğumuz hattın, arkasını Korkuderesi'ne veren düşman için bir tehlike oluşturduğu ve bu durum böyle devam ettikçe serbest kalamayacağı bir gerçekti. Dolay ısıyla bu tehlikeyi bir yana atmakla cephemizi söz konusu noktada yararak Bombasırtı - 180 rak ımlı tepe hattını tutmak sayesinde daha güvenli bir duruma geçecek ve bizi Edirnesırtı-Kılıçbayırı hatt ına atacaktı. Düşman böyle bir duruma geçtikten sonra, Kırmızısırt ve Kanlısırt'taki cephemiz de zayıflayacak ve Merkeztepe'deki siperlerimiz derhâl düşecekti. Bu sebeplere dayanarak düşman kendisi için çok faydalı olan Bombas ırtı - 180 rak ımlı tepe hatt ına yerleştikten sonra Arıburnu çıkarmasında ilk hamlede uygulamak istediği plana (Kocaçimen, Suyatağı, Kemalyeri hattını tutmak) yaklaşacak ve ondan sonra daha serbest olarak Conkbayırı istikametinde te şebbüslerine devam edebilecekti.

İşte 9 ve 10 Mayıs gecesi yapılan düşman hücumu karşısında kazandığımız başarı sayesinde, dü şmanın böyle önemli bir maksadı yok edilmiş oldu.

10 MAYIS GÜNÜ

Bugün düşman tarafındaki cephede bir faaliyet yoktur. Arıburnu'nda birçok yaralı nakliyat ı yapt ığı görüldü. Kabatepe'de bulunan süvari bölü ğü tarafından saat 13.15'te düşmanın Arıburnu İskelesi'ne bir tabur kadar asker çıkardığı bildiriliyordu. Sa ğ Kanat Komutanl ığından saat 14.00'te alınan rapor da bu çıkarma hakkındaki bilgiyi doğrulamaktaydı. Düşmanın yine taze bir kuvvetle bu geceki taarruzu yenileme ihtimali olmadığından, sağ kanat ve merkez mıntıkalarının ihtiyat kuvvetlerinin Bombasırtı'na yaklaştırılmaları gereğini bildirdim. Bu düşman hücumlarının püskürtülmesi ve düşmanın geri çekilmesi hâlinde komutanlarının hemen bundan yararlanarak karşı taarruza geçmek ve düşmanın asıl mevzisine girmek konusunda gerekli tedbirleri almaları, dolayısıyla her zaman muharebenin gidişatını yak ından takip etmeleri konusunda uyarıda bulundum. Düşmanın sağ kanad ımıza yakın olan sahil kısmında dikkat çeken bazı te şebbüsleri olduğu, Sağ Kanat Komutanlığı tarafından saat 19.33'te yazılan şu rapordan anlaşılıyordu:

"Sazlıdere'nin sağında ve sahil yakınında bulunan Sivritepe üzerinden cephemize doğru düşmanın bir yarık kazmış olduğu görülmüştür. Buraya top ya da mitralyöz koyması muhtemeldir. Bu tepenin gerisinde ve sahil boyunca

Levent Şahverdi Arşivi

bir manga kadar düşman askerinin siper kazmakta oldukları, Sağ Kanat İhtiyat Taburu Komutanlığından aldığım raporda bildirilmiştir. Düşmanın bugün Sazlıdere ve Ağıldere arasına doğru keşif kolları çıkardığı arz olunur."

Bu konuda düşmanın söz konusu hareketine karşı tedbir alması için Sağ Kanat Kuvvetleri Komutanlığına saat 20.00'de şu emri gönderdim:

"Cevap: Düşmanın Sazlıdere yakınındaki teşebbüslerini kesinlikle ortaya çıkarmak gereklidir. Bunun için bir piyade takımı mutlaka düşmanın yaptığı yarık noktaya kadar gidecek ve orada düşmana ait küçük veya büyük bir kuvvet varsa ona baskın yaparak mahiyetini meydana çıkaracaktır. Bu konudaki icraata hemen başlayınız ve sonucunu süratle bana bildiriniz."

Bahsedilen Sivritepe'nin neresi olduğu, elde harita olmadığından kestirilemiyordu. Bu mevkinin daha sonra Çataltepe adını alan, dört taraf ı yardan ibaret Sazlıdere güneyinde, sahile yakın bir nokta olduğu anlaşıldı. Sağ kanad ımızla ilgili olan Sazlıdere etrafında düşmanın keşif kolları ve buna benzer ufak kuvvetlerle yapacağı teşebbüsler daima dikkate alınıyordu. 4 Mayısta buralarda tümen tarafından tedbir alınmasını gerekli k ılan şu talimatı Sağ Kanat Komutanlığına saat 18.30'da göndermiştim:

"Sağ Kanat gerinizdeki sarp arazinin emniyeti şöyle sağlanır: Geceleyin tamamen sahile kadar gitmek üzere iki üç kişilik çeşitli keşif ve devriye kolları çıkarın. Düşmanın oradan sessiz sedasız ilerlemesi hâlinde sizin keşif ve devriye kollarınız onlarla çatışarak ateş ederler. Size de haber getirirler. Gerçekten düşmanın o istikametten teşebbüsü anlaşıldığı takdirde, ihtiyat kuvvetinizden bir miktarını derelere dü şmemek şartıyla sağ kanadınıza gönderir ve düşmanın hareketine engel olursunuz. Bundan başka bir tedbir yok ki tümence başka tedbirlere gerek duyuyorsunuz. Her koşulda gereğinin mıntıkanızca yapılması lazımdır."

Sürekli düşman torpido ve harp gemileri tarafından gözetlenen sahile yakın arazi üzerinde hareket daima düşman donanma ateşlerine maruz kalıyordu. Bu ilk çıkarma günlerinde arazi üzerinde bir tek insan gören düşman gemileri, yüzlerce mermi sarf etmekten kaçınmadı. Bu durum, birliklerimizi gündüzün açıkta ve sahilden gözetilen mahallerde hareket etmekten uzak durmasını zorunlu kılıyordu. 26 Nisanda sahil tarafında kalan 57'nci Alayın iki bölüğü, Kabasırt tarafında düşmanın müthiş gemi ateşlerine tutularak toprak altında boğulmuştu. Bundan kurtulan subay ve askerler, uzun süre tedavi altında kalacak derecede muhakeme güçlerini ve işitme duyularını kaybetmi şlerdi. Bu olay 57'nci Alayın ve sağ kanad ımızdaki birliklerin sahile karşı cesaretle ke şif ve hareket etmelerine engel olmuştu. Gündüz ise düşman sahile yakın olan mahallerde, ateşlerimizin haricinde ve gemilerinin himayesinde serbest hareket edebiliyordu. Açıklanan sebeplere dayanarak bir engelle karşılaşmayan düşman, Arıburnu çıkarma iskelelerini Sazlıdere istikametinde herhangi bir gece baskını te şebbüsümüze karşı himaye etmek amacıyla bir kartal yuvası gibi olan ve bulundu ğu mevki itibarıyla ancak düşman tarafından işgal olunabilen Çataltepe'yi ufak bir kuvvetle işgal etmişti.

Levent Şahverdi Arşivi

10/11 Mayıs 1915 gecesi düşman Bombasırtı'yla Kırmızısırt'a karşı keşif kollarıyla faaliyette bulunmuşsa da Bombasırtı'nda 14'üncü Alayın sağ kanadına karşı ke şif yapmak isteyen düşman askerleri öldürülmüş, Kırmızısırt'a karşı olan faaliyette sonuçsuz bıraktırılmıştır.

11 MAYIS 1915 GÜNÜ

Cephede önemli faaliyet olmadı. Kabatepe'deki topçularımız vasıtasıyla düşmanın Arıburnu İskelelerine başarılı ate şler açıldığı, düşmanın yaralı nakliyat ından anlaşılmıştı. Bugün Kuzey Grubu Komutanlığından alınan emre göre; Kabatepe-Kumtepe bölgesi orada bulunan kuvvetlerle müstakil bir bölge hâline sokularak Komutanlığına Yarbay İrfan'ın tayin edildiği bildirilmişti. Arıburnu Kuvvetlerinin sağ kanat gerilerinin korunması da bir alayla Kanl ıkapı'da, diğer alayla Kocadere kuzeyinde bulunması emredilen 16'nc ı Tümene havale edilmi şti. 16'ncı Tümen; Kanlıkapı'daki alayından bir taburu Kocaçimen Dağı'nda bulundurarak Ağıldere istikametinde 19'uncu Tümenin sağ kanat gerilerini koruyacak ve Kocaçimen Dağı'nın batı yamaçlarında yerleştirilecekti. Tümen topçusuyla da Arıburnu iskele ve civarıyla düşman savunma hattı ateş altına alınacaktı. Kolordunun bu konudaki emri gereği, Sağ Kanat Kuvvetleri arasında bulunan 77'nci Alayın 3'üncü Taburu, Kabatepe'ye ve sol kanatta bulundurulan Kolordu Süvari Bölüğü de kolordu karargâhına iade edilmişti.

Öğleden sonra Başkomutan Vekili Enver Paşa emrindekilerle ve refakatlerinde kolordu komutanı, ordu ve kolordu kurmay başkanları olduğu hâlde Kemalyeri'ne gelerek muharebe durumunu tetkik ettiler. Bugün başlangıçtan beri Arıburnu cephesindeki durumu ve bu cephede bundan sonra izlenmesi gereken hareket tarzıyla ilgili görüşlerimi ayrıntılı raporumla Kolordu Komutanlığına bildirdim:

"Kuzey Grubu Komutanlığına

1. Albay rütbesinde olması nedeniyle Maydos Mıntıkası Komutanlığına tayin edilen 9'uncu Tümen Komutanı Sami'nin 25 Nisan 1915 saat 06.30'da ve saat 12.15'te gönderdiği iki adet emir sureti eklidir (25 Nisan 1915 Harp Ceridesi'nde bu raporlar yazılıdır.). Bu emirlerin geldiği zaman ise düşmanın 9'uncu, 19'uncu ve 11'inci Tugaylarının Arıburnu'nda tamamen karaya çıktığı ve Kocaçimen Dağı'nın Kocadere'ye bakan yamacıyla kuzeydeki en yüksek noktasına yaklaştığı anla şılmıştır. Saat 07.30'da yazılan ve düşman sol kanadına ulaştığım zaman aldığım sureti ekli keşif kolu raporu da bu durumu doğrulamaktadır. Albay Sami'nin tavsiyesiyle -hatası dikkate al ınmayarak- bütün tümeni Arıburnu istikametinde harekete hazırlayarak bir alay ve bir dağ bataryas ıyla bizzat Arıburnu'na çıkan düşmanın sol kanadı aleyhine hareket edilerek düşmanın üstünlüğüne bakmaksızın üzerine taarruz edildiği arz edilir.

2. Arıburnu'na çıkarılan düşman kuvvetlerine, 25 Nisan 1915'te yaptığı taarruzla pek çok zayiat verdirerek -güçlü düşmanı- geri çekilmeye mecbur eden 19'uncu Tümen, sonradan katılan birliklerle yaptığı 27 Nisan ve

Levent Şahverdi Arşivi

2 Mayıs 1915 gündüz ve gece umumi taarruz ve hücumlarıyla düşmanı ciddi bir şekilde sarsarak amacını tamamen sonuçsuz bırakmıştır. Sahilden azami 800 metre mesafede bulunan tek bir hattıbâlâya sıkıştırmıştır. Bundan başka düşmanın 2 Mayıs ve 4 Mayıs 1915'te sağ kanadımıza karşı yaptığı taarruz, 9 Mayıs ve 10 Mayıs gecesi taze kuvvetlerle sağ kanat ve merkezimizin arasına yönelttiği beş hücumu çok kayıp verdirilerek püskürtülmüştür.

3. Bugün düşmanın beş tugay olduğu anlaşılan karşımızdaki kuvveti, sürekli tahkimatla takviye ettiği mevzisinden savunma için yararlanarak bu dar mıntıkada kanatları donanmasına dayandırmakla mevkisini muhafaza etmektedir.

4. Başka kuvvetlerle de takviye edilmiş olan 19'uncu Tümen, karşısındaki düşmanı tamamen püskürtmekten ibaret olan görevine devam etmekte ve her gün bir suretle durumuna göre tedbirler alarak en çok da geceleri kısmi taarruzlarla düşman mevzisine girmeye çalışmaktadır.

5. Birliklerimizin işgal ettikleri mevzilerin düşman mevzisine en yakın kısmı 10 metre, en uzak kısmı ise 300 metredir. Bu mesafe hücum mesafesidir. Fakat düşman ateşlerinin pek etkili olması, şimdiye kadar yaptıkları taarruz ve hücumlarda verdikleri zayiat ve özellikle en kıymetli ve cesur subaylarından mahrum kalmaları nedeniyle ilerlemenin imkânsız olduğu fikrine saplanmış olan askerimizin, düşmanla aramızda bulunan bu ufak mesafeyi aşarak düşman mevzilerine girmesini geciktirmiştir. Bundan dolayı düşman siperlerine karşı siper kazıp gizlice ve yavaş yavaş ilerlemek, bu sürede geçecek zaman zarfında büyük fedakârlıklarla (yaklaşık 20.000 zayiat) kazanılabilen mevkileri düşmanın her türlü hareketlerine karşı elde bulundurmak gibi tedbirlere başvurulmuştur.

6. Zaman kaybına neden olan bu harekât durumu, düşmanın takviye kuvvet çağırmasına imkân verdiğinden hareketin hızlandırılması arzu edilmekteyse de taarruz ve hücumu hazırlamak için topçumuzun düşman siperlerini tahrip edecek güç ve kuvvete sahip olmaması, düşmana karşı sayıca fazla bulunmayışımız buna engeldir. Çünkü çok fazla kuvvetle tahkim edilmiş olan düşman siperleri tahrip edilmediği gibi, bugün elimizde bulunan topçumuzun ateşleriyle hiçbir tesir görmeyen ve siper arkasında mazgallarda saklanan düşman piyadesinin ve mitralyözlerinin ateş üstünlüğünü yıkmak imkânı yoktur.

Bu imkân bulunmadıkça piyademizin tekrarlanacak ve her koşulda emrettiğim takdirde yapacaklarına emin olduğum hücumları emniyetli sonuç vermeyecektir. Dolayısıyla iki kilometrelik bir cephede yoğun bir surette yerleşen ve kuvveti hiçbir zaman beş tugaydan az bırakılmayan düşmanın müstahkem mevzisini, sürekli fedakârlıklarla yorulmuş olan 18.000 askerle zapt etmek için kesin bir taarruz ve hücuma girişmek, emniyetli bir hareket olarak kabul edilemez.

7. Her koşulda düşmanı yenerek püskürtmek için Arıburnu kuvvetlerine önce müstahkem mevzileri tahrip edecek ağır topçu kullandırmak, ikinci olarak iyi yetiştirilmiş cesur ve maneviyatı yüksek olan

Levent Şahverdi Arşivi

askerlerden oluşan bir tümenlik bir kuvvet daha tahsis etmek gereklidir. Bu iki kuvvet şu şekilde kullanıldığında başarılı olunabilir:

a. Ağır topçu ile düşman cephe ve sağ kanat mevzilerini döverek tahribat yapmak.

b. Bundan sonra taarruzu bütün cephede; fakat en yeni kuvveti düşmanın Kanlısırt ve kuzeyindeki bir kısım cephesine yöneltmek.

8. Düşmanın asıl amacı olan Boğaz istihkâmlarını düşürme harekâtına, Arıburnu ve civarında karaya çıkardığı ve çıkarma ihtimali bulunan kuvvetlerle teşebbüs etmesi, Seddülbahir'e çıkmış olan kuvvetlerle teşebbüs etme ihtimalinden daha yüksektir. Çünkü Seddülbahir mıntıkasından bizim düşmana taarruzumuz zor olduğu gibi, düşmanın harekâtı sırf cephe taarruzuyla sınırlı kalacağından zordur. Fakat Arıburnu ve civarında başarılı olacak bir düşman kuvveti, her türlü manevrayı yapmaya müsait durumda bulunacaktır. Kilye, Akbaş Limanlarını tamamen yararlanılamaz bir duruma sokacak ve Gelibolu istikametini kapatacak, Kirte civarındaki kuvvetlerimizin de arkasına düşecek ve doğrudan doğruya Kilitbahir'e yürüyecektir. Dolayısıyla Kirte mıntıkasındaki kuvvetlerimizin düşmanın o taraftan yapacağı taarruz harekâtını önleyebilecek değil düşüncesindeyim. Fakat Arıburnu ve civarında durum böyle değildir. Düşman burada Arıburnu kuvvetlerimizin kanatları açığında çıkaracağı yeni kuvvetlerle etkili teşebbüslerine devam edebilir. Bunun için düşmanın takviye kuvvet gelişini beklemek amacıyla işgal ettiği mevzilerde beklediği kabul edilirse ki bence bunu kabul etmek mantıklı ve memleketin selameti için uygundur. Bizim de bugün düşman kuvvetleriyle ancak denk olan kuvvetlerimizle yetinmemiz kesinlikle gaflet olur.

9. Arıburnu kuvvetlerimizin bugün kazandığı mevzilerden bir adım geriye çekilmesi doğru değildir. Çünkü bugünkü vaziyetimizle düşmanın gemi toplarını piyademize karşı kullanması engellenmiş, bataryalarını karaya çıkarıp yerleştirilmesine fırsat verilmemiş ve çıkartabildiği bir iki bataryası mevziden mahrum edilmiştir. Hâlbuki aldığım duyumlara göre, kuvvetlerimizi biraz geriye çekmek prensibi kabul edilirse düşman Kanlısırt ve bunun kuzeyinde uzanan sırtlarda piyade ve henüz gemiden çıkaramadığı bataryalarıyla çok serbest bir surette yerleşerek nispeten geniş bir hareket alanına sahip olacaktır. Buna karşı benim işgal edeceğim bilhassa cephede mahkûm olan araziyi bataryalarıyla ve Kabatepe istikametinden ve Cesarettepe tarafından gemi toplarıyla zedeleyecek, her koşulda bizi güç bir durumda bırakacaktır. Bundan başka, böyle bir vaziyet aldıktan sonra bizim düşmana taarruzumuz, şimdiye kadar kullandığımız kuvvetlerin iki misli kadar kuvvete ve ondan daha çok fedakârlığa ihtiyaç duyacaktır.

Sonuç Olarak:

1. Arıburnu'ndaki düşmanı bir an evvel denize dökmek lazımdır. Bunun için:

Levent Şahverdi Arşivi

a. Arıburnu kuvvetlerini ağır topçu ve bir tümen taze kuvvetle takviye etmek gerekir.

b. Boğaz'ın güvenilir bir şekilde korunduğundan emin olmak için düşmanın getirebileceği tahmin edilen takviye kuvvetlerine karşılık Maydos mıntıkasında kuvvetli ordu ve genel ihtiyat bulundurmak gereklidir.

Arz ettiğim şekilde hareket edilmediği takdirde başarı şansa bırakılmış olur:

1. Yakın mesafeden geceli gündüzlü münferiden bazı kısımlarla yapılan hücumlardan birinin başarılı olmas ı hâlinde dü şman muharebe hattında büyük karışıklığa ve firara yol açtırılarak bundan hep birlikte yararlanarak düşman üzerine atılmak.

2. Düşman komutanının, askerinin moralinin bozulmasından ürkerek kendiliğinden çekilmeye karar vermesi.

Arıburnu Kuvvetleri Komutanı ve
19'uncu Tümen Komutanı
Mustafa Kemal"

Bu raporun birini de bilgi olarak Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın kurmay başkanına verdim. Bugün Çanakkale'deki başarılarımızdan dolayı padişahımızın ve Başkomutanımızın memnuniyet ve selamlarını al ınca hepimiz eriştiğimiz bu iltifatlardan dolayı çok sevindik.

11/12 Mayıs 1915 gecesi cephede şiddetli ateş faaliyeti oldu. Bu ateşin yoğunluğu merkez kollarıyla sağ kanat kuvvetlerinin aras ına tesadüf eden Bombasırtı ve boyun noktası civarındaydı.

Düşman, bu tarafta bulunan 72'nci Alay 3'üncü Tabur cephesine karşı ilerleme teşebbüsünde bulunmuşsa da engellenmiştir.

12 MAYIS 1915 GÜNÜ

Cephede topçu mücadelesi ve piyade ateşi oldu. Düşmanın Arıburnu'na asker çıkarmakta olduğu, Sağ Kanat Komutanl ığının saat 10.50'de yazdığı raporundan anla şılmıştı. Bu husus Kabatepe Komutanlığından saat 19.00'da alınan raporda da belirtilmiş ve bu takviye birliklerinin üç tabur kadar olduğu yazılmıştı. Düşmanın tahkimat faaliyetleri şiddetle devam ediyordu. Tarafımızdan da tahkimata çalışılmakta ve bütün ihtimallere göre cephemizi takviye için çalışılmaktaydı. Bu konuda ufak çapta da olsa ihmal ve kusur görülmesi hâlinde birlik komutanları şiddetle uyarılmaktaydı. Bu konu ve bugün yeni çıkarılan kuvvetler nedeniyle, komutanlara yaptığım tebligatı aynen aşağıya almayı uygun gördüm:

"1. Düşmanın her türlü teşebbüsünün metin askerlerimiz ve subaylarımız tarafından derhâl ateş ve süngüyle karşılanarak iptal edildiğini görmekle iftihar ediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Düşmanın yapacağımız hücumlarımızı zorla ştırmak için siperlerinin önüne tel örgü yapmak istediğini anlıyorum. Buna hiçbir cephede asla izin verilmeyecektir. Cephesi önünde düşmanın tel örgü yapmasına izin verecek olan komutan ve subaylar gafletle suçlanacaktır.

2. Her mıntıkada kuvvetlerimizle orantılı uzunluk ve ebatta avc ı hendeklerinin henüz yapılmadığını görüyorum. Hâlbuki düşman; gözlerimizin önünde sürekli toprak kazmak, siperlerini takviye etmek ve topçu ateşlerimizden korunmak için korunaklar yapmakla uğraşıyordu. Buna karşılık bizim tarafımızdan henüz bazı cephelerde yap ılması gereken siperlerin bile yapılmamasının sebebinin açıklanmasını komutanlardan isterim.

3. Düşmanın ufak tefek takviye birliği aldığına şüphe yoktur. Bu takviye birliğiyle bizim cephemizde herhangi bir noktaya yüklenmesi uzak bir ihtimal değildir. Böyle bir durumda askerimizin yapılacak düşman hücumunu püskürteceğine kesinlikle eminim. Ancak yalnız düşman hücumlarını püskürtmek, görevimizin tam olarak yerine getirilmesi için yeterli de ğildir. Aksine düşman hücumu geri püskürtüldüğü anda hemen mıntıka komutanlarının o noktada istinat ve ihtiyatlarını birinci hatta sürerek kar şı taarruz ve hücumla düşman mevzisine girmesi lazımdır. Bundan böyle düşman hücumunun püskürtülmesi haberini değil, karşı hücumla dü şman mevzisine girilmiş olduğu haberini bekliyorum."

Arıburnu cephesinin şimdiki ve sonraki durumu hakkında Kuzey Grubu Komutanlığına 11 Mayıs'ta arz ettiğim görüşlerin uygun görüldüğü şu cevapla bildiriliyordu:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Maltepe'de Kolordu Karargâhından

12 Mayıs 1915

1. Düşmanın karaya ilk çıktığı zaman tümen taraf ından alınan tedbirler, gösterilen fedakârlık ve faaliyet zaten takdir edilmektedir. 9'uncu Tümen Komutanının belirttiği hususlar zamanı geldi ğinde değerlendirilecektir.

2. Kolordu bütün görüşlerinize katılır. Eskiden beri bu fikri besler.

Yalnız karşınızdaki kuvvetin iki Avustralya, bir Yeni Zelanda ki toplam üç tugayla birkaç bin denizci askerden oluştuğu ve 15.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Bununla birlikte düşman takviye birliklerinin sürekli gelmekte olduğu da tartışılmaz bir gerçektir.

Takviye birliklerinin zayiatı telâfi etmek için olabileceği gibi, bu sahada yayılabilmek için mevcudiyetini artırmak amacıyla da gelmiş olmas ı muhtemeldir.

Levent Şahverdi Arşivi

3. Kolordu, bulunulan hattan geri çekilme fikrini hiçbir zaman düşünmemiş ve dü şünmez. Öteden beri sebat ve metanetle düşmanı püskürtmeyi emretmektedir.

Kanat gerilerinde istinat noktalarının yapılmasının amacı, ilerdeki hattın geri alınması değildir. Dolayısıyla bildirdiğiniz "Kuvvetlerimizi biraz geri almak prensibi" kesinlikle söz konusu değildir. Kolordu sizden, belirttiğiniz gibi düşmanın Arıburnu'ndan atılmasını talep eder. Bunun yap ılabilmesi için her türlü isteğinizi yerine getirmeye çalışır.

4. Gönderilen ikmal erlerinin miktarı 4500'dür. 3000 asker de bugün gönderilebilecek şekilde hazırdır. Bu takviye için önemli bir miktardır.

Elde genel ihtiyat olarak 16'ncı Tümenin iki alayı vardır.

Kabatepe'deki alay da ihtiyaç duyulduğunda sizin sol kanadınızdan harbe katılabilir.

Ordudan bu mıntıkaya bir tümen taze askerin daha gönderilmesi istenmiştir.

5. Bu kuvvet gelinceye kadar, ikmal askeriyle takviye edilen alaylar teşkilat açısından tanzim, işgal edilen hattaki tahkimat esaslı bir surette takviye edilir ve sağlam istinat noktaları oluşturulursa her ihtimale karşı elde bulunması gereken ilk ihtiyat birli ği ordudan gelir gelmez eldeki 16'ncı Tümenin iki alayı da muharebe hatt ına sevk edilerek umumi bir hücum yapılması dü şünülmektedir. Bu zamana kadar düşman tarafından taarruz yapılırsa şimdiye kadar olduğu gibi Allah'ın yardımı ve üstün gayretlerinizle bu taarruzun püskürtülmesinden yararlanarak karşı hücuma kalk ışılacağına eminim. Böyle bir hâlde 16'ncı Tümen birlikleri de yardıma koşturulacaktır.

6. Ordunun onayıyla Müstahkem Mevki, bize üç tane 21'lik havan verecektir. Fakat bunların her topunun 47 mermisi vardır. Her mermi 90 kilodur. Bunlar Boğaz'ın esaslı savunma vas ıtalarından olmakla beraber, buraya verilmesi fedakârlığına katlanılmıştır. Bugün bir tanesi naklediliyor. Bunların cephanesinin azlığı dolay ısıyla düşman tahkimatını tahrip edecek diğer gerekli malzemeler ordudan talep edilmiştir.

3'üncü Kolordu Kuzey Grubu Komutanı
Tuğgeneral
Esat"

Bu cevaba göre, amacımın bazı noktalar ı tamam ıyla anlaşılamamış. Az çok bir yanlış anla şılmayı do ğurmuş oldu ğunu anladığımdan meselenin aydınlatılması amacıyla Kuzey Grubu Komutanlığına şu raporu takdim ettim:

Levent Şahverdi Arşivi

“Kuzey Grubu Komutanlığına

Kemalyeri’nden

13 Mayıs 1915

12 Mayıs 1915 tarih ve 909 sayılı emre cevaptır:

1. 25 Nisan 1915, 9’uncu Tümen Komutanı Sami’nin Arıburnu’na çıkan düşman hakkında gönderdiği emir suretlerini takdim etmekten maksadım; bazı üst makamların ileri sürdüğü ve yaydığı “Düşmanın Maydos kuvvetlerinin gafletinden yararlanarak baskın yapmış oldu ğu” görüşünün 19’uncu Tümeni de kapsamasına fırsat vermemektir.

Gerçekten düşman, baskın yapmış ve büyük kuvvet çıkarmayı başarmıştır. Ancak bu baskın hareketinin genel ihtiyat olarak Bigalı civarında bulunan 19’uncu Tümen tarafından engellenmesi, olaylar hakkında zamanında gereği kadar doğru ve açık bilgi verilmiş olmasıyla mümkün olabilirdi.

2. Düşmanın şimdiki kuvveti hakkında Kolordu tarafından tahmin edilen miktarının 4 Mayıs 1915’te çıkardığı 1200, 6 Mayıs 1915’te çıkardığı üç taburluk ve bugün çıkardığı bazı kuvvetlerle 20.000’e ulaştığı kanaatindeyim.

Birlik sayısına gelince... Birkaç gün önce ele geçirilen iki esirden birinin 16’ncı ve diğerinin 4’üncü Taburdan olduğu, 1’inci ve 4’üncü birliklerimizin karşımızda bulunduğu ve öldürülen bir İngiliz yüzbaşının elde edilen evrakından kendisinin 3’üncü Tugaya mensup olduğu anlaşılmakla, Yeni Zelanda ve denizci askerinden başka dört Avustralya Tugayının olduğuna hükmetmekteyim.

3. Gelen ikmal askeriyle Arıburnu kuvvetlerimizin miktarı 20.000’e ulaşmıştır. Düşmanın tahmin edilen kuvvetiyle karşılaştırıldığında hemen hemen eşittir. Bundan başka düşman mevzisi, biri mazgal diğeri siper üzerinden olmak üzere iki sıra ateş hattına sahiptir. Kum çuvalları, insan boyunda yükseltilerek bu hat sağlamlaştırılmaktadır. Bize gelen ikmal askerinin talim ve terbiyelerinin eksikliği nedeniyle taarruz ve hücumdan çok, siperlerde savunma yapabileceği görüşündeyim.

4. Kolordunun emir ve talebi doğrultusunda karşımdaki düşmanı Arıburnu’ndan atmak için canımı feda etmekte bir an tereddüt etmem. Komuta ettiğim birlikleri de son ere kadar ölüme sevk edeceğime eminim. Ancak istenilen kesin sonucun alınabileceğinden tamamen emin olabilmek için önceki raporumla da belirttiğim gibi ağır topçunun etkili olabilmesi ve asıl hücum cephesine taze bir tümenin tahsis edilmesi gereğini arz ederim.

Arıburnu Kuvvetleri ve
19’uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal”

Levent Şahverdi Arşivi

12/13 Mayıs 1915 gecesi düşman, cephenin çeşitli noktalarında birliklerimizi tüfek ve bomba ateşleriyle rahatsız etmiş ve ufak tefek bazı faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat birliklerimizin tesirli karşılıklarıyla düşman faaliyetleri durdurulmuştur. Hatta Cesarettepe siperimize karşı kullanmakta olduğu mitralyöz tüfeği, bir keşif kolumuz tarafından mevzisinden geriye alınmaya zorlanarak mahallinde bırakılan cephanesini oluşturan şeritler ve sandıklar ele geçirilmiştir.

13 MAYIS 1915 HAREKÂTI

Düşman bugün sabah saatlerinde yine Arıburnu'na kuvvet çıkarmaya devam etmiştir. Bundan başka bugüne kadar miktarı 40'ı aşkın büyük nakliye gemisinin sahilden uzaklaştıkları, Arıburnu açıklarında yalnız 16 büyük nakliye gemisi kaldığı ve bu arada her gün görülen harp gemilerinin de azaldığı anla şılmıştır. Düşman nakliye gemilerinin azalması iki şekilde yorumlanmıştır: Birincisi, karşımızdaki düşmanın bugüne kadar karada barınabileceğine güvenmeyerek gerektiğinde binmek üzere nakliye gemileri hazır bulundurduğu; ikincisi, birinci hususa düşman tarafından önem verildiği ve gerekli takviye birliği getirmek üzere hareket ettirildiği.

Tarafımızdan da düşmanın çıkarma iskeleleri ateş altına alınarak hasar verdirilmiş ve kendi mevzimiz tahkim edilmekle beraber toprak altındaki faaliyetlere esas olmak üzere öncelikle Kırmızısırt'ta lağım kazılmasına devam edilmişti.

Arıburnu cephesi hakkında yukarıda belirttiğimiz görüşlerimiz, bu konuda üst makamdan gelen tebligatın esası ve amacı, Arıburnu Kuvvetlerine verilen asıl görev; düşmanı bugünkü çember altında tutmaktan ibaret kalmayarak gerekli hazırlıkların tamamlanması ve takviye birliklerinin gelmesiyle yeniden ciddi teşebbüslere girişmek lüzumunu gerektirdiğinden, muharebenin ilk gününden itibaren gerçekten vatani görevlerini yapma konusunda olağanüstü fedakârlık gösteren subaylarımızı ve askerimizi madden ve manen eskiden olduğu gibi uyanık ve emirlerimize hazır bulundurmak amacıyla kendilerine şu tebliğde bulundum:

"1. Karşımızdaki düşmanı mutlaka denize dökmek için Allah'ın yardımı ve birliklerimizin kahramanlığına güvenerek yakında son ve kesin bir taarruz yapacağım.

Kolordumuz bu taarruzu kolaylaştırmak için düşman mevzilerini tahrip edebilecek havan, obüs ve her türlü vasıtalarla mevcut kuvvetlerimizi takviye etmektedir. Ağır toplarımız kısmen mevziye dâhil olmuştur.

2. Mıntıka komutanları; mevcut kuvvetlerini verilen ikmal askerleriyle yeniden düzenleyecekler, cephelerindeki düşmanın zayıf ve kuvvetli noktalarını özel olarak ve gerektiği kadar fedakârlık göstererek keşfettirecek ve hücum için arazi, erlere varıncaya kadar herkes tarafından özel olarak incelenecektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Dolayısıyla ya son erimize kadar ölmek ya da karşımızdaki düşmanı son erine kadar denize dökmek amacıyla taarruz ve hücuma hazırlanılacaktır.

Komutanlar bu açıdan her türlü hazırlık ve tetkiklerinin bittiğini, hücuma hazır bulunduklarını bana bildireceklerdir.

3. Siperlerinden düşmanı avlayan askerlerimizin soğukkanlılıklarını koruyarak her mermi ile en aşağı bir düşman askerini ortadan kaldırmak suretiyle atış yaptıklarını anlıyor ve memnun oluyorum.

a. Bu hareket tarzlarının takdire değer olduğunu ve ancak bu suretle tüfeklerini kullanmalarını,

b. Bazen düşmanın geceleri korku ve telaştan yaptığı sürekli ateşlere karşılık vermeye gerek olmadığını,

c. Fakat bu gibi zamanlarda düşmanı dikkatli gözlem altında bulundurarak ancak siperinden kımıldadığı zaman üzerine yoğun tesirli ateş ederek yok etme tedbirlerinin alınması gereğini,

d. Her türlü kuvvetimizi kendi arzumuzla kullanmanın takdire değer olacağını bir daha bütün subay ve askerlere tebliğ ediniz."

14 MAYIS 1915 GÜNÜ

Düşmanın, Arıburnu'na yeniden asker çıkardığı ve saat 19.30'da birçok piyade kuvvetlerinin düşmanın sağ kanadına doğru yanaşmış olduğu görüldü. Düşman gece saat 01.30'da Bombasırtı'na ve Sağ Kanat Kuvvetlerinin sol kanadıyla Merkez Kuvvetlerinin sağ kanadına karşı birbirini izleyen üç hücum yaptı. Düşman; en ileride kazma, kürek ve kum torbalarını taşıyan bir sıra asker ve onların gerisinde ikinci bir sıra ve bunların da gerisinde yanaşık nizamda iki kol olduğu hâlde hücum etti. Hücum eden düşmanın bir kısmı siperlerimize girmeyi başarmışsa da siperlerimize girenler süngüyle diğerleri de ateş edilerek öldürülmüştür. Siperlerimizin önünde 300 kadar ölü sayılmış ve toplam düşman zayiatı 1500 olarak tahmin edilmiştir. Siperlerimize giren düşmandan 200'den fazla silah ve birçok kürek vesair teçhizat ele geçirilmiştir. Bu düşman hücumunun yöneldiği siperler, 14'üncü Alayın 2'nci Taburu ve 125'inci Alayın 3'üncü Taburu tarafından tutuluyor ve savunuluyordu.

15 MAYIS 1915 HAREKÂTI

Bugün, düşmanın bozgunla neticelenen geceki teşebbüsünden başka önemli hareketi olmadı. Yalnız saat 16.55'te düşmanın Ağıldere sırtlarına çıkıp tahkimatla meşgul olduğu hakkında kolordudan şu raporla bilgi veriliyordu:

"1. Ağıldere sırtlarına düşman piyadesinin çıkıp tahkimatla meşgul olduğu, 47'nci Alay birliklerinden gelen raporda bildirilmektedir. Fakat belirgin bir mevki gösterilmemektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

2. 16'ncı Tümenin Kocaçimen Dağı'ndaki taburu ve mensup olduğu 47'nci Alay tarafından gereken keşif ve püskürtme tedbirlerinin alınması emredilmiştir.

3. Tarafınızdan da keşif yapılması, gerekli tedbirlerin alınması ve sonucunun bildirilmesi talep edilir."

Arıburnu Kuvvetleri, sağ kanadındaki birlikleriyle ancak Sazlıdere'ye kadar olan sahil kısmını gözetleyebilmekteydi. Sazlıdere'den itibaren Ağıldere'ye kadar olan faal cephe sahasında düşman; çeşitli gece hücum ve baskınlarını tekrarlıyor, bu günlerde hep bununla uğraşıyor ve kuvvetleri bu açıdan siperlere yakın bulunduruyordu. Kolordu Komutanlığının bildirdiği doğrultuda Ağıldere taraflarının korunması ve orada görüldüğü bildirilen düşmanın püskürtülmesi 16'ncı Tümen birliklerine aitti. Sağ Kanat Kuvvetlerimiz, Sazlıdere tarafında bulundurduğu keşif kollarıyla 16'ncı Tümen birlikleriyle irtibat kurmuştu. Burada Ağıldere sırtlarına çıktığı bildirilen düşmanın ileriki safhalarda kendisi için önemli bir rol oynadığı anlaşılan Mahmuzsırt'ı işgal ettiği daha sonra anlaşılmıştır. Düşmanın bu hareketi 5'inci Ordu Kurmaylığı tarafından 19'uncu Tümenin bir ihmali olarak ve tümene resmî olarak bildirilmek suretiyle değil, meselenin ciddiyeti anlaşıldığı zaman mesul bir taraf aramak gerektiğinde söylenmiştir. Fakat olayın geçtiği saha ve burada belirtilen durum dikkate alındığında, bu meselede 19'uncu Tümenin alakası olmadığı ortaya çıkar. 15/16 Mayıs gecesi düşman, sağ kanat ve merkez cephesinde gerek bomba ve gerek piyade ateşiyle fevkalade faaliyet göstermiştir. Düşman her iki cephede hücum teşebbüsünde bulunmuşsa da birliklerimizin uyanık davranmaları ve karşı ateşleri sayesinde engellenmiştir. Düşmanın merkez kuvvetlerine karşı ateş faaliyeti hemen bütün gece -dokuz saat kadar- devam etmiştir.

16 MAYIS 1915 HAREKÂTI

Bugün cephede düşmanın büyük bir faaliyeti olmadı. Cemaldere membasına doğru yeniden yerleştirdiği makineli tüfek ve bomba toplarıyla sol kanadımızı taciz etmiştir. Düşmanın bu tesirli makinelerine karşı topçuyla yaptığımız ateş, çok etkili olmuyordu. Bu durum piyadelerimizin her zaman şikâyetlerine yol açıyordu. Bu sebeple topçularımıza şu şiddetli uyarılarda bulundum:

"Sol kanatta, merkezde ve sağ kanatta, birinci hatta yaklaştırılan topçu takımlarından piyademizi rahatsız eden düşman mitralyözlerini ve düşman piyade hattına yakın bulunan topçusunu zedelemek hususunu kesinlikle isterim. Bunun için söz konusu topçu takımları gerekirse avcılarımızın bulunduğu siperlere gelerek kum çuvallarıyla mazgal ve korunak yapacaklar ve gerektiğinde büsbütün açığa çıkarak mahvolacaklar. Fakat talep ettiğim vazifeyi kesinlikle yerine getireceklerdir. Kemalyeri kuzey ve güneyindeki bataryalarımızla sağ kanat gerisinde Suyata ğı sırtında bulunan bataryalarımız kendilerine tahsis edilen mıntıkalarındaki hedefleri gereğinde emin olarak ateş altına alabilmek için ileri gönderdikleri topçu gözetleme

Levent Şahverdi Arşivi

subaylarını gereken noktalarda avcı hatlarına kadar ileri göndereceklerdir. Her batarya komutanı, her an bataryasına süratle ateş açtırabilecek şekilde hazır bulunacak ve kendisine tahsis edilen cepheyi sürekli gözlem altında bulunduracaktır. Düşman tarafında görülen önemli hedeflere ateş açılması için her defasında benim görüşümün alınması ya da topçu alay komutanının emir vermesini beklemek doğru değildir. Sol kanatta bulunan sahra bataryalarından daha çok ateş faaliyetinde bulunmalarını talep ederim."

Gerçekten düşmanın makineli tüfekleri ve bizce şimdiye kadar bilinmeyen bomba toplarıyla atmakta olduğu çeşitli cins tahrip gücü yüksek mermiler, düşmanla burun buruna duran istinat ve ihtiyatları harp durumu nedeniyle cepheye çok yakın ve gayet dar bir sahada bulunan piyademize önemli zayiat verdiriyordu. Muharebenin ruhu olan piyadenin moralini daima yüksek tutmak için toplardan fedakârlık etmek lazımdı.

Sağ kanattaki keşiflerimize göre; düşmanın Sazlıdere'nin kuzeyindeki sırtlarda bir miktar askeri olduğu, 15/16 Mayıs 1915 gecesi o tarafa gönderilen keşif kollarımızla temas kurup karşılıklı ateş edildiği ve bu düşmanın bulunduğu mıntıkanın kapatılmasıyla görevlendirilen 16'ncı Tümenin 47'nci Alayı tarafından hiçbir girişimde bulunulmadığı Sağ Kanat Kuvvetleri Komutanlığından saat 18.40'ta bildiriliyordu. Balıkçıdamları'ndan itibaren kuzeye doğru sahili gözetleme ve düşmanın çıkarma yapmasını engelleme, önceden 16'ncı Tümen birliklerine ve bugünden itibaren 4'üncü Süvari Alay Komutanı Yarbay Hamdi'nin sorumluluğuna verilen Anafartalar mıntıkasına ait bir durum olmakla birlikte, Sağ Kanat Kuvvetleri Komutanına söz konusu düşmanın püskürtülmesine çalışmak için bugün saat 18.55'te şu emri verdim:

"Çok ivedi.

Sazlıdere'nin kuzeyindeki sırtlarda varlığı bildirilen düşmana karşı keşif yapmak için gecenin beklenmesi, esef verici bir gaflet ve ağırkanlılıktır. Bu düşmanın orada durması, mevcudiyetinden ilk haberdar olan birlik komutanı için utanç vericidir. Bu emrimi aldığınız dakikada bahsettiğiniz düşman kuvveti ve mahali derhâl keşfettirilerek gereği kadar kuvvetle denize atılmasını ve sonucunun kesinlikle bildirilmesini emrederim."

Düşmanın Arıburnu'ndan püskürtülmesi hakkındaki görüşlerimi arz etmiştim. Bu görüşlerim, 11 Mayıs 1915'te komutanlarıma arz edilmişti. Söz konusu tarihten sonra düşmanın cephede faaliyeti devam etmekle beraber hemen her gün birlik çıkarmayı da sürdürüyorlardı. Düşmana vakit kazandırmamak, başarıya ulaşmak için gerekliydi. Bunun için verilmesini uygun gördüğüm takviye birlikleri hakkında, ordu komutanından gönderilen haberde; "Bir tümen verdiğim zaman düşmanın hemen denize dökülmesini" garanti edip etmediğimizi soruyorlardı. Düşmanın kesin olarak denize atılmasını taahhüt etmek için bir kehanete ihtiyaç vardı. Buna karşı bu cephede son ve kesin bir harekete karar verilmesi zamanının geldiğini, bütün Kuzey Grubunun bir an evvel bu işe girişmesini, geçen her bir anın düşman için büyük bir fırsat ve ganimet olduğunu, düşmanın gerek tahkimatını ve

Levent Şahverdi Arşivi

gerekse kuvvetlerini takviye etmekten bir an geri durmadığını bildirerek gerekli kararın verilmesini komutanlarıma bıraktım. İşte bu günden itibaren Kuzey Grubu bu doğrultuda Arıburnu cephesinde düzen almaya başlamış ve şu emri vermişti:

"Kemalyeri'nde 19'uncu Tümen Komutanlığına

1. Düşmanın önceki gece Arıburnu'nda bir kısım cephemize iki defa gerçekleştirdiği hücum başarılı bir şekilde püskürtülmüştür. Düşmana 1500 kadar zayiat verdirilmiştir. İsmailtepe ve Palamutluk'taki bataryalar, düşmanın gerilerini ve iskelesini sürekli ateş altında bulundurmaktadır.

2. Muharebe hattında bulunan birlik, tahkimatı daima ilerleterek düşman siperlerine yaklaşmaya devam edecek, düşman tarafından yapılacak her bir hücumu şimdiye kadar olduğu gibi başarılı bir şekilde püskürtecektir. Fırsat buldukça karşı taarruza geçerek düşman siperlerini ele geçirmeye çalışacaktır. Harbin zorluğu nedeniyle birbirine karışmış olan taburlar, fırsat buldukça peyderpey düzenlenecek ve alayların taburları bir araya getirilecektir.

72'nci Alayın sağ kanatta, 13'üncü Alayın merkezde ve 125'inci Alayın sol kanatta toplanması istenmektedir.

3. 16'ncı Tümen Kocadere'nin iki kilometre kadar güneybatısında Kavakdere Vadisi'ne geçecektir. Fakat düşmana asla görünmeyecek ve donanma ateşinden korunacaktır. Tümenin İsmailtepe'de bulunan bataryası ve muhafız piyadesi yerinde kalacaktır.

4. Kabatepe müfrezesinden iki tabur, Hacı Andon'un Çiftliği kuzeyinde gizli bir şekilde ihtiyat olarak daima emre hazır bulunacaktır.

5. 4'üncü Süvari Alay Komutanı Yarbay Hamdi; Anafartalar Mıntıkası Komutanlığını üstlenecek ve o bölgedeki süvari bölükleri, topçu bataryası, muhafız ve Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu, Yarbay Hamdi'nin emri altında bulunacaktır. Bu müfreze, 19'uncu Tümenle irtibat kuracak ve Arıburnu kuzeyinde Balıkçıdamları'ndan itibaren kuzeye doğru sahili gözetleyip düşmanın çıkarma yapmasına engel olacaktır.

3'üncü Kolordu ve
Kuzey Grubu Komutanı
Esat

Dağıtım:

19'uncu Tümen, 16'ncı Tümen ve Kabatepe Mıntıkası Komutanlıklarına

Anafartalar Mıntıkası Komutanlığına

Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu Komutanlığına

Nakliye Taburu, Telgraf, Süvari Bölüğü Komutanlığına

Topçu Komutanlığına ve şubelere"

Levent Şahverdi Arşivi

Bu emir doğrultusunda emrimdeki birliklere ait olan hususları hemen yapmaya başladım. Sağ kanattaki 125'inci Alay ın 3'üncü Taburunun sol kanada, sol kanattaki 72'nci Alayın sağ kanada harekete haz ırlanmalarını emrettim. Bugüne kadar Arıburnu kuvvetlerinin genel ihtiyatını oluşturan ve Kemalyeri güneydoğusundaki 13'üncü Alayı, 16/17 Mayıs 1915 gecesinden merkez mıntıkası do ğusundaki Çataldere'ye naklettirdim. Bu alaydan sol kanat kuvvetlerimiz arasında kalan tabur da bu gece Çataldere'de alayına katıldı. Yaptığım düzenlemeleri Kuzey Grubu Komutanlığına da bildirdim. Değiştirilmesi emredilen birliklerin olağanüstü bir durum meydana gelmediği takdirde yarın akşama kadar değişiminin tamamlanacağını, 13'üncü Alayın Çataldere'ye sürülmesindeki amacın söz konusu mevkiden doğrudan doğruya merkez mıntıkası takviye olunabilece ği gibi, merkez kuvvetleri ile sağ kanat kuvvetlerimizin aras ında düşmanın taarruz etmek istediği Bombasırtı cephesine çabucak ve kolayl ıkla yetişmek, genel olarak yapılan gizli yollarla gece ve gündüz sağ kanada ve sol kanada gizlice yetişebilmek imkânının sağlanmış olmasından ibaret olduğunu arz ettim. Bu suretle Kuzey Grubunun emir ve arzusu doğrultusunda 19'uncu Tümeni teşkil edecek birlikler Arıburnu cephesinin sağ kanad ına ve 5'inci Tümen birlikleri merkezine, 16'ncı Tümen sol kanada toplan ıp düzenlenmişti. Tümen; kadroları haricinde 25 Nisan 1915'ten itibaren peyderpey bu cepheye gelen birliklerin çeşitli taarruzlar sebebiyle birkaç defa karışmış olmalar ına, asker özellikle subay zayiatı sebebiyle birçok tabur ve alay ın asıl teşkilâtlarını kaybedecek derece dağılmalarına rağmen, Arıburnu kuvvetleri her fırsattan yararlanarak daima düzeni yeniden sağlamış ve birliklerinin muhafazalar ı konusunda sürekli gösterdikleri dikkat ve önem sayesinde bugünkü düzenlemenin tam bir intizam ve kolaylıkla yapılmasında başarılı olmuştur.

16/17 Mayıs 1915 gecesi düşmanın kayda değer bir teşebbüsü olmamıştır.

17 MAYIS 1915 GÜNÜ

Bugün gerek sağ kanattan gerekse Kabatepe'den sabahleyin al ınan raporlar, düşmanın büyük ölçüde çıkarma yapmakta olduğunu bildiriyordu. Bu konudaki raporlar aynen aşağıya alınmıştır:

"Kabatepe'den

17 Mayıs 1915

Saat 08.00

İki bacalı bir harp nakliye gemisi Ar ıburnu'nun bir kilometre kadar batısında durarak içinde bulunan bir tabur kadar kuvveti çatanalar vasıtasıyla çıkarmaktadır. Bu vapur, adi nakliye gemisi olmayıp boyası harp gemisi rengindedir. Söz konusu vapura şimdi asker yüklü iki torpido da katılmıştır.

Kabatepe
77'nci Alay Komutanı
Binbaşı
Saip"

Levent Şahverdi Arşivi

Diğeri

"Sağ Kanat'tan

17 Mayıs 1915

Saat 09.05

1. Düşmanın üç nakliye gemisiyle 45 dakikadır asker çıkarmakla meşgul olduğu,

2. Bataryalarımızın atışa başlaması ve bir iki merminin iskele tarafına isabetiyle sahile yanaşan nakliye gemilerinin uzaklaştığının, buna rağmen kayıklarla çıkarmaya devam ettiğinin sağdaki tabur komutanlığından aldığım raporda bildirildiği arz olunur.

Sağ Kanat Komutanı
Yarbay
Avni"

Diğeri

"Sağ Kanat'tan

17 Mayıs 1915

Saat 10.15

Düşmanın dört vapuru kül renginde, birisi iki bacalı, orta büyüklükte olup karaya asker çıkarmaktadır. Vapurların ikisi boşalıp boş olarak açıldığı, diğerinin de taşıdığı askerin büyük kısmını çıkardığı ve kalanların vapurun güvertesinde ayakta durdukları sağdaki tabur komutanlığından aldığım raporda bildirilmekte olduğu arz olunur.

Sağ Kanat Komutanı
Yarbay
Avni"

Saat 10.30'da da Kabatepe'den alınan diğer bir raporda düşmanın asker çıkarmaya devam ettiği bildiriliyordu. Durumu raporla Kuzey Grubu Komutanlığına arz ettim. Arıburnu sahilinin düşmandan temizlenmesi için uygun gördüğüm vasıtaları, hareket tarzını ve bu konuda her ne olursa olsun çabuk davranılmasına dair görüşlerimi 11 Mayıs 1915'te arz etmiştim. Bugüne kadar geçen altı yedi gün, düşmana cephesinin tahkimi ve yeni kuvvetler çıkarması için büyük fırsatlar vermiş olmakla beraber bizim taraftan ağır topçu niteliğinde mermisi sınırlı ve isabetli atış yapıp yapmayacağından emin olunmayan bir havan ve iki obüs topu yerleştirilebilmişti. Taarruz hakkındaki ilk tedbirlere ise ancak 16 Mayısta başlanılabilmişti. Düşman tarafındaki durumun değişmesi, bir hafta önceki başarının sağlanacağı konusundaki güveni de sarsmıştı. Bu konudaki son değerlendirmelerimi bugün saat 11.20'de Kuzey Grubu Komutanlığına sunduğum son raporumla şu şekilde arz etmiştim:

Levent Şahverdi Arşivi

“1. Gelen çeşitli bilgilere ve yapılan gözlemlere göre, düşman bugün bu dakikaya kadar üç torpido ve altı nakliye vapuru askeri kısmen çıkarmış ve çıkarmaya devam etmiştir. Nakliye gemilerinin boşalıp gittikçe diğerlerinin birer ikişer adalar istikametinden gelmesi, bundan sonra da nakliye gemilerinin geleceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Gündüz yaptığı bu hareketinden dolayı düşmanın göz ardı edilemeyecek kadar yardım kuvveti aldığını düşünüyorum.

2. 2’nci Tümenin de Kuzey Grubu Kuvvetlerine katılımıyla yapılacak taarruz fırsatının yarından sonra kaçırılma ihtimalinin bulunduğunu ve havanla obüslerden önemli tesir beklenmesinin yersiz olduğunu önemle arz ederim.”

Bugün, dünkü tebligat gereğince sol kanattaki 72’nci Alay, sağ kanada alınarak Çataldere’nin membası tarafında ve 180 rakımlı sırtın doğusunda yerleştirilmiş ve aynı zamanda sağ kanattaki 125’inci Alayın 3’üncü Taburu da sol kanada Kırmızısırt’taki alayına katılmıştır. 19’uncu Tümen kuruluşuna katılan 45’inci Alayın 3’üncü Taburu da gece 180 rakımlı tepenin güneyindeki dereye ve sağ kanat mıntıkasının sol kanadı gerisine yerleştirilmiştir. Dün Kavakdere’ye yaklaşan 16’ncı Tümen, bu akşam gün batarken Kanlısırt’a cepheye yaklaştırılmakta ve o cepheyi teslim almaktaydı. Bugün cephenin 16’ncı Tümen tarafından teslim alınmasının ardından Kanlısırt’taki 27’nci Alay sağ kanat gerisine, Çataldere’ye toplanma emrini aldı. Bir taraftan 5’inci Tümen Komutanı Yarbay Hasan Basri de tümeninin komutasını almak üzere Arıburnu’na gelmişti. Kuzey Grubu Komutanı Esat Paşa aşağıdaki genel emri verdikten sonra, akşama doğru karargâhıyla birlikte Kemalyeri’ni teşrif ederek emir ve komutayı almışlar ve bu cephedeki başarılarımın bir iftihar nişanı ve Arıburnu Muharebeleri hatırası olmak üzere Padişah adına Muharebe Altın Liyakat Madalyası ve Kurmayım İzzettin’e de Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası vermişlerdir.

“Kolordu Emri Sayı: 14

Maltepe Karargâhından

17 Mayıs 1915

1. Düşmanın Arıburnu’nda karaya çıkmaktaki amacının bizi burada gafil zannederek kolaylıkla Kocaçimen Dağı’nı ele geçirmek ve orada yerleşip Boğaz istihkâmlarını arkadan dövmek olduğu bugün tamamen meydana çıkmıştır.

Allah’ın yardımıyla başlangıçta 19’uncu Tümen ile 27’nci Alayın ve takiben bunları takviye eden 27’nci Alayın 3’üncü Taburu; 33’üncü, 64’üncü ve 125’inci Alaylarla 5’inci Tümen birlikleri komutanlarından erine varıncaya kadar bütün silah arkadaşlarımın gayretli, fedakâr ve kahramanca taarruzlarıyla düşman geriye atılarak bu isteği kırılmış ve pek çok zayiat verdikten başka bugün sahilin sarp ve daracık bir kısmında donanmasının himayesi altında sıkışıp kalmıştır. Bu suretle harbin birinci safhası sona ermiştir. Bütün birliklere ve bu birliklerin başında bulunan 19’uncu Tümen

Levent Şahverdi Arşivi

Komutanı Mustafa Kemal'e bilhassa te şekkür ederek bütün birliklerin temsilcisi sıfatıyla kendisine Arıburnu Muharebeleri hatırası olmak üzere Muharebe Altın Liyakat Madalyası ve Kurmay ı İzzettin'e de Gümüş Muharebe İmtiyaz Madalyası Ordu Komutanl ığının izniyle Padişah adına verilmiştir. Bütün silah arkadaşlarımı, şehitlerimizin mübarek ruhlarına bir kere daha Fatiha okumaya davet ediyorum.

2. Bu birinci devir muharebeler nedeniyle mevcutları azalan taburlar, doğal olarak birbirine karışmış ve tabur say ısının fazlalığına rağmen silah mevcudu çok azalmıştır. Sonradan ikmal askerleri ve diğer subayların gelmesi bugün kuvvetimizi artırmış, alay ve tümenlerin asıl şekillerini almaya imkân vermiştir. Bundan başka Kuzey Grubuna diğer takviye birlikleri de gelmiştir.

3. Allah'ın yardımıyla düşmanı tümüyle denize atarak mübarek vatanımızı onun kirli ayaklar ından temizleyip Peygamberimizin ruhunu şad etmekten ibaret olacak muharebenin ikinci safhasına bir hazırlık olmak üzere Kuzey Grubunu (kolordumu) yeniden düzenliyorum. Bu teşkilâtı gösterir kuruluş ektedir.*

4. Şimdiye kadar üç kısma ayrılmış olan muharebe cephesinde bulunan birlikler takviye edilmiş olduğundan bunlardan Sağ Kanat Müfrezesi 19'uncu, Merkez Müfrezesi 5'inci ve Sol Kanat Müfrezesi 16'ncı Tümen adını alacaktır.

5. Düşman mevzisine atılmak ve onu siperleri içinde imha ve yahut teslime mecbur etmek için her türlü hazırlıklar süratle yapılarak taarruz emri beklenecektir. Bu esnada düşmanın bir hücumu olursa şimdiye kadar olduğu gibi, bu taarruzun başarıyla püskürtüleceğine emin olmakla beraber, doğacak fırsattan yararlanarak tümen komutanlarından karşı taarruz ile düşman mevzisine girmeye ve birbirlerine yardım etmeye çalışmalarını talep ederim.

6. 16'ncı Tümen bir alay ını ileri sürerek uygun görülecek taburlar ıyla 27'nci Alayı değiştirecektir. Diğer alayını da tümen ihtiyatı olarak Karayürek Vadisi'nde yerleştirecektir. Değişikliği düşmana sezdirmemek gerektiğinden bunun bugünden hazırlanması ve gün bat ımıyla beraber yapılması uygundur.

27'nci Alay değiştirildikten sonra geride toplanacak ve şimdilik kolordu ihtiyatı olmak üzere Çataldere'de gizlenerek bekleyecektir.

7. Nakliye kolları Kolordu Katar Komutanl ığının, cephane kolları Kolordu Topçu Komutanlığının ve seyyar hastaneler Kolordu Başhekimliğinin emri altında bulunacaktır.

8. Telefon şebekesine kesinlikle dokunulmayacaktır.

* Raporun orijinalinde söz konusu kuruluş bulunmamaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

9. Bütün komutanlardan kendi birliklerini nüfuzları altında bulundurmaları, harekâtı bizzat idareye yetkili olacak şekilde ileride olmaları ve gerektiğinde fedakârlıkta maiyetlerine örnek olmalarını beklerim.

10. Ben harekâtı Kemalyeri'nden idare edeceğim.

3'üncü Kolordu ve
Kuzey Grubu Komutanı
Esat

Dağıtım:

- 19'uncu, 5'inci,16'ncı Tümen Komutanlıklarına
- Kabatepe Mıntıkası Komutanlıklarına
- Anafartalar Mıntıkası Komutanlıklarına
- Kolordu Topçu Mıntıkası Komutanlıklarına
- Kolordu Nakliye Katarı Komutanlığına
- Kolordu Karargâh Şubelerine

(Kurmay, Levazım, Baştabiplik, Başveterinerlik, telgraf, karargâh)

- 5'inci Ordu Komutanlığına (bilgi için)
- 5'inci Menzil Müfettişliğine (bilgi için)."

Bu andan itibaren 25 Nisan 1915'ten beri bulunduğum "Arıburnu Kuvvetleri Komutanlığım" sona erdi. Saat 21.30'da karargâhımla birlikte 19'uncu Tümen karargâhı olarak seçtirdiğim 180 rakımlı tepenin güneyine gittim. 19'uncu Tümen Komutanlığını üzerime aldım. Bu münasebetle Arıburnu kuvvetlerini oluşturan birliklere verdiğim aşağıdaki veda mektubunu da bu rapora eklemeyi uygun gördüm:

"Kemalyeri'nden

17 Mayıs 1915 saat 19.00

Muhterem asker arkadaşlarıma, komutaya vedamdır.

Bugüne kadar komutası bende bulunan Arıburnu kuvvetlerinin daha büyük birliklerle artarak bugünkü duruma gelmesi sonucu, 3'üncü Kolordu ve Kuzey Grubu Komutanı Esat Paşa'nın emir-komutayı bizzat üstlenmelerini gerektirmiştir. 25 Nisan 1915'ten bugüne kadar geçen 23 gün zarfında hilafet makamının ve saltanatın anahtarı bulunan Çanakkale Boğazı'nı düşürmek amacıyla vatanımıza ayak basan düşmanı komutam altında yaptıkları aralıksız kahramanca taarruz ve hücumlarıyla Osmanlı tarihimizde şanlı bir sayfa açan 19'uncu Tümenim dışında; 27'nci, 64'üncü, 33'üncü, 125'inci Alaylar ve 5'inci Tümenin 13'üncü, 14'üncü, 15'inci Piyade ve 5'inci, 7'nci, 9'uncu Topçu Alaylarının muhtelif süvari, istihkâm bölükleriyle diğer birliklerin subay ve askerlerine bu dakikada görevimden ayrılırken takdir ve

Levent Şahverdi Arşivi

hürmetlerimi bildirmeyi borç sayarım. 23 gün sevk ve idare etmekten dolayı bahtiyar olduğum siz cesur askerlerin Hakk'a yaraşır bir şekilde yaptığınız taarruzlar sayesinde, düşmanın 20.000'i aşkın kuvveti Arıburnu'nda yok edildi. Arda kalanlar, sahilden ancak birkaç yüz metre mesafede donanmasının himayesine sığındı. Bir adım ileri atmak isteyenler süngümüzden geçirilerek mahvedildi. Sizi tebrik ederim. Bütün milletin de sizi tebrik ettiğinden emin olabilirsiniz.

Ateşli ve kanlı geçen 23 günlük faaliyetimizin hatırasının samimi ve nezih bir hisle muhafaza edileceğinden eminim. Bugünden sonra 19'uncu Tümenimle sağ kanatta bulunarak zaferin kazanılmasında sizinle ve yeni gelen kuvvetlerimizle omuz omuza çarpışıp düşmanı çiğneyeceğimize dair olan kanaatimi size açıklamaktan mesudum.

Allah'ın yardımı üzerimizden eksik olmasın.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

25 Nisandan 17 Mayıs tarihine kadar Arıburnu cephesinde bizzat idare ettiğim harekât hakkında yukarıda bilgi arz edilmiştir. Bu süre içerisinde söz konusu cephede emir-komutam altında toplanan birliklerin iaşe ve sağlık işlerine dair aşağıdaki bilgilerin de ilave edilmesi uygun görülmüştür.

Erlere özellikle sıcak yemek yedirilmesi konusuna çok önem verilmiştir. Yalnız düşmana çok yakın olmaktan kaynaklanan zorluklar değil; bu süre içerisinde sürekli kanlı muharebelerin olması, birçok buhranlı anlardan kaynaklanan daha büyük zorluklar içinde bile iaşemiz hiç kesilmeden asker mükemmel bir şekilde beslenmiştir. Bu hususla bizzat ilgilenerek birlik komutanlıklarından günlük iaşe raporları almak suretiyle iaşe durumunu her gün gözetim altında bulunduruyordum.

Sağlık durumuna gelince: Şükürler olsun çok dar bir saha içinde, çok fazla birliğin toplanmasına ve bu sahada birçok cesedin olmasına rağmen hiçbir bulaşıcı hastalık olmamıştır. Özellikle en çok yaralımızın olduğu ilk günler, yalnız 19'uncu Tümenin bir tek sıhhiye bölüğü vasıtasıyla alınan tedbirler ve yapılan çalışmalar sayesinde tedaviler takdir edilecek bir surette devam etmiştir. Muharebe alanında yeterli su olmamasına karşın çeşitli yerlerde kuyular açılıp tulumbalar kullanılmıştır. Bu sayede sağlıklı bir şekilde gerek hayvanların gerek askerlerin su ihtiyacı karşılanabilmiştir. Cephanenin eksikliği de en buhranlı muharebeler ve düşman donanmasının en cehennemî ateşleri zamanında bile en iyi şekilde giderilmiştir. 25 Nisan gününden itibaren Kemalyeri'nden ayrılma zamanı olan 17 Mayısa kadar önemli olaylara sahne olan 23 günlük bir zaman içinde tahkimat hususunda da düşmanla yarışırcasına çalışılmış ve her ne kadar çeşitli istihkâm hatları ve gizli yollar henüz yapılamamışsa da yine düşmanın hücumlarını başarıyla

Levent Şahverdi Arşivi

karşılayacak derecede bir müstahkem cephe meydana getirilmiştir. Bütün bu işlerin başarılı bir şekilde sonuçlanmasında gerek birlik komutanlarının ve gerek doğrudan doğruya maiyetimin takdire değer hizmet ve faaliyetleri görülmüştür.

**
*

ARIBURNU SAĞ KANADINDA 19'UNCU TÜMENİN 18 MAYIS-8 AĞUSTOS 1915 HAREKÂTINA DAİR MUHAREBE NOTLARI

Arıburnu Kuvvetleri Komutanlığından ayrılarak 17 Mayıs saat 21.30'da Kemalyeri'ni terk ettikten sonra Kesikdere membası yakınında bulunan 57'nci Alay Karargâhına giderek orada bugün doğrudan doğruya emrimde bulunan 57'nci, 64'üncü ve 72'nci Alay Komutanlarını çağırıp mevcut durumları ve malum olan 19 Mayıs hücumu için hazırlıklar ve diğer konular hakkında gece yarısına kadar görüştüm. Kendilerine şimdiden birliklerindeki subay ve erlerini hazırlamaları hakkında şifahi talimat verdim. Bu gece 57'nci Alayın 3'üncü Taburu, cephesi ilerisindeki keşif müfrezesinin baskınla düşmanın savunamadığı bir ileri siperini işgal edip bazı eşyalar ele geçirmiştir.

18 MAYIS HAREKÂTI

Tümen kuruluşuna katılan, ancak başlangıçta kolordu ihtiyatı olarak Çataldere'de bulundurulmuş olan 27'nci Alay da doğrudan doğruya tümenin emrine verilmişti.

Sağ kanattan itibaren tümenin siperlerini gezerek askerin hâlini, düşmanın vaziyetini, düşmanla kendi siperlerimiz arasındaki sahayı yakından tetkik ettim. Yanımda bulundurduğum alay ve tabur komutanlarına ve birinci hatta bulunan subaylara kendi siperlerine ve ilerilerindeki araziye göre hücum için şifahi talimat verdim. Erlere teşvik edici nasihat ettim. Öğleden sonra tümen kurmayı da Kolordu karargâhına gönderilerek tümenin durumu ve hazırlıkları hakkında gerekli açıklama yapıldı. Saat 20.10'da Kolordu Komutanlığından telefonla şu emir alınmıştı:

"Dün akşam ve bugün sabah, öğle ve akşam düşman mevzileri topçumuz tarafından tesirli surette dövülmüştür. Allah'ın yardımıyla 19 Mayıs 1915[*] saat 03.30'da Kolordu bütün cephede sessiz sedasız baskın şeklinde, süngüyle şiddetle hücum edecektir. Her tümen hücumu, bugün kurmayına şifahen gösterildiği üzere, kendi cephesi karşında düşman mevzisine yönelecektir. Bu konudaki 15 sayılı Kolordu Emri gönderilmiştir. Tümenler

[*] Raporun orijinalinde tarih 6/3/32 (19 Mayıs 1916) yazılmıştır. Bunun sehven yazıldığı düşünülerek metinde bu tarih 19 Mayıs 1915 olarak alınmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

şimdiden gerekli tedbirleri almalıdır. Bu gece askerin güzelce karnı doyurulmalı ve moralleri yükseltilmelidir."

Saat 20.45'te söz konusu 15 sayılı Kolordu Emri de alınmıştı. Bu emir aynen şöyledir:

"Sayı: 15

19'uncu Tümen Komutanlığına

Kolordu Emri

Kocadere Batısındaki Kemalyeri'nden

18 Mayıs 1915

Saat 20.45

1. Düşman; Arıburnu'nun bir kilometre doğusunda, 23 günden beri işgal ettiği mevzidedir. Bu mevzi Çataldere'nin 300 metre kadar güneyindeki küçük tepeden başlayarak kuzeye doğru Kanlısırt, Kırmızısırt, Merkeztepe, Korkuderesi'nin membası kısmını geçerek 122 rakımlı Sarıyarlar'da son bulur.

2. Kuzey Grubu (3'üncü Kolordu) Allah'ın sonsuz yardımından ve Peygamberimizin manevi desteğinden medet umarak yarın 19 Mayıs 1915 günü, saat 03.30'da baskın suretiyle düşmana şiddetle hücum ve işgal ettiği mevzileri zapt ederek düşmanı denize dökecektir.

3. Baskın sessiz sedasız ve yalnız süngü kullanılarak yapılacaktır. Ani bir baskın ancak bu şekilde yapılabilir. Erlere varıncaya kadar bütün görevliler bu konuda uyarılmalıdır.

4. 19'uncu Tümen düşmanın sol kanadına, 5'inci Tümen düşmanın merkezine, 2'nci Tümen Kırmızısırt, Kanlısırt'ın üzerinde Yeşiltarla istikametinden düşmanın merkeziyle sağ kanadı arasına, 16'ncı Tümen de Kanlısırt ve güneyindeki düşmanın sağ kanadına olmak üzere, her tümen kendi karşısındaki düşman mevzisine hücum edecektir. En önemli noktalar öncelikle ele geçirilmeye çalışılacaktır. Tümenler birbirleriyle sürekli irtibatta bulunacaklardır.

5. Kabatepe Müfrezesi, bir taburuyla 16'ncı Tümenin sol kanadından düşmanın Çataldere güneyindeki mevzisine karşı hücuma katılacak ve bu tümenin emri altına girecektir.

6. Birlikler hücum esnasında büyük ağırlık ve çantalarını ordugâhlarında bırakacaklardır.

7. Belirlenen hücum saatinden önce düşman hücum ederse bu hücum püskürtüldükten sonra, bundan yararlanarak karşı taarruza geçilecektir.

8. Birliklerimiz düşman siperlerine girdikten sonra topçu ateşi İsmailtepe, Kabatepe mıntıkasındaki bataryalar da düşmanın gerilerdeki ve denize yakın tahkimatı üzerine yöneltilecektir. Bundan başka düşmanın

Levent Şahverdi Arşivi

takviye birlikleri getirmek üzere teşebbüs edeceği çıkarma da her koşulda topçu ateşiyle önlenecektir.

9. Tümenler gerilerinde kademelenmiş olan birlikleri 19 Mayıs 1915 saat 02.00'ye kadar tümüyle ileriye sürmüş olacaklardır.

10. Bütün bu tedbirler ve hazırlıklar çok gizli tutulmalıdır.

11. 33'üncü Alay (siperlerde bıraktığı askerler ve makineli tüfekleri hariç) Kolordu Karargâhı civarında gösterilecek mahalde kolordu ihtiyatı olarak kalacaktır.

12. Ben Kemalyeri'ndeyim. Yardım Allah'tandır.

Kuzey Grubu ve
Üçüncü Kolordu Komutanı
Esat

Dağıtım: Dört tümene, Anafarta ve Kabatepe Mıntıkalarına, şubelere"

Taarruz için hazırlanmış olan 19'uncu Tümen şu şekilde konuşlanmıştı: Sağ kanat 64'üncü Alay (20'nci Alayın 3'üncü Taburu söz konusu alayın Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki emrinde bulunan 2'nci Taburu yerinde, 64'üncü Alay emrinde bulunuyordu.) Cesarettepe'yle Cesarettepe'nin batısındaki derenin batı yamaçlarında, sağda 20'nci Alayın 3'üncü Taburu, solda 64'üncü Alayın 1'inci Taburu, bu hattın gerisinde Kabaksırt ile Cesarettepe arasında Alayın 3'üncü Taburu bulunuyordu. 64'üncü Alayın sol kanadından itibaren boyun noktasında 5'inci Tümenin sağ kanadına kadar 57'nci Alay bulunuyordu. Sağdan itibaren 3'üncü, 2'nci, 1'inci taburlarıyla yer almıştı. Birinci hattaki asker siperlerinde istinatlar, bunların hemen gerisinde bunlar için yapılmış mahallerle kısmen gizli yollarda ihtiyatları daha geride, Kesikdere membası taraflarında, derenin batı yamaçlarına bitişik ve arazi yapısının elverdiği ölçüde ileriki hatlara yakın, 72'nci Alay 64'üncü Alayın gerisinde Çataldere'nin membası taraflarında, 27'nci Alayla 45'inci Alayın 3'üncü Taburu Kesikdere'de 57'nci Alayın gerisinde.

Yarın için (19 Mayıs hücumu) saat 00.30'da aşağıdaki tümen emri tebliğ edilmişti. Tümen emrinin içeriği hakkında zaten gündüz alay cepheleri dolaşıldığı zaman şifahen arazi üzerinde gerekli talimat verilmişti. Maksat ve hareket şekli bütün komutanlar tarafından öğrenilmişti. Tümen emrinin geceye kalması, kolordu genel emrinin gelişinin beklenmesinden kaynaklanmıştı.

"Tümen Emri

1. Mensup olduğumuz Kuzey Grubu (19'uncu, 5'inci, 2'nci ve 16'ncı Tümenler) Arıburnu'nun doğusundan 19 Mayıs 1915 günü saat 03.30'da baskın suretiyle hücum edecektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Boyun noktasıyla Merkeztepe'ye sol kanadımızda bulunan 5'inci Tümen hücum edecektir.

2. 19'uncu Tümen; Haintepe (dâhil) ile Merkeztepe, Keltepe kuzeyindeki boyun noktası (hariç) arasındaki düşmana saat 03.30'da şu şekilde hücum edecektir:

a. 64'üncü Alay; 122 rakımlı tepe ile Kömürkapı Deresi'nin Cesarettepe'den başlayıp güneye inen kolu arasında Haintepe'ye doğru uzanan sırt üzerinde bulunup cepheleri kuzeye ve doğuya yönelen düşman mevzilerine baskın yapacak ve bu mevzileri tamamen işgal ettikten sonra, Haintepe üzerinden düşmanın geri çekilme hattına ilerleyecektir. Söz konusu alay tertip ettiği Fedai Hücum Kolunu kendi sağ kanadı açığından ve tamamen sahilden ilerleterek düşmanın Arıburnu'ndaki iskelesini zapt edecektir.

b. 57'nci Alay, 64'üncü Alayın sol kanadını uzatan Kömürkapı Deresi ile boyun noktası arasındaki düşmana hücum ederek Kömürkapı Deresi'ne dökecektir.

57'nci Alay, boyun noktasındaki düşmanın imhası için 5'inci Tümenin taarruz eden kuvvetlerine yardım edecektir. Söz konusu alayın Fedai Müfrezesi, 64'üncü Alayın sol kanadından uzayan dereden ilerleyerek 57'nci ve 64'üncü Alayların cepheden püskürtecekleri düşmanın geri çekilme hatlarına düşecektir.

c. 72'nci Alay 64'üncü Alayın, 27'nci Alayla 45'inci Alayın 3'üncü Taburu da 57'nci Alayın gerisinde şimdi bulundukları mahallerde genel ihtiyat olarak kalacaklardır.

d. Cesarettepe'nin güneydoğusundaki sırtta bulunan batarya ile Cesarettepe'de bulunan topçu takımı ateşiyle düşmanı takip edecek ve bilhassa Kömürkapı Deresi'nin güney sırtlarındaki düşman topçusunu piyademiz üzerine atış yaptırmayacak şekilde ateş altına alacaktır.

e. 4'üncü İstihkâm Taburunun 2'nci Bölüğü, bir takımını 57'nci Alaya verecek ve kalan kuvvetle 64'üncü Alayın harekâtına iştirak edecektir. İstihkâm askerleri en ilerideki hatla ilerleyecek ve düşmanın pusu mevkilerini tahrip edecek ve piyadeye yardımcı olacaktır.

f. Sıhhiye Bölüğü, araba park yeri Suyatağı sırtında bulunan eski topçu mevzisinin gerisinde ve sargı merkezi Kocadere ile Bigalı arasındadır.

3. Ben başlangıçta Cesarettepe'nin güneydoğusundaki sırttaki topçu mevzisinde bulunacağım.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal

Levent Şahverdi Arşivi

EK:

1. Belirlenen hücum saatinden önce düşman tarafından bir hücum olursa düşman püskürtüldükten sonra bundan yararlanarak karşı taarruza geçilecektir.

2. Baskın, sessiz sedasız ve yalnız süngü kullanarak yapılacaktır. Erlerin donanımındaki bomba, ancak düşman mevzileri zapt olunduktan sonra takipte kullanılacaktır.

3. Birlikler hücum esnasında çanta ve fazla ağırlıklarını geride bırakacaklardır.

4. Genel olarak birlikler birbirleriyle irtibatı kesmeyecek ve ilk başarı haberini derhâl bildirecektir.

5. Tabur imamları birinci hatta bulunacak ve askerin moralini yükselterek sonuna kadar cesaretlendirip teşvik edeceklerdir.

6. Alay ve müstakil tabur komutanları ileriye doğru yer değiştirdikçe telefonlarını da uzatarak benimle telefonla hızlı bir şekilde bağlantı kuracaklardır.

7. Birlik sargı yerleri, birlikler ilerledikçe ileriye yanaşacak ve Sıhhiye Bölüğü deskerecileri de birlik sargı yerlerini takip edecektir. Bu hususu tümen baştabibi düzenlemiştir.

Dağıtım: 64'üncü Alay, 57'nci, 27'nci, 72'nci Alaylar ve 45'inci Alay2'nci Tabur komutan ve yaverlerine, İstihkâm Bölüğü Komutanına, Topçu Taburu Komutanına, Baştabipliğe not ettirilmiştir.

Kuzey Grubu Komutanlığına, 5'inci Tümen Komutanlığına bilgi için emir atlısıyla gönderilmiştir."

**
*

19'uncu Tümen birliklerinin kuvveti şöyleydi:

- 57'nci Alay: 23 subay, 2970 er, iki makineli tüfek
- 64'üncü Alay: 19 subay, 2334 er
- 27'nci Alay: 19 subay, 2724 er, dört makineli tüfek
- 72'nci Alay: 13 subay, 1560 er
- 45'inci Alay 2'nci Tabur: 10 subay, 1046 er
- 11'inci Tümen İstihkâm Bölüğü: 5 subay, 243 er
- 13 Dağ topu.

Levent Şahverdi Arşivi

19 MAYIS 1915 GÜNÜ

19 Mayıs 1915 Hücumu

Cephede bulunan 64'üncü ve 57'nci Alaylar, belirlenen zamanda yani saat 03.30'da sükûnetle siperlerden çıkarak karşılarındaki düşmana baskın suretiyle hücum etmişlerdir. Bu hücumda 64'üncü Alayın, 20'nci Alayın 3'üncü Taburuyla düşmanın Cesarettepe'deki ilk siperleri ve 57'nci Alay 3'üncü ve 2'nci Taburlarıyla cephelerinde bulunan düşman siperlerini zapt ve işgal etmişlerdir. Bu konuda başarı haberleri 64'üncü Alayda bulunan tümen haberci subayının ve 57'nci Alay Komutanının şu raporlarıyla anlaşılmıştı :

"Saat 05.20

122 rakımlı tepenin gerisindeki siperin 64'üncü Alayın 3'üncü Taburu tarafından işgal edildiği, gelen yaralılardan ve alay komutanının verdiği haberlerden anlaşılmıştır.

Saat 05.40

3'üncü Tabur ve 2'nci Tabur cepheden ilerlemiştir. Karşısındaki düşman siperlerini zapt etmiştir. 1'inci Tabur, solundaki 14'üncü Alay ilerleyemediğinden dolayı ilerleyememi ştir. Sağdan Haintepe sırtlarının kuzeydoğusundaki sırtları henüz zapt edilemediğinden askerimiz daha fazla ilerleyemiyor. Merkez mıntıkasının boyun noktasına ilerlemesi bizim de 1'inci Taburun ilerlemesini kolaylaştıracağı arz olunur."

Bu durum saat 05.45'te Kuzey Grubu Komutanlığına arz edilmiş ve bu zamana kadar henüz boyun noktasındaki düşman mevzilerine hücum edemeyen 5'inci Tümenin dikkatinin çekilmesi ve kuvvete ihtiyacı varsa doğruca tarafıma bildirilmesi söz konusu komutandan rica edilmişti.

57'nci Alayın sol kanadında bulunan 1'inci Taburu baskın hareketine teşebbüs ettiği sırada cephesinden başka Merkeztepe ve boyun tarafındaki düşmandan da piyade ve mitralyözünün yan ateşine maruz kalmıştı. Bu yüzden ileri atılıp mahvolanları dışındakiler siperlerinde kalmaya mecbur olmuşlardı. Tümenin ilk başarısını takiben tamamen hava aydınlanıyordu ki sol kanadımızda bulunup 5'inci Tümenin zapt ve işgale memur olduğu Merkeztepe ve boyun noktası henüz söz konusu tümen tarafından zapt ve işgal edilememişti. Bu nedenle 19'uncu Tümenin birinci hattı, Merkeztepe ve Haintepe'den yan ve bu iki tepe arasında Korkuderesi güneyindeki sırtlardan cepheden ve denizden arka ateşleri altında kalmıştı. Saat 06.30'da 64'üncü Alay Komutanının verdiği bilgiye göre Cesarettepe'de başarılı olan birliklerimiz, düşmanın taze kuvvetler olduğu tahmin edilen kuvvetli birliklerinin karşı taarruzunda verdiği pek çok zayiat nedeniyle elde ettiği düşman siperlerini terke ve asıl mevzilerine çekilmeye mecbur kalmışlardır. Düşman bundan sonra karşı taarruzunu kendi asıl siperlerimize yöneltmişse de zayiat verdirilerek aynı kuvvetler tarafından geri püskürtülmüştür.

Levent Şahverdi Arşivi

Saat 06.00'daki vaziyetimize dair Kolordu Komutanlığına şöyle bir rapor yazılmıştır:

"Düşman, sağ kanadımızda bulunan 64'üncü Alaya kuvvetli birliklerle karşı taarruz yapmaktadır. 57'nci Alay sağ kanat ve merkezinde bulunan 3'üncü ve 2'nci Taburları düşmandan zapt ve işgal ettikleri siperlerden daha ileri hareket gücüne sahiptir. Ancak sol kanattaki 1'inci Tabur ve 5'inci Tümen harekâtının ilerleyememesi nedeniyle şimdilik bulunduğu hatta kalıyor. Zaten daha ilerisi Kömürkapı Deresi'dir."

Düşman sol kanadına tabi ki çok önem vermekteydi. Yükseksırt, Haintepe düşmanın geri çekilme hattını ve stratejik bir öneme sahip olan çıkarma iskelelerini ancak muhafaza edebiliyordu. Bunların elimize geçmesi düşmanı çok zor bir duruma sokacaktı. Bu nedenledir ki düşman, karşı taarruzlarını bizim sağ kanadımıza ve Cesarettepe'deki birliklerimize yöneltiyordu. Düşmanın püskürtülen karşı taarruzundan sonra sağ kanadımızla yeni bir hücum yapılmaya karar verildi. Düşmanın sayıca fazla olması, gündüz olması gibi güçlüklere rağmen taarruzda ısrar edildi. Çünkü tümen cephesinde kazanılacak en büyük başarı Yükseksırt'ın işgali olabilirdi. Düşmanın orada yeniden kuvvetli yerleşmesiyle 57'nci Alayın 3'üncü Taburu tarafından zapt ve işgal edilen siperleri yandan ve hâkim bir surette ateş altına alıyordu. Hatta bu ateşlerin tesiriyleydi ki saat 08.00'den sonra 57'nci Alayın 3'üncü Taburu, çok etkilenerek orada barınamamış ve siperleri terk etmek zorunda kalmıştır. Şu kadar ki saat 09.00 sıralarında Kolordu Kurmayından telefonla, taarruzun durdurulmasına dair Grup Komutanının emirleri bildirilmişti. Bunun üzerine 64'üncü Alay Komutanlığına vaziyeti taarruza müsait değil ise şimdilik bulunduğu siperleri kesinlikle muhafaza etmekle yetinmesi emri verilmişti. Bu anda bütün grup cephesinde taarruz bitmiş oluyordu. Tümenin kazandığı başarıdan yalnız 57'nci Alayın 2'nci Taburunun zapt ve işgal ettiği siperler elimizde kalmıştı.

Düşman öğleden sonra saat 16.00'ya doğru tümen cephesinde bulunan hatlarını takviye ederek şiddetli mitralyöz ve topçu ateşiyle taarruz hazırlığı yapmaktaydı. Düşmanın bu teşebbüsleri alınan karşı tedbirlerle püskürtülmüştü. Bugünkü muharebede 19'uncu Tümen cephesinde birinci hatta faaliyette bulunan düşman kuvveti iki tugay tahmin edilmişti. Düşmanın zayiatı bizimkilere göre çoktu. Bizim zayiatımız ilk hareketin sükûnetle ve baskın suretinde yapılması sayesinde nispeten daha az olmuştur. Akşama kadar ortaya çıkan durum eskisi gibi olup yalnız 57'nci Alayın 2'nci Taburu tarafından zapt ve işgal ve muhafaza edilen siperler tümenin sol kanadında hattın daha ileride kalmasını gerektirmişti. Tümen bugünkü muharebede şu zayiatı vermişti: 6 subay şehit, 7 subay yaralı; 333 er şehit, 748 er yaralı.

Bugünkü muharebeden sonra yapılması gerekenler hakkında Kuzey Grubu Komutanlığının aşağıdaki emri alındı:

"Bu sabahki hücumdan amaç, düşman mevzisine baskın tarzında girmekti. Bu başarı sağlanamayınca zayiat miktarını azaltmak için baskın

Levent Şahverdi Arşivi

tarzındaki hücum harbinin değiştirilmesi gerekmiştir. Dolayısıyla elde edilen mevziler tahkim ile düşmana karşı koymak ve bunu piyade ve topçu ateşiyle ezerek adım adım ilerlemek, her kazanılan siperde kuvvetlice yerleşmek ve mukabil taarruzlara karşı tedbirli bulunarak ve fırsattan yararlanmak gerekir. Bu maksatla tümenler, muharebenin akışına ve karşılarındaki düşmanın durumuna göre düşman mevzisine hâkim bir vaziyette bulunmak ve düşman hattının bazı kısımlarını olsun ele geçirmek için gayret etmelidir."

Tümen zaten düşmana hâkim durumda olduğundan bu emir doğrultusunda tahkime yönelmiş, yapılacak işler hakkında gerekli ve Harp Ceridesi'nde kayıtlı olan emirleri ve talimatı bugün vermişti.

19/20 Mayıs 1915 gecesi düşman 57'nci Alay cephesine hücumda bulunmuş ve karşı taarruzumuzla Türkçe olarak "Türkler geliyor." diyerek firar etmeleri üzerine bugün zapt olunan düşman siperindeki birliklerimizden üç mangalık bir kuvvetimiz düşmanı takibe başlamıştır. Fakat söz konusu kuvvetimiz gece olması ve arazinin yapısı nedeniyle irtibatı kaybederek bir daha meydana çıkmamıştır. Büyük ihtimalle Kömürkapı Deresi'ne atılmış, orada ya esir ya da şehit düşmüştü.

20 MAYIS 1915 GÜNÜ

Düşmanın bugün Arıburnu'na kuvvetler çıkardığı ve bu kuvvetlerden bir tabur kadarının 19'uncu Tümenin sağ kanadına Çataltepe'ye doğru gittiği görülmüştür. Yapılan keşif ve gözetlemeye göre de düşmanın Balıkçıdamları'nın kuzeydoğusundaki sırtlarda 100 metrelik bir cephe üzerinde tahkimatı ve askeri görülmüştü. Düşmanın Sazlıdere kuzeyindeki bu teşebbüsünden sağ kanadımıza karşı kuvvetle yerleşmeye devam ettiği kesin olarak anlaşılıyordu. Bu husus hakkında Kuzey Grubu Komutanlığına takdim edilen raporda şu görüşlerimi arz etmiştim:

"1. Bizzat yaptığım gözlemlere göre, düşmanın asker dolu dört nakliye gemisiyle bir harp gemisinden çıkarma yaptığı ve çıkarılan kuvvetin Arıburnu kuzeyine sevk edildiği anlaşıldı. Bundan başka düşmanın içinde ne olduğu anlaşılamayan beş nakliye gemisi görülmüştür ki bunların geceden boşaltılmış olduğu da düşünülebilir. Küçük taşıtlar büyük bir faaliyetle çalışıyordu.

2. Balıkçıdamları'nın 500 metre güneydoğusundaki Çataltepe denilen çok sarp bir tepede, düşmanın bir istinat noktası yaptığı görülmüştür. Sazlıdere kuzeyinde ve Balıkçıdamları'nın 500 metre kuzeydoğusunda 100 metrelik bir cephe üzerinde siyah ve hâkî elbiseli bir miktar asker görülmüştür. Anafarta Mıntıkası Komutanı Hamdi'nin telefonla verdiği bilgiye göre; söz konusu sırtta 10 kişilik bir yaya süvari postamızın bulunduğu anlaşılmışsa da sağ kanadımızda bulunan siperlerdeki askerimiz bu sırttaki kuvvetin düşman askeri olduğunu ve kendilerine ateş ettiklerini söylediklerinden bu şüpheyi gidermek ve hakikati anlamak üzere bir subay keşif kolu söz konusu tepeye gönderilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

3. Genel durum ve arz edilen vaziyete göre düşmanın Arıburnu kuzeyine ve sağ kanad ımıza karşı kuvvetli yerle şmeye devam ettiği doğrudur. Bunun sebebi; Arıburnu istikametini her ihtimale karşı gayet emin bir surette kapatıp korumak olabileceği gibi, sağ kanad ımıza doğru gittikçe genişleyerek Kocaçimen'e doğru ciddi bir taarruz yapması da uzak bir ihtimal değildir.

4. İkinci ihtimali dikkate alarak sizin de kabul ettiğiniz Kocaçimen istikametinin önemi nedeniyle subay ve er bakımından her koşulda yararlanılabilecek olan 45'inci Alayın 3'üncü Taburunun, tümenin güvenilir bir ihtiyatı olmak üzere Düztepe civar ında bulundurulması uygun görüldüğünden söz konusu taburun, tümen kuruluşunda bırakılmasına izin verilmesi arz olunur."

Aslında 19'uncu Tümenin emrine verilmiş olan söz konusu tabur, bugün tümen kuruluşundan çıkarılarak Kemalyeri'nin kuzeyindeki vadiye geriye çekiliyordu. Bununla beraber bu raporumuz üzerine söz konusu tabur emrimize bırakılmış ve Düztepe'ye konuşlandırılmıştı. Düşmanın çıkarmaya devam etmesi önemli yardım kuvveti aldığını gösteriyor ve sağ kanad ımız aleyhine kuvvet sevk etmesi ve Sazlıdere havzasındaki sırtlarda dikkat çeken faaliyet göstermesi, o tarafta süratle tedbir alınmasını gerektiriyordu. Bizzat Düztepe'ye giderek 45'inci Alayın 3'üncü Taburuna gerekli emri verdim. Düşmanın Sazlıdere kuzeyindeki faaliyetinden Mahmuzsırt'tan Halit ve Rıza Tepesi taraflarına kaydığı anla şılıyordu. Gönderilen subay(,) keşif kolları ve gözcüler; Anafartalar M ıntıkası Komutan ının söz konusu sırtlarda kuvveti bulunduğuna dair verdiği bilgilerin tersine bu sırtların düşman tarafından işgal edildiğini belirtmişlerdi. Bu nazik durumu Kuzey Grubuna aşağıdaki yazımla izah etmiştim:

"Anafartalar Mıntıkası Komutan ı; Sazlıdere, Balıkçıdamları ile Çatlakdere arasında ve Çatlakdere(si) yazısının (y) harfinin* tamamen güney uzantısında bulunan sırtta kendisinin postası oldu ğunu ısrarla beyan etmektedir. Bizzat sağ kanad ımızın sonuna giderek gözümün önünde söz konusu sırta gönderdiğim bir küçük subay keşif kolu bu sırtın düşman elinde bulunduğunu bildirdiği gibi, tekrar Anafartalar Mıntıkası Komutan ının aksini iddiası üzerine 72'nci Alaydan bir subay keşif kolu gönderdim. Keşif kolu bu sırtın düşman elinde bulunduğunu söylüyor. Ya benim gönderdiğim keşif kolları korkarak tamamen söz konusu s ırta yaklaşamıyor ya da Anafartalar Mıntıkası Komutan ı postas ının bulunduğu sırt hakkında yanlış bilgi alm ıştır. Ne olursa olsun meseleyi açıklığa kavuşturmak için dün telefonla kendisine söylediğim gibi Anafartalar Mıntıkası Komutan ı, söz konusu sırtta bulunduğunu iddia ettiği postasından birisinin bu sırtın güney doğusunda ve Sazlıtepederesi yazısının (s)* harfi civar ında bulunan postamız üzerinden

* İşaret edilen (y) harfinin Çatlakdere (si) sözcüğünün Osmanlıca yazımındaki (y) harfinin olduğu değerlendirilmektedir.

* İşaret edilen (s) harfinin Sazlıtepedere sözcüğünün Osmanlıca yazımındaki (s) harfinin olduğu değerlendirilmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

180 rakımlı tepeye kadar benim yanıma gelmesini emretsin. Zira söz konusu tepe düşman elinde ise 19'uncu Tümenin vaziyetine çok önemli etki yapacağı bilginiz dâhilindedir."

Kolordudan verilen cevapta, Anafartalar Mıntıkası Komutanlığından bildirilenlerin yanlış olabilece ği ve kendisine gerekli tebligat verildiği bildirilmekteydi. İşte önce Balıktepe, sonradan Halit ve Rıza Tepesi adını alan söz konusu sırtlarda bugün görülen vaziyet, aşağıda belirtildiği gibi, Ağıldere Muharebesi'ne sebep olmuştu.

21, 22, 23, 24, Mayıs günleri tümen cephesinde önemli bir olay olmadı. 24 Mayıs günü imzalanan mütareke gereğince genel olarak ölülerin defnedilmesiyle uğraşıldı. 25, 26, 27 Mayıs günleri önemli bir olay olmadı. 25 Mayıs günü 57'nci Alayın cephesi 27'nci Alaya teslim edilerek bu Alay, tümen ihtiyatında bulunmak üzere Topbayırı ile İncebayır arasındaki derede konuşlandırıldı. 28 Mayıs günü tümen cephesinde bir şey yoktu. 29 Mayıs günü sol kanadımızda bulunan 5'inci Tümene mensup 14'üncü Alay tarafından hazırlanan tünellerin patlamasıyla düşmanın boyun noktasındaki siperlerine bir baskın hücumu yapıldığından, buna sol kanadıyla uyumlu olan 27'nci Alay iştirak ettirilmiş ve bundan başka 5'inci Tümenin söz konusu teşebbüslerini daha fazla korumak amacıyla 64'üncü Alaydan seçilen bir müfreze ile de düşmanın Yükseksırt'taki siperlerine bir gösteri harekâtı yapılmıştır.

Saat 03.30'da yapılan bu harekâtta bir netice alınamamış ve vaziyet eski şeklinde kalmıştır. Bu gün düşmanın Sazlıdere kuzeyindeki kuvvet ve mevzilerine karşı Kuzey Grubunca yapılması uygun görülen harekât hakkında şu emir tebliğ edilmişti:

"29 Mayıs 1915 Saat 13.45

1. Düşmanın Çatlakdere'yle Balıkçıdamları arasında Uzuncasırt'ı başlangıçta bir bölük kadar bir kuvvetle işgal ettiği anlaşılmıştır. Çatlakdere yazısının 300 metre kadar güneyindeki Yuvarlaktepe süvarimiz tarafından işgal edilmektedir.

2. Kolordu tarafından Sazlıdere'nin kuzeyindeki mıntıkanın tamamen düşmandan temizlenmesi ve düşmanın bu tarafa yönelmesine meydan verilmemesi istenmektedir.

3. Kolordu ihtiyat alayından Kurt Geçidi'nde bulunan tabur, öncelikle Ağıldere-Çatlakdere arasındaki sırtları işgal etmek üzere ileri sürülecek, mıntıka topçusundaki seri dağ bataryası bu yöne sürülerek düşman mevzisini dövebilecek surette uygun bir mevziye katılacaktır.

4. Anafartalar Mıntıkası Komutanı mevziyi ve durumu yakından keşfettikten sonra bu kuvvetle Çatlakdere ile Sazlıdere arasındaki düşmanı püskürtecektir.

Levent Şahverdi Arşivi

5. 19'uncu Tümenin Düztepe civarında ihtiyatta bulunan taburu, derhâl Sazlıdere ile süvarinin işgal ettiği tepe arasındaki sırtları işgal edecek surette ileri sürülecek, tümen topçusunun bir kısmıyla düşmanın tuttuğu sırtları ve Balıkçıdamları'nın 500 metre güneydoğusundaki Çataltepe'yi ateş altında bulunduracak şekilde mevziye katılacaktır.

6. 19'uncu Tümen Komutanı, Ağıldere'den ilerleyecek birliğin taarruzunu gözetleyip takip edecek ve ihtiyaç görüldüğü takdirde ilerideki taburu da taarruza iştirak ettirecek ve topçusuyla düşman mevzilerini dövecektir."

Bu emre göre 19'uncu Tümen, Anafartalar mıntıkasının yapacağı taarruz hareketine gerektiğinde yardım etmekle görevlendirilmişti. Bu emir doğrultusunda hazırlanmasına gerekçe Düztepe'de bulunan ve Anafartalar mıntıkası kuvvetleriyle irtibatta bulunan 45'inci Alayın 3'üncü Taburuna şu emir verilmişti:

"1. Çatlakdere güneyinde bulunan ve oradaki süvari postalarımıza taarruz eden düşmana karşı Sazlıdere kuzeyindeki sırtta bulunan takımınız şimdi bir bölüğe çıkarılarak takviye edilecektir. Söz konusu bölük kendisi için oradaki takımın siperlerini genişletecektir.

2. Sazlıdere güneyinde, Düztepe kuzey batısında bulunan postanızın iki mangadan az bulunmaması ve bu kuvvetle bunun kuzeyine sevk edeceğiniz bölük arasında keşif koluyla daima irtibat kurması lazımdır.

3. Bölük sağ kanadında bulunan Anafartalar kuvvetiyle sıkı bir irtibat kuracaktır.

4. Anafartalar kuvveti, Çatlakdere güneyindeki düşmanı püskürtme emrini almıştır. Söz konusu kuvvete yardım edip gerekirse taarruzlarına katılacağınızdan bütün taburunuzla Sazlıdere kuzeyindeki sırtlara gündüz de emniyetle gidebilecek yolun şimdiden kararlaştırılması uygundur.

5. Anafartalar kuvvetlerinin düşmana Çatlakdere kuzeyindeki sırtlardan taarruz etmesi beklendiğinden, sizin de bu kuvvetlerin sol kanadından ve kuzeyden batıya doğru Çatlakdere güney sırtlarından ilerlemeniz ihtimaline karşı yarın ilk fırsatta harekâta katılacak komutanlarla beraber araziyi gözden geçirmeniz; fakat göndereceğim emirlerin gecikmesine neden olacak kadar uzaklaşmamanız tavsiye olunur.

6. Taburunuzun bulunduğu mahallin kuzeyindeki boyun noktasına bir dağ bataryası gelecek ve söz konusu düşmana karşı ateş etmek üzere mevzi alacaktır. Ona gerekli yardımda bulunmak üzere irtibatta bulununuz."

Levent Şahverdi Arşivi

30 MAYIS 1915 GÜNÜ

HALİT ve RIZA TEPESİ MUHAREBESİ

"Ağıldere Mıntıkasında Yapılan Harekete Dair Rapordur.

Düztepe'den

14 Haziran 1915

1. Balıksırtı'nda (Halit ve Rıza Tepesi) yapılan muharebeye dair:

Mahmuzsırt'ta yerleşen ve kuzeye doğru yayılan düşmanın püskürtülmesi hakkında Anafartalar Mıntıkası Komutanlığına verilen, bir sureti de tarafıma gönderilen 29 Mayıs 1915 tarihli telgrafla taarruz emri, talep edilen taarruzun zamanını kesin olarak belirlemeyip bu hususta Anafartalar Mıntıkası Komutanlığını serbest bırakıyordu. 19'uncu Tümen, söz konusu taarruzda Anafartalar kuvvetlerine yardım etmekle görevlendirildiğinden taarruzun ne şekilde yapılacağını bilmek mecburiyetindeydi. Bu konudaki bilgiyi beklerken 19'uncu Tümen, Conkbayırı'nda bulunan sahra ve dağ bataryalarıve Düztepe civarında bulunan 45'inci Alay 3'üncü Tabura, Anafartalar Mıntıkası Komutanlığı tarafından yapılacak taarruza yardım etmek üzere daha 29/30 Mayıs gecesi gerekli tedbirleri aldırmıştı. Yapılması planlanan taarruzun ne zaman yapılacağının kararlaştırıldığına dair 30 Mayıs 1915 günü saat 10.30'a kadar kolordudan ve Anafartalar Mıntıkası Komutanlığından açık bir bilgi alınamamıştır. Anafartalar Mıntıkası Komutanlığıyla telefonla ve gönderilen subay vasıtasıyla irtibat kurmak mümkün olamamıştı. Yalnız saat 10.30'dan önce Kuzey Grubu Komutanı Esat Paşa tarafından Sazlıdere kuzeyinde muharebe yapıldığı ve Anafartalar Mıntıkası Komutanlığıyla irtibat kurulamadığı telefonla bildirilmiş ve muharebe mahalline bizzat gitmem emredilmişti.

2. 45'inci Alay 3'üncü Tabur Komutanını ve taburun büyük bir kısmını alarak Conkbayırı'na gittim. Orada bizzat gördüğüm manzara şöyleydi: Balıktepe kuzey yamacında Anafartalar kuvveti avcı hatları ve Çatlakdere içinde düzensiz bir hâlde birtakım asker kümeleri vardı; düşman Mahmuztepe, Pilavtepe ve bunun biraz kuzeyindeki siperlerinde bulunuyordu. 45'inci Alay 3'üncü Tabur Komutanına, bizzat durumu ve araziyi göstererek düşmanın doğu cephesine taarruz etmesi emrini verdim. Bu anda asıl Mıntıka Komutanı Yarbay İrfan'ın nerede olduğu belli olmadığından kuvvetiyle beraber bulunduğunu anladığım 4'üncü Süvari Alay Komutanı Yarbay Hamdi'ye saat 10.30'da Ek'teki 1 sayılı emri* gönderdim.

---

*"Sayı: 1

4'üncü Süvari Alay Komutanı Hamdi'ye

30 Mayıs 1915
Saat 10.30

Kolordu Komutanı Esat Paşa'nın emriyle geldim. Büyük bir kısmını beraber getirdiğim 45'inci Alayın 3'üncü Taburuna; sağ kanadı Çatlakdere olmak üzere, bu derenin güneyindeki düşmanın doğu cephesine taarruz etmesini emrettim.

Levent Şahverdi Arşivi

Yaklaşık saat 12.00 sıralarında Anafartalar Mıntıka Komutan[lığından] Kurmay Yüzbaşı Şemsettin yanıma gelerek Abdurrahman bayırı civarında bulunan mıntıka komutanı tarafından bilgi almak üzere gönderildiğini bildirdi. Onun verdiği bilgilerden, kolordunun Balıksırtı civarındaki düşmana taarruz hakkında verdiği emrin anlaşılmadığı, yapılmasına teşebbüs edilen taarruzun önemsiz, küçük bir hareket olarak değerlendirildiğinden 19'uncu Tümene bilgi verilmeye gerek görülmediği, bizzat kendisinin de 29/30 Mayıs gecesi yaptıkları taarruzda haz ır bulunduğu, sonuçta başarılı olunamad ığı görüldükten sonra komutanının yanına döndüğü anlaşıldı. Ona, "Mıntıka Komutanının ya benim bulunduğum Conkbayırı'na gelmesi ve yahut Yaylatepe'ye gitmesinin" uygun olacağı bildirilmiştir.

3. Kolordudan söz konusu Mıntıka Komutanlığına emirlerime uyulmasının bildirildiği anlaşıldıktan sonra saat 12.45'te sureti ekli olan dört sayılı emir* gönderilmiştir. Aynı zamanda gönderilen Kolordu Telgraf Bölüğü Müfrezesi vasıtasıyla Yaylatepe'ye ve oradan doğrudan doğruya Hamdi Bey'in bulunduğu muharebe hattına telefon hattı çekilerek muharebenin idaresi bizzat yerine getirilmiştir.

Anafartalar Mıntıkası Komutanl ığına dört sayılı emrimde dü şmana daha büyük ciddiyetle taarruz ve hücum edilmesini bildirdiğim hâlde 29/30 Mayıs 1915 gecesinden beri taarruz ettirilmekte olan Anafartalar kuvvetinin emir-komutadan çıkmış, sevk edilemez, kullanılamaz bir kuvvet hâline gelmiş oldu ğunu gördüm. Anafartalar Mıntıkası Komutanl ığına, taarruz

---

Dağ ve sahra bataryalar ıyla düşman mevzisini ateş altına aldırıyorum. 45'inci Alayın 3'üncü Taburuyla irtibatta bulununuz ve maiyetinizdeki kuvvetin durumunu bana bildiriniz.

Ben Conkbayırı kuzeyinde dağ bataryası mevzisindeyim.

Not: 72'nci Alay ateşiyle Sazlıdere kuzey ve güneyindeki düşmanı oyalamaktadır.

19'uncu Tümen Komutanı
Mustafa Kemal"

* "Sayı: 4

Anafartalar Mıntıkası Komutanlığına

30 Mayıs 1915
Saat 00.45

1. Düşmanın doğu cephesine taarruz etmekte olan 45'inci Alayın 3'üncü Taburu da emrinize verilmiştir.

2. Bölgenize ait ve düşmanın kuzey cephesine taarruz eden diğer kuvvetlerle beraber, düşmana daha büyük ciddiyetle taarruz ve hücum ediniz.

3. Bu emir size ulaştığında, düşman kuvvetiyle bizim kuvvetlerimizin tertibatını bana bildiriniz.

4. Düşmanın kuzey cephesine taarruz eden taburun, sağ kanad ını denize do ğru uzatmasına gerek yoktur.

5. Sizin Çatlakdere(si) yazısının (y) harfinin kuzeyindeki tepeden hareketi idare etmeniz uygun olur. Ben Çatlakdere ve bunun kuzeyindeki Ağıldere içinde sizinle irtibatta bulunabilecek surette Conkbayırı'ndayım.

19'uncu Tümen Komutanı
Mustafa Kemal"

Levent Şahverdi Arşivi

hareketini akşama kadar uzatmak fakat dere içlerinde, şurada burada kalmış olan kuvvetleri komuta altında toplamak ve taarruza devam etmek için, hazırlığın tamamlandığını bildirdikten sonra, verece ğim emri beklemesi gerektiğini telefonla bildirdim. 45'inci Alay 3'üncü Taburun iki bölüğünü doğrudan doğruya emir vermek suretiyle Conkbayırı'nın doğusundan dolaştırarak ihtiyat olarak kullanılmak üzere söz konusu Mıntıka Komutanının yanına gönderdim. Mıntıka Komutanının kendiliğinden çağırdığı 33'üncü Alayın diğer taburlarının geride bırakılarak işe karıştırılmaması gere ğini bildirdim.

4. Saat 22.00'ye kadar istediğim hazırlıkların tamamlanmasını ve söz konusu saatte hücum hakkındaki emrimi vereceğimi telefonla söyledim. Anafartalar Mıntıkası Komutanl ığı Kurmay ını yan ıma çağırarak kendisine bizzat arazi üzerinde gösterip açıklamak üzere amacımın yalnız Balıksırtı'nı işgal olmayıp aynı zamanda Mahmuzs ırt'tan da düşmanı püskürtmek olduğunu, mevcut kuvvetlerimizin buna yeteceğini ve taarruz düzeninin ona göre yapılmasını aç ıklayarak yazdığım taarruz emrinin bir suretini vererek komutanının yanına gönderdim. Gerçekten tam belirlenen saatte asker hücum ederek Balıksırtı'ndaki düşmanı püskürterek oray ı işgal etti. Ancak Mahmuzsırt'ta hâlâ düşman ateşi görüldüğünden, taarruz kuvvetinin bu tarafa sevk edilmemiş oldu ğuna hükmederek Anafartalar Mıntıkası Komutanlığının telefonla bu hususa dikkati çekildikten başka, kendisinin isteği üzerine fakat doğruca Mahmuztepe'ye sevk edilmek üzere 33'üncü Alay geride bulunan taburlarından daha iki bölüğünün muharebe hattına girmesine izin verdim. Bir süre sonra muharebe hattında bulunan komutan ve subaylar tarafından Mahmuztepe'nin de zapt edildiği ve askerin sahile kadar gitmiş oldu ğu haber verildi. Gerçekten bu haberler alındığı sırada Mahmuztepe'de düşmanın ne ateşi ne de bir hareketi görülüyordu. Fakat daha sonra Süvari Yarbay Hamdi tarafından Mahmuztepe'de hâlâ düşman olduğu bildiriliyordu. Bunun üzerine taarruzun başında Mahmuztepe'ye gerekli kuvvetlerin gönderilmemiş oldu ğu, sonradan Anafartalar Mıntıka Komutanının muharebe hattına soktuğu bölüklerin de istenilen istikamette yürütülmediği, sabah olmak üzere olduğundan kazanılan başarının sürdürülmeme ihtimali de düşünülerek 31 Mayıs 1915 saat 03.00'te hemen Hamdi Bey'e ardından İrfan Bey'e telefonla her şeyden önce zapt edilen düşman mevzilerini elde bulunduracak ve hücum edip dağılmış bulunan askerimizi sabahla beraber düşmanın piyade ve topçu ateşinden koruyacak tedbirlerin süratle alınması ve bunun yap ılabileceğine inanıldığı takdirde bir taraftan da taze kuvvetle Mahmuztepe'ye yönelinmesi istenildiği bildirilmiş ve 31 Mayıs 1915 saat 03.00'te ekte sureti olan 10 sayılı emir* verilmiştir."

---

* Sayı: 10

"Anafartalar Mıntıkası Komutanlığına

31 Mayıs 1915
Saat 03.00

1. Sazlıdere ile Çatlakdere arasında, düşmandan ele geçirilen sırtın kesin olarak elde tutulmasını sağlamak lazımdır. Bu konuda şu hususları hatırlatmayı uygun görüyorum:

a. Düşmandan şurada burada tutulmuş baz ı küçük kuvvetler varsa bunlar ın püskürtülmesiyle meşgul olmak için gün doğana kadar harekâtı devam ettirmek uygun değildir.

Levent Şahverdi Arşivi

Gündüz olunca zapt edilen düşman mevzisinde ve diğer kuvvetlerin toplanmasında gerekli tedbirler alındıktan ve komutanlığınıza arz edilip onayları alındıktan sonra düşmandan zapt edilen mevzinin içinde bulunduğu mıntıka tekrar Anafartalar Mıntıkası Komutanlığına verilerek 19'uncu Tümen karargâhına dönülmüştür.

**
*

30 Mayıs 1915 günü düşman, aynı zamanda 19'uncu Tümenin sol kanadında bulunan 27'nci Alay cephesine saat 13.15'te topçu ve kuvvetli bomba ateşleriyle en ileri hattaki siperlerimizi tahrip ettikten sonra taarruz etmişti. Alayın merkezine taarruz etmek isteyen ve bir tabur kadar tahmin edilen düşmanın en ilerideki askerleri çok zayiat verdiklerinden geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Alayın sol kanadına taarruza teşebbüs eden düşmanın siperlerinden dışarı çıkanların öldürülmesi üzerine harekâtı sonuçsuz bırakılmıştı. Düşmanın bu taarruzu, Ağıldere bölgesindeki muharebe ile alakalı olması ve düşmanın dikkatimizi Arıburnu cephesine çekerek ihtiyat kuvvetlerimizi bu cephede tutmak niyetinden ibaretti.

31 Mayıs ve 1 Haziran 1915 günleri tümen cephesinde önemli bir olay olmamıştır. 2 Haziran 1915'te 5'inci Tümenin Arıburnu cephesinden geriye çekilmesi hakkında Kuzey Grubu tarafından alınan karar doğrultusunda 19'uncu Tümenin cephesi genişletilmiş ve sol kanadı Gedikdere'ye kadar uzatılmıştı. Anafartalar mıntıkasının emrinde bulunan Sazlıdere ve Anafartalar Irmağı arasındaki mıntıka da ilaveten 19'uncu Tümenin sorumluluğuna, bu amaçla söz konusu mıntıkada bulunan 45'inci Alay 3'üncü Tabur ile bir süvari bölüğü tümenin emrine verilmişti.

3 Haziran 1915 günü yeni cepheye göre tertibat alınmış ve 57'nci Alayla 5'inci Tümenin cephesi teslim alınmıştır.

---

b. Derhâl Sazlıdere güneyindeki düşmana, karşı batı bölgesinde yer alan cephelerde istihkâm bölüğü ve piyade erleriyle düşman piyade ve bilhassa topçusundan korunacak şekilde siperler yaptırmak lazımdır.

c. Taarruz kuvvetlerinizi mümkün olabildiğince çabuk birlik hâlinde toplamamız gerekir.

2. Düşmandan ele geçirilen mevzinin savunmasına bir tabur tahsis etmek ve kalan kuvvetlerinizi bulunduğunuz sırtın gerisine Ağıldere'ye çekmek uygun olur. Şimdiden ele geçirilen sırtın doğusundaki hâkim sırtta, bir kısım muharebe kuvveti bulundurmak ihtiyatlı bir harekettir.

3. Gün doğarken düşmanın başlama ihtimali yüksek olan bombardımanı, toplanmamış askeri büsbütün dağıtarak kazanılan başarının kaybına neden olabileceğinden, bu durumun özellikle dikkate alınması gerekmektedir.

4. Alınacak tedbir ve yapılacak düzenlemelerin neden ibaret olduğuna ve inceleme sonucuna dair haberleri beklerim.

19'uncu Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Kemal"

Levent Şahverdi Arşivi

Ağıldere mıntıkasında da 45'inci Alay 3'üncü Tabura ve süvari bölüğüne gerekli düzenlemeler yaptırılmıştır. Bu düzenlemelere göre Irmak'la Ağıldere arasındaki sahayı süvari bölüğü gözleyip koruyacak, Ağıldere ile Sazlıdere arasındaki kısım da 3'üncü Tabur tarafından korunacaktı. Taburun işgal ettiği mıntıkada bir bölükle Halit ve Rıza Tepesi Mahmuztepe'ye karşı tutulmuş, buna istinat olmak üzere bir bölük Çatlakdere'de yerleştirilmiş, taburun diğer iki bölüğü Yaylatepe kuzeyinde görevlendirilmişti. Bir taraftan tabur askerleri ve bir taraftan bu tabura verilen başlangıçta 11'inci Tümen, ardından Edirnekale İstihkâm Bölüğü tarafından Halit ve Rıza Tepesi'nde, Pilav ve Yaylatepeleri'nde muntazam istinat noktaları, Şahinsırt, Damakçılıkbayırı taraflarında da gerekli tahkimat yapılmıştı.

Yapılan yeni düzenleme sonucu özellikle Ağıldere mıntıkasının emrime verilmesi nedeniyle, 4 Haziran 1915 günü tümen karargâhını Düztepe'ye naklettim. Tümen mıntıkası bu yeni düzenlemede aldığı şekle göre emir-komuta ve taktik açıdan iki önemli parçaya ayrılmıştı. Bu kısımlardan birisi Arıburnu'ndaki faal cephe olup tümen bütün kuvvetiyle bu cepheye bağlı bulunuyordu. Diğeri Ağıldere kısmı olup hâlen burada önemli düşman kuvvetleri bulunmamakla beraber düşmanın Mahmuztepe'ye yerleşmesi sayesinde gerek Arıburnu'ndan geceleyin gizlice gelmesi ve gerek doğrudan doğruya her zaman sahile çıkma ihtimali olan düşman kuvvetlerinin tesiri ve tehdidi altındaydı. Esasen engebeli görülen bu mıntıka 30 ve 31 Mayıs muharebesinde de görüldüğü gibi harp ve harekâta bir engel oluşturmamakta ve Arıburnu cephesi için özel bir değeri olan Conkbayırı'na temas etmekteydi.

İşte bu sebeplere dayanarak Arıburnu faal cephesinde önemli bir surette meydana gelecek bir hareketin Ağıldere'ye intikali de muhtemeldi. Buna göre her iki kısmın başında güvenilir birer komutan bulunması gereği ortaya çıkmaktaydı. Bu münasebetle burada Kuzey Grubu cephesinin emir-komuta açısından bölünmesi hakkında 1 Haziran 1915'te 180 rakımlı tepe güneyindeki tümen karargâhına gelen 5'inci Ordu Kurmay Başkanı Kazım'a soruları üzerine yaptığım açıklamaları belirtmeyi uygun gördüm:

"Kumtepe'den Anafartalar'a kadar olan saha dâhilinde, başlangıçta düşmanın karada bulunan kuvvetleriyle temasta bulunan Arıburnu Kuvvetlerinin Karargâhı Kemalyeri'nde bulunacak olan müstakil ve sorumlu bir komutanın emrine bırakılmasını, düşmanın yeni kuvvetler çıkarması için uygun ve çıkarma yapma ihtimali olan gerek Kabatepe ve gerekse Ağıldere ve Anafartalar mıntıkalarını yine güvenilir ve müstakil bir komuta heyeti eline verilmesini, bu üç önemli noktanın başında karargâhı Bigalı veya Maltepe'de bulunacak olan Kuzey Grubu Komutanının bulunmasını, bütün Kuzey Grubu cephesinin en güvenilir ve en sağlam bir şekilde idaresi bakımından gerekli gördüğümü ve bundan başka bir şekil ve irtibatın gevşek ve mahzurlu olacağını açıklamıştım. Ordu kurmay başkanı, bu düşüncelerimin ordunun bakış açısına da uygun olduğunu ve emir-komutanın bu şekilde tespit

Levent Şahverdi Arşivi

edileceğini söylemişti. Fakat buna rağmen benimsenen şekil, durumla ilgili arz ettiğim görüşlerime aykırı olmuş ve yukarıda ayrıntılı şekilde anlatıldığı gibi yalnız bir taburun ilavesiyle Anafartalar Azmağı'na kadar olan saha 19'uncu Tümene tahsis edilmişti."

4 Haziran 1915 günü Kuzey Grubu Komutanlığından verilen bilgiye göre, düşman Kirte mıntıkasına şiddetle taarruz ettiğinden cephemizde de ciddi veya gösteri tarzında bir taarruz beklemekteydik. Gerçekten saat 23.15'te bütün tümen cephesi düşmanın tüfek, mitralyöz ve top ateşlerine maruz kalmıştı. Düşman 64'üncü, 27'nci ve 57'nci Alay cephelerine taarruz etmişti. 57'nci Alayın Merkeztepe'deki sol kanadına, 64'üncü ve 27'nci Alaya karşı taarruz etmek isteyen düşman, tamamen başarısızlığa uğramışsa da 57'nci Alayın cephesinde Bombasırtı'nda yaptığı baskın taarruzunda başarılı olmuş ve bu gece 30 ve 31 numaralı siperlerimizi işgal etmiştir.

5 HAZİRAN 1915 GÜNÜ

30 ve 31 NUMARALI SİPERLER MUHAREBESİ

Düşman geceden işgal etmeyi başardığı bu siperlerdeki kuvvetini sabaha kadar artırmış ve aleyhimize kullanılacak bir hâle getirmişti. Ancak kendi siperlerini gizli yolla birleştiremediğinden günün ağarmasıyla beraber bu fırsat civardaki siperlerimizin ateşleriyle tamamen ortadan kaldırılmış ve işgal ettiği siperleri de takviye edemeyecek bir hâle gelmişti. Gece 57'nci Alayca kaybedilen söz konusu siperlerin geri alınmasına çalışılmışsa da başarılı olunamamıştı. Saat 05.00 sıralarında 57'nci Alayın cephesine koştum ve söz konusu cepheye derhâl Çataldere membasında bulunan 72'nci Alayın ihtiyatlarından bir tabur gönderdim. Düşman -gerek cephesinden ve gerekse yan taraflardan yapılan bilhassa bomba ateşlerine rağmen- zapt ettiği siperlerde inatla direniyordu. Fakat 27'nci Alayın sol kanadına bitişik olan 31 numaralı sipere giren düşman, bu alay tarafından yandan baskı yapılarak ve 32 numaralı siperin sol kanadından da 57'nci Alay tarafından aynı tarzda hareket edilerek işgal altındaki siperler kısım kısım ve içinde bulunan düşmanı tümüyle öldürmek, bombalarla havaya uçurmak suretiyle düşman cesetleriyle dolu oldukları hâlde geri alınmıştı. Bu başarının ardından, zaten daha önce başarılı bir şekilde karşı taarruzla düşman siperlerine girmeye teşebbüs etmeleri hakkında verilen emre uyarak her iki alay karşı hareket yapmaya teşebbüs etmişlerse de düşman, geri aldığımız siperlerin karşısında bulunan kendi siperlerini fazla kuvvetlerle işgal etmiş, istinat ve ihtiyatlarını sıklaştırıp yaklaştırmış, bir taraftan da Yükseksırt ve Merkeztepe'den yoğun yan ateşleri açmıştır. Bu nedenle kazanılacak başarının, taarruz için yapacağımız fedakârlıkla aynı değerde olamayacağı görülerek tasarlanan karşı hareketten vazgeçilmiştir. Düşmanın bu gece ve bugünkü muharebede zayiatının 3000'den fazla olduğu tahmin edilmiştir. Düşmanın burada bahsedilen taarruz ve hücumu yapmadaki amacının Güney Grubunda yaptığı kuvvetli taarruzlarla alakalı olduğu gibi, çıkarma yaptığı ilk günden itibaren Arıburnu cephesinde göz koyduğu Bombasırtları'nı ele geçirmek olduğu da değerlendirilmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

6 Haziran 1915'te bir olay olmadı. 7 Haziran saat 23.00'te düşman 57'nci Alayın sağ kanadında Bombasırtı'ndaki siperlerimize taarruz etmiştir. Düşmanın bir kısmı iki mangalık bir siperimize girmeyi başarmıştır. Fakat gerek bunlar ve gerekse diğer kısımları sonuçta öldürülmüş ve işgal ettikleri siper geri alınmıştır.

8-9 Haziran günlerinde dikkate değer bir olay olmadı.

Sazlıdere ve Anafarta Azmağı arasındaki bölgenin emrime verilmesi tümen karargâhının 180 rakımlı tepeden Düztepe'ye naklini gerektirmişti. Arıburnu cephesinden çok da uzakta olmayan Düztepe, muharebeyi görmek ve idare etmek bakımından bir tümen karargâhı için uygun bir mevki değildi.

Düztepe'de yapılacak bir gözetleme mevkisinden, tümen cephesini görmek mümkün olmuyordu. Hâlbuki tümen cephesinde düşmanın durumu daima önemliydi ve faaliyeti hiç eksik olmuyordu. 4/5 Haziran 1915 gecesi düşman bazı siperlerimize girmeyi başarmıştı. Karşı hareketleri tanzim ve idare etmek için yine tümen cephesine gitmek zarureti ortaya çıktı. Birkaç gün sonra düşmanın hücumları tekrarlandı. Bu durumda Ağıldere mıntıkasına doğrudan doğruya emir-komuta etmek imkânsız olmamakla beraber, beni tümen cephesinde bağlı bulunduracak bir düşman hareketi olduğu zaman, Ağıldere mıntıkasında meydana gelecek gelişmeleri emniyetli bir şekilde takip ve idare etmek mümkün olamazdı. Bu görüşlerimi Kuzey Grubu Komutanlığına arz ederek Sazlıdere'den Azmak mıntıkasına kadar olan sahil mıntıkasının tümen sorumluluğundan alınmasını istedim. Onun bu konuda verdiği cevap şöyleydi:

"Azmak mansabına kadar sahil kısmının örtülüp gözetlenmesi görevinin de 19'uncu Tümene verilmesi, Ordu Komutanlığının yazısı üzerine olmuştur. Tümenin bu işle de uğraşmasında belirtilen zorluklar dikkate alınmıştır. Ordu Komutanlığının görüşü ve onayı alınırsa söz konusu mıntıka sizden ayrılacaktır. Şimdilik eskisi gibi göreve devam edilmesi gerekmektedir. Sazlıdere'deki tabura komuta etmenin asıl cephedeki düşmana karşı faal bulunmaya bir engel oluşturmayacağını düşünüyorum."

Bu emre göre maruzatımın dikkate alınacağı anlaşılmıştı. Sazlıdere tarafının irtibatının kesilmesi meselesinde söz konusu mıntıkaya görevlendirilen 45'inci Alayın 3'üncü Taburuna komuta etmek veya edememek tabiiki önemli değildi. 22-23 gün Arıburnu cephesinde ve muharebelerin en yoğun olduğu bir dönemde, bir kolordudan fazla kuvvete komuta ve idare ettikten sonra başında bir komutanı olan ve komutası binbaşısına ait olan bir taburun idaresi çok basit bir meseleydi. Asıl amaç yalnız bir tabura komuta etmek olunca hiçbir mahzuru olmayacağı tabii idi. Bundan dolayı söz konusu Ağıldere mıntıkasına verdiğim önemi tekrar etmek üzere Kuzey Grubu Kurmay Başkanının şu şekilde dikkatini çektim:

Levent Şahverdi Arşivi

“Sazlıdere ile Azmak arasındaki mıntıkanın tarafımdan görülen öneminden dolayı muhafazasının sağlanması hakkında 8 Haziran 1915 tarih ve 1914 sayılı yazıda, amacı tamamen açıklayamadığıma inanarak tekrar ederim ki düşman ilk alacağı fazla kuvvetlerini buraya çıkaracak ve Kocaçimen silsilesini tutmaya teşebbüs edecektir. Bu düşünceden hareketle, bir tabura komuta etmekle burasının korunduğuna inanmak ve yalnız 19’uncu Tümen cephesindeki faaliyetle uğraşmak, bilmem ne dereceye kadar mümkün olabilir? Bu sebeple mevcut şartlar içinde Sazlıdere dâhil olmak üzere Azmak’a kadar olan mıntıkanın korunması sorumluluğunu kabul etmekte mazur olduğumu ve buna göre gereğinin yapılmasına lütfen müsaade buyurmalarını, Esat Paşa’dan istirham etmenizi özellikle rica ederim.”

Belirtilen görüşler doğru bulunarak Sazlıdere ile Anafarta arasındaki mıntıka ve buradaki kuvvetler 10 Haziran 1915 günü tümenden ayrılmış ve “Ağıldere Mıntıkası” adıyla doğrudan doğruya Kolorduya bağlanmıştır.

10 Haziran 1915 günü tümen cephesinde bir olay yoktur.

11 Haziran 1915 günü saat 02.00’de düşman Bombasırtı’nda bulunan 57’nci Alayın 2’nci Taburu tarafından işgal ve muhafaza edilen 31, 32, 34 numaralı siperlerimize hücum etmişse de karşı konulması üzerine çok zayiat verdirilerek girişimleri sonuçsuz bıraktırılmıştı.

Bombasırtı’nda boyun noktasına yakın olan ve 27 Nisan taarruzundan sonra 5’inci Tümenin 14’üncü Alayı tarafından yapılan ve 30, 31, 32, 33, 34 numaralarla anılan bu siperler; Arıburnu cephesinde 7-8 metreden 10-12 metreye kadar düşmana yakın olan siperlerdir. Bu yakınlık ve bu siperler üzerindeki hadiseler kendilerine özel bir ehemmiyet ve tarihî bir şöhret kazandırmıştır diyebiliriz. Arıburnu cephesinde düşmana bunlardan daha yakın siperlerimiz yoktur. Bunlara karşılık ve (s, a) harfleriyle anılan düşman siperleriyle de gerileri Korkuderesi’ne inen bir yarın kenarında inşa edilmiş olması itibarıyla özel bir öneme sahipti. Söz konusu siperlerdeki düşman daima ürkek bir hâldeydi. Bundan dolayı numaralarını bildirdiğim siperlere karşı faaliyet ve tecavüz hemen hiçbir gün ve gece eksik olmazdı. Üstten bombalar ve yer altından lağımların patlamasıyla bu siperlerimiz tam anlamıyla bir cehenneme çevrilmekteydi. Tabi ki düşmanın da karşı siperleri aynı durumdaydı. Düşmanın bombalarından zayiatın azaltılması amacıyla üzerleri kalaslarla örtülmüş olan bu siperlerde düşman yanıcı madde dolu şişeleriyle ikide birde yangın çıkarmakta, yoğun alevler ve dumanlar oluşmaktaydı. Gerçekten siperlerde pek çok zayiat vermekteydik. Buna rağmen yiğit ve tevekkül sahibi askerlerimiz bütün bu yangın, bomba ve yer altı lağım patlamalarına göğüs gererek iftihar edilecek derecede dirençle siperleri muhafaza etmekte ve düşmana karşı koymaktaydılar.

12, 13, 14 Hazirandan 29 Haziran 1915’e kadar önemli bir olay yoktur. 12 Haziran 1915’te 64’üncü Alay, 27 Nisandan bugüne kadar Arıburnu cephesinin sağ kanadında ve Cesarettepe’de bulunarak takdire değer

Levent Şahverdi Arşivi

fedakârlıklarla mevkisini muhafaza etmiş ve düşmanın kendisine yönelttiği bütün hücumları ve harekâtı sonuçsuz bırakmıştı. 18'inci Alayla değiştirilerek Kayalıtepe taraflarında bulunan 9'uncu Tümene gönderilmişti.

29 HAZİRAN 1915 GÜNÜ

Bir iki günden beri düşmanın Arıburnu cephesinde gösteri niteliğinde birtakım ateş baskınları tekrarlanmaktaydı. Düşman 28 Haziranda sol kanattaki 16'ncı Tümenin sol kanadına zayiatla sonuçsuz bıraktırılan bir taarruz yapmıştı. Bugün akşam saat 21.30 sıralarında da tümen cephesine tekrar bir ateş baskını yaptı. Bu sırada, 57'nci Alay Komutanlığından bu alayın Merkeztepe'deki 1'inci Tabur Komutanı Mümtaz * Binbaşı Zeki'nin raporuna atfen, düşmanın Merkeztepe üzerinden söz konusu tabura taarruza kalkıştığı bildiriliyordu. Doğal olarak bu haber, kaynağı itibarıyla gayet doğru kabul edilmiş ve düşmanın dün 16'ncı Tümene başarısız olarak yaptığı ve asıl amacı gösteriden ibaret taarruzlarının bugün de tümen cephesine tekrar ettiği kanısını doğurmuştu. Siperlerimizin düşman mevzilerine çok yakın olması, cephenin ve muharebe yapılan bölgenin önemi, acil tedbir alınmasını gerektirmişti. Düşmanın, Güney Grubunda yaptığı ciddi ve büyük çaplı taarruzlarını bütün imkânlarını kullanarak himaye etmek amacıyla, Arıburnu'nda bir iki gündür dikkatimizi çekip bizi bulunduğumuz yerde tutarak aldattığı tamamen anlaşıldığından, karşı bir hareket herhâlde bir başarı kazandırabilecekti. 57'nci Alaya düşmanın taarruz ettiği cephedeki kuvvetini takviye ederek karşı taarruza geçmesi emredildiği gibi, ihtiyatta bulunan 72'nci Alaydan iki tabur da aynı amaç için tümenin sol kanadına kaydırılmıştı. Aynı zamanda Cesarettepe'de bulunan 18'inci Alayla Yükseksırt'a taarruza karar verilmişti. Bunun için verilen emirler şöyledir:

"57'nci Alay Komutanlığına

Saat 21.55

Düşmanın taarruz ettiği cephedeki kuvvetinizi takviye ederek karşı taarruza geçiniz."

"72'nci Alay Komutanlığına

Alayın ağırlık merkezini Edirnebayırı'na yaklaştırınız. Orada emrimi bekleyiniz ve bu emrimin yerine getirildiğini bana bildiriniz."

Bu sırada düşmanın Merkeztepe'den yapmak istediği taarruzun sonuçsuz kaldığı (Böyle bir taarruzun olmadığı daha sonra anlaşılmıştı.) 57'nci Alay Komutanlığından bildiriliyordu. Düşmanın sahte ve gösteri amaçlı harekâtına kesin bir delil olan bu durum, karşı taarruza geçilmesi hakkındaki

* Mümtaz: 1899 yılından sonra yapılan düzenleme ile Harp Akademisi sınıflarındaki öğrencilerden ordunun ihtiyacı oranında kurmay ayrıldıktan sonra geriye kalan öğrencilere verilen unvandır. Hamdi Ertuna; Balkan Harbi'nde Yanya Savunması ve Esat Paşa, Gnkur.Basımevi, Ankara, 1983, s. 143.

Levent Şahverdi Arşivi

kararımı ortadan kaldıramamıştı. Kirte'deki büyük çaptaki düşman taarruzlarının devamı bize karşı yapmakta olduğu sahte hareketler perdesi altında Arıburnu'ndan Seddülbahir'e kuvvet göndermekte olduğu ihtimalini kuvvetlendirmekteydi. Düşmanı böyle bir hareketten vazgeçirmek veya cephemizde zayıf olduğu hâlde Seddülbahir'den getireceği takviye kuvvetleriyle Güney Grubunun yükünü hafifletmiş olmak faydasız değildi. Bu sebeplere ve görüşlere göre saat 22.10'da şu emirleri verdim:

"72'nci Alay Komutanlığına

Derhâl bütün kuvvetinizle 57'nci Alayın Merkeztepe'de bulunan sol kanadını takviye ederek taarruz ediniz."

"18'inci Alay Komutanlığına

Düşman Merkeztepe'den 57'nci Alayın sol kanadına taarruz ediyor. Bu Alaya söz konusu kanadı takviye ederek karşı taarruza geçmesini emrettim. 18'inci Alay, karşısında bulunan düşmana taarruz edecektir."

Durumu aşağıdaki raporumla saat 22.20'de Kuzey Grubu Komutanlığına arz ettim. Başkomutan Vekili Enver Paşa da Kuzey Grubu Karargâhında bulunuyorlardı:

"Düşmanın sol kanadımız aleyhine olan taarruzu püskürtülmüştür. Düşmana söz konusu kanattan ve Yükseksırt'tan karşı taarruz yapılmasını emrettim."

Bu geceki karşı taarruz harekâtının Kolorduca uygun görüldüğü anlaşılıyordu. Karşı taarruzun yapılış saati olan 24.00'e kadar geçen zaman zarfında hareketin yapılmaması hakkında Kolordudan hiçbir tebligat yapılmamış ve karar ımda tamamıyla serbest bırakılmıştım. Bu harekât onaylanmakta fakat sorumluluk bana bırakılmaktaydı. Saat 00.20'de 18'inci Alay 1'inci ve 2'nci Taburları ile Cesarettepe'deki Mehmet Çavuş, 18 numaralı siperlerden çıkarak düşman siperlerine atılmış ve düşman siperlerini kolaylıkla ele geçirmişti. Bu bilgi saat 00.50'de alayda bulunan tümen haber subayı taraf ından bildirilmişti. Alay Komutanlığından bu başarıya dair ancak saat 01.00'de şu rapor alınmıştır:

"Sağdan taarruz eden 2'nci Tabur düşmanın birinci ve ikinci hat siperlerini ele geçirmiştir. Soldan taarruz eden 1'inci Taburun üç bölüğü ile düşman siperlerine girmiştir. Düşmandan bir mitralyöz alınmıştır. 3'üncü Tabur da takviyeye başlamıştır."

Aynı zamanda bu bilgiyi Kuzey Grubu Komutanlığına bildirdim. Kolordu tarafından bu ilk başarıya çok önem verilmiş ve başarının devamı için 5'inci Tümenden bir alayın tümen emrine gönderilmesi için söz konusu Tümen Komutanlığına emir vermişti. 5'inci Tümen 15'inci Alayı, tümene katılmak üzere Conkbayırı'na gönderdiğini saat 01.30'da haber verdi. Bu zamana kadar cephesi karşısındaki düşmana hücum etmesi emredilen

Levent Şahverdi Arşivi

57'nci Alayda henüz bir hareket gözlenmemişti. Saat 00.50'de 57'nci Alayın durumunu alay komutanı şu raporla bildirmişti:

"Cephede bulunan 3'üncü Tabur hücuma kalkacaktır. Bu taburla iş birliği yapmak üzere 72'nci Alayın 2'nci Taburu gönderilmiştir. Kendi ihtiyat taburumun iki bölüğü 1'inci Taburu takviye etmiştir. Diğer iki bölükten biri 42, 43, 44 numaralı siperleri işgal etmiştir. Biri de ihtiyattadır. 72'nci Alayın 1'inci Taburu da alay karargâhında ihtiyattadır."

Bu rapora rağmen geçen zaman zarfında 57'nci Alay taarruza geçememekteydi. Gerçi askerin bir kısmı 31 ve 32 numaralı siperlerden ileriye atılmak amacıyla siperlerden kalkmışlarsa da 70 yaralı ve bir miktar şehit vermekten ve 3'üncü Tabur Komutanı Binbaşı Hayri'nin hafif yaralanmasından başka bir sonuç alınamamıştır. Diğer taraftan 18'inci Alayın başarısının sürdürülmesi ve Yükseksırt'ın Arıburnu cephesinde düşman için taktik bakımından taşıdığı önem nedeniyle bu taraftaki hareketin şiddetlendirilmesi ve sonuç almaya yaklaşılması çok önemli olduğu gibi, düşmanın Yükseksırt'tan karşı taarruz ihtimali de aynı derecede kuvvetliydi. Bu nedenle saat 01.30'da 57'nci Alayın hareketi durdurulmuş ve söz konusu alaya 72'nci Alaydan gönderilen taburların sağ kanada gönderilmesi emredilmişti. 18'inci Alayın ilk başarılı baskını üzerine düşmanın gerek Çataltepe ve gerek 27'nci Alayın cephesi karşısında bulunan (s) siperindeki mitralyözleri, muharebe alanını yandan yoğun ateş altına almaya başlamışlar ve zayiat verdirmişlerdi. Bu durum düşman siperlerine giren askerimizin geriden kolayca takviye edilmesini engelliyordu. Düşman siperlerine giden kısımların başarıyı ne derece muhafaza ettikleri anlaşılamıyordu. Saat 02.35'te alay yanındaki tümen haber subayı, alayın 2'nci Taburunun kısmen eski durumunu muhafaza ettiğini, diğer birliklerin takviye edemediğini, askerin siperlerden fırlaması için gayret edilmekte olduğunu bildiriyordu. İleri atılmış olan bölükleri mutlaka takviye etmesi gerekti ğini saat 03.00'te yazdığım emirle alay komutanına bildirdim. Alay komutanından net bir haber alamıyordum. Tümen kurmayı durumu anlamak üzere olay mahalli olan Cesarettepe'deki siperlere gönderilerek kazanılan mevkinin her koşulda muhafazasıyla beraber, başarının devamı için fırsat kollanması ve tümen ihtiyatlarıyla da gerektiğinde takviye edilmesi doğrultusunda gerekli talimat verilmiştir. Her iki tabur komutanıyla alay komutanının muharebeyi idare edemedikleri anlaşılmaktaydı. Ancak zapt edilen düşman hatlarının gerilerinin ikinci mevkilerle kapalı bulunması başarının devamını zorlaştırdığı gibi, düşmanın şimdiye kadar çok zayıf olan cephe ateşlerini yandan açılan ateşler gibi şiddetlendirmesi nedeniyle, birlik komutanları yok olan sevk ve idare ile nüfuzlarını yeniden sağlayamamakta, geriden giden takviye birliklerini iyi idare edememekteydi. Bu durum saat 04.00'e kadar devam etti. Bundan sonra zamanında takviye edilemeyen ve düşmanın şiddetli ateşleri altında kalan ilerdeki askerler de mevzilerinde barınamadıklarından

Levent Şahverdi Arşivi

peyderpey geri çekilmiş ve ele geçirilen mevzinin boşaltılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Günün ağarmaya başlaması harekât ın verimsizliğini büsbütün artırıyordu. Arz edilen sebeplerden dolayı muharebe kendiliğinden kesilmiş gibi görünmekteydi. (Bizzat 18'inci Alayın Cesarettepe'deki siperlerine gittim. Neticeyi ve askerimizin durumunu gözümle gördüm.) Bu andan sonra yeni teşebbüsün bozulmuş olan idari düzenin sağlanmasıyla mümkün olacağı anlaşıldığından ve bu da saatler alacağından, 18'inci Alayın eski durumunu koruması tercih edilerek muharebenin kesilmesi zorunlu olarak kabul edilmişti. Bu muharebede 800'den fazla zayiatımız olmuştur.

Sonuç olarak muharebenin başarısızlığa uğraması ve çok miktarda zayiat verilmesi, bu muharebenin amaçsız olarak yapıldığı izlenimini uyandırmıştı. Hakikaten Kuzey Grubu Komutanlığı uyar ıda bulundu.[7] Bu

[7] Kuzey Grubu Komutanlığının uyarısı şöyleydi:
"Suret
Orduda insan ve cephanece bazı gereksiz harcamalar dikkatimi çekti. Mesela 29/30 Haziran 1915 gecesi 19'uncu Tümen cephesine düşmanın yaptığı taarruz ve tarafımızdan yapılan karşı taarruzun bize yaklaşık 1000 kişiye mal olduğunu duydum. Düşman sırf bir ateş baskını yapmış ve ciddiyetle taarruza da kalkmamışken hazırlanmadan ve bir maksada dayanmadan tarafımızdan yapılan karşı taarruz boş yere telefata sebep olmuştur. Fırsatlardan yararlanmak doğaldır. Fakat önemli zayiata mal olan taarruzlar maksatsız yapılmasın."
"Kuzey Grubu Komutanlığına
Başkomutanlıktan, 3 Temmuz 1915 tarihiyle gelen telgrafta yer alan emirlerin bazıları yukarıda belirtilmiştir. Zaten ben de yukarıdaki emri esas kabul ederek gerek insan ve gerek mühimmatça israfa yol açabilecek maksatsız teşebbüslere meydan verilmemesi hususunda gerekenlere kesin emir verilmesini rica ederim.

5'inci Ordu Komutanı
Liman von Sanders"

"Kuzey Grubu Karargâhından
14 Temmuz 1915

19'uncu Tümen Komutanlığına
1675
Özeldir.

İnsan ve cephanece lüzumsuz israftan sakınılması hakkında Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın, 5'inci Ordu Komutanlığının ek yazısıyla alınan emirlerinin sureti ektedir. 29/30 Haziran 1915 gecesi olayında Enver Paşa Kemalyeri'nde gözetleme mahallinde bizzat bulunarak olayın şahidi olmuşlardı. Düşmanın, Merkeztepe üzerinden 57'nci Alay cephesine taarruza kalkıştığını haber aldıkları zaman o cephede düşman siperlerinden ateş edilmekte olduğunu da görüyorlar ve böyle yakın bir mesafede düşmanın hem hücum ve hem de ateş etmesinin nasıl mümkün olacağını soruyorlardı.

Yükseksırt'ın zapt edilmesine dair isteğin gerçekleşmesi, ancak yeterli miktar mühimmat kullanılarak topçu tarafından önceden taarruzun hazırlanması gerekeceği ve bunun için de kolordunun emrinin beklenilmekte olduğu önceden tarafınızdan bildirilmiş ve bu uygun görülerek buraca mühimmatın ikmaline çalışılmıştı.

Karşı taarruza gelince: En ileride bulunan birliklerin düşmanın küçük bir hareketini hissetmeleri üzerine geriye mübalağalı raporlar verdikleri, maalesef sıklıkla görülmekte ve doğal olarak bu gibi yanlışlıklara sebebiyet vermektedir. İki tarafın siperleri birbirine o kadar yakındır ki artık burada yapılacak ileri hareket bir taarruz olmaktan çok bir baskın, bir hücumdur. Böyle bir

Levent Şahverdi Arşivi

uyarının olay tarihinden 14 gün sonra yapılmış olması, Başkomutanlık Vekâletinin sorumluluğu benim omzuma yüklemek tedbirine yönelmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Ben bu hususta, savunmaya geçmektense gerçekten çok ağır olan bu sorumluluğu üzerime almaktan son derecede mutlu oldum ve duygulandım. Ve bu mutluluk bütün askerlik hayatımda daima tatlı bir anı olarak kalmıştır.

Gerçekten böyle bir taarruzun ordu veya kolordu komutanlarından emir ve takdir edilebileceği düşünülebilir. Çünkü taarruza karar verdiren sebeplerin ve tesirlerin (Güney Grubunda düşmanın kesin taarruzları Arıburnu cephesindeki düşman kuvvetlerinin olası değişikliği) derecesi ordu ve kolordu komutanlarınca takdir olunabilir. Ancak düşman ile temasta bulunan bir komutanın, düşmanın şüpheli ve istifade edilebilecek durumlarından yararlanmak üzere hareket edeceği herkesçe bilinmektedir. Aslında taarruz kararı ve harekât hakkında Kolordu Komutanlığına bilgi arz edilmişti. Böyle bir harekâtta, daha büyük karargâhlar tarafından harekâtın maksatsız görülmesi hâlinde derhâl telefonla verilen bir emirle uyarıda bulunup harekâtın yapılmasından vazgeçirtilirdi. Üst rütbedeki komutanlarca böyle bir ihtara gerek görülmemesi kararımın uygun görüldüğünü göstermektedir. Doğal olarak kendi verdiğim bir kararı geriye almayarak uygulamaya geçtim. Taarruzu Yükseksırt'a yöneltmemin sebebi, bu noktanın düşman için can alacak bir mevki olduğu ve burada kazanılacak mevzi bir başarının düşmanın Arıburnu'nda durumunu tehlikeye düşürüp bizi nihai zafere ulaştırabilecek olmasıdır.

Kolordunun da zaten önceden Yükseksırt aleyhinde bir taarruz yapılması kararı olduğu bilindiği gibi, bunun için de taze bir kuvvet olan 18'inci Alay ile bir havan bataryası verilmiş ve hazırlık yapılması emredilmişti. Hazırlıklarımız ve Yükseksırt'a taarruz şekli hakkında Kolordu Komutanına 30 Haziran 1915 tarihinde şu raporumu takdim etmiştim.

---

hareket ancak yeterli kuvvetle yapılabilir. Karşı hücum yapılması da düşman tarafından bu suretle olacak hücumun geriye püskürtülmesine bağlıdır. Asıl hücuma maruz kaldığı bildirilen 57'nci Alay cephesinde ise o kadar yoğun ateşe karşı ertesi sabah düşmandan tek bir ceset bile görülememiş, dolayısıyla düşman hücumunun en ileride bulunan herhangi bir birliğin hayal ürünü olduğu ortaya çıkmıştır. Bu gibi mübalağalı haberlerle komutanların aklını karıştırarak yanlış yola sevk edenlerin uyarılması lazımdır. Geceleyin çok şiddetli bir ateş muharebesinin arkasından 18'inci Alayın hücumu ne bir karşı hücum ve ne de bir baskındır. Bu sebeple Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın emir buyurdukları gibi insan ve cephanece lüzumsuz israftan sayılmasını onaylamak gerekir. Bütün bu açıklamalarımla sizde varlığını büyük bir iftihar ve memnuniyetle gördüğüm fedakârlık ve taarruz hissinin eksilmesini arzu etmem. Ancak her fırsattan yararlanmaya daima hazır olmakta devamınızı görmek isterim. Şu kadar ki emrinizdeki komutanlara, mübalağalı ve yanlış ihbarda bulunmaktan sakınmalarını özel olarak emir ve tebliğ etmenizi rica ederim.

Kuzey Grubu Komutanı
Esat"

Levent Şahverdi Arşivi

“Kuzey Grubu Komutanlığına

29 Haziran gecesi saat 22.00’de takdim ettiğim raporumda arz ettiğim gibi, dün saat 21.30’da düşman bütün tümen cephesinde yoğun bir piyade ve mitralyöz ateşiyle faaliyete geçmişti. Düşmanın bir gün önce öğle vaktinde aynı şekilde mevzimizi şiddetli bir ateş atına aldığı sırada, sağ kanadıyla Kanlısırt güneyinden taarruza kalkışması nedeniyle, bu gece de aynı bir harekette bulunabileceği ihtimali dikkate alındı. Bu nedenle alaylara gerideki ihtiyatlarının cephelere yanaştırılması emri verilmiştir. Tümen ihtiyatını oluşturan 72’nci Alayın 1’inci ve 2’nci Taburunun Merkeztepe’den bir taarruza maruz kaldığı haberinin alınması üzerine -ihtiyatlar- mevzinin hassasiyeti nedeniyle dikkate alınması gereken 57’nci Alay cephesi gerisine yanaştırılmıştır. Düşmanın bir saat kadar devam eden şiddetli ateşinin ardından umumi bir taarruz görülmediği gibi bu cephede düşman teşebbüsünün neticesiz kaldığı ve teşebbüsün ciddi olmadığı anlaşılmıştır. Düşmanın hareketinin, Güney Grubunda daha gündüzden bilinen ısrarlı taarruzunu takviye etmek üzere, bu cepheden kuvvet nakletmek veya kuvvet nakledilmiş olduğunu gizlemekten kaynaklandığına ihtimal verilmiştir. Aynı zamanda bu sıralarda, gündüz ve gece muhtelif zamanlarda tekrarlanan ateş baskınları ve gösteri hareketlerine karşı atıl bir vaziyette kalarak düşmanın moralini yükseltmemek, bilakis kahramanca hareketle çoktan beri gösterilen yeni bir hücumla felakete uğratılması uygun görülmüştür. Bu düşünceden hareketle bir karşı taarruza karar verilmiştir. Düşmanın önemli bir noktasına yapılması amaçlanan karşı taarruz, öteden beri önemi bilinen Yükseksırt’a yöneltilmiştir. Bu görev de kuvveti henüz yıpranmamış olması nedeniyle, Yükseksırt’a karşı bulunan 18’inci Alaya verilmiştir. Zaten alayın bu nedenle tümene katılması da dikkate alınarak tarafınızdan da öteden beri arzu edilen taarruzun yapılması emredilmiştir.

18’inci Alaya saat 22.10’da taarruz emri verilmiştir. Bundan önce saat 21.55’te 57’nci Alaya da düşmanın taarruza kalkıştığı ihbarı üzerine karşı taarruza geçmesi emri verilmişti. Fakat yukarıda arz edildiği gibi 57’nci Alay gerisine, 72’nci Alayın 1’inci ve 2’nci Taburu yanaştırıldığı ve ardından bu alayın bir taburla da boyun noktasındaki cephesi takviye edildiği hâlde taarruz ve hücuma kalkmak imkânı olmamıştır. Bu alay, saat 24.55’te hücuma kalkacağını bildirmişse de ciddi bir hareket görülmeyince (Gerçi askerin bir kısmı 31, 32 numaralı siperlerden ileriye atılmak amacıyla siperlerden kalkmışlarsa da 70 yaralı ve bir miktar şehit vermek ve 3’üncü Tabur Komutanının hafif şekilde üç yerinden yaralanmasından başka bir netice alamamıştır.) saat 01.35’te hücumdan vazgeçmesi ve takviye için gönderdiğim 72’nci Alay taburlarını sağ kanada iade etmesi için 57’nci Alay Komutanlığına emir verdim.

18’inci Alayın taarruzunun yapılış tarzına gelince: Alay saat 00.20’de, Mehmet Çavuş 18 numaralı siperlerden ve Cesarettepe’nin kuzeyindeki dere ile doğusundaki Kömürkapı Deresi arasından taarruza geçti. Taarruz fişek

Levent Şahverdi Arşivi

tabancasıyla başlatıldı. Conkbayırı'ndaki sahra topçusuyla 180 rakımlı tepenin güney doğusundaki dağ bataryalarıyla Yükseksırt'ı ateş altında tutuyordu. Alayın 2'nci Taburu sağdan, 1'inci Taburu soldan hareket ederek kolaylıkla düşmanın siperlerine yaklaşmış, ilk hamlede düşmanın (h) siperlerine girmiştir. Söz konusu siperlerin birinci ve ikinci hatlarını zapt ve işgal etmişlerdir.

Düşmanın söz konusu siperlerdeki askerlerinden kaçamayanlar öldürülmüş ve askerlerimiz orada yerleşmiştir. Bu başarı üzerine kazanılan düşman mevzisinin elde bulundurulması gerekliği, Alay Komutanlığına bildirilmiş ve tümen kurmayı da Cesarettepe'ye alay komutanının yanına gönderilerek kazanılan mevkinin her durumda muhafazasıyla beraber başarının devamının sağlanması ve tümen ihtiyatlarıyla da gerektiğinde takviye edilebileceği hakkında gerekli talimat da verilmiştir. Ancak zapt edilen düşman hatlarının gerileri ikinci derecede engellerle kapatılmış olması, başarının devamını zorlaştırdığı gibi düşmanın gerideki hatlardan açtığı şiddetli makineli tüfek ve piyade ateşleriyle bombalardan dolayı asker çok etkilenmeye başlamıştı. Bununla beraber geriden giden takviye birliklerinin iyi idare edilmemiş olması ve zapt edilen siperlere girinceye kadar bir kısım askerin ateşten etkilenip ilerleyememesi, durumu nazik bir hâle sokmuştu. Bu durum saat 04.00'e kadar devam etti.

Bundan sonra zamanında takviye edilemeyen ve düşmanın şiddetli ateşleri altında kalan ilerideki askerler de mevzilerinde barınamamışlar, peş peşe geri çekilmişler ve zapt edilen mevziyi boşaltılmak zorunda kalınmıştır.

Daha sonra gündüz olması, taarruz ve hücumdan dolayı alayda görülen intizamsızlık ile zayiat, taarruzun devamına mahal bırakmadığından eski vaziyet alınarak muharebe kesilmiştir.

Askerler cesurca harp etmiştir. Moralleri bozulmamıştır. Bu muharebede alayca zayiat miktarı belirlenmemişse de sıhhiye bölüğü sargı yerindeki yaralı miktarı 343 ere ulaşmıştır. Şehit miktarı henüz anlaşılamamıştır. Düşmanın zayiatının çok olduğu tahmin edilmektedir.

2'nci Taburdan bir yüzbaşı, bir üsteğmen şehit; bir teğmen yaralı, bir asteğmenle bir teğmen kayıp, 1'inci Taburdan bir yüzbaşı yaralı, 3'üncü Taburdan bir yüzbaşı ve bir asteğmenin yaralı olduğu anlaşılmıştır. Şimdi alayın düzenini aldığı, öteden beri işgali altında bulundurduğu siperleri emniyetli bir şekilde muhafaza ettiği arz edilir.

19'uncu Tümen Komutanı
Albay
Mustafa Kemal"

Bu raporda Yükseksırt'a taarruzun zamanı ve yapılabilirliği hakkındaki görüşümle 29/30 Haziran gecesi olan durum ve hareket şekli arasında bazı farklar olabilir. Ancak bir hareketin yapılması için zamanın seçiminde ve

Levent Şahverdi Arşivi

karar verilmesinde düşmanın durumundaki değişiklikler ve tecrübelerinin de etkisi olduğundan, hareketin yapılmasına bu sebeplere dayanarak 29/30 gecesine karar verildi.

Bu gece bir başarıdan emindim. Nitekim ilk taarruzda başarı kazanıldı. Yükseksırt'taki düşman için pek önemli bir mevzinin birinci ve ikinci hat siperlerine kadar girmek bir başarıydı.

Maalesef başarının devamı ya da muhafazası hususunda alay ve tabur komutanlarının idaresi yeterli gelmedi.

Bu konuda 18'inci Alay Komutanı Binbaşı Mustafa, 18'inci Alay 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Mustafa ve 2'nci Tabur Komutanı Yüzbaşı Celal'i şahit gösterebilirim. Bunlar Yükseksırt'taki başarının devamını veya muhafazasını niçin başaramadıklarını itiraf edeceklerdir.

Bugünden itibaren 6 Ağustos 1915'e kadar tümen cephesinde önemli bir olay olmamıştır. Yalnız 12 Temmuz 1915'te bir kısım düşman Merkeztepe'deki 47 ve 48 numaralı siperlerimizde bundan önce kuvvetli yer altı tünelleriyle olu şan büyük hendekler içine, kısmen tepe üzerinden ve kısmen yer altındaki lağım dehlizinden söz konusu çukurlara ve siperlerimizin kenarlarına kadar ilerlemişlerse de siperleri işgal ve müdafaa eden 57'nci Alayın 1'inci Taburundan Teğmen Fahrettin'in bir kısım askerlerle bunların üzerine atılması sonucu dü şmanın kısmen ölmesi ve kısmen lağım dehlizlerinden geriye kaçmalarıyla başarılı olunmuştur.

25 Temmuzda düşmanın büyük çaplı umumi taarruz harekâtı yapmaya hazırlandığı ve bu harekâtı bir ihtimal Saros Körfezi'nde veya Asya tarafında yapacağı bir çıkarma hareketiyle birleştireceği ve buna göre cephede tetikte bulunulması Kuzey Grubu Komutanlığından bildirilmişti.

Tümence bu konuda alınan tedbirleri kapsayan, 25 Temmuz günü birliklere tebliğ edilen aşağıdaki tümen emriyle hakikaten tümen cephesi ve birlikler böyle bir umumi düşman taarruzuna karşı hazırlanmış; 7 Ağustos 1915 sabahı tümen cephesine yönelen dü şman taarruzları büyük zayiatla sonuçsuz bıraktırılmıştı.

"Tümen Emri

25 Temmuz 1915*

Saat 19.05

1. Ağustos başlarına doğru düşmanın genel bir taarruz yapacağı, taarruzun muhtemelen Saros Körfezi'nde veya Asya tarafında olacağı ve bir çıkarma ile birleştireceği Ordu Komutanlığının emrine atfen Kuzey Grubu Komutanlığından bildirilmiştir.

* 25 Temmuz 1915 tarihi raporun orijinalinde sehven 25 Temmuz 1916 olarak yazıldığı değerlendirilmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

2. Bundan böyle bu nokta göz önünde tutularak keşif ve gözetlemeye çok dikkat edilecektir. Her alay, cephesi ilerisine geceleri mutlaka zeki ve mahir keşif kolları çıkaracak, düşmanın durumu ve harekâtı hakkında zamanında bilgi almaya çalışılacaktır. Birinci hatta bulunan subaylar çok dikkatli ve uyanık davranacaktır.

3. Birlikler bilhassa gün doğumuna yakın muharebeye hazır tutulacaktır (Bunun amacı, ihtiyattaki askerin uykusuz kalması demek olmayıp hazırlığın mükemmel bir şekilde yapılması ve emin bir hâlde bulundurulmasıdır.).

4. Düşman, gece baskın tarzında veya gündüz öncelikle topçu ile mevzilerimizi ateş altına aldıktan sonra taarruz edebilir. Gece de topçu ve piyade ile mevzilerimizi ateş altına aldıktan sonra taarruza geçmesi, uzak bir ihtimal değildir. Böyle bir durumda dikkate alınmak üzere şunları emrettim:

a) Her ne vakit olursa olsun, düşman topçusu faaliyete geçerek bilhassa siperlerimizle ihtiyatlarımızın bulunduğu mevzileri şiddetli ateş altına aldığı anda, bataryalarımız düşman topçusunu susturacak ve ateşlerini üzerlerine yöneltecekler, kısmen de düşman piyade mevzilerini döveceklerdir.

Düşmanın taarruza başlaması hâlinde ise topçu ateşini düşman piyade mevzileri üzerine yoğunlaştıracak, görülen hedefleri süratle imha etmek üzere büyük cesaretle harp edecektir.

b) Her alay işgal ettiği cephesi önünde olası düşman taarruzunu kıracak, düşmanın bir adım ileri gitmesine meydan vermeyecektir. Alaylar ve taburlar ateşle birbirini himaye etmeyi göz önünde tutmalıdırlar.

c) Alaylar, bana derhâl; fakat açık olmak üzere bilgi yetiştireceklerdir.

Düşmanın yoğunlaştırması muhtemel olan topçu ateşlerine ve tayyare keşiflerine karşı da bugünlerde korunmaya çok önem verilecektir.

Emre EK'tir:

1. Edirnesırt ve Çatalsırt'ta yapılmış olan tahkimat şimdilik yeterlidir.

2. Kabasırt'ta dün gece işaretlenen bölgede, 4'üncü İstihkâm Bölüğü vasıtasıyla iki gece içinde siperler kazılacaktır. Bu tahkimata 72'nci Alay bütün tahkim aletleriyle bir bölük tahsis edecek ve İstihkâm Teğmen Haydar komutasında büyük gayretle çalışılacaktır."

6 AĞUSTOS 1915 GÜNÜ

Bugün tümen cephesine topçu ateşi başladı. Bu ateş henüz alışılan derecedeydi. Ancak öğleden sonra şiddetini peyderpey arttırmış ve özellikle 16'ncı Tümen cephesinde ve 19'uncu Tümenin sol kanadında Merkeztepe'ye bir taarruz hazırlığı ima eder surette obüs topçusuyla şiddetli ateş açmıştı. Ardından Kanlısırt'a taarruza geçmiş ve bu teşebbüsünde kolaylıkla başarılı olmuşsa da tümen cephesinde ateş faaliyetinden başka henüz bir taarruz ve hücum göstermemişti. Tümen topçusu ile Kanlısırt

Levent Şahverdi Arşivi

yandan ateş altına aldırıldığı gibi, 27'nci Alay cephesinde 22 numaralı siperde Merkeztepe ve Kanlısırt taraflarına gerektiğinde ateş edecek şekilde hazırlanan makineli tüfeklerle Kanlısırt'tan siperlerimize taarruz ve hücum eden düşman, ateş altına alınmış ve zayiat verdirilmiştir. Düşmanın Kanlısırt'taki siperlerimizi işgal etmesi üzerine Kolordu tarafından verilen emir gereğince 57'nci Alayın 1'inci Taburu, Kanlısırt'a sevk edilerek 16'ncı Tümenin emrine verilmiştir. Bu suretle 16'ncı Tümene süratle yardım edilmiştir. Kanlısırt'ın durumunu düzeltmek üzere, 57'nci Alay ile Merkeztepe'ye bir hücum yapılması uygun görülmüş ve alaya emir verilerek gerekli hazırlık yaptırılmışsa da gece olmasıyla beraber esasen bütün cephede tetikte ve hücum hazırlığında bulunan düşman tarafından sürekli açılan şiddetli ateş, askerin siperlerden çıkmasına engel olmuş ve sonuç olarak hücum yapılamamıştı. Topçu ateşine devam etmekte olan düşman, 57'nci Alay sol kanadında Merkeztepe'deki siperleri şiddetli bombardıman etmekteydi. Söz konusu tepedeki 47 ve 48 numaralı siperlerimizi sürekli ve büyük lağımlarla da attıktan sonra düşman hücuma kalkmışsa da başarılı olamamış ve 72'nci Alayın 2'nci Taburu tarafından zayiatla püskürtülmüştür. (72'nci Alay 2'nci Tabur, 57'nci Alayı takviye etmek üzere söz konusu alayın emrinde ve Merkeztepe siperlerindeydi.) Bütün gece tümen cephesini şiddetli topçu ateşi altında bulunduran düşmanın tümen sağ kanadındaki Ağıldere mıntıkasına taarruza geçtiği, o taraftan işitilen sürekli piyade ateşinden anlaşılmaktaydı. Tümen cephesindeki top ateşinin şiddeti düşmanın gece veya şafakla beraber bir taarruza geçeceğine açık bir delil teşkil etmiştir.

Bu münasebetle bütün birlikler tetikte, komutanlarla subaylar muharebe mevkilerinde, istinat ve ihtiyatlar uyanık ve cepheye yanaşık olarak bekletilirken ben de geceyi maiyetimle topçu gözetleme mevzisinde, telefon başında geçiriyordum.

Düşmanın saat 00.30'da Merkeztepe'den tümenin sol kanadına taarruza geçtiği bildiriliyordu. Düşman bütün siperlerimize ve gerilere doğru bütün vasıtalarını kullanmaya devam ediyordu. Yağlı paçavralar, yer altı lağımları, çeşitli bombalar, kara ve deniz topçuları tümenin cephesini sarsmaktaydı. Saat 01.10'da birliklere şu kısa emri verdim: "Genel vaziyet çok önemlidir. Komutanlar ve subaylardan her zamankinden fazla dikkat ve gayret talep ederim." Saat 03.30'da da şu emirle birliklerin teyakkuzunu artırdım:

"Düşmanın sabahleyin cephemize bir hücuma kalkması muhtemeldir. Mesafenin yakınlığı nedeniyle ani hücumlara hemen karşılık vermek için birliklerin uyanık ve askerlerin silahını kullanmaya hazır bulunması lazımdır. Buna göre subaylar, askerleri uyumamaya teşvik edecek ve taktik durumunun önemiyle orantılı olarak her an mükemmel şekilde hazır bulunulmasını rica ederim."

Tümenin cephesinde geçen bu çok önemli durum, sağ kanatta Ağıldere mıntıkasındaki durum ve harekât ile büsbütün artıyordu. Kuzey

Levent Şahverdi Arşivi

Grubu Komutanlığından gelen bilgide, Ağıldere mıntıkasında düşmanın taarruzunda şiddetle ısrar ettiği ve takviye birlikleri almakta olduğu bildirilmişti. Ağıldere'de bulunan 14'üncü Alaydan bir miktar asker ve bir subay süngüyle yaralanarak tümenin karargâhına kadar gelmişlerdi. Bunların durumu ve söylediklerinden, söz konusu mıntıkada kuvvetli düşman birliklerinin baskın yaptığı ve 14'üncü Alayı kısmen esir ve kısmen geriye attığı anlaşılmıştı.

Tümeni yakından ilgilendiren Sazlıdere'de, düşmanın bir hareketi görülmemekteydi. 6 Ağustos 1915'te 16'ncı Tümene takviye olarak gönderilen bir taburumuza karşı Kuzey Grubu, 14'üncü Alayın 1'inci Taburunu tümenin emrine vermişti. Söz konusu tabur da o zamana kadar tümene katılmıştı. Ancak Ağıldere'deki durumun dikkat çekici görülmesi üzerine söz konusu taburun tekrar iadesi emredilmiş ve başlangıçta iki bölüğü Conkbayırı'nı tutmak üzere oraya sevk edilmiş ve diğer iki bölüğü Düztepe'ye yakın tutulmuştu.

7 AĞUSTOS 1915 GÜNÜ

Saat 04.00'ten itibaren düşman topçusu var gücüyle ateş ediyordu. Siperlerimiz ve gizli yollarımız önemli ölçüde yıkılıyordu. Düşman, saat 04.45'te Yükseksırt'taki siperlerinden ve Korkuderesi'nden bütün 18'inci Alay cephesine ve aynı zamanda 27'nci Alay cephesiyle boyun noktasındaki 31 ve 35 numaralı siperlere hücuma kalktı. Her üç alay cephesindeki hücumları askerimizin metaneti sayesinde tümüyle ve büyük zayiatla az zaman içinde imha edilmişti. Düşmanın bir kısmı gerek 18'inci ve gerekse 27'nci Alayların siperlerinin bazılarına girmeyi başarmışlarsa da onlar da siperler içinde imha edilmişti. Saat 05.00'e doğru düşman Cesarettepe'deki 18'inci Alaya karşı ikinci bir hücum yapmış ve bu da pek çok zayiatla püskürtülmüştü. Düşman hücumlarını ısrarla yapmakta ve hatta subayların, sopalarla erlere baskı yaparak defalarca siperlerden çıkarmaya çalıştıkları görülüyordu. Bu ısrarlı teşebbüsleri de ateşlerimizle kendi siperleri üzerinde erimekteydi.

Düşmanın 19'uncu Tümen cephesine bugün yaptığı hücumların amacının, yalnız bir gösteri hareketinden veya bu taraftaki kuvvetlerimizi burada tutup Ağıldere tarafına sevk ve istihdam edilmelerini önlemekten ibaret olduğu söylenemez. Düşmanın asıl amacı; genel harekâtında kesin hedef gördüğü Kocaçimen silsilesine, aynı zamanda 19'uncu Tümeni de geri atmak suretiyle ulaşmaktan ibaretti. Bu gerçek, tümen cephesinin genel durumuna göre olan münasebeti ve doğrudan doğruya Arıburnu-Kocaçimen istikametini kapatmasından anlaşıldığı gibi, düşmanın yaptığı ısrarlı hücumlardan da ortaya çıkmaktaydı.

Düşmanın bugünkü hücumda 3-4 tugaydan aşağı bir kuvvet tahsis etmediği, ilk hatta iki tugay kadar bir kuvvetini kullanmasından anlaşılmıştı. İlk hücumda verdiği büyük zayiatı göze aldırarak hücumu tekrarlatması ve

Levent Şahverdi Arşivi

bunun da sonuçsuz kalmasına rağmen aralıksız olarak askerlerini siperlerden çıkarmaya gayret etmesi, tümen cephesinde izlediği gayenin ciddiyetine açık bir delil oluşturmuştu. Her üç alayın siperleri önünde ve içinde 1000'e yakın ceset görüldüğüne göre genel zayiatın 3000'den aşağı olmadığı meydandad ır. Düşmanın başarısızlığa uğramasının sebebi, birliklerimizin 14-15 santimetrelik sahra obüs bataryalarının Sazlıdere ile Arıburnu arasındaki iki harp gemisinden yapılan sürekli bir bombardıman altında metanetlerini ve mevkilerini korumaları ve sonuç olarak zaten günlerden beri sağlamlaştırılan siperlerimizden istifade etmelerinden ileri gelmiştir. Bizim tarafın zayiatı da 1000'e yakındı.

Bu zayiat da en fazla düşman topçu ateşinden olmuştu. Doğal olarak düşmanın her an beklenen hücumunu anında yeterli ateşle karşılamak için siperler yoğun bir şekilde işgal edilmekte olduğu gibi, istinat ve ihtiyatlar da birinci hatta yaklaştırılmıştı. Bu durum düşmanın topçu tesirinin biraz fazla olmasından kaynaklanmıştı. Tümen cephesine yöneltilen hücumlar izah edildiği gibi püskürtülmüşse de tümen için daha büyük bir tehlike vardı. O da Ağıldere mıntıkasından Şahinsırt ve Conkbayırı'na ilerlemekte olan düşmandı.

Tümenin sağ kanat ve gerileri tesirli bir tehdit altında bulunduğu gibi, belirtilen durum bütün Arıburnu cephesinin düşmesiyle sonuçlanabilecek bir mahiyetteydi. Tümen cephesindeki düşmanın eksik olmayan ateş faaliyeti, sürekli olarak yalnız bu cepheye yeterli gelen tümenin kuvvetlerini buraya çektiğinden tümenin sağ kanadına ve Conkbayırı'na yetiştirilecek elde yeterli kuvvet yoktu. Bununla beraber 14'üncü Alayın 1'inci Taburu, iki bölüğüyle Düztepe ve diğer iki bölüğüyle süratle Conkbayırı'nı tutması için o tarafa gönderilmişti. Aynı zamanda Kabaksırt ve Sazlıdere güney yamaçlarında bulunan 72'nci Alayın 1'inci Taburunun iki bölüğüne de Şahinsırt istikametinde yürüyerek söz konusu istikametten ve Sazlıdere membası taraflarından Conkbayırı'nı düşmana karşı kapatması emredilmişti. Saat 06.00'da Düztepe'den 14'üncü Alayın 1'inci Tabur Komutanı Binbaşı Reşit yazdığı raporda, iki bölüğü ile Şahinsırt'a giderken düşman tarafından söz konusu sırtın işgal edildiğini ve Düztepe'deki siperlerimizden Conkbayırı'na ilerleyen düşmanın yanına tesirli ateş etmek mümkün olduğundan iki bölükle söz konusu siperlerden düşmana yan ateşi yapıldığını ve 72'nci Alaydan gönderilen iki bölüğün kendi sağ kanadında aynı düşmana ateş etmekte olduğunu bildirmekteydi. Bu raporda Binbaşı Reşit'in durumu ve vazifesini anlayamadığını ve istenmeyen bir mahalde vakit geçirdiğini, Şahinsırt istikametinden gönderilen 72'nci Alayın iki bölüğünün ise istenen bir cephede muharebe ettiği anlaşıldığından, kendisine iki bölüğünü bırakıp diğer iki bölüğü bizzat komutası altına alarak süratle Conkbayırı'na gitmesi ve düşmanın hiçbir ateş tesirine bakmaksızın en kısa yoldan hareket edip Conkbayırı'nı tutması emrini verdim. Kendisine yolu göstermek üzere tümen karargâhından Mülhak* Teğmen Hayri'yi gönderdim. Bunun ardından

* Mülhak: Bir karargâhta emir subayı yardımcısı.

Levent Şahverdi Arşivi

14'üncü Alayın 1'inci Taburunun tümen cephesi için ihtiyaten Düztepe'de alıkonulan diğer iki bölüğü de Conkbayırı istikametine gönderildi. Bu kuvvetler Kuzey Grubu tarafından Conkbayırı'na sevk edilmiş olan 9'uncu Tümen birliklerinin gelişine değin Conkbayırı ile Şahinsırt'ta düşmanı mümkün mertebe durdurmayı başardılar. Saat 08.05'te 14'üncü Alayın 1'inci Tabur Komutanı tarafından alınan raporda; taburuyla Kurt Geçidi dâhil olmak üzere Conkbayırı'nı seyrek avcı hattıyla işgal ettiğini, 72'nci Alaydan giden bölüklerin de bunun solunda bulunduğunu ve söz konusu bölüklerin 9'uncu Tümen kurmayının emriyle kendi komutasına verildiğini ve 19'uncu Tümenle Conkbayırı arasında irtibat kurmakla görevlendirildiğini bildiriyordu. Bu andan itibaren Conkbayırı'nda 9'uncu Tümenin emir-komutayı yürüttüğü anlaşılmıştı. Gerçekten saat 09.00'da Conkbayırı'na gönderilen Tümen Mülhakı Hayri'den aldığım aşağıdaki rapor söz konusu saatten itibaren Conkbayırı ve Kocaçimen hattına 9'uncu Tümenin yanaşmakta olduğunu anlatmaktaydı. Raporda;

"1. Tahkimatla meşgul olan düşman, Conkbayırı'na 2,5 kilometre uzaklıktadır.

2. 14'üncü Alayın 1'inci Taburunu buraya (Conkbayırı'na) getirdim.

3. 25'inci Alaydan iki tabur da Conkbayırı'nı tutmak üzere geliyor. Aynı zamanda burada bulunan 64'üncü Alay, 9'uncu Tümen Komutanının emriyle Kocaçimen'i tutmak üzere yaklaştırılıyor. Sağ kanad ın önemi nedeniyle tümende bulunan iki istihkâm bölüğü de Düztepe tarafına alınmış ve bunlardan birisi daha başta 14'üncü Alay 1'inci Tabura yardım etmek üzere Conkbayırı'na gönderilmiştir. Her suretle mümkün olabilen kuvvetler Conkbayırı'na gönderildiği gibi, Sazlıdere güney yamaçlarında bulunan 72'nci Alayın 3'üncü Taburu da Sazlıdere'den ve Keskinsırt ile Şahinsırt'ın güney yamaçlarından ilerlemek isteyen düşman birliklerini tüfek ve mitralyöz ateşleri altında tutarak bu taraftan hareketlerini sonuçsuz bırakmaktaydı. Öğleye doğru düşmanın topçu ateşlerine devam etmesinden başka tümen cephesi karşısında bazı mahallerde tel örgülerini kaldırdığı ve bazı yerlerde gevşetmeye başladığı..." bildiriliyordu.

Bu hazırlık, yeni bir taarruzu işaret ediyordu. Bir taraftan tümen cephesine dikkat edilmekte diğer taraftan Sazlıdere ve Conkbayırı cephesiyle de tümene olan ilgisi nedeniyle uğraşılmaktaydı. Conkbayırı'ndaki 9'uncu Tümenle irtibat kurmak ve gördüğüm durumu bildirmek üzere kendilerine şu raporumu göndermiştim:

"Conkbayırı-Sazlıdere tasavvur edildiği gibi önemlidir. Bizim cephemizdeki düşmanın hareketlerinden söz konusu cepheye taarruz edeceği sonucu çıkmaktadır. 19'uncu Tümenin elinde ihtiyat kuvveti yoktur. Düşmanın Şahinsırt'tan atılması cidden çok önemlidir."

Öğleden sonra 9'uncu Tümen birliklerinin Conkbayırı cephesini 64'üncü ve 25'inci Alaylarla ve 14'üncü Alayın bazı birlikleriyle tuttuklarını anlaşılmaktaydı.

Levent Şahverdi Arşivi

25'inci Alay sol kanadıyla Düztepe'ye kadar yaklaşmıştı. Önceden gönderilen 72'nci Alayın iki bölüğü ve istihkâm bölüğü tarafımıza iade edilmişti.

7/8 Ağustos gecesi düşman cephede saat 20.40'dan itibaren şiddetli piyade ve mitralyöz ateşi açmış, Bombasırtı cephesinde taarruz teşebbüslerinde bulunmuşsa da tetikte olan askerimizin ateşleri karşısında teşebbüsleri sonuçsuz bırakılmıştır.

7/8 Ağustos 1915 gecesi durumu şöyledir: Sağ kanatta Düztepe'de Kale İstihkâm Bölüğü, bunun solunda Sazlıdere güney yamaçlarında ve Kabaksırt'ta 72'nci Alayın 3'üncü Taburu ile 1'inci Taburundan iki bölük, bu alay cephesinin gerisinde Çataldere membaları nihayetlerinde 1'inci Taburun diğer iki bölüğü, Kabaksırt'ın güney siperleri, Cesarettepe siperleri ve bunun solundaki 15, 16, 17 numaralı siperlerin sağından itibaren 18'inci Alayın 3'üncü ve 2'nci Taburları tarafından işgal edilmiş; bu alayın 1'inci Taburu iki bölükle 3'üncü Tabur gerisinde, diğer iki bölüğü ile iki tabur gerisinde bulunuyordu. 18'inci Alayın solundan -yani 20 numaralı siperden itibaren 29 numaralı sipere kadar olan cephede- 27'nci Alay iki taburuyla siperlerde, bir taburuyla ihtiyatta, 31 numaralı siperden itibaren boyun noktasında 57'nci Alayın 2'nci Taburu, bunun gerisinde 3'üncü Taburdan iki bölük, taburun diğer iki bölüğü Edirnesırtı'nda, alay ihtiyatında Merkeztepe'de 72'nci Alay 2'nci Tabur bulunuyordu. 57'nci Alayın 1'inci Taburu Kanlısırt'ta, 16'ncı Tümen emrindeydi. 11'inci Alaydan mürettep bir tabur tümenin emrinde olarak Düztepe'de duruyordu. Düşman topçu ateşi bütün yoğunluğuyla tümen cephesi siperlerini ve Düztepe'ye kadar bütün gizli yollarıyla gerilerini ateş altında tutuyordu. Gerek tümen cephesindeki durum ve gerek Sazlıdere ve Conkbayırı cephesi çok kritik bir durumdaydı. 6 Ağustos 1915'ten beri devam eden muharebe nedeniyle sayılamayacak kadar zayiat verilmiş ve tüfek adedi azalmıştı. Bu sebeple her ihtimale karşı gerektiğinde tümen cephesinde kullanılmak, ihtiyaç duyulmazsa Conkbayırı'na sevk etmek şartıyla Kuzey Grubundan takviye birliği talep edildi.

8 AĞUSTOS 1915 GÜNÜ

Düşman çok erken saatlerde anlatılması mümkün olmayan bir şiddetle gerek Arıburnu cephesindeki obüs ve sahra toplarıyla ve gerekse Ağıldere sahili açıklarındaki harp gemileriyle Düztepe'den itibaren Conkbayırı'nı ateş altında bulunduruyordu. Bu sırada Conkbayırı'nın durumunun memnuniyet verici olmadığını anlatan bazı raporlar gelmeye başlamıştı. Bunlardan 25'inci Alay 2'nci Tabur Komutanının dikkate değer iki raporunu aynen buraya aldım:

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Conkbayırı'na taarruz emredilmiş, bu emri kime vereyim? Cephedeki taburların komutanlarını arıyorum, bulamıyorum. İş karışıktır. Durum kötüdür. Önceki raporumda arz ettiğim gibi herhâlde araziyi tanıyan bir kişinin tayini

Levent Şahverdi Arşivi

gereklidir. Raporuma cevap gelinceye kadar tabur komutanlarını arayacağım. Verilmesine çalışacağım. Her ani diresin(?) sıkılıyor[*] Örneğin sonra imdat istiyorsunuz deniyor, kimi istiyor belli değil. Rapor yok, haber yok ben de ne yapacağımı şaşırdım.[8]

25'inci Alay 2'nci Tabur
Binbaşı
Mehmet Rüştü"

"19'uncu Tümen Komutanlığına

Cephede; 14'üncü Alaydan, 64'üncü Alaydan, 25'inci Alaydan, kısaca muhtelif taburlardan asker vardır. Hepsi birbirine karışmıştır. İki taburun da subaylarından kimseye rastlanmıyor. Yalnız 11'inci Alaydan üç bölük gizli yoldadır. Eski alay komutanının öldüğü mahaldeyim. Durum hakkında hiçbir bilgi alamadım. Subayların büyük kısmı şehit ve yaralıdır. Hatta bulunduğum mevkinin ismini bilemiyorum. Şu hâle göre bu göreve bölgeyi iyi bilir bir kişinin tayinini, vatanın kurtuluşu için rica ederim. Çünkü ben de bu bölgeye daha dün gece geldim. Öğrenecek kadar bile olmamıştır. Hatta bilgi alacak kimseye de rastlayamıyorum. Gözetlemeyle bir şey göremiyorum. Emrinize hazırım. Dolayısıyla, Allah'ın izniyle elden gelecek evrakı beklerim.

25'inci Alay 2'nci Tabur
Binbaşı
Mehmet Rüştü"

Bu iki rapordan başka saat 05.15'te Düztepe'deki 11'inci Alayın 1'inci Tabur Komutanı belirtilen talep üzerine (25'inci Bölük 9'uncu Tabur) bir bölük verdiğini, cephane gönderdiğini bildirdiği gibi, istihkâm bölükleri komutanı da saat 05.40'ta şöyle bir rapor göndermişti:

"1. Gün ağarırken Şahinsırt'tan doğuya Conkbayırı'na doğru bir askerin çekilmekte olduğu görülmüştür. Düşman cephemizde bize karşı dört makineli tüfek yerleştirmiştir. Bunlar sürekli bize ve 72'nci Alaya ateş ediyorlar, biz de ateş ediyoruz.

2. Sağımızda bulunan 25'inci Alaya çok defa müracaat ettik. Kendilerinin durumdan haberdar olmadıklarını asteğmen söyledi.

3. Conkbayırı'nda bir tahkimat yapılmakta olduğu görülüyorsa da dost veya düşman olduğunun belli olmadığı arz edilir."

Bütün bu raporlar vaziyette bir tehlike olduğunu anlatmaktan başka bir şeye yaramamıştı. Vaziyeti iyi tetkik etmek ve kendisine verdiğim talimata göre, Düztepe'deki 11'inci Alayın 1'inci Taburuyla tümen emrine yine Düztepe istikametinde yeni gelmekte olan 10'uncu Alayı kullanmak üzere

[*] Raporun orijinalinde burada kenara şu şekilde not düşülmüştür: "Bu kelimeler anlaşılamamıştır."
[8] Not: Bu konuda en kıdemli 64'üncü Alay Komutanına da emir verilebilir. Olursa iş birliği yapalım.

Levent Şahverdi Arşivi

tümen kurmayını Düztepe'ye gönderdim. Onun verdiği bilgiden; düşmanın en yüksek noktasına kadar Şahinsırt'ı işgal ettiği ve 161 rakımlı tepenin kuzeybatısındaki sahada yerleştiği, bizzat Conkbayırı durumunun çok kritik bulunduğu, düşmanın Conkbayırı tepesini yakından yoğun bir surette sarmış olduğu anlaşılmaktaydı. Bu durum Düztepe'deki kuvvetlerin 161 rakımlı tepe ve Conkbayırı taraf ında istihdamını gerektirdi ğinden düşüncelerimi bilen tümen kurmayı tarafından saat 06.00'da 11'inci Alay 1'inci Taburu Şahinsırt'a karşı, 25'inci Alayı takviye edecek şekilde kullanılmıştır. Saat 07.30 sıralarında Düztepe'ye gelen 10'uncu Alayı da her ihtimale kar şı tümen cephesi için bir taburu Düztepe'de bırakarak diğer iki taburu, Alay Komutanı Kurmay Yarbay Kemal'in komutasında 184 rakımlı tepe üzerinden Conkbayırı istikametinde göndermiştir.

Gereğinden fazla toplanan kuvvetleri düzenlemek ve amaca uygun bir şekilde sevk ve idare etmek konusu önemliydi. Saat 10.00 sıralarında bazı birliklerimizin Conkbayırı'ndan düşmana taarruz ederek düşmanla süngü süngüye geldikleri, bazı düşman askerlerinin firar ettikleri görülmekle beraber düşmanın doğuya doğru karşı hücumlarda bulunduğu, takviye birlikleri aldığı da görülmekteydi. Fakat yaptırdığım gözetleme ve araştırmada, tarafımızdan yapılan bu taarruzun düşmanı Conktepe önünde tuttu ğu mevzilerinden çıkaramadığı, harekâtımızın durakladığı ve karars ızlık olduğu anlaşılıyordu. Conktepe'nin bu durumu, düşmanın Anafartalar'da büyük çaplı çıkarma harekâtının devam etmesi vatanın kurtuluşu için herkesin olabildiğince aklını kullanmasını gerektirmi şti. Bütün safhaları, kolordu komutanına raporla bildirmekle beraber şifahen de arz ediyordum. Bugün emir-komutada bir değişiklik yapıldığı, Conkbayırı ve Kocaçimen'deki birliklerin de Saros Grubu Komutanı Albay Feyzi'nin komutasına verilerek "Anafartalar Grubu" adıyla bir grubun kurulduğu, 3'üncü Ordu Komutanlığından tamim edilmişti. Conkbayırı'ndaki büyük tehlikeyi bu kadar yakından görmekten duyduğum üzüntü dolayısıyla Kuzey Grubu Komutanlığına şu tarz maruzatta bulundum:

"Conkbayırı'ndaki durumun hâlâ çok nazik olduğu anlaşılıyor. Bu hususta ordu komutanının dikkatlerini ciddi şekilde çekmenizi vatanın kurtuluşu için istirham ederim."

Bu anda bütün komutanlarda büyük bir asabiyet olduğu anlaşılmaktaydı. Tümenin 10'uncu Alayla kanadının Conktepe'ye doğru uzaması, orada birçok birliğin birbirine karışmış bir hâlde bulunması, tümenle Conkbayırı'ndaki grup arasında emir-komuta açısından bir sınır belirlenmesini gerektiriyordu. Kuzey Grubu Komutanlığından bunun için saat 17.00'de telefonla şu emir veriliyordu: "Tümeninizin sağ kanad ı size kat ılan 10'uncu Alayın sağ kanad ıdır. Bu alayın solunda 25'inci Alaydan kalan gruplar sizin tümeninize bağlıdır."

Bu kanat sınırı meselesi Kuzey Grubu Komutan ıyla aşağıdaki haberleşmeye neden olmuştu:

Levent Şahverdi Arşivi

“19’uncu Tümen Komutanlığına

8 Ağustos 1915

Saat 17.00

Telefon:

Tümeninizin sağ kanadı size katılan 10’uncu Alayın sağ kanadıdır.

Bu alayın solunda 25’inci Alaydan kalan gruplar sizin tümeninize bağlıdır.

Kuzey Grubu Komutanı
Esat”

“Kuzey Grubu Komutanlığına

8 Ağustos 1915

Telefon:

Bu anda uzatılan 19’uncu Tümen sağ kanat noktası bilinmiyor. Bunun sınırlandırılmasını rica ederim.

19’uncu Tümen Komutanı
Albay
Mustafa Kemal”

“10’uncu Alay Komutanlığına

8 Ağustos 1915

1. 3’üncü Kolordu Komutanlığından şimdi aldığım emir aynen şudur:

‘Tümeninizin sağ kanadı size katılan 10’uncu Alayın sağ kanadıdır.

Bu alayın solunda 25’inci Alaydan kalan gruplar sizin tümeninize bağlıdır.’

2. Bu emre göre alayınızın solunda kalan 25’inci Alay gruplarını da komutanıza alacaksınız. Göreviniz 19’uncu Tümenin sol kanadını Conkbayırı ve 161 rakımlı tepe hattına taarruz eden düşmana karşı koruyup kollamaktır.

3. Solunuzda Düztepe kuzeyindeki siperlerde bir istihkâm bölüğü vardır. Onun solunda da 72’nci Alay bulunmaktadır.

4. Tümen genel ihtiyatı olarak Düztepe doğusundaki derede benim emrime bıraktığınız taburu acil bir durum karşısında izin istemeksizin gereken noktaya sevk edebilirsiniz.

5. Düztepe doğusunda Kemaldere’de cephane kolu vardır. Sıhhiye bölüğü sargı yeri Çataldere’dedir.

Levent Şahverdi Arşivi

6. Ben 180 rakımlı tepe güneyinde topçu mevzisindeyim. Önemli değişiklikleri derhâl bana bildirmelisiniz. Conkbayırı'ndaki kuvvetler komutanıyla irtibat kurunuz.

19'uncu Tümen Komutanı
Albay
Mustafa Kemal"

"10'uncu Alay Komutanlığına

Alay yaveriyle gönderilen emirden sonra 19'uncu Tümenin sağ kanadının uzatılması hususunda Kolordu Komutanlığından gelen cevabi emir aynen şu şekilde tebliğ olunur:

19'uncu Tümen Komutanı
Albay
Mustafa Kemal

'19'uncu Tümen Komutanlığına

Cevap: Kanadınızın uzatılması meselesi söz konusu değildir. Ancak sizin emrinize verilmiş olan bir birliğin işgal ettiği yer tabi ki size aittir. Alayın sağ kanadını herhâlde siz oradan daha çabuk tahkik ve tayin edebilirsiniz. Bununla beraber sağ kanadınızın haritada 261 rakımlı mahallin 200 metre kadar güneybatısında kalın münhaninin noktalı yolu kesti ği yerde sınırlandırılmasını uygun görürüm. 10'uncu Alayın buradan kuzeyde kalan kısmı varsa sonradan size iade edilmek üzere bunlar Conkbayırı'nda bulunacak olan 8'inci Tümen Komutanlığının emrine gireceklerdir. Conkbayırı'nın korunması ve oradaki birliklerin komutası şimdi bir alayla hareket (…)* söz konusu 8'inci Tümen Komutanlığına verilmiştir.

Kuzey Grubu Komutanı
Esat' "

* Raporun orijinalinde bu kısım silik olduğundan okunamamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

“Kuzey Grubu Komutanlığına

8 Ağustos 1915

Saat 17.40

8 Ağustos 1915 tarih ve öğleden sonra saat 15.10’da alınan emirleriniz üzerine 10’uncu Alay Komutanlığına verdiğim emir bilgi olmak üzere aynen arz olunur.

19’uncu Tümen Komutanı
Albay
Mustafa Kemal”

**
*

Bana göre son anda yapılan düzenlemeyle 19’uncu Tümenin sağ kanadını karmakarışık birtakım birliklerden oluşan kısımla uzatmak, tedbirsizlik yüzünden zaten düşman tarafından zapt edilmek üzere olan Conkbayırı’na karşı korunmasının hususunun emredilmesi; sorumluluğu başkasına yüklemek için bulunmuş çareden başka bir şey değildi. Bu fikrimi telefonla ve alenen 3’üncü Kolordu Kurmay Başkanı aracılığıyla Kolordu Komutanına söyledim. Yalnız, böyle bir emir vermekle sorumluluktan kurtulunacağı sanılıyorsa benim de söz konusu emre dayanarak ve onu örnek alarak 20’nci Alay Komutanına verdiğim emirle yetinmem gerekebilir. Fakat bu gibi basit tedbirler vatanı kurtaramaz, ciddi tedbir almak gerektiği görüşünü ekledim.

Conkbayırı’nda bulundurduğum yaverim Üsteğmen Kazım’ın saat 17.30’da verdiği bilgiye göre; düşmanın 25-30 metre mesafede karşı karşıya bulunduğu 64’üncü Alayın 2’nci Taburunun yaptığı hücumda başarılı olamadığı, 32’nci Alaydan gelen 3’üncü Taburun ilerletilemediği belirtiliyordu. Durumun hassasiyeti devam ettiğinden Conkbayırı emir-komutasıiçin üst karargâhların dikkatini çektim. 5’inci Ordu Kurmay Başkanı Kazım, Ordu Komutanı Liman Paşa adına beni telefona çağırarak “Liman Paşa’nın durumu nasıl gördüğümü ve düşüncelerimi sorduğunu” bildirdi. Ona da Conkbayırı durumunun hassasiyeti, bunun için kısa bir süre kaldığı; fakat bu sürenin boşa harcanması hâlinde bir felâket karşısında kalma ihtimalimizin yüksek olduğunu söyledim. Durumun genel bir hâl alması üzerine, Anafartalar’a çıkmış ve çıkmakta olan büyük düşman kuvvetlerini dikkate almak ve ona göre genel tedbirler alarak sevk ve idareyi birleştirmek gerektiğinden kendisinin “Çare kalmadı mı?” sorusuna verdiğim cevapta “Bütün mevcut kuvvetlerin komutama verilmesinden başka çare kalmadığını...” söyledim. O, “Çok gelmez mi?” sözüyle karşılık verdi. “Az gelir.” Bu şekilde telefon görüşmesi kesildi. Ancak gece yarısına yakındı şu emri aldım:

Levent Şahverdi Arşivi

"19'uncu Tümen Komutanlığına

8 Ağustos 1915*

Saat 21.50

Sureti aşağıda yazılı olan ordu emri gereğince hemen hareket etmeniz lazımdır. 19'uncu Tümen Komutanlığına vekil olarak 27'nci Alay Komutanı Şefik bakacaktır. Onun yerine uygun birisi tayin edilecektir.

Kuzey Grubu Komutanı
Esat"

"Kuzey Grubu Komutanlığına

1. Anafartalar Grubu emir-komutasını almak üzere 19'uncu Tümen Komutanı Mustafa Kemal'in hemen şimdi Çamlıktekke'ye hareketi için emir verilecektir. O da 7'nci ve 12'nci Tümenler tarafından yapılması emredilmiş olan taarruzu yarın şafakla beraber yapacaktır. Taarruzun ne şekilde yapılacağı hakkındaki bilgiyi Anafartalar Grubu Kurmay Başkanı Hayri'den alacaktır. 19'uncu Tümen Komutanlığı Vekilliğine birinin tayini rica olunur.

Liman von Sanders"

**
*

İngilizler, Arıburnu çıkarmasında ve bu cephedeki muharebelerde komutanlarının ve askerlerinin gösterdikleri cesaret ve metanet ile cengâverliklerini fevkalade bir takdirle anmaktadırlar. Bütün muharebe vasıtalarıyla mükemmel şekilde donatılmış ve büyük bir inat ve azimle Arıburnu sahillerine ayak basan düşmanımız, yine o sahil kenarlarında kalmaya mecbur olmuştur. Bundan dolayı subaylarımız ve askerimiz, vatani ve dinî duygularıyla Türk milletine yakışır bir yiğitlikle ve böyle kuvvetli bir düşmana karşı hilafet ve saltanat kapılarını muhafaza ederek takdire değer bir mevkiye erişmişlerdir. Komuta ettiğim bütün birliklerin subay ve askerlerini teker teker takdir ederim. Bu yüce amaç uğrunda kahramanca canlarını feda eden mukaddes şehitlerimizi sonsuz ve derin bir hürmet ve saygıyla anar, mukaddes ruhlarına Fatihalar gönderir, şefaatlerinden yardım beklerim. Bilhassa Arıburnu Muzafferiyeti'nin ilk ve metin temel taşı olan 57'nci Alayın temiz kalpli, inançlı, seçkin komutanı Şehit Yarbay Avni'yi ve en ateşli zamanlarda emirlerimi, aldığı yaralara da önem vermeyerek istediğim mahallere nakletmek suretiyle çok önemli zamanlarda kıymetli yardımlarını gördüğüm Şehit Yaverim Teğmen Kazım'ı özel bir hürmetle anarım.

Tümen Kurmayım Binbaşı İzzettin'in gerek Arıburnu çıkarma günlerinde ve gerek cephenin tespit ve idame edildiği zamanlardaki olağanüstü hizmetlerini bir iki satıra sıkıştıramayacak kadar yüce görmekle

* Raporun orijinalinde tarih 8 Ağustos 1916 olarak yazılmış. Bunun sehven yazıldığı değerlendirilmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

beraber kendisine takdirlerimi sunmayı görev sayar ım. Birbiri ardına komutama giren ve bilinmeyen arazi üzerinde hareket eden birliklerin amacıma göre yönlendirilip yerleştirilmesinde Binbaşı İzzettin; kurmay subayı, emir subayı ve rehber ve gerçekten birlik komutanı olarak her yolda canla başla hizmet etmiş, ateşlerin en yoğun ve tehlikeli olduğu bölgelerde yiğitliği ve soğukkanlılığıyla herkese örnek olmuş, kısaca nereye gönderdiysem bizzat orada bulunuyormuşum gibi maksadı sa ğlamak için hiçbir zorluk karşısında tereddüt etmemiştir.

Cephede 200-300 metre düşmana yakın bir mahalde daimî ateşler içinde, sürekli gayret göstererek gece gündüz çalışarak takdire değer hizmet ve başarı gösteren 27'nci Alay Komutanı Yarbay Şefik'e, sağlık hizmetlerini hakkıyla yerine getirmek konusunda fedakârca çalışan Tümen Baştabibi Hüseyin'e, binlerce yaralı kabul ederek iyi tedavi edilmelerini sa ğlayan 19'uncu Tümen Sıhhiye Bölük Baştabibi Yüzbaşı İbrahim'e, tahkimat ve lağım inşaatı hususunda kıymetli hizmetleri olan İstihkâm Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı'ya ve Edirnekale İstihkâm Bölük Komutanı Teğmen Celal'e, her koşulda birliklerin iaşesini sağlamayı ba şaran Tümen İdare Reisi Binbaşı Galip'e takdir ve teşekkürlerimi alenen belirtmeyi borç sayarım.

Mustafa Kemal

Not: Devamı Anafartalar Raporu'ndadır.

Levent Şahverdi Arşivi

4
45'inci Alay, 97, 103, 104, 105, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118
A
Abdal Geçidi, 16
Abdülvahit, 34
Ağıldere, 12, 18, 76, 82, 83, 91, 92, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 129, 130, 131, 133
Ağıldere Muharebesi, 110
Albayrak sırtları, 33, 34
Alçıtepe, 7, 12
Ali Rıfat, 61
Anadolu, 8, 9, 12
Anafartalar, 3, 13, 23, 93, 94, 99, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 135, 138, 139, 140
Anafartalar Azmağı, 117
Anafartalar Grubu, 135, 139
Anafartalar Irmağı, 115
Anafartalar Mıntıkası Komutanlığı, 94, 110, 112, 113, 114, 115
Arıburnu, 3, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 32, 38, 39, 42, 44, 55, 56, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 130, 131, 133, 139
Arıburnu Muharebeleri, 39, 97, 98
Avustralya Tugayı, 89
B
Balıkçıdamları, 93, 94, 108, 109, 110, 111
Balıksırtı, 112, 113, 114
Balıktepe, 110, 112
Balkan Savaşı, 5, 8
Bigalı, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 31, 38, 39, 40, 48, 50, 76, 89, 104, 116
Bigalı Deresi, 16
Bingöl, 3
Birinci Dünya Savaşı, 3
Bitlis, 3
Bolayır, 8, 12, 14
Bombasırtı, 81, 83, 86, 91, 95, 117, 118, 119, 133
Bursa Seyyar Jandarma Taburu, 13
Büyük Anafarta, 67
C
Cemal, 25
Cemaldere, 64, 76, 92
Cesarettepe, 48, 56, 78, 85, 90, 103, 104, 106, 107, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 130, 133
Conkbayırı, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 39, 66, 81, 112, 113, 114, 116, 121, 126, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138
Conktepe, 135
Ç
Çamburnu, 9, 13
Çamlıktekke, 139
Çamtepe, 79
Çanakkale, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 86, 99, 103
Çanakkale Boğazı, 5, 10, 99, 103
Çapakçur, 3
Çataldere, 95, 97, 98, 101, 102, 103, 117, 133, 136
Çatalsırt, 128
Çataltepe, 82, 108, 111, 122
Çatlakdere, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116
D
Deliyani Limanı, 12
Derne, 22
Derne Kuvvetleri Komutanı, 22
Düztepe, 39, 109, 111, 112, 116, 118, 130, 131, 132, 133, 134, 136
E
Ece, 5, 14, 39
Ece Limanı, 5, 14
Edirnebayırı, 120
Edirnesırt, 48, 128
Eğertepe, 19
Enver Paşa, 47, 83, 86, 121, 123, 124
G
Gedikdere, 115

Levent Şahverdi Arşivi

Gelibolu, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 85, 94
Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu, 94
Gelibolu Yarımadası, 12
Genel Karargâh, 3, 10
Güney Grubu, 75, 117, 120, 121, 124, 125
H
Hacı Andon'un Çiftliği, 94
Haintepe, 42, 72, 74, 104, 106, 107
Halil, 9, 10, 12, 15, 20, 28, 30, 60
Halit ve Rıza Tepesi, 109, 110, 112, 116
Hamdi, 33, 93, 94, 108, 112, 113, 114, 120
Harp Tarihi Şubesi, 3
Havuzlar, 9
Hüseyin Rıza, 46
İ
İmroz, 7
İncebayır, 110
İngilizler, 78, 139
İnöz, 13
İsmailtepe, 94, 102
K
Kabaksırt, 103, 131, 133
Kabasırt, 82, 128
Kabatepe, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 31, 32, 37, 38, 40, 51, 53, 57, 58, 59, 64, 68, 71, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 88, 94, 95, 96, 99, 102, 103, 116
Kabatepe Mıntıkası Komutanlığı, 79
Kabatepe Müfrezesi, 102
Kale İstihkâm Bölüğü, 133
Kanlıdere, 25, 26, 27, 30
Kanlıkapı, 83
Kanlısırt, 26, 29, 30, 36, 37, 39, 42, 48, 49, 53, 57, 63, 64, 71, 73, 74, 76, 77, 79, 81, 85, 97, 102, 125, 128, 133
Karayürek Deresi, 33, 34, 39, 48
Karayürek Vadisi, 98
Keklik Deresi, 59
Keltepe, 56, 104
Kemalyeri, 17, 18, 20, 39, 40, 42, 43, 47, 48, 49, 52, 54, 57, 60, 62, 64, 65, 66, 76, 79, 81, 83, 89, 92, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 109, 116, 123
Kemikli, 72, 76
Kepez, 13
Kesikdere, 56, 101, 103
Kılıçbayırı, 81
Kırmızısırt, 39, 42, 44, 48, 57, 60, 64, 81, 83, 90, 97, 102
Kilitbahir, 6, 8, 9, 85
Kilye, 12, 13, 71, 85
Kirte, 6, 7, 8, 19, 20, 25, 70, 79, 85, 117, 121
Kocaçimen, 14, 16, 24, 39, 67, 81, 83, 92, 97, 109, 119, 130, 132, 135
Kocadere, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 41, 42, 48, 50, 52, 83, 94, 102, 104
Korkuderesi, 21, 56, 67, 68, 71, 72, 76, 81, 102, 106, 119, 130
Kömürkapı Deresi, 42, 48, 104, 107, 108, 125
Kumdere, 19
Kumkale, 6, 53
Kumtepe, 19, 20, 21, 75, 76, 79, 83, 116
Kurt Geçidi, 110, 132
Kuzey Grubu Komutanlığı, 83, 87, 88, 89, 95, 96, 105, 106, 107, 108, 117, 118, 121, 123, 125, 127, 130, 135, 136, 138, 139
Küçük Kemikli Burnu, 67
M
Mahmuzsırt, 92, 109, 112, 114
Mahmuztepe, 76, 112, 114, 116
Maltepe, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 32, 38, 47, 71, 87, 97, 116
Mannau, 13
Maydos Kaymakamlığı, 14
Maydos Mıntıka Komutanlığı, 5, 6
Mehmet Çavuş, 6, 78, 121, 125
Mehmet Çavuş Müfrezesi, 78

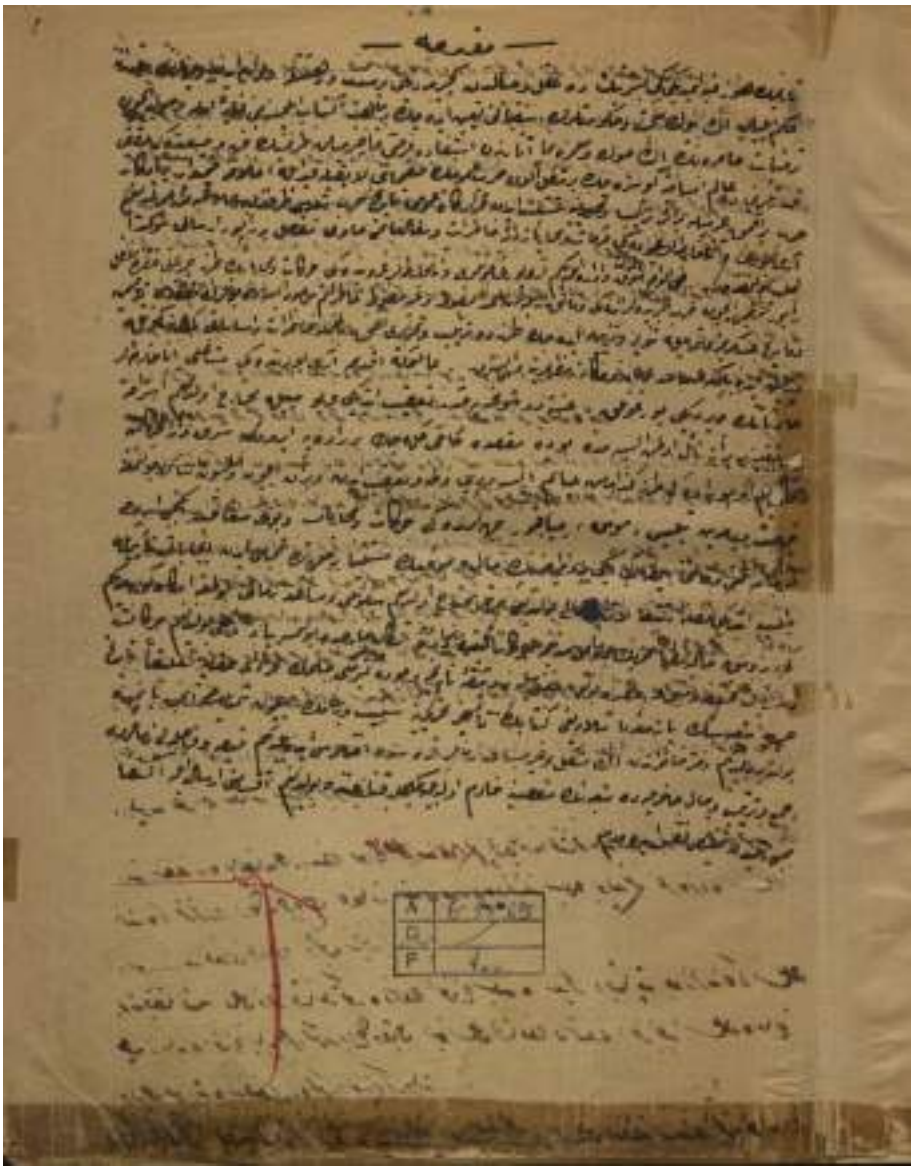
Levent Şahverdi Arşivi

Mehmet Sabri, 17
Menderes, 8, 11
Merkez Grubu, 56, 57
Merkeztepe, 18, 42, 48, 56, 60, 62, 63, 64, 81, 102, 104, 106, 117, 120, 121, 123, 125, 127, 128, 129, 133
Morto Limanı, 5, 14
Muratlı İstasyonu, 5
Muş, 3
Mürettep Kuvvetler Kurmayı, 5
Müstahkem Mevki, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 59, 60, 88, 103
Müstahkem Mevki Komutanlığı, 5, 9, 10, 11
Ö
Örenardı, 32
P
Palamutluk, 19, 20, 25, 32, 71, 94
R
Rumeli, 6, 7, 9
Rumeli Mıntıkası Komutanlığı, 9
S
Sakız, 13
Sarafim Çiftliği, 6, 9, 10
Sarıburun, 19
Sarısırt, 74
Saros, 14, 127, 135
Saros Körfezi, 127
Saz Limanı, 9
Sazlıdere, 76, 81, 82, 92, 93, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 130, 131, 132, 133
Seddülbahir, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 20, 23, 52, 85, 121
Selanik, 10
Semertepe, 33
Serçetepe, 76
Servet, 45
Sığındere, 19, 20
Sivli, 14
Sivritepe, 56, 62, 81, 82
Sofya, 5
Suyatağı, 17, 18, 57, 76, 81, 92, 104
Ş
Şahinsırt, 116, 131, 132, 134, 135
Şehitlertepesi, 56, 62, 73, 74
T
Tekekoyu, 20
Tekirdağ, 5
Tenkerdere, 9
Topbayırı, 110
Turşun, 13
Turşunköy, 13, 23
U
Usedom Paşa, 6
Uzun Hıdırlı, 14
Uzuncasırt, 110
Uzundere, 57
V
Vahit, 38
Y
Yaylatepe, 113, 116
Yeni Zelanda Tugayı, 56
Yeşiltarla, 25, 26, 33, 34, 56, 68, 73, 102
Yuvarlaktepe, 110
Yükseksırt, 21, 42, 48, 56, 107, 110, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130

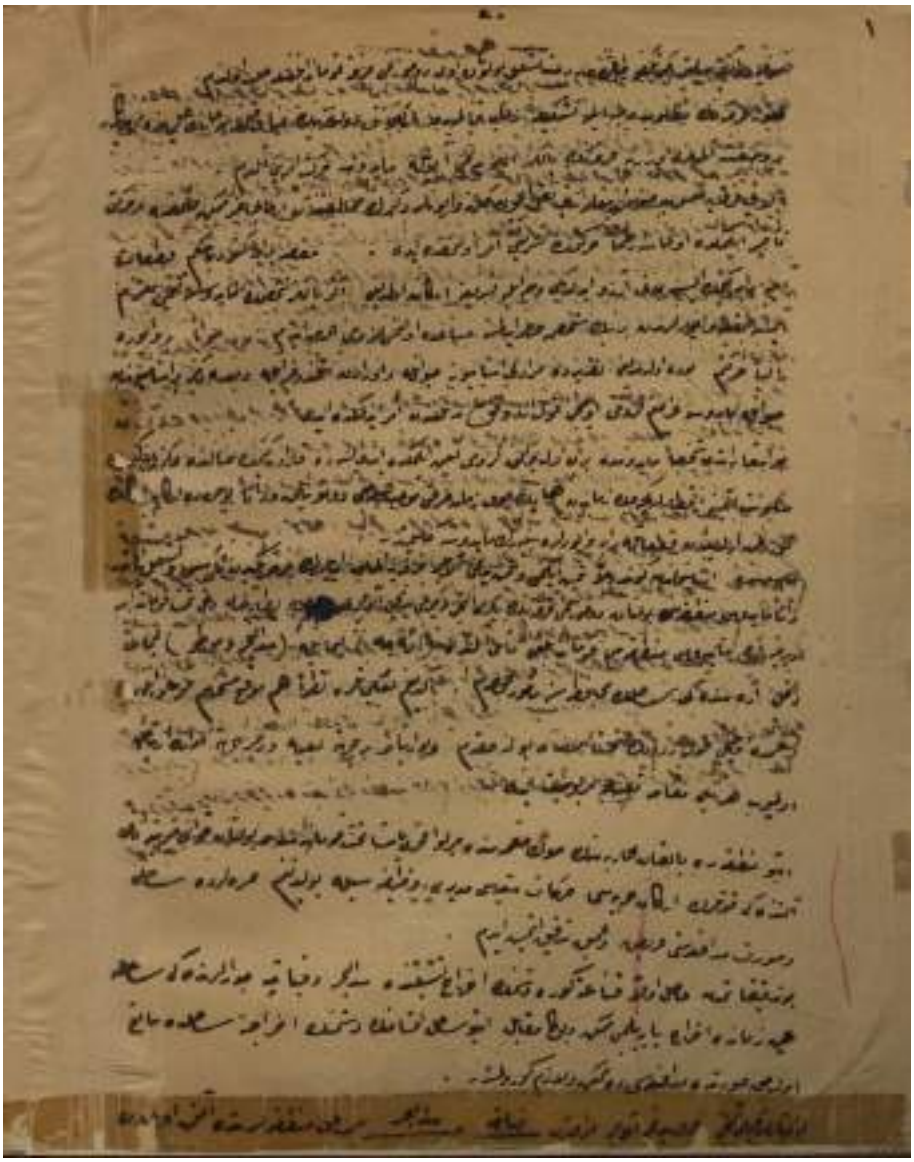
Levent Şahverdi Arşivi

ARIBURNU MUHAREBELERİ RAPORU'NUN TIPKI BASIMI

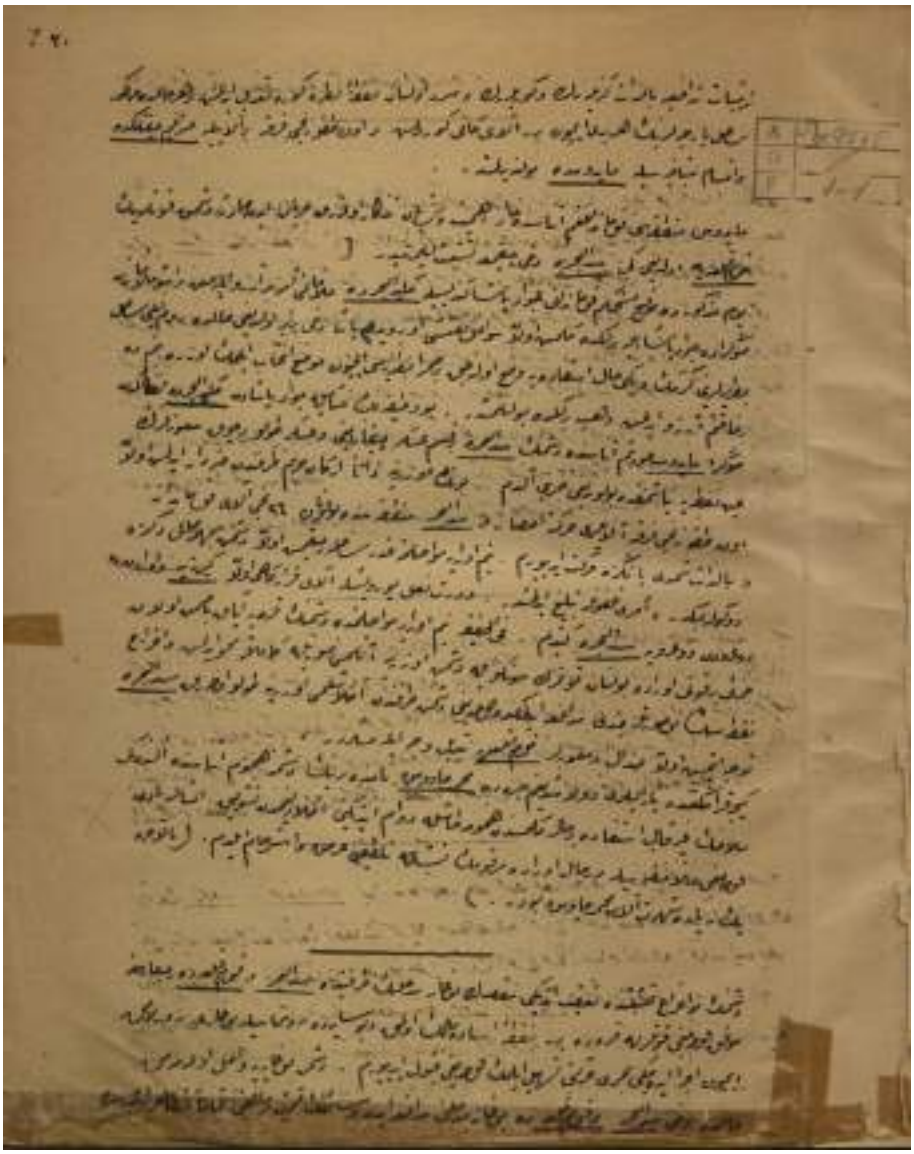
Levent Şahverdi Arşivi

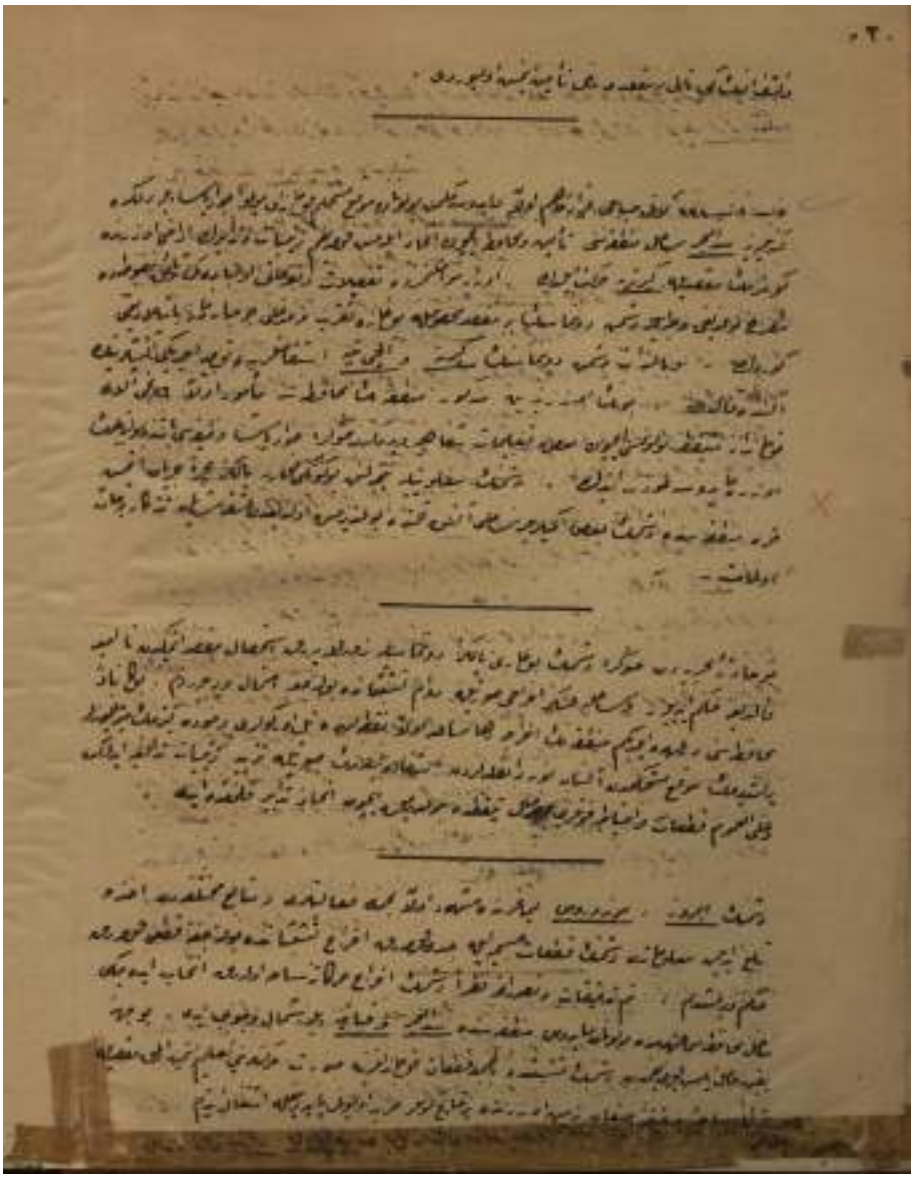
Levent Şahverdi Arşivi

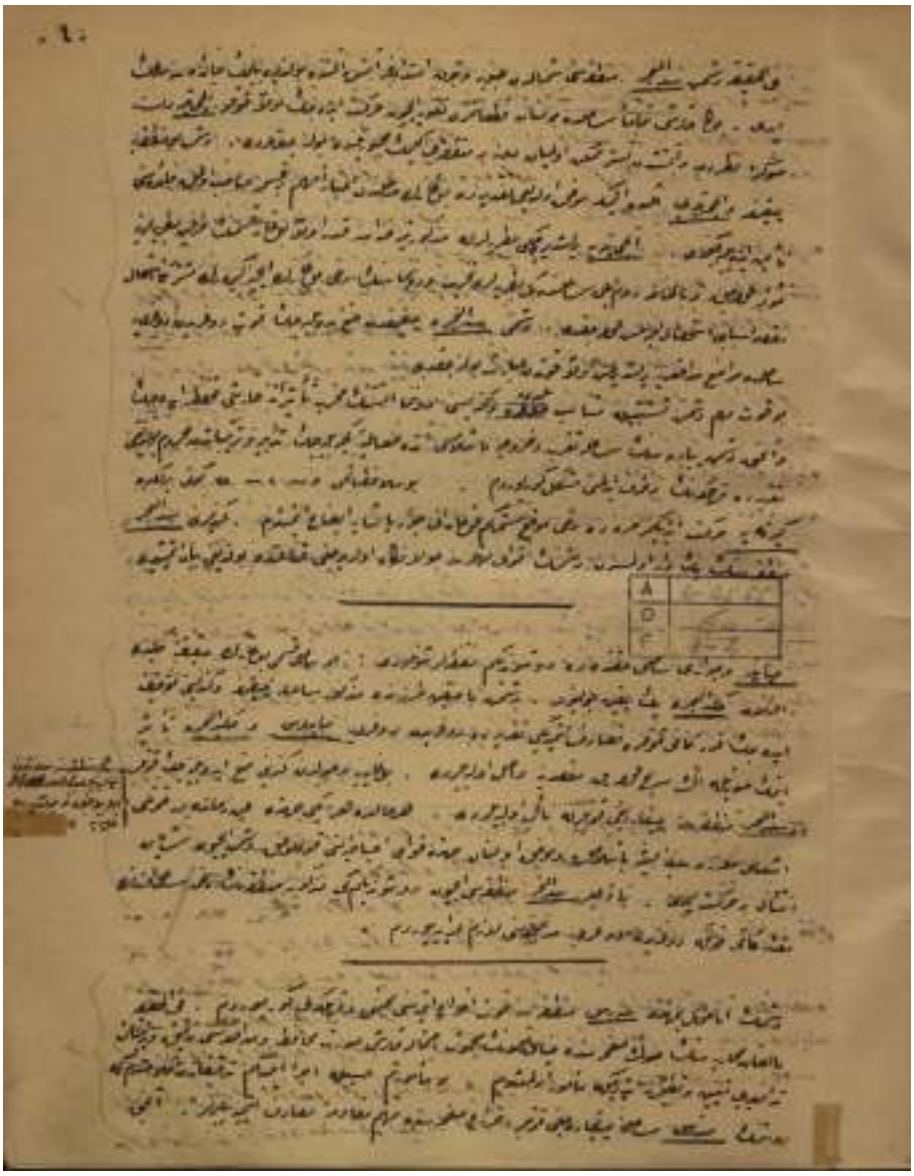
Levent Şahverdi Arşivi

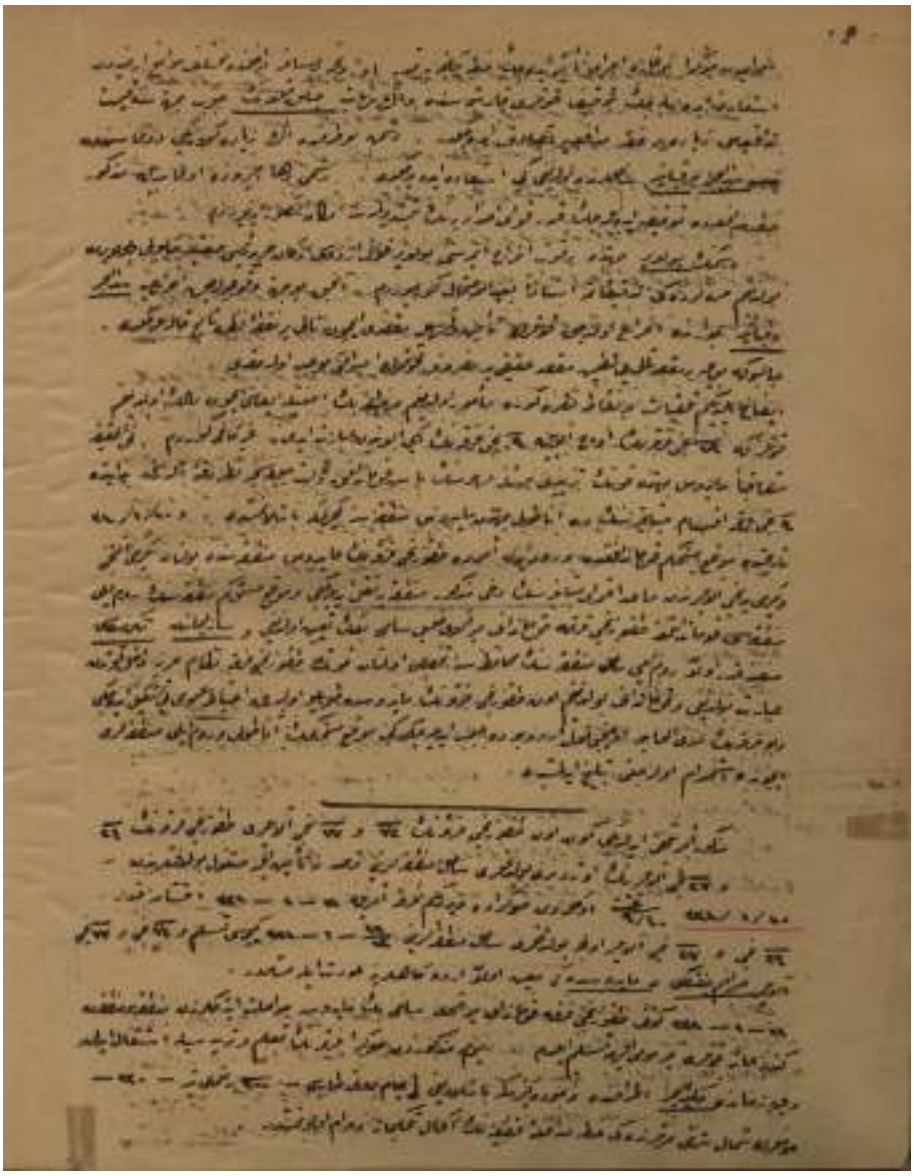
Levent Şahverdi Arşivi

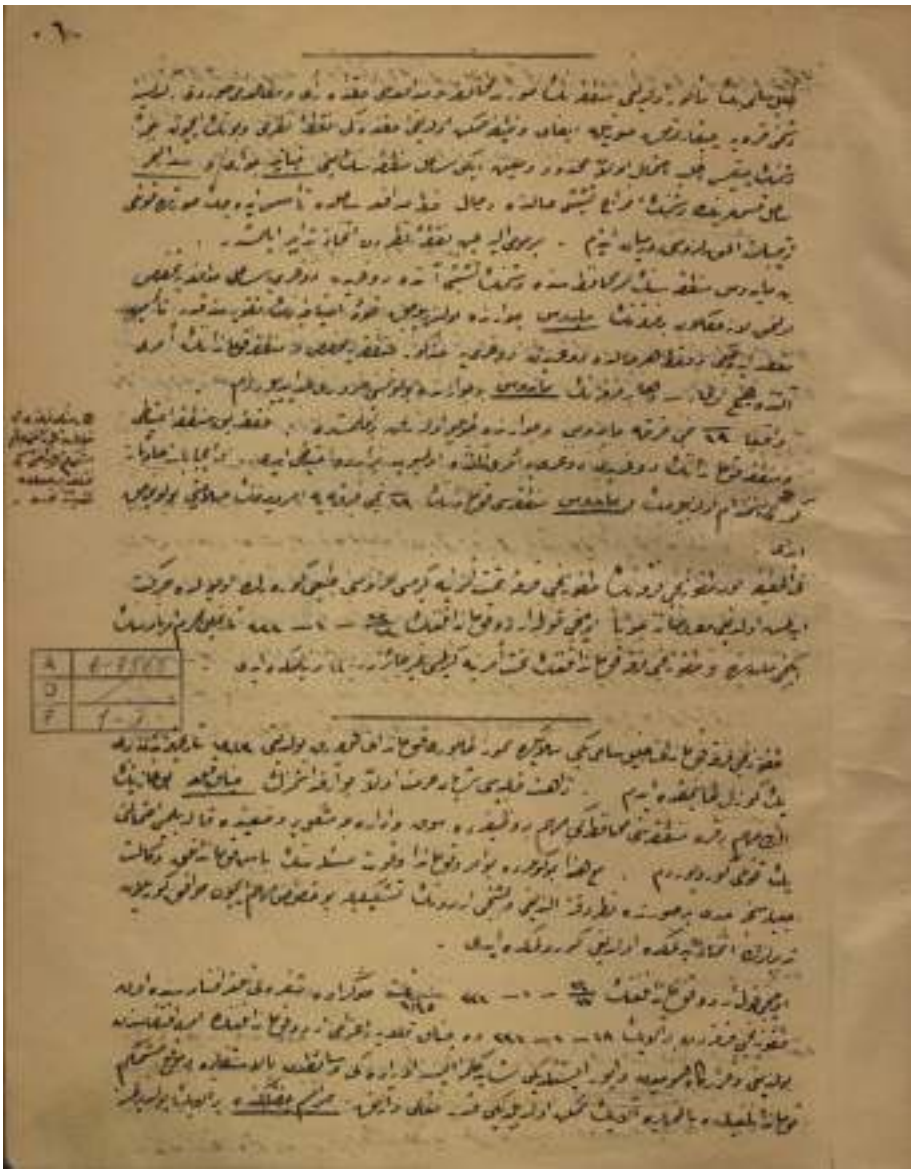
Levent Şahverdi Arşivi

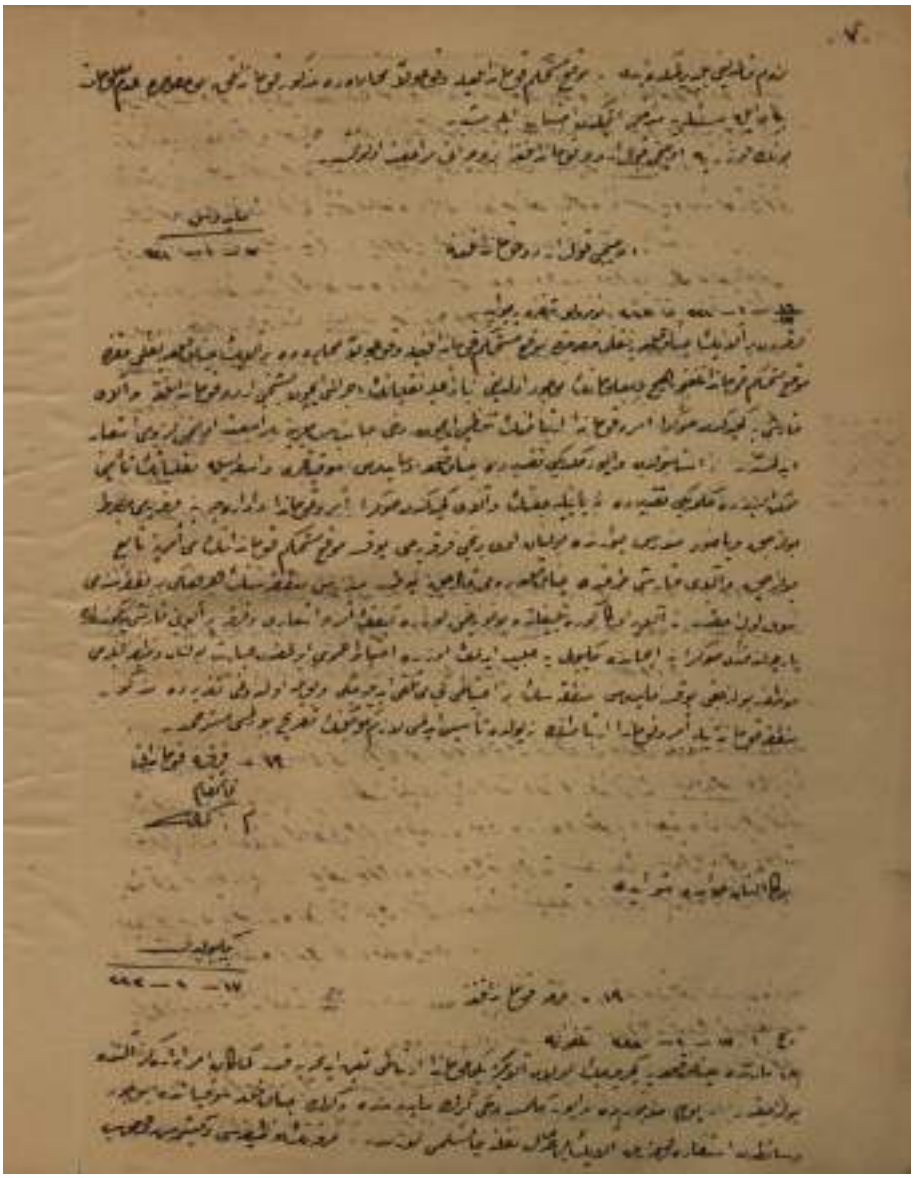
Levent Şahverdi Arşivi

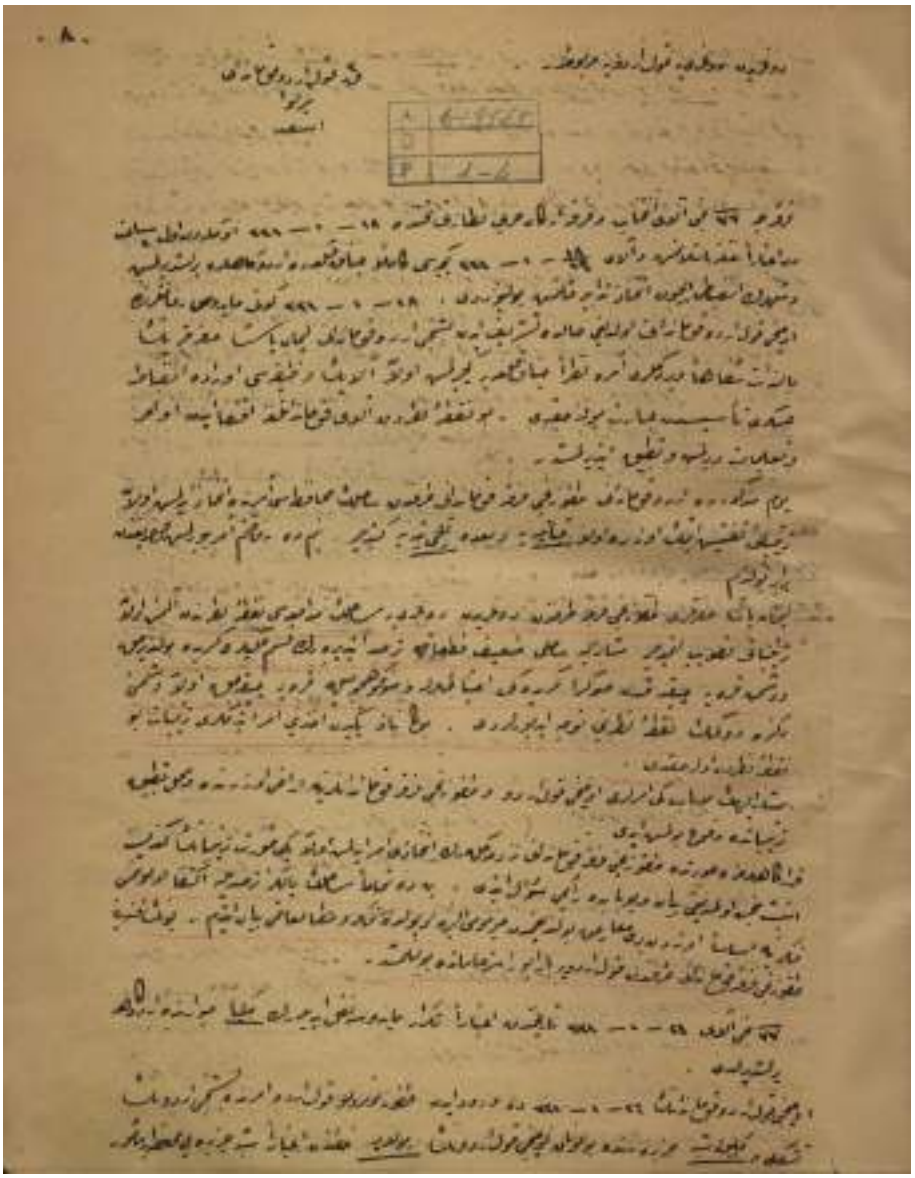
Levent Şahverdi Arşivi

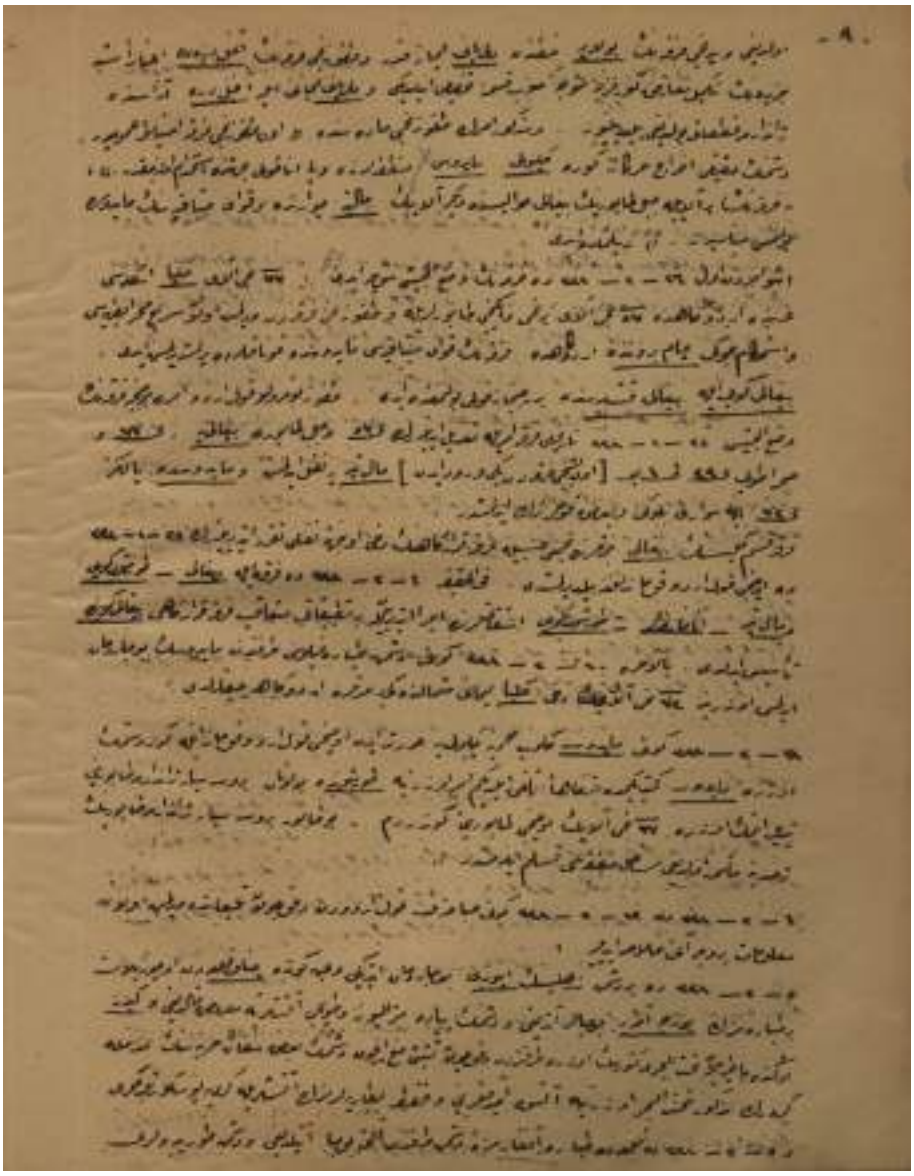
Levent Şahverdi Arşivi

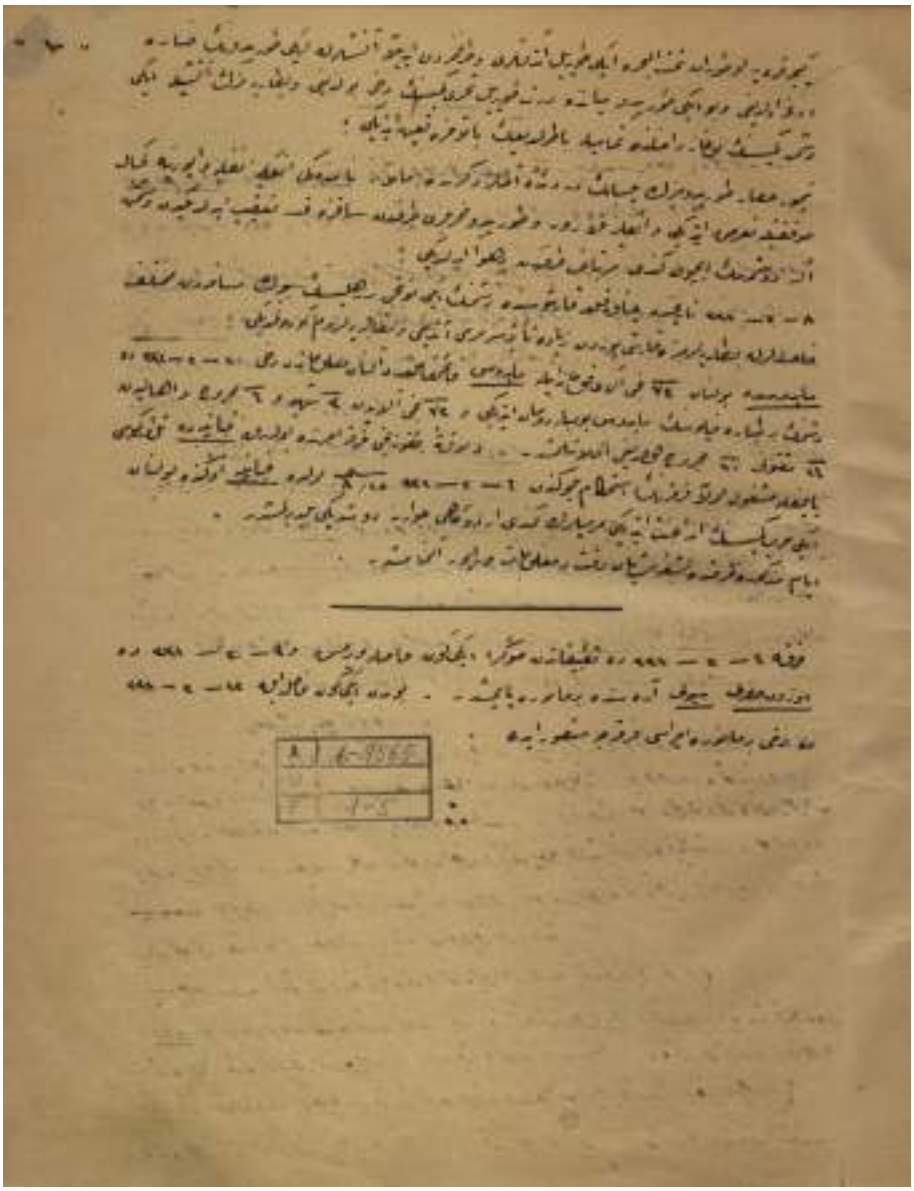
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

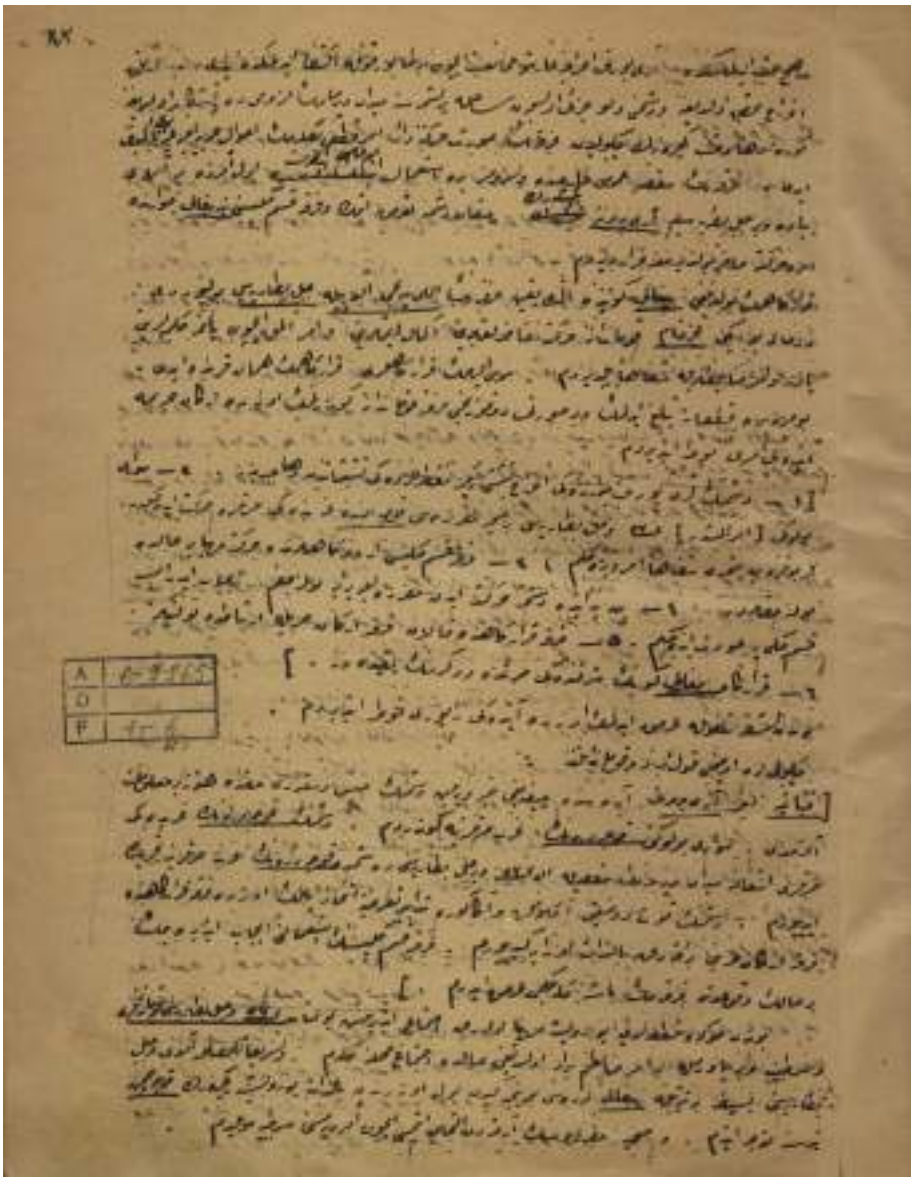

Levent Şahverdi Arşivi

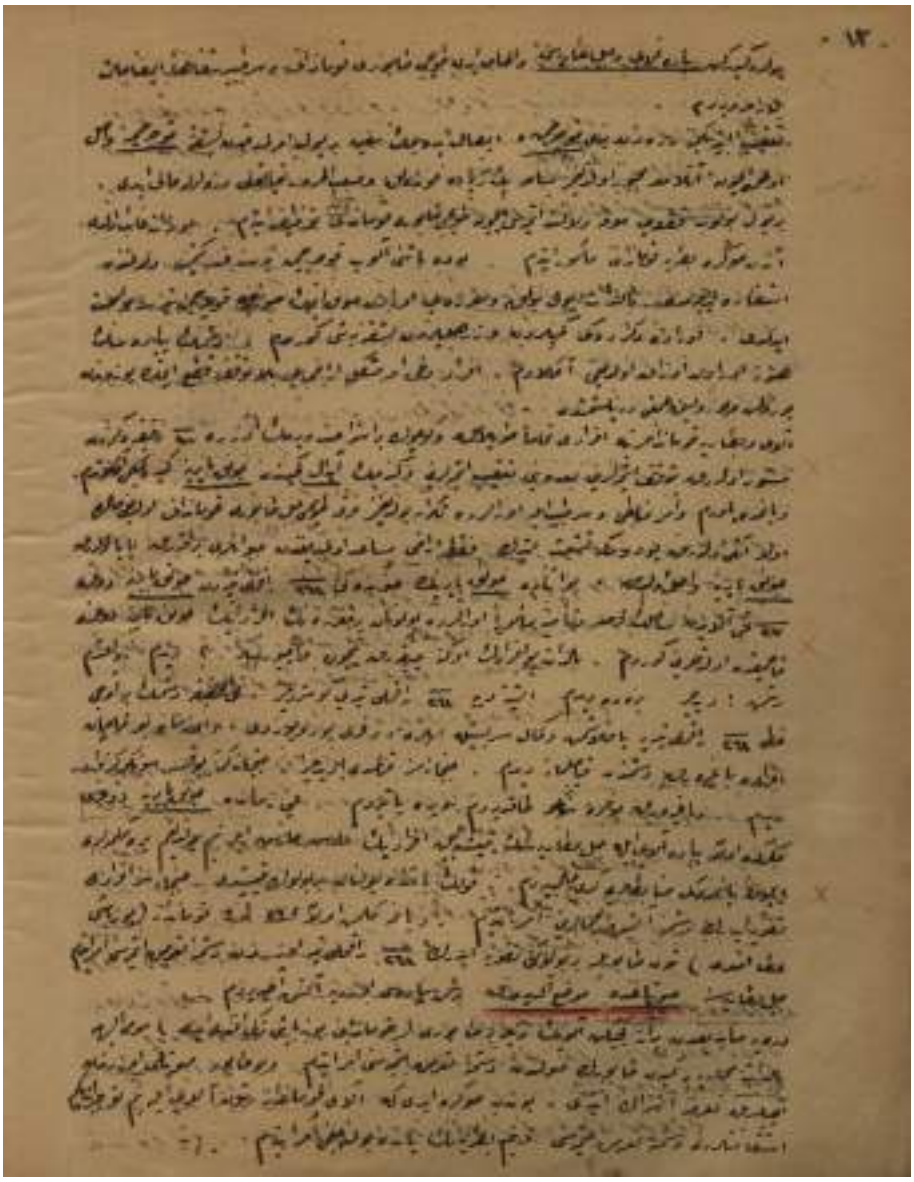

Levent Şahverdi Arşivi

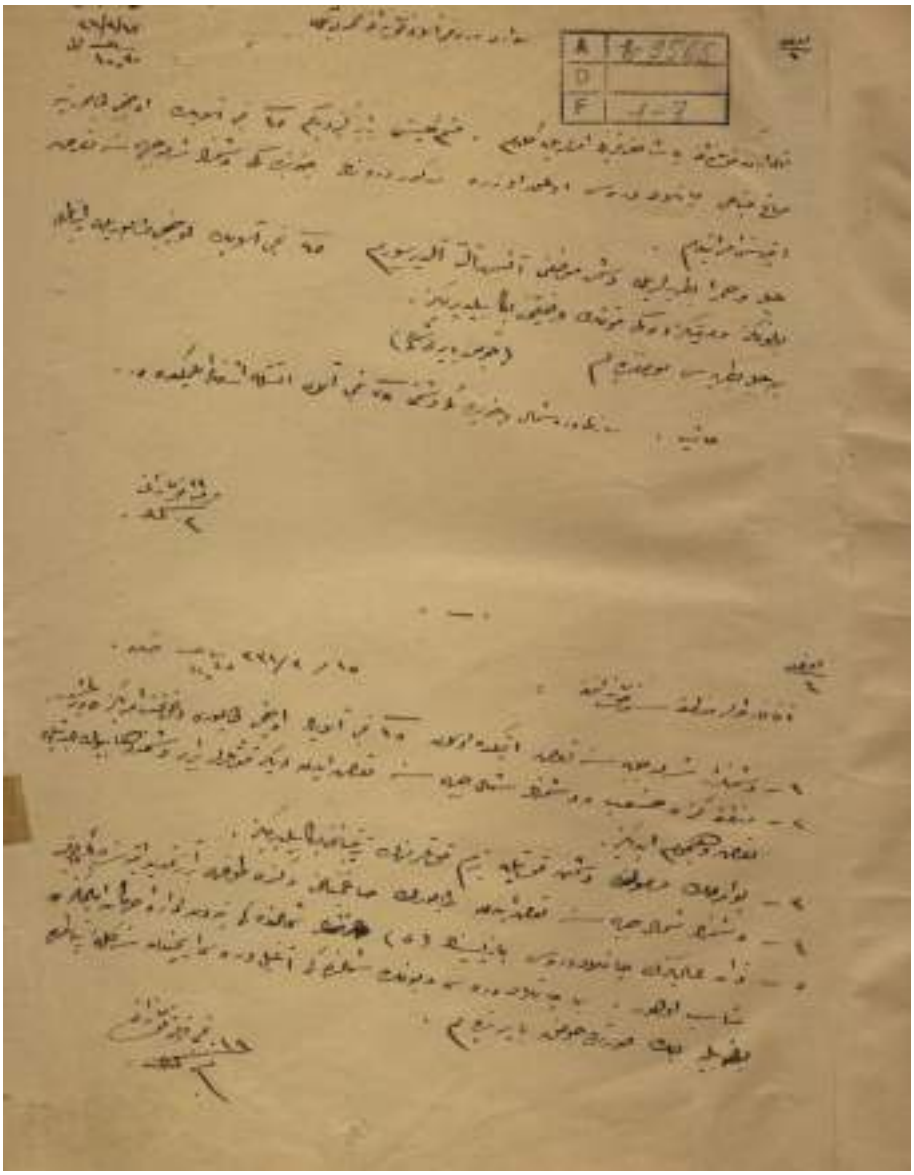
Levent Şahverdi Arşivi

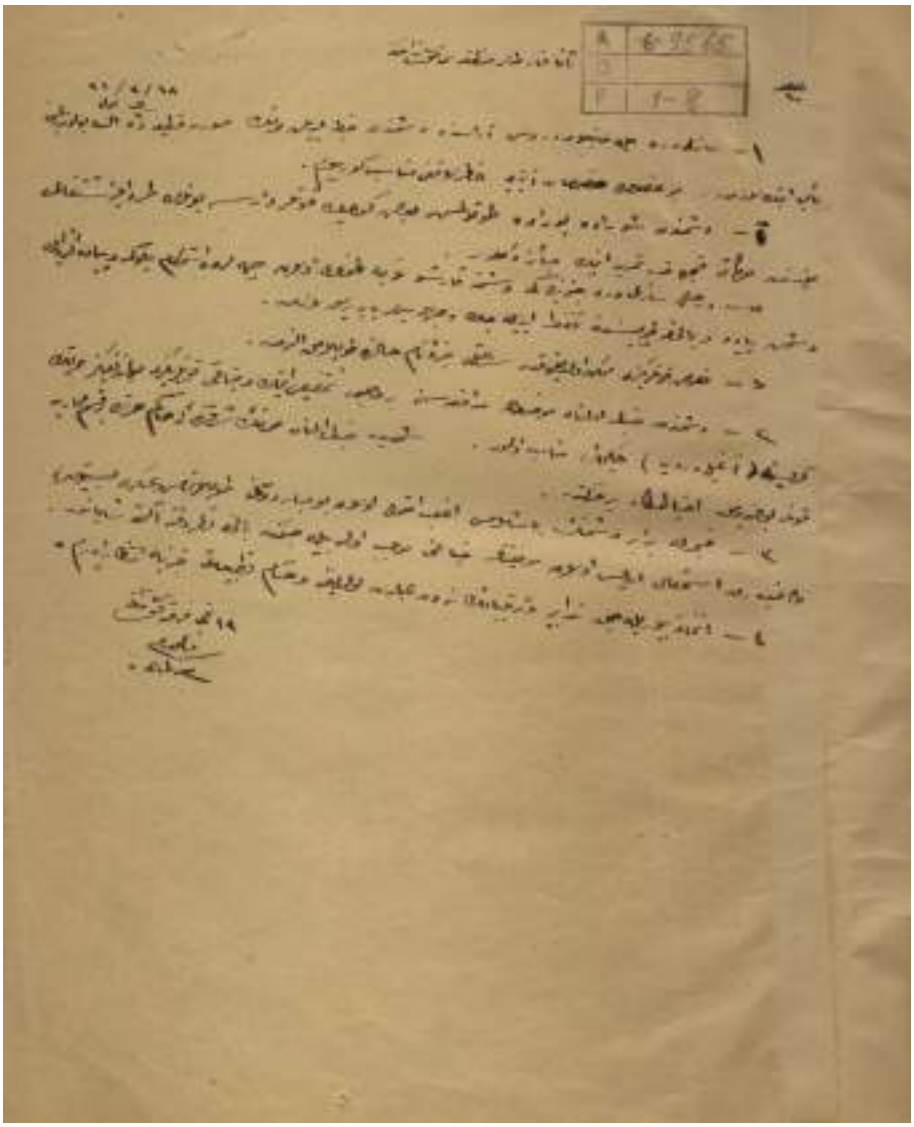
Levent Şahverdi Arşivi

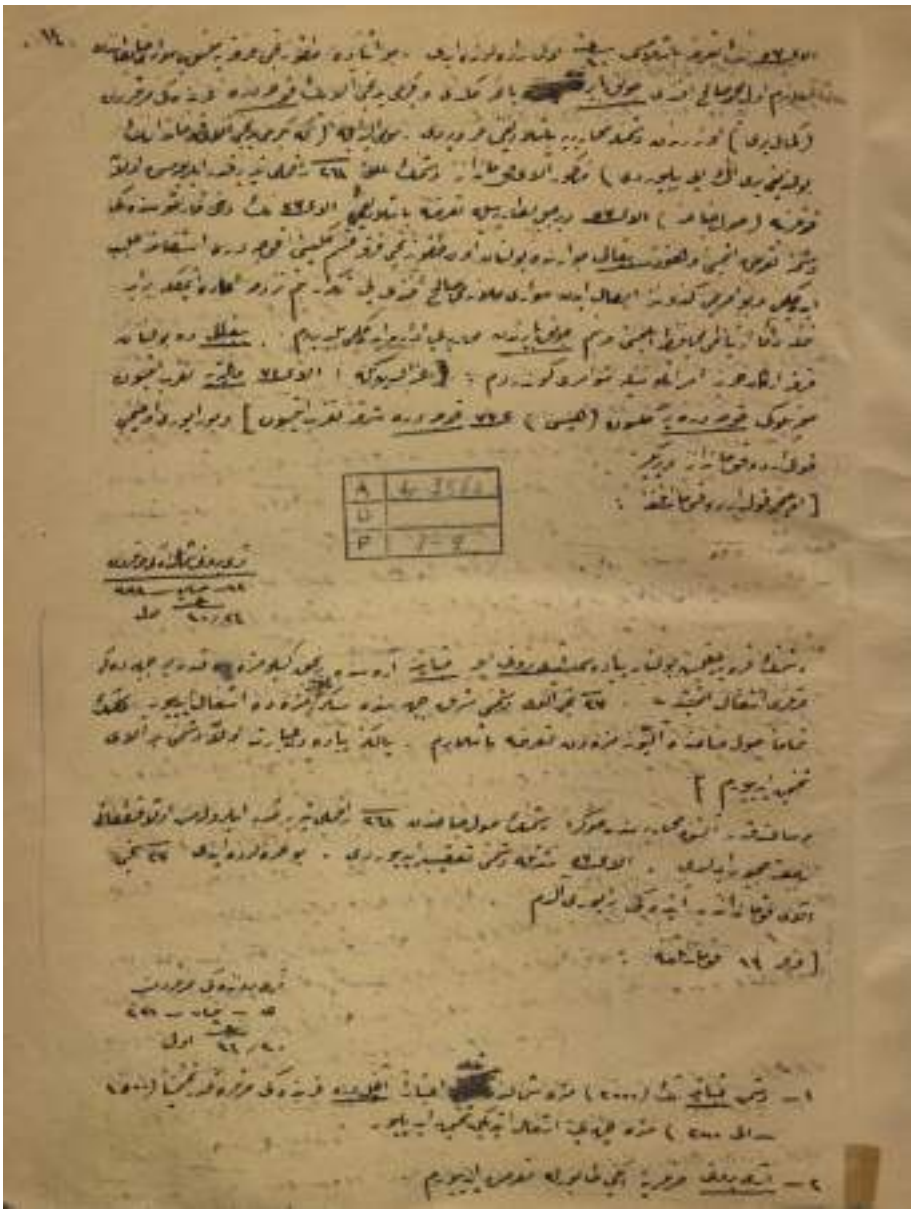
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

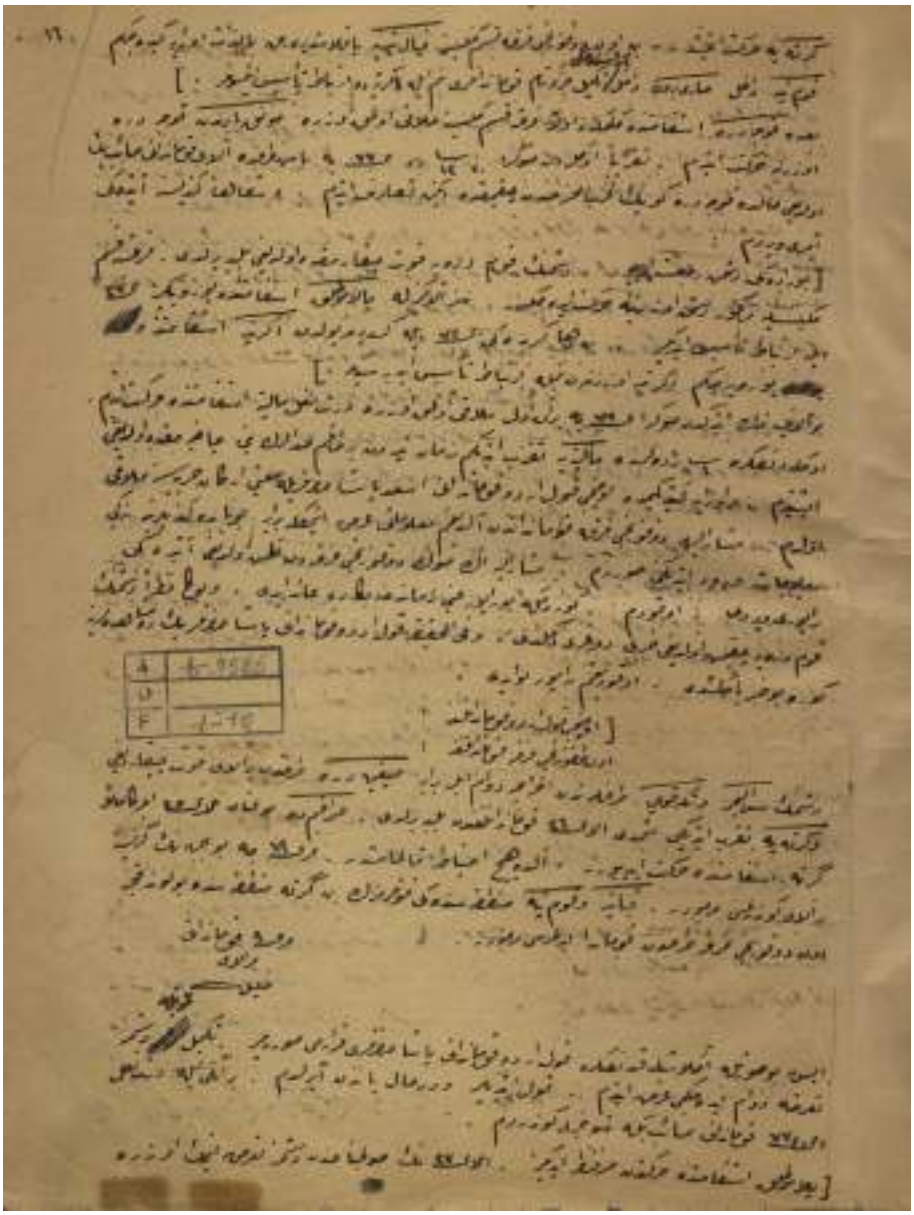
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

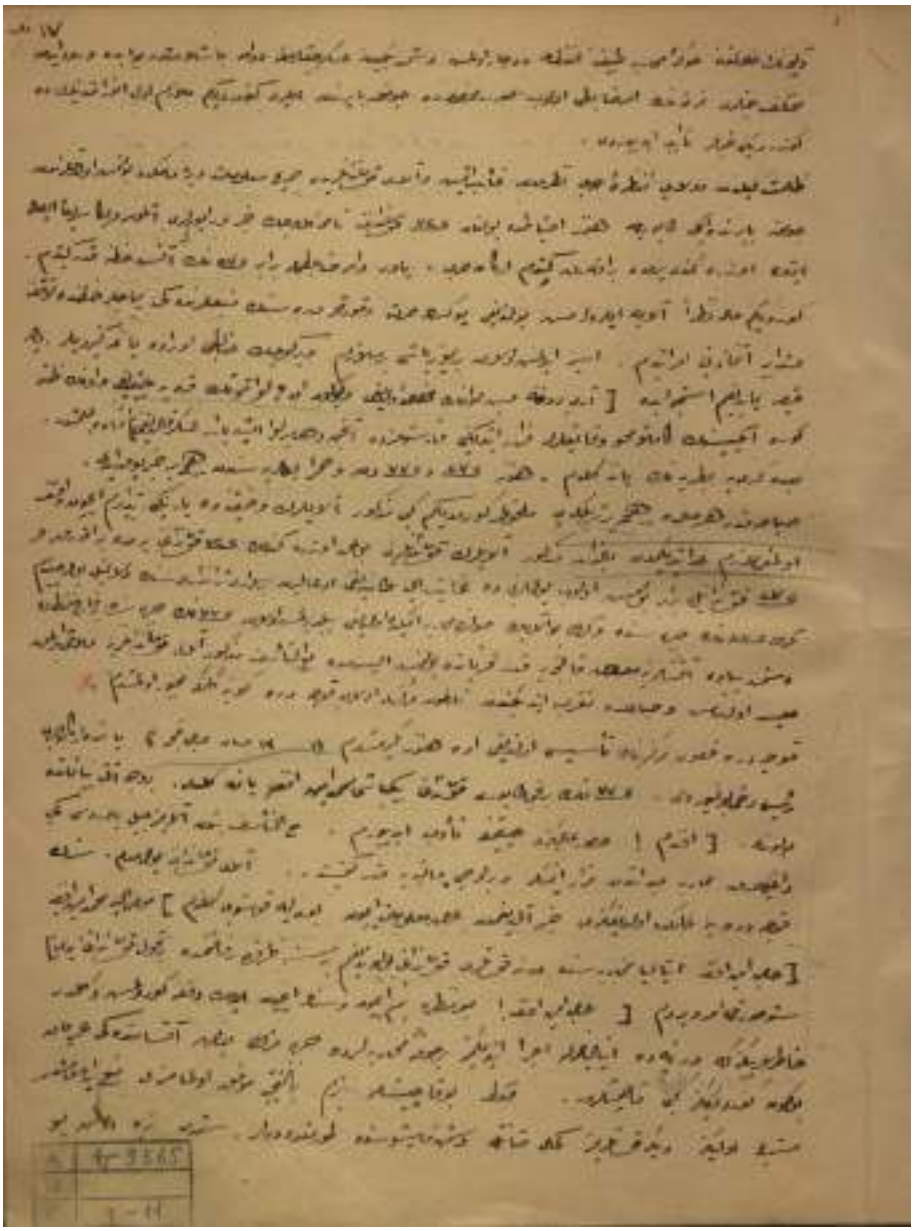
Levent Şahverdi Arşivi

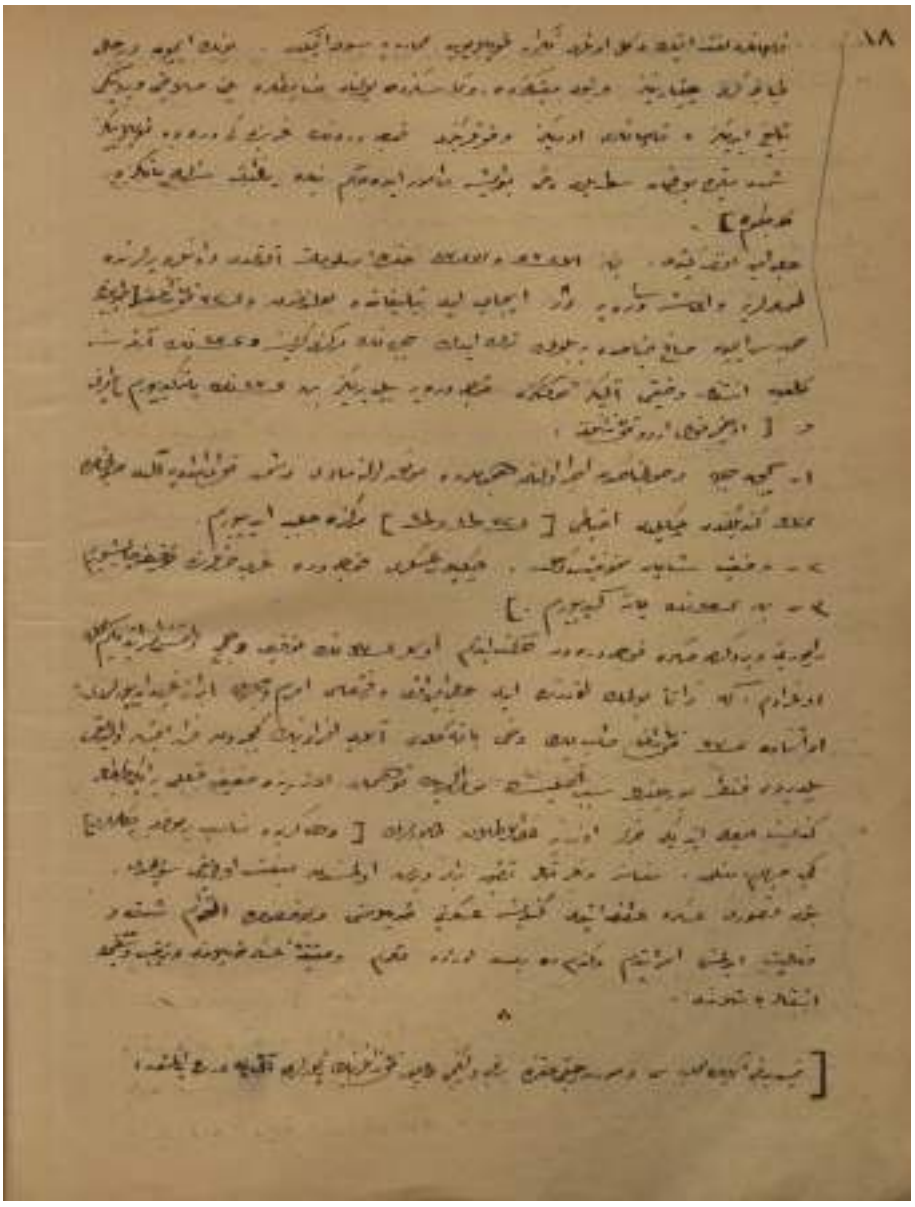
Levent Şahverdi Arşivi

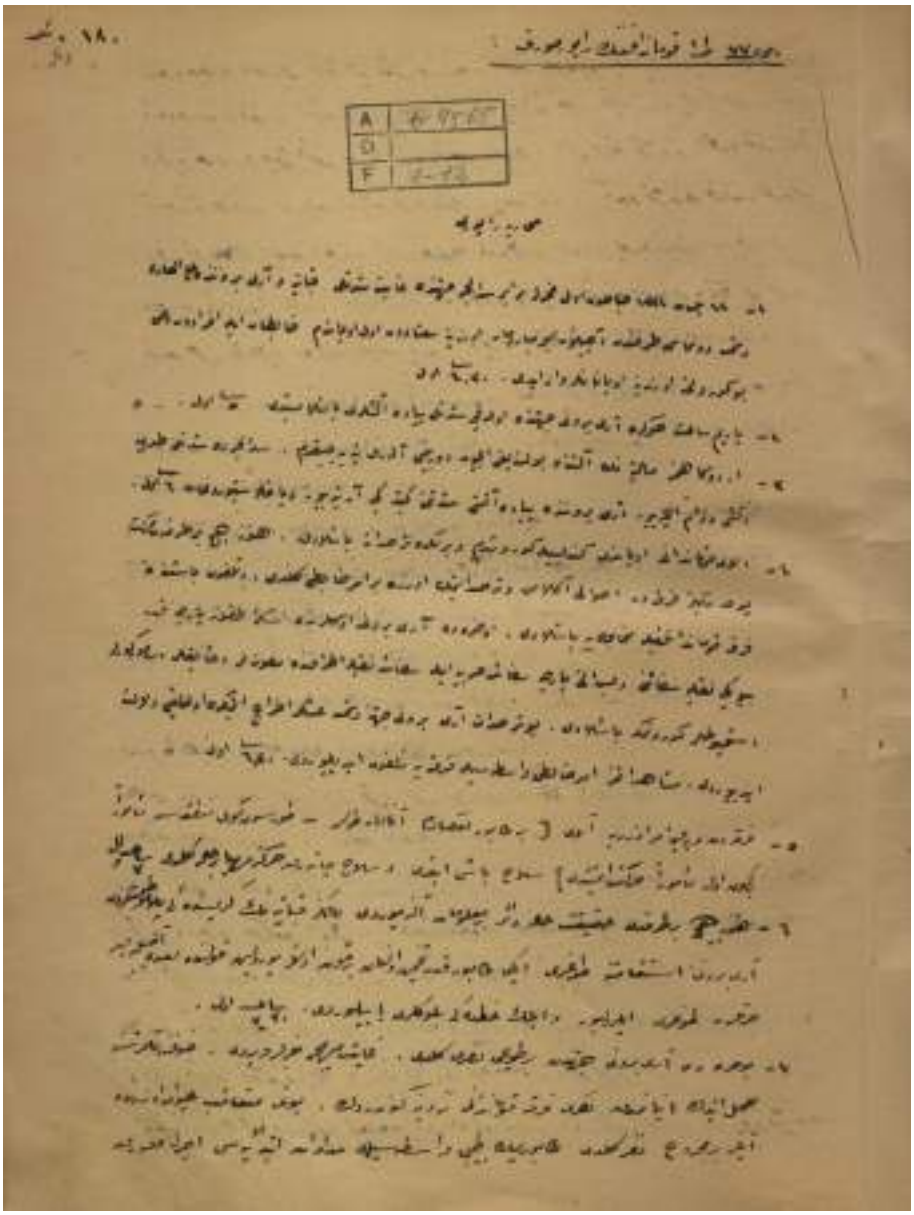
Levent Şahverdi Arşivi

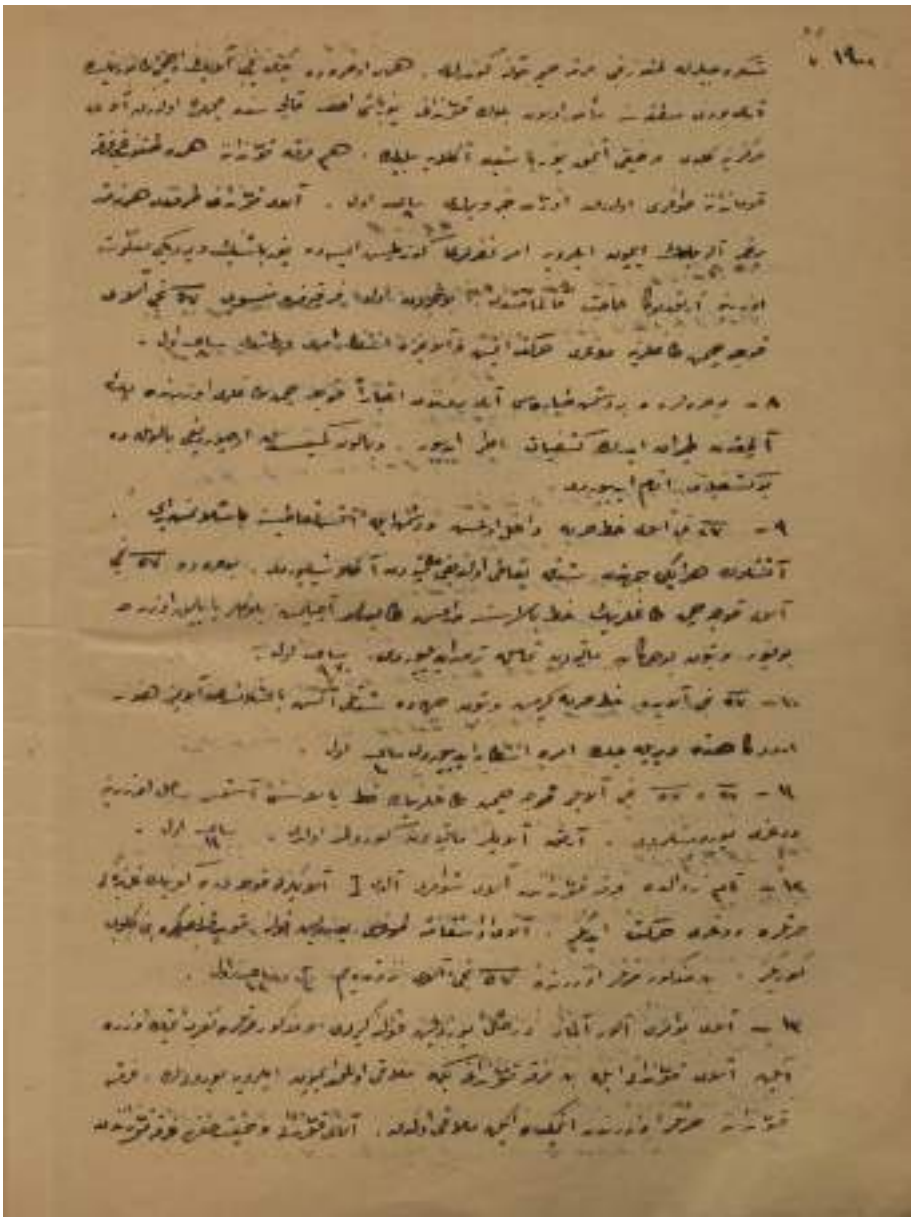
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

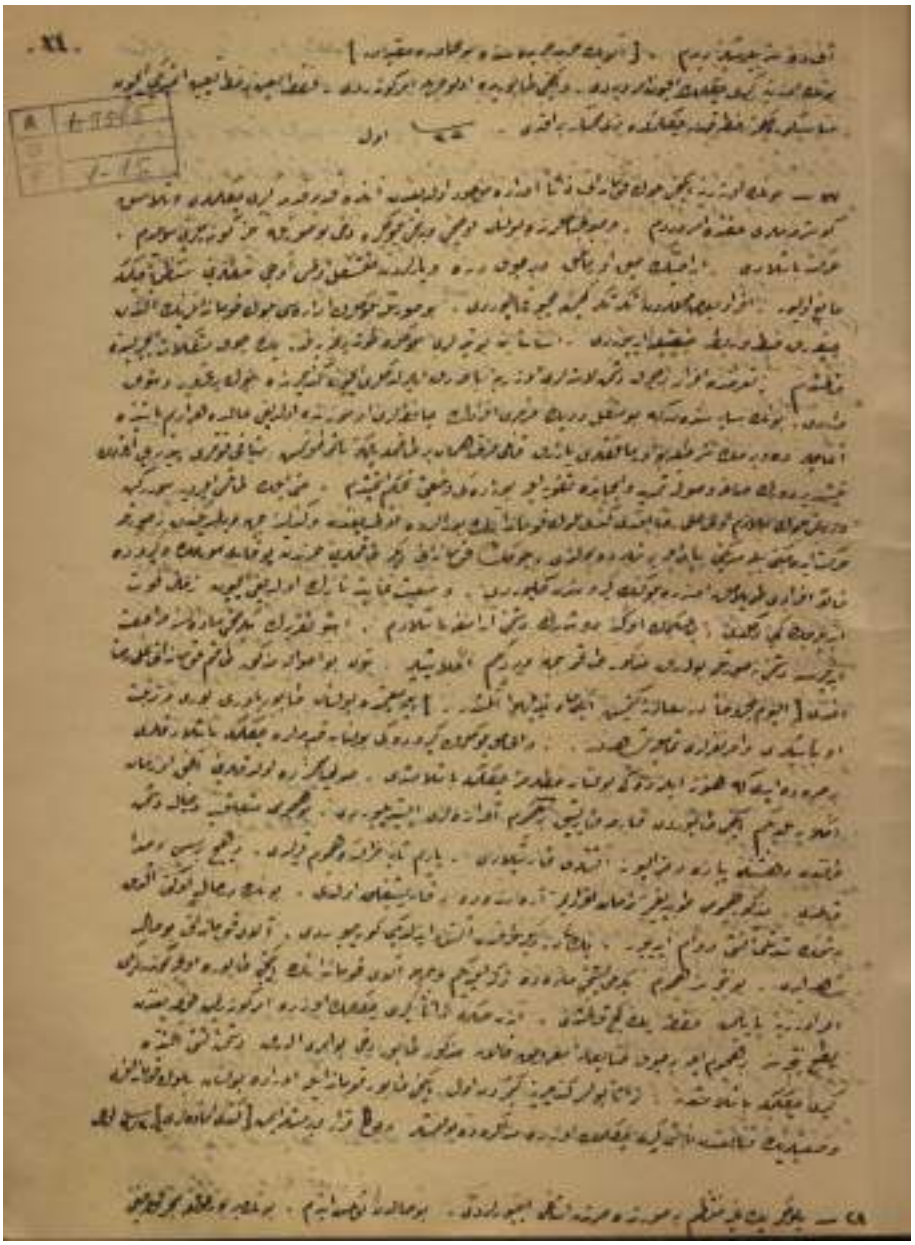
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

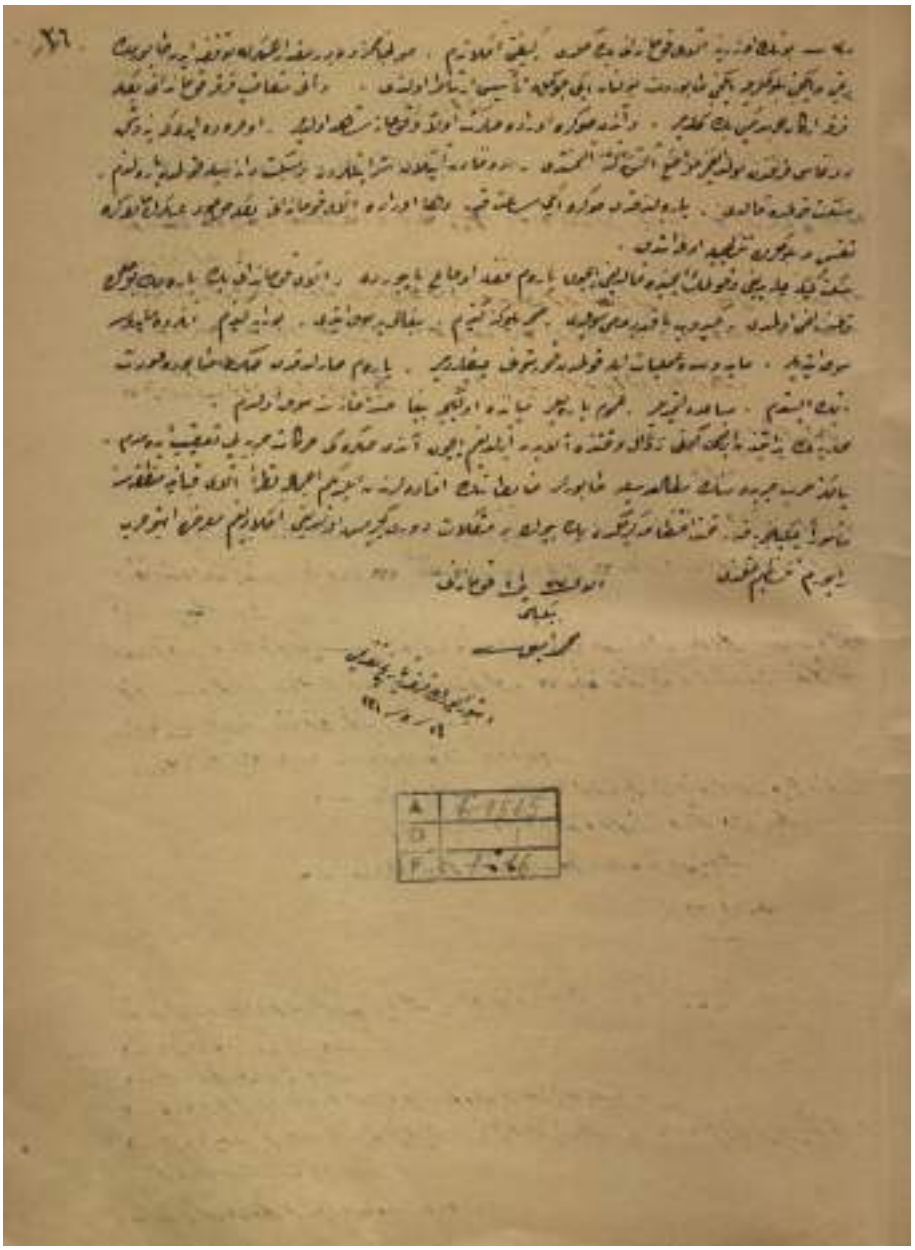
Levent Şahverdi Arşivi

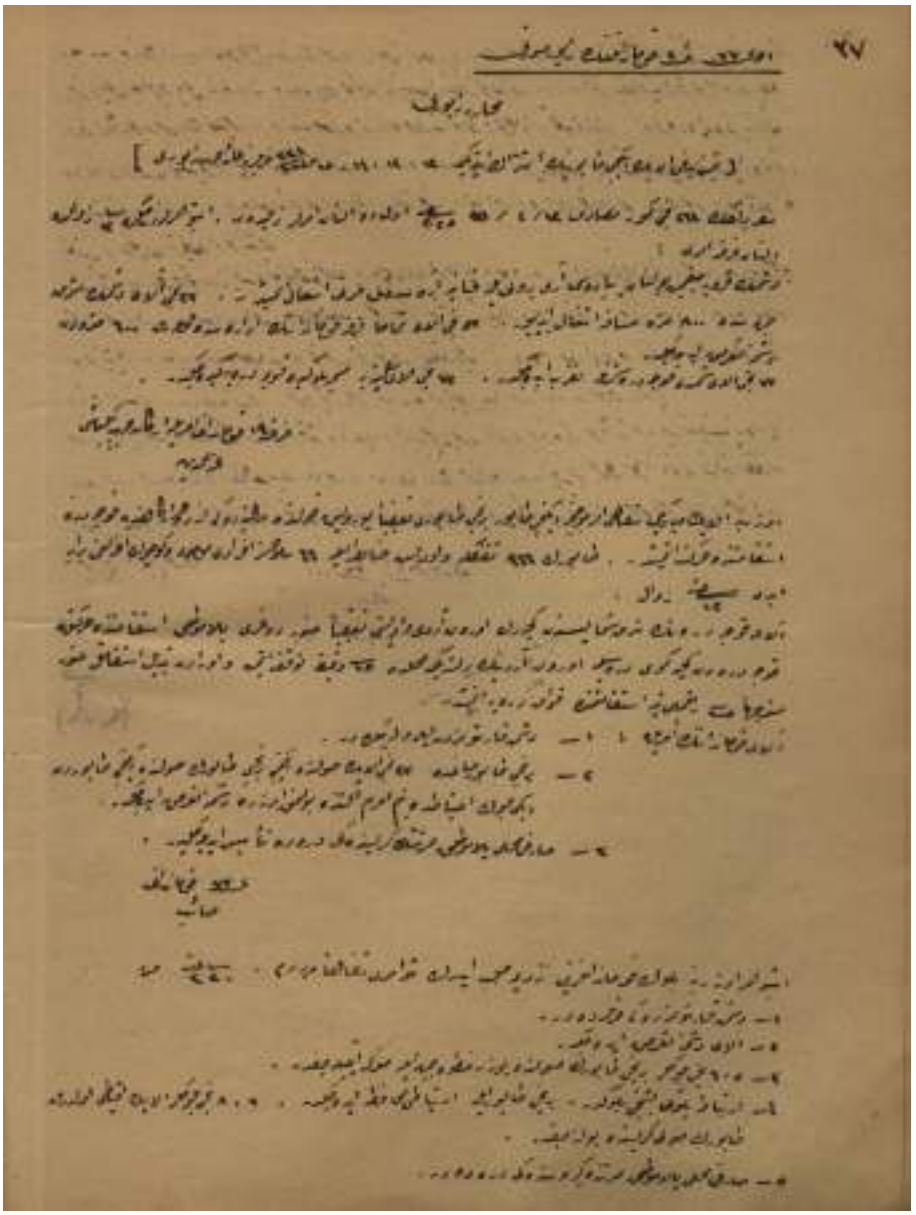
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

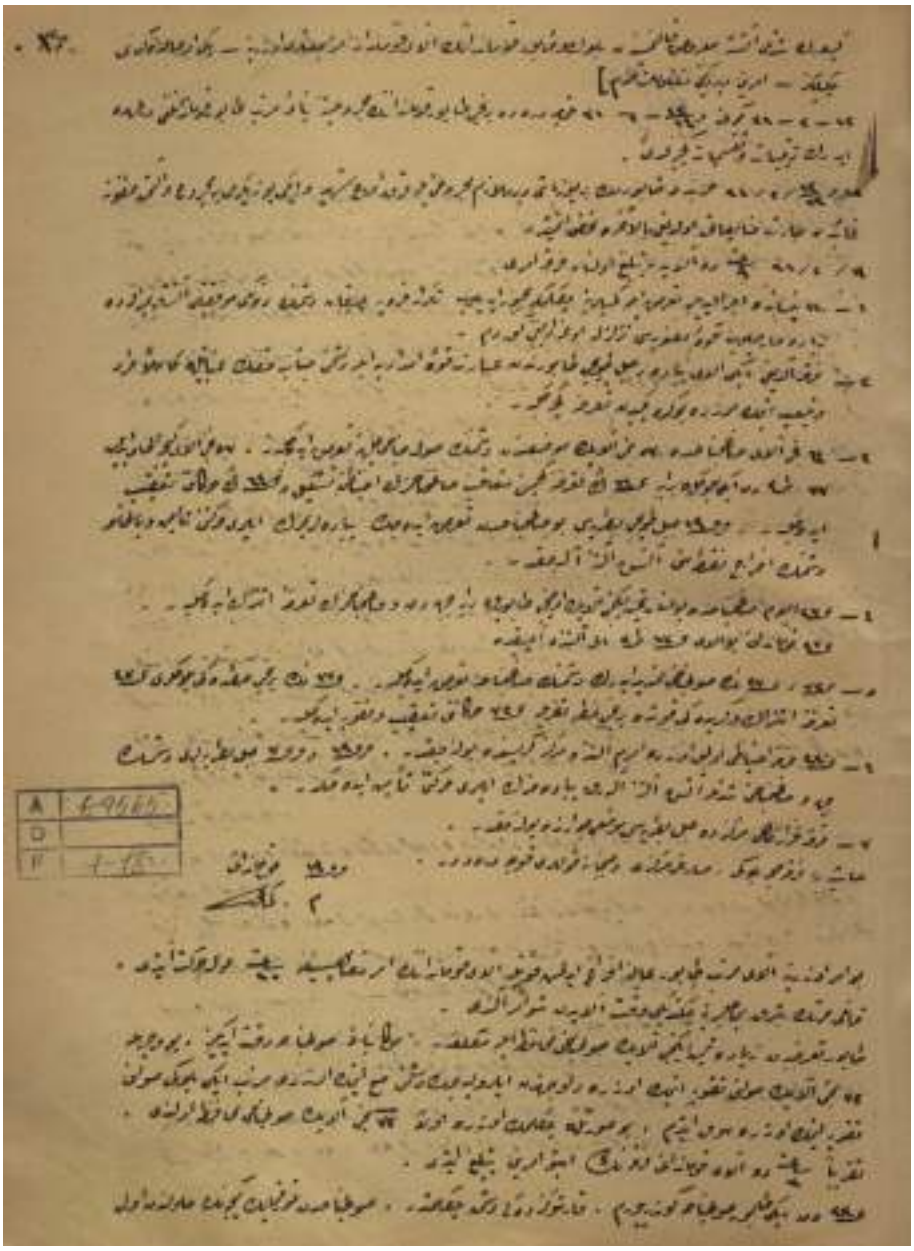
Levent Şahverdi Arşivi

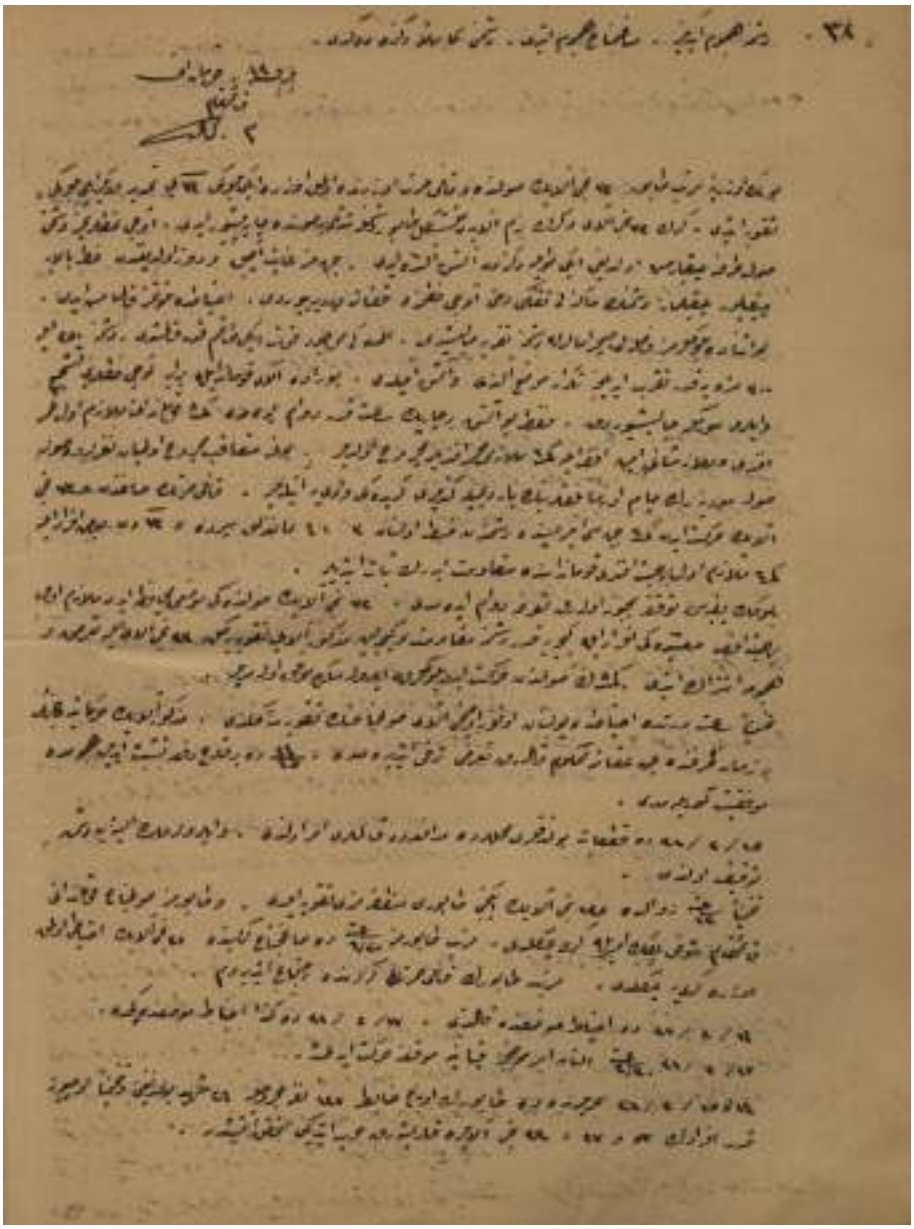
Levent Şahverdi Arşivi

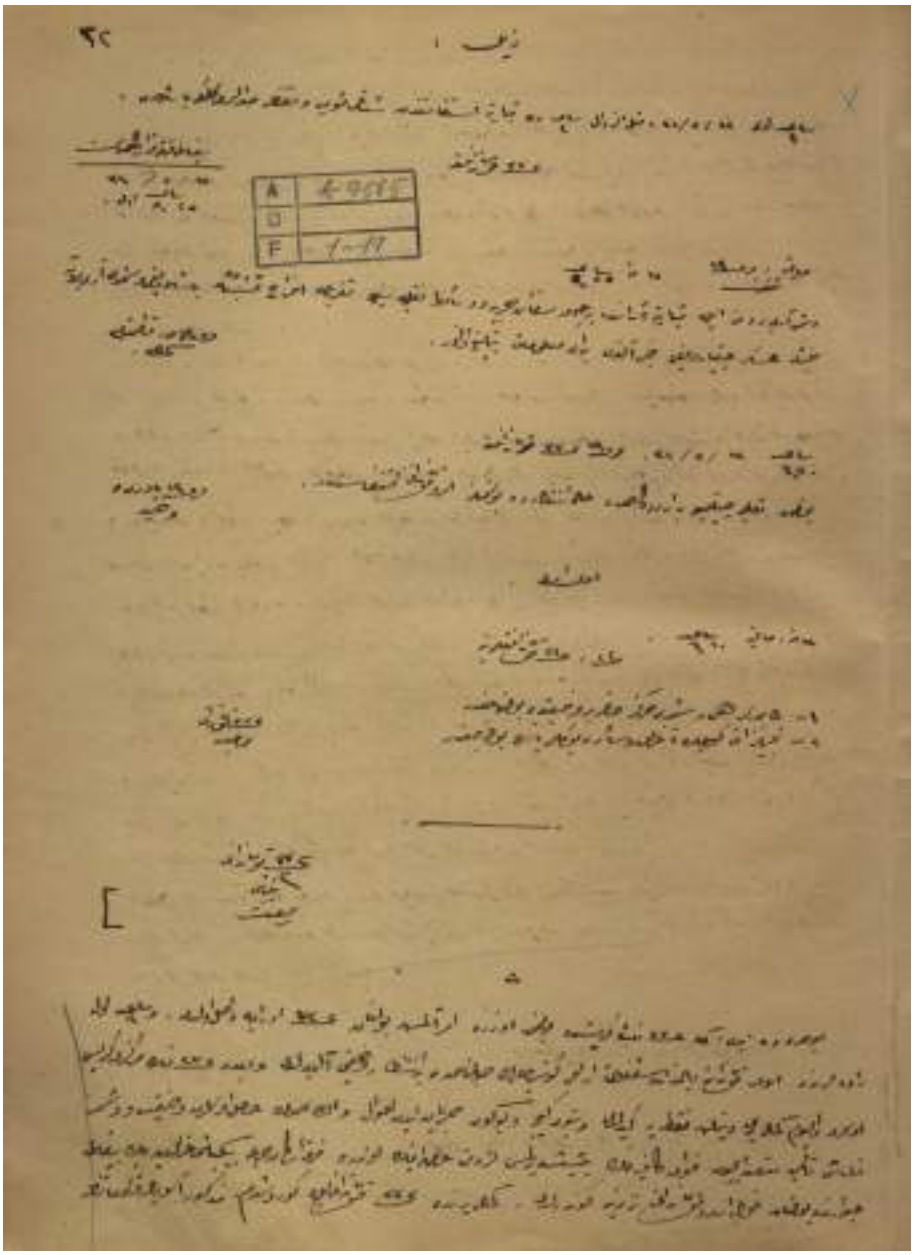
Levent Şahverdi Arşivi

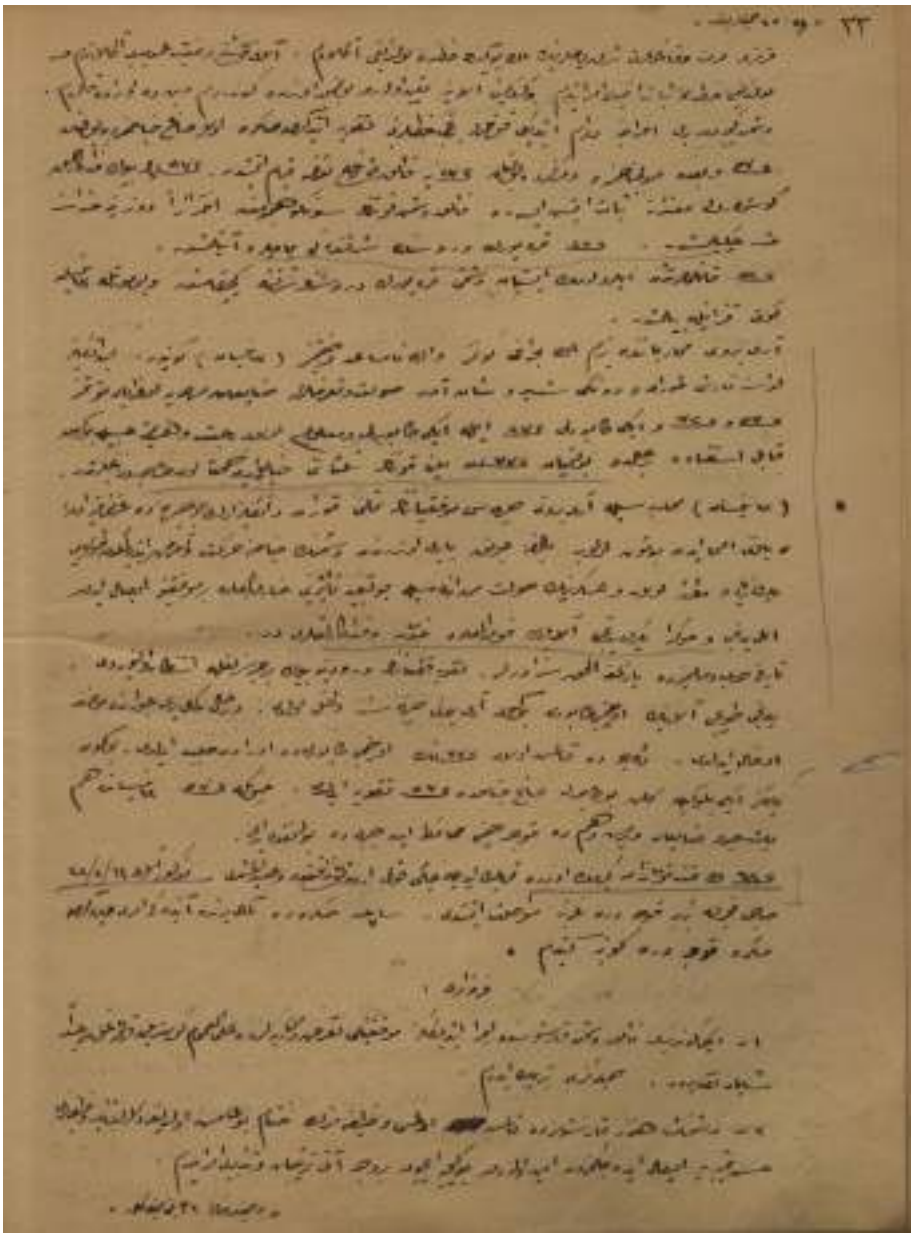
Levent Şahverdi Arşivi

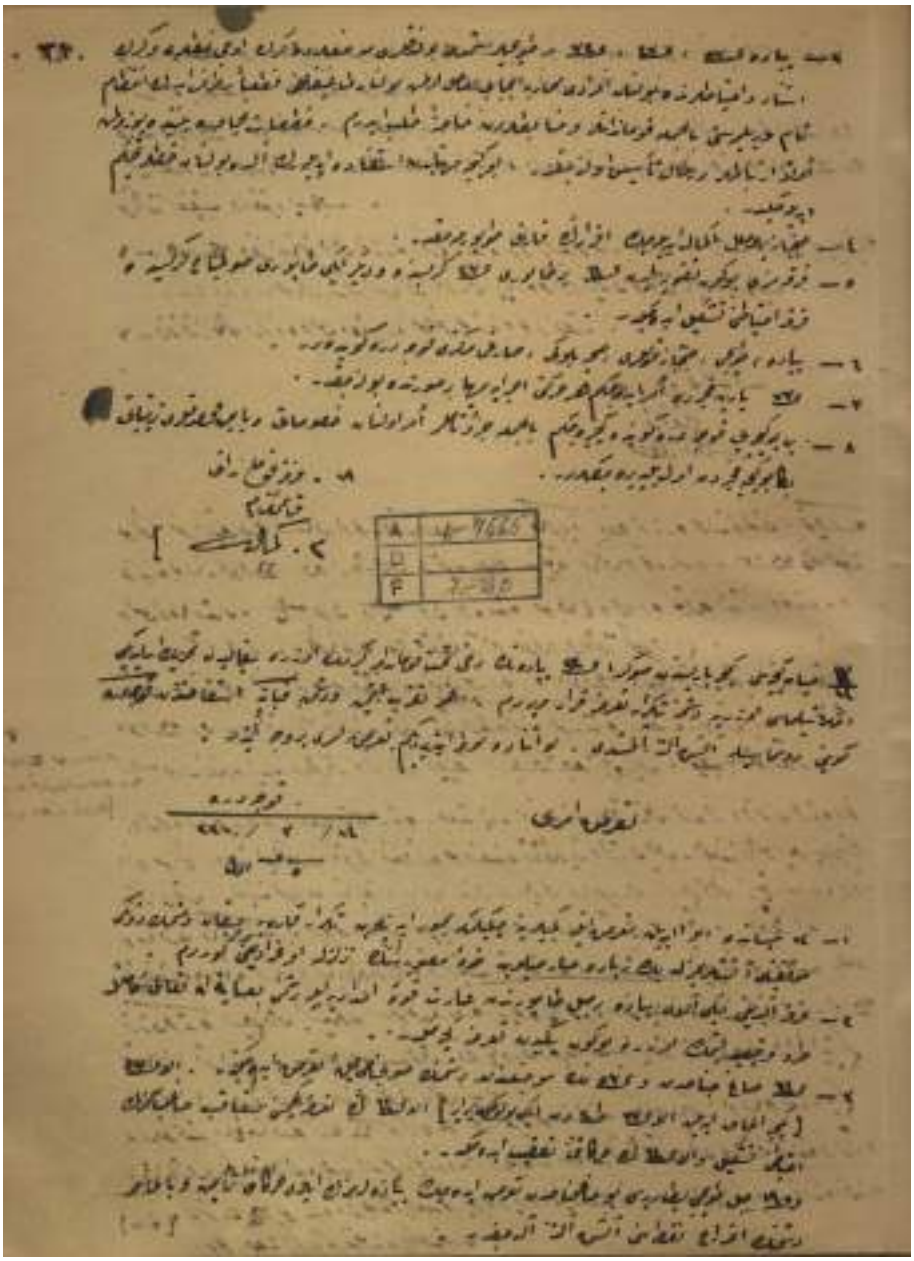
Levent Şahverdi Arşivi

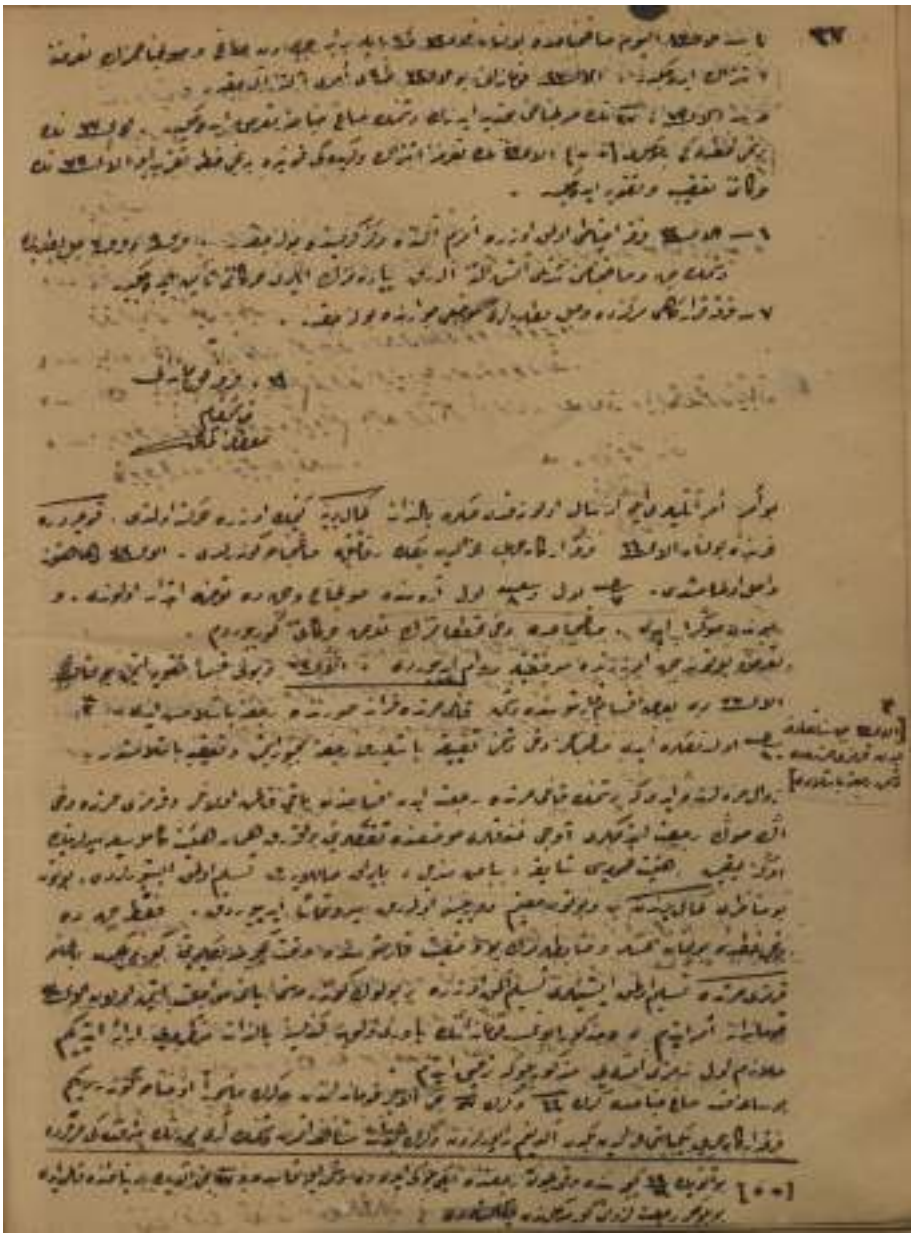
Levent Şahverdi Arşivi

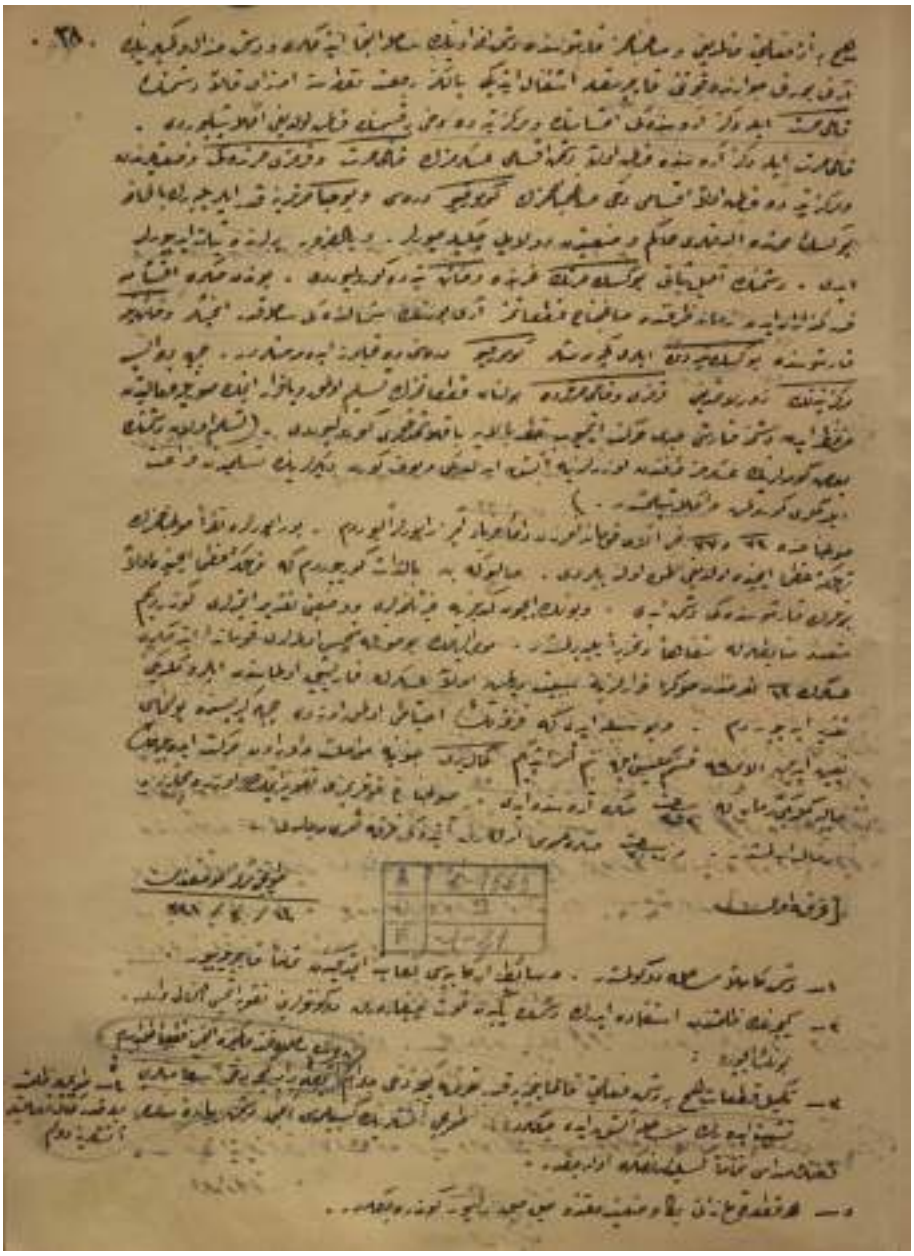
Levent Şahverdi Arşivi

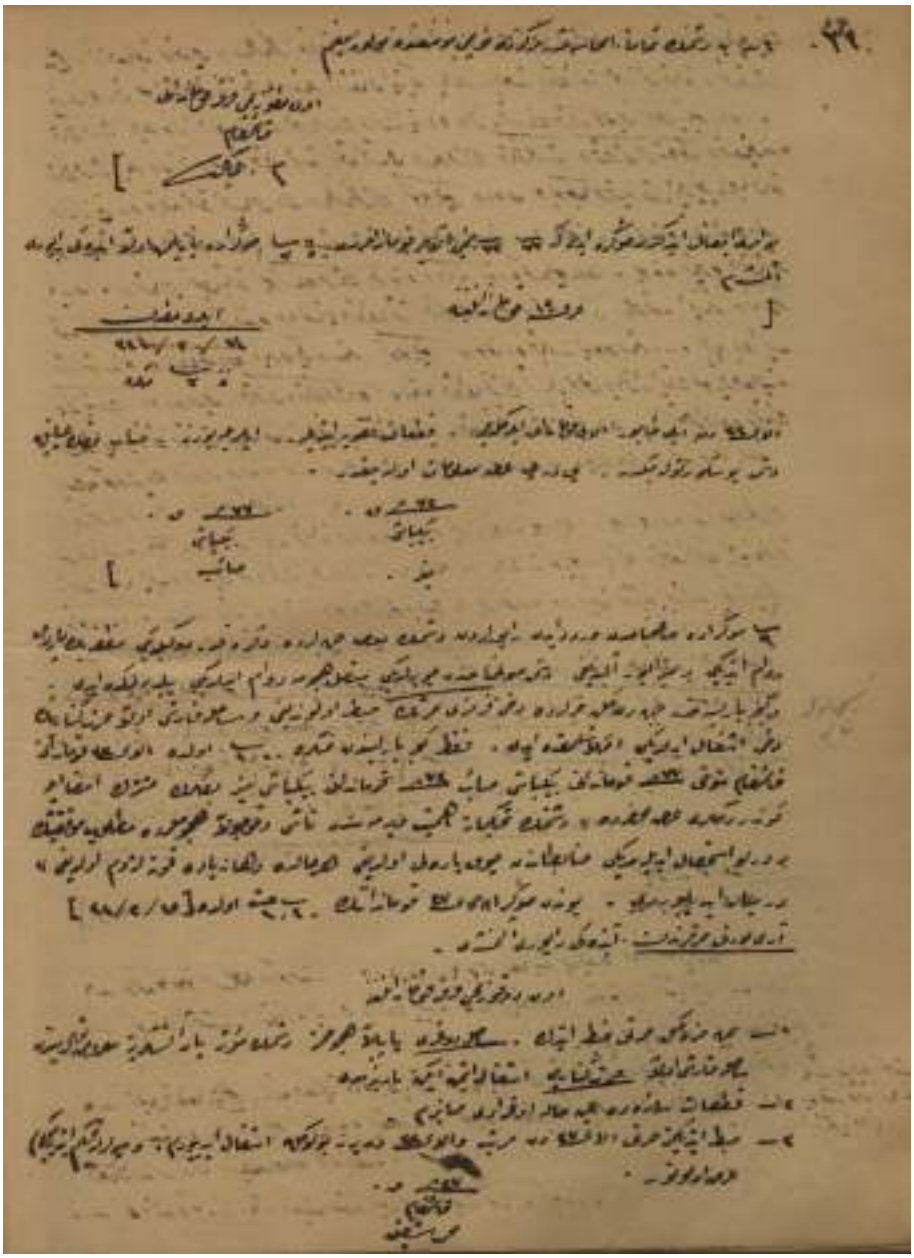
Levent Şahverdi Arşivi

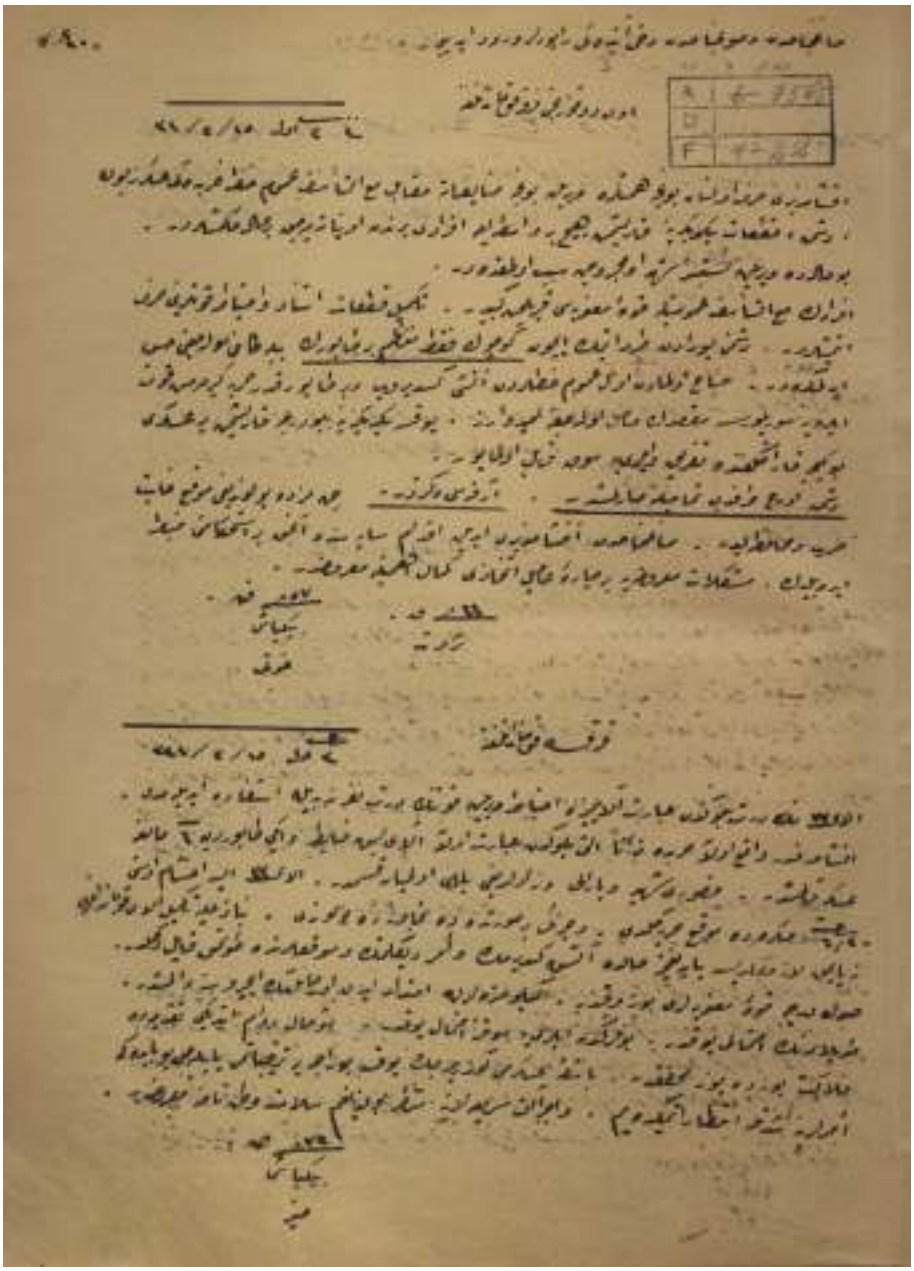
Levent Şahverdi Arşivi

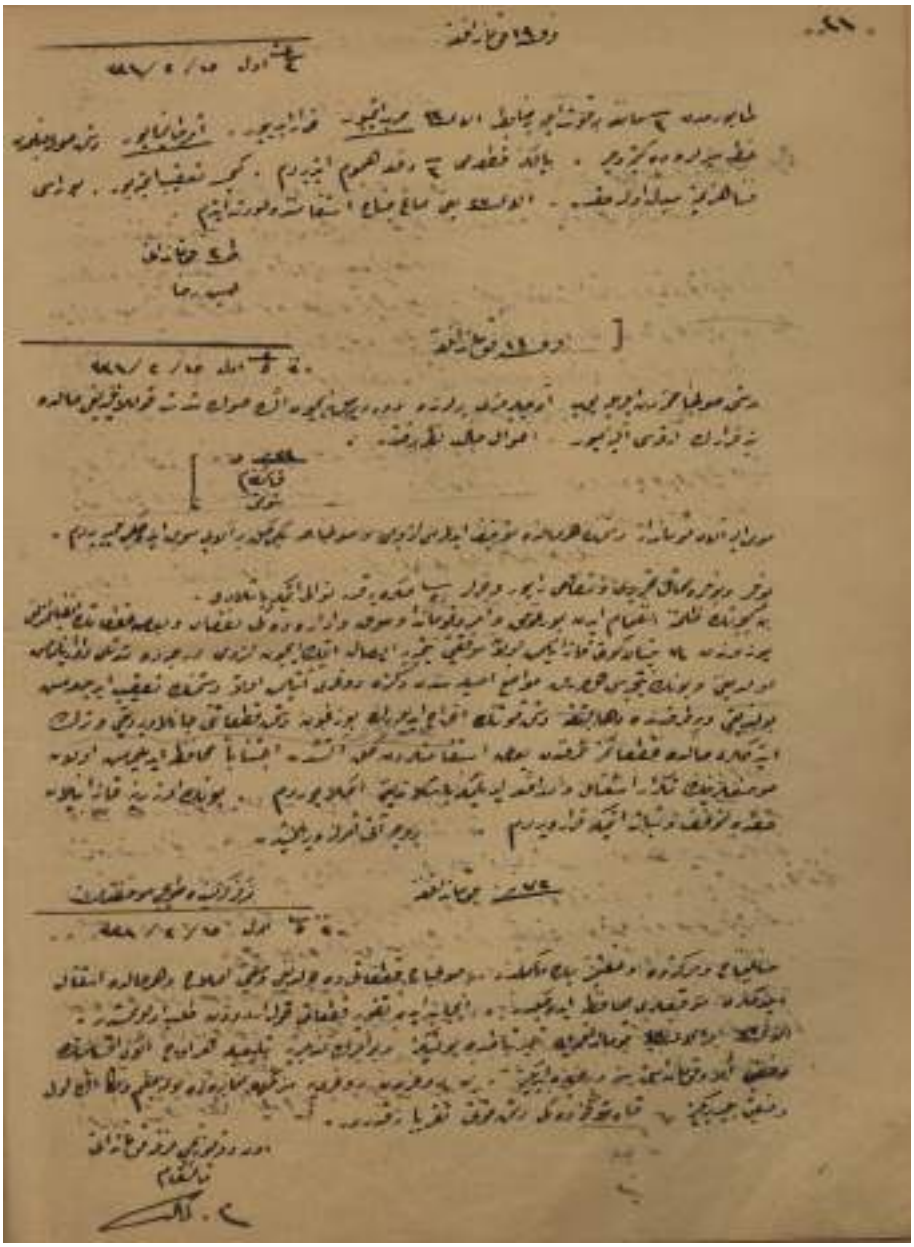

Levent Şahverdi Arşivi

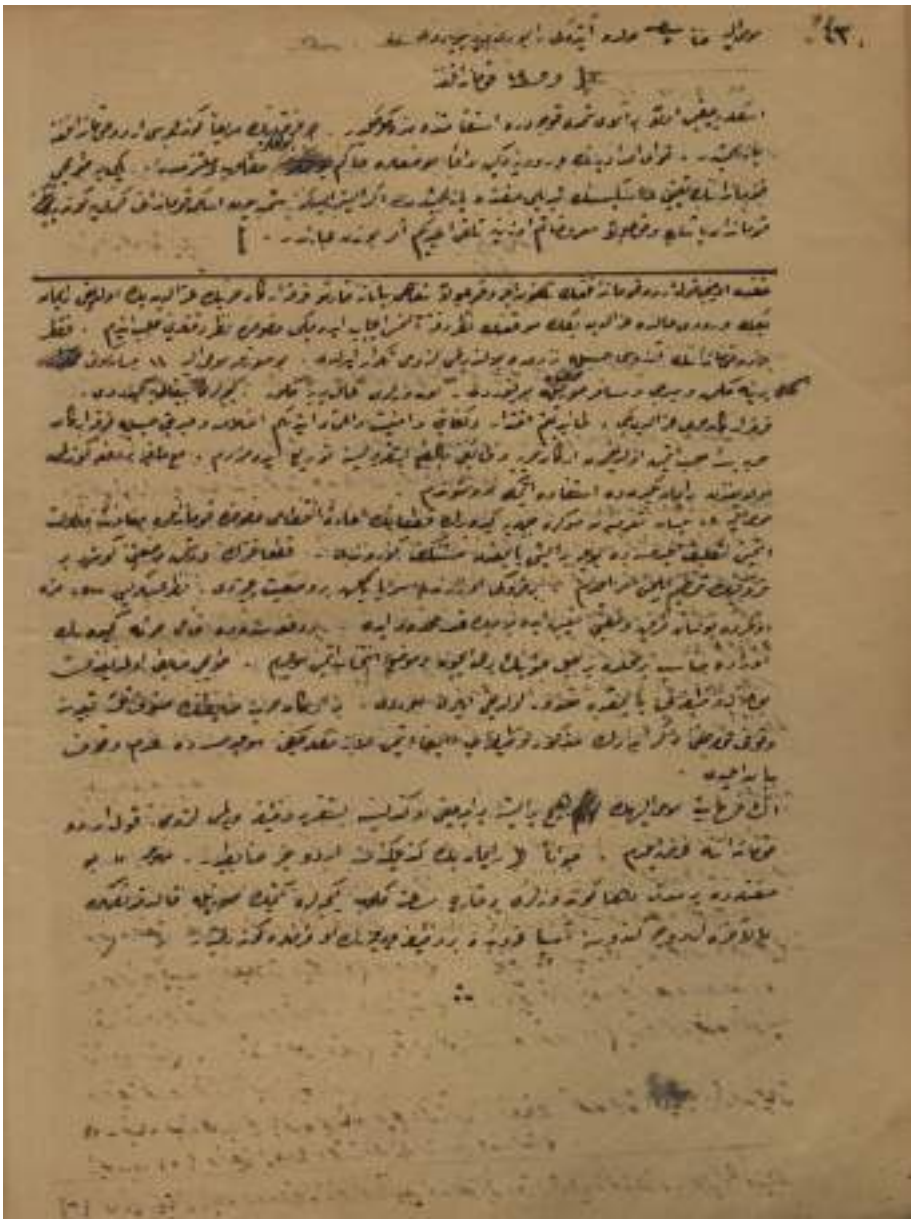
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

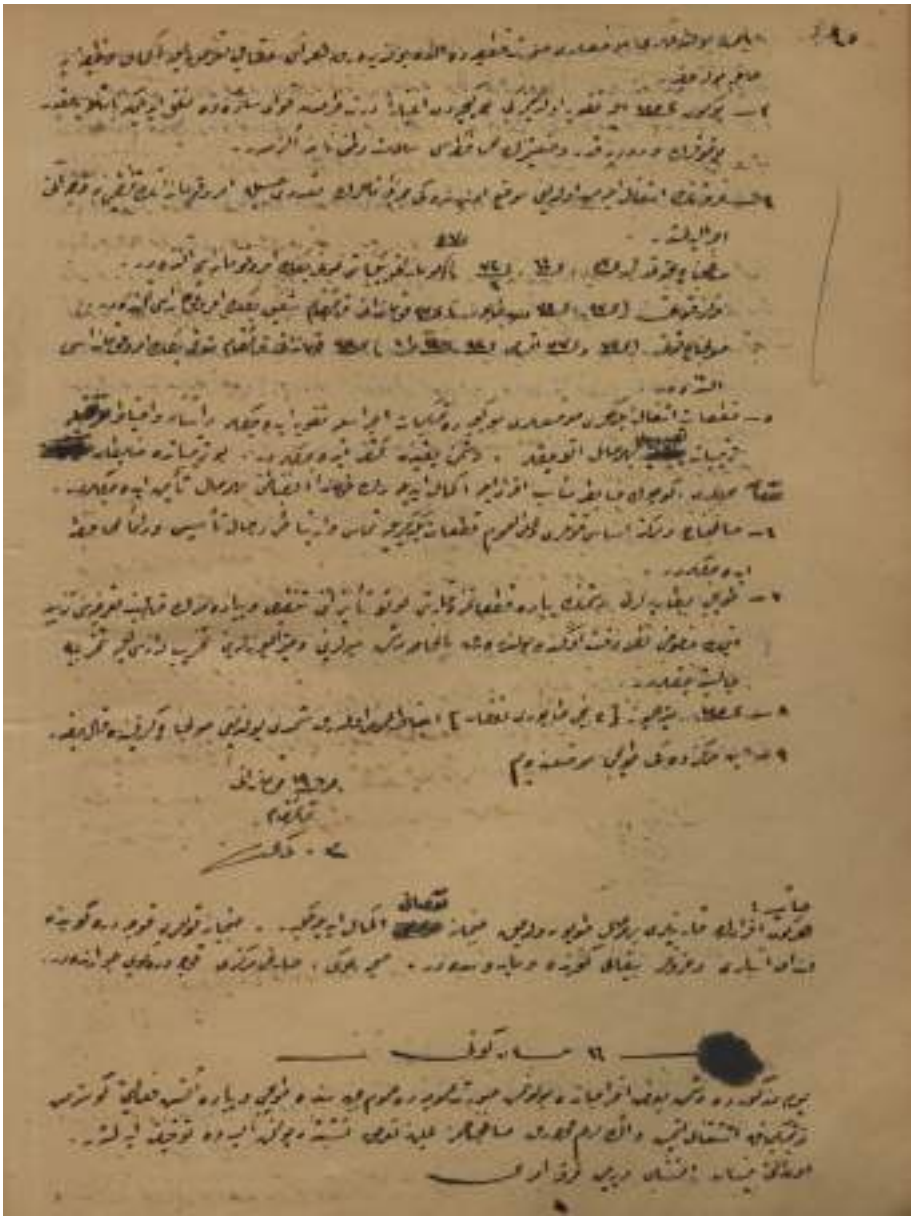

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

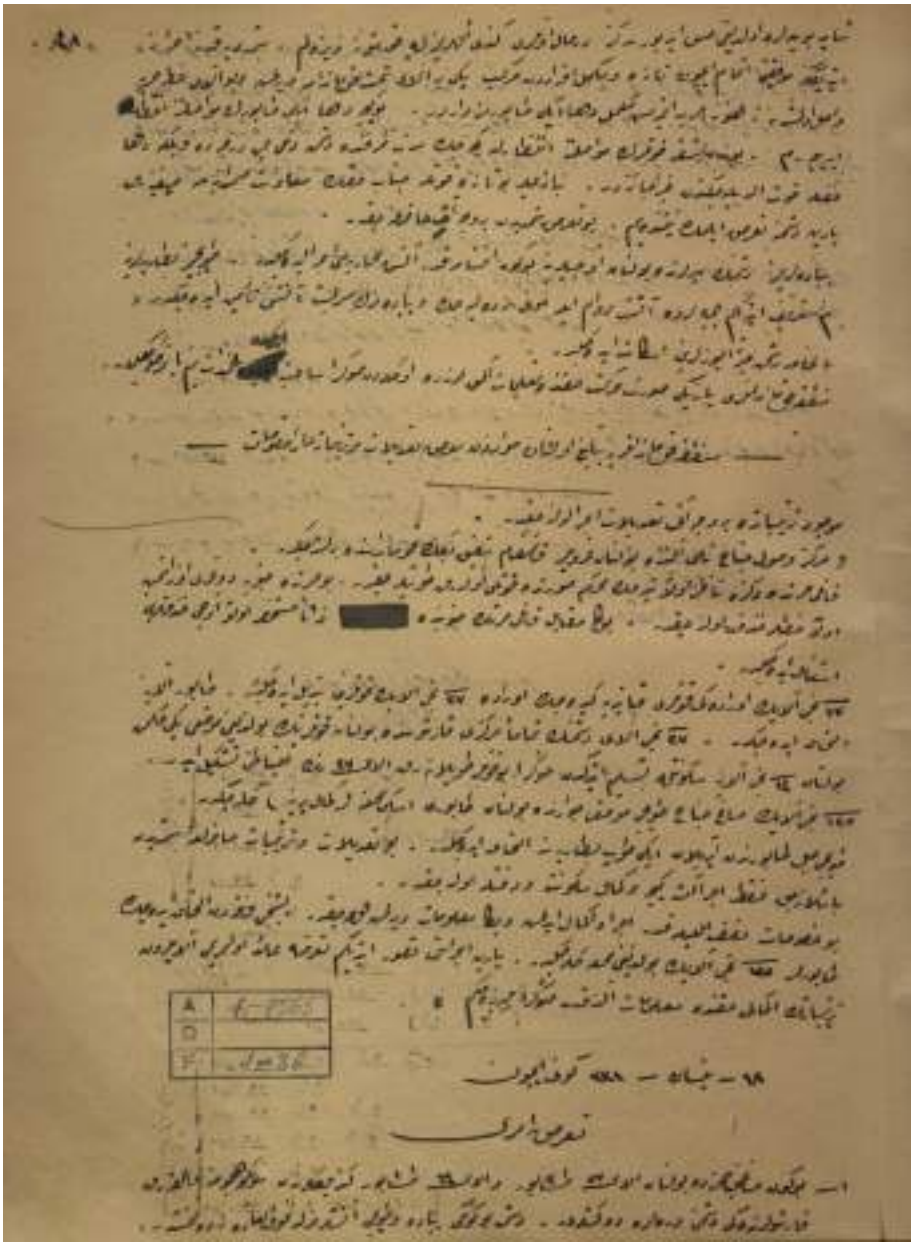

Levent Şahverdi Arşivi

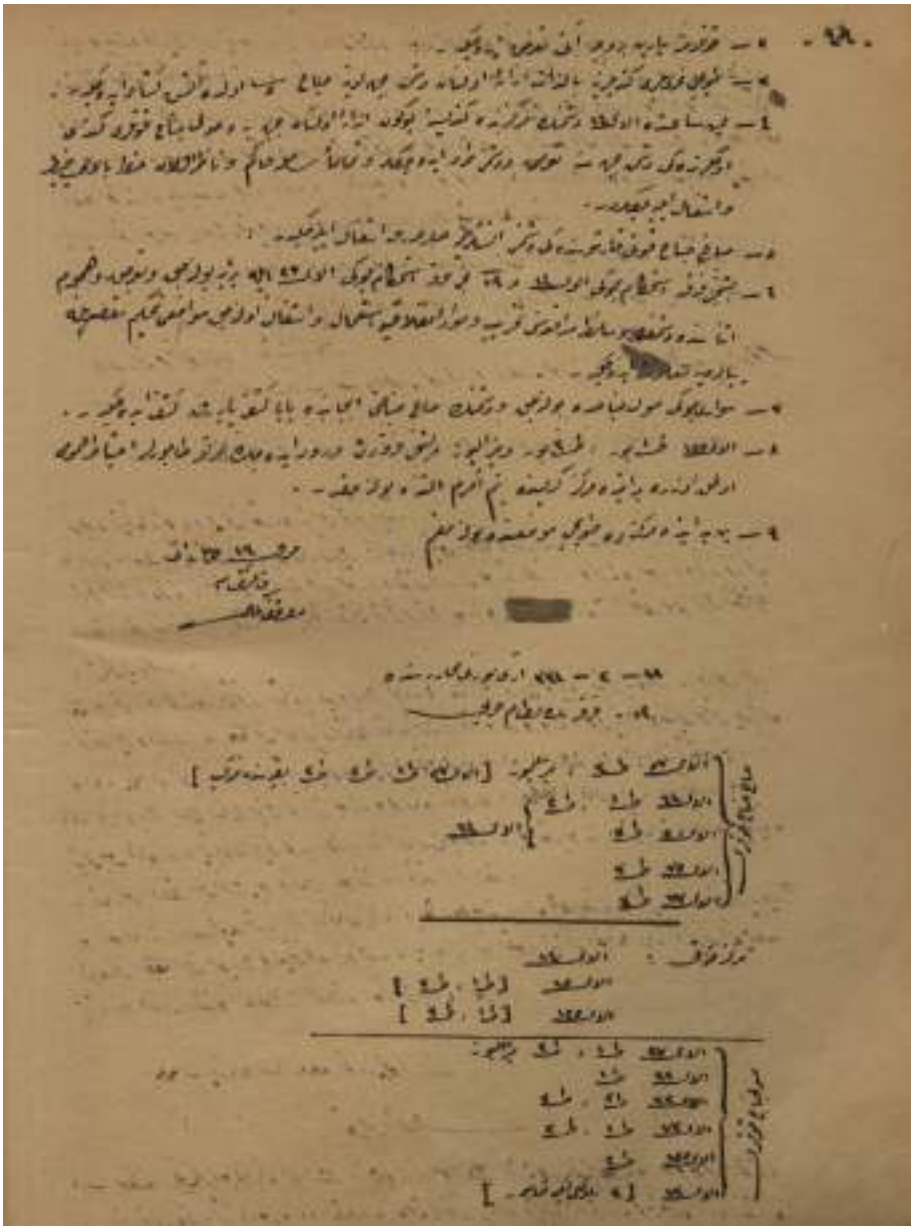

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

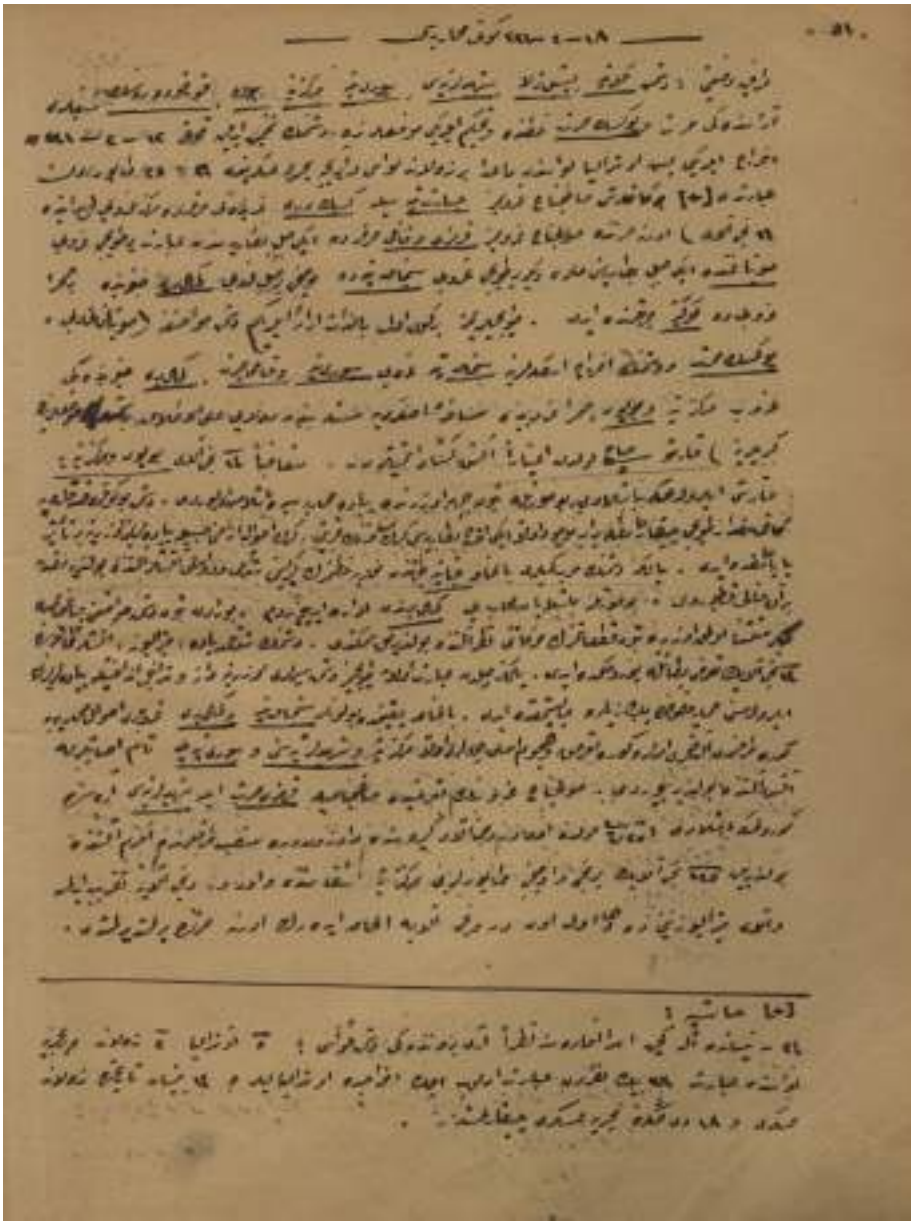
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

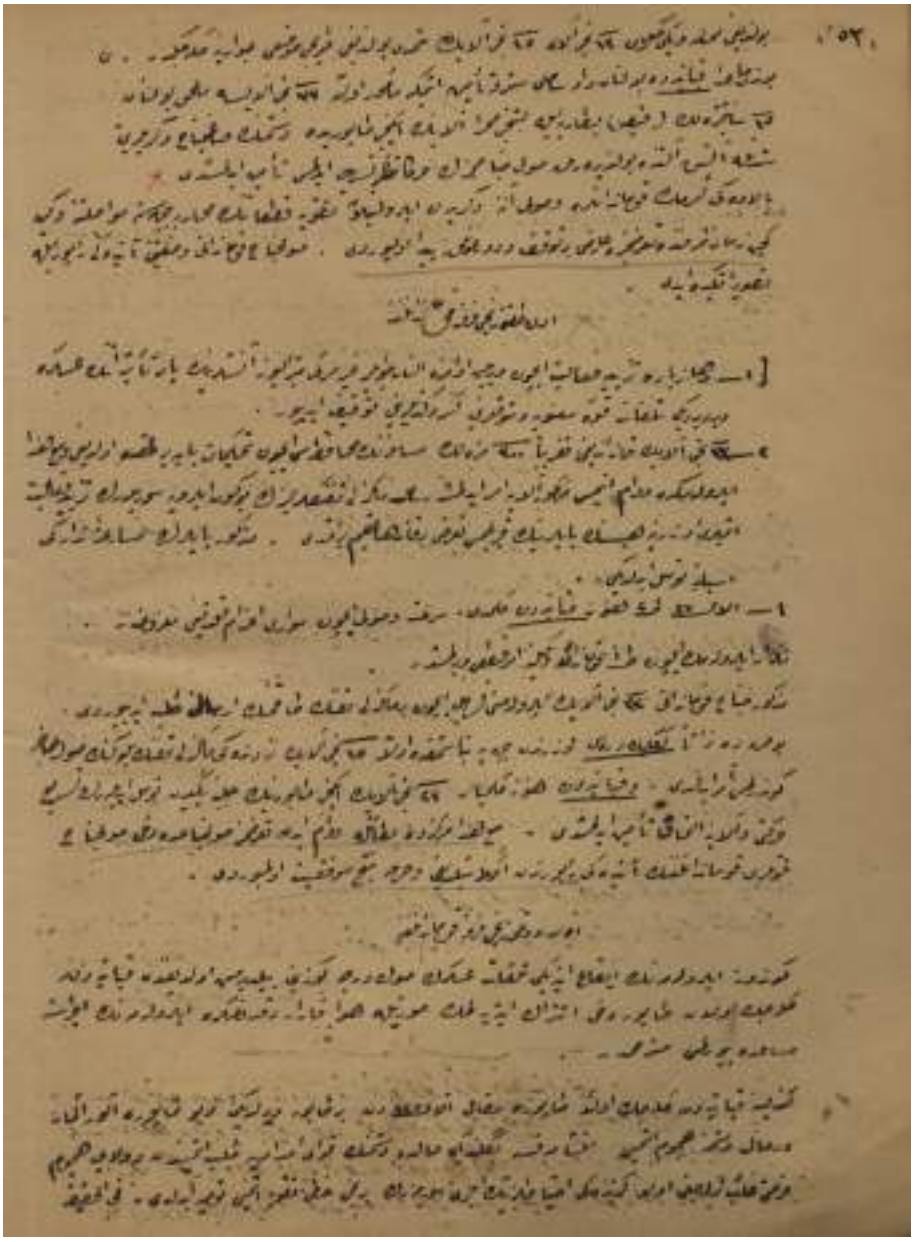
Levent Şahverdi Arşivi

[illegible]

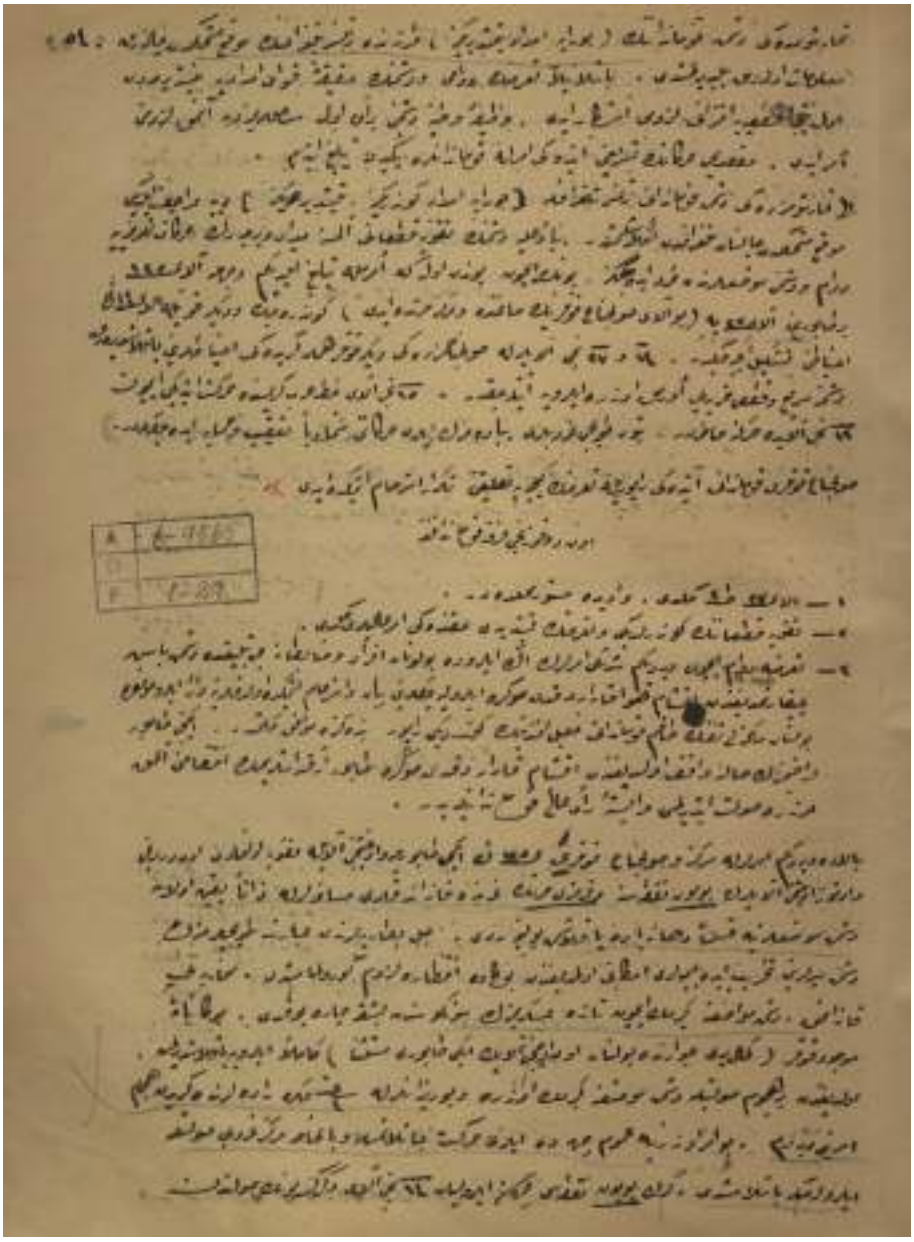
A	6-9165
D	
E	7-35

[illegible]

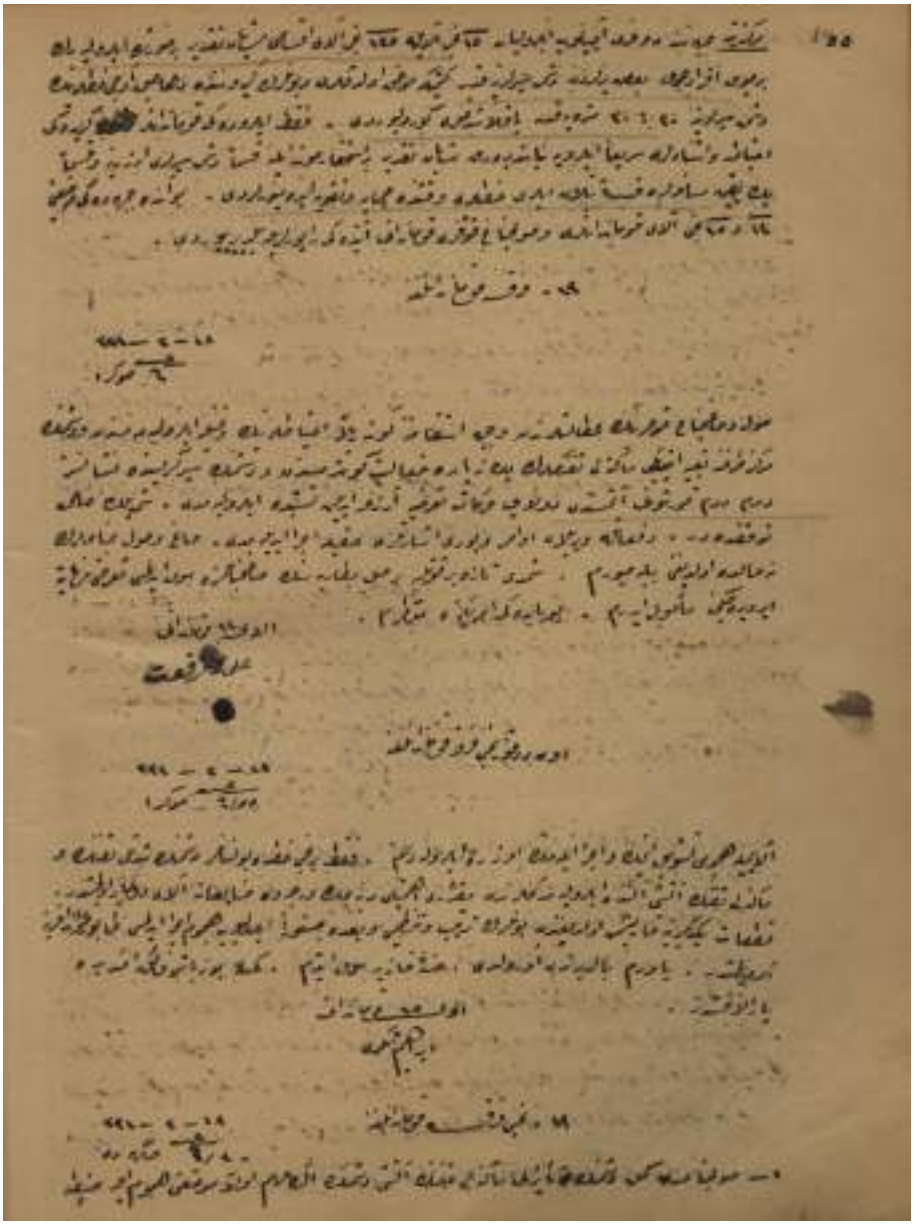
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

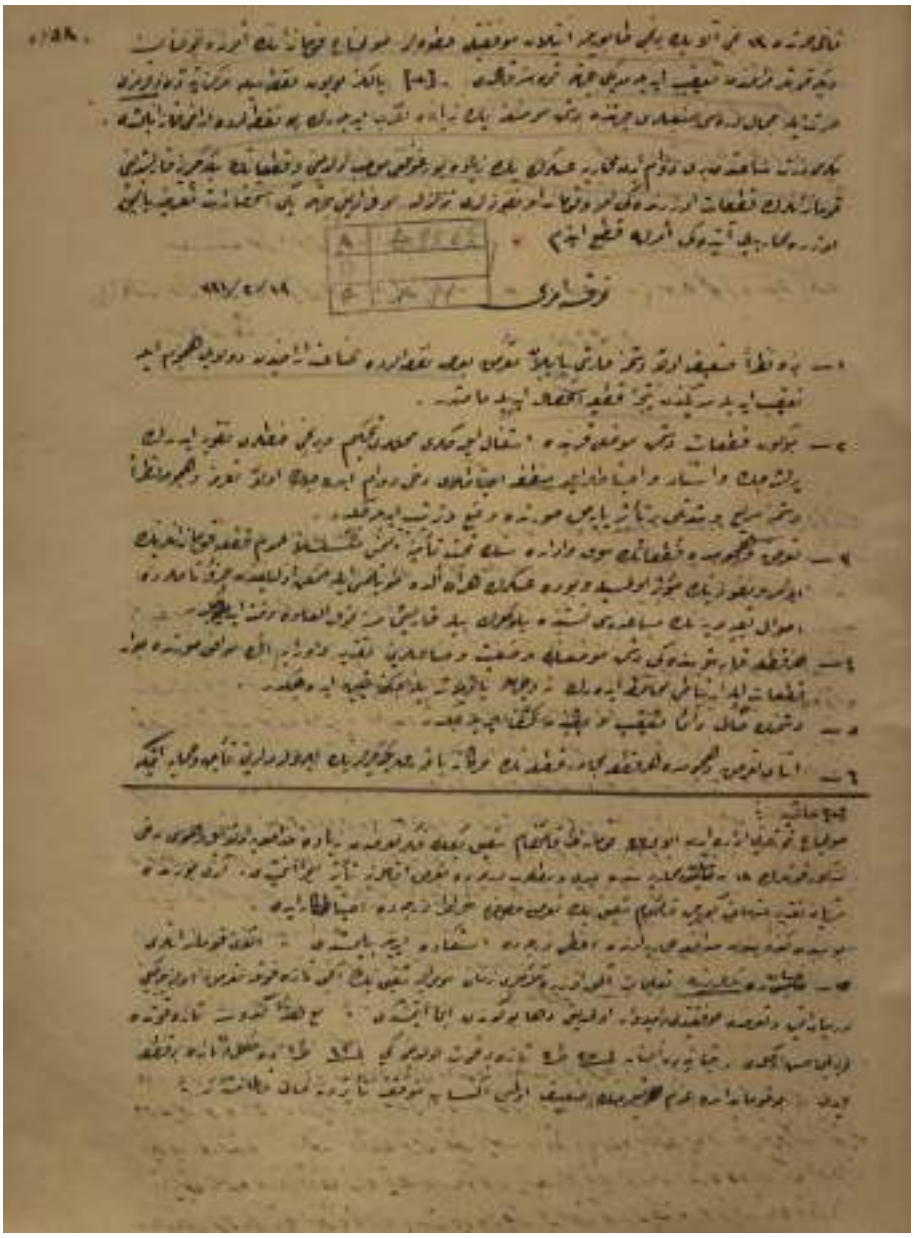
Levent Şahverdi Arşivi

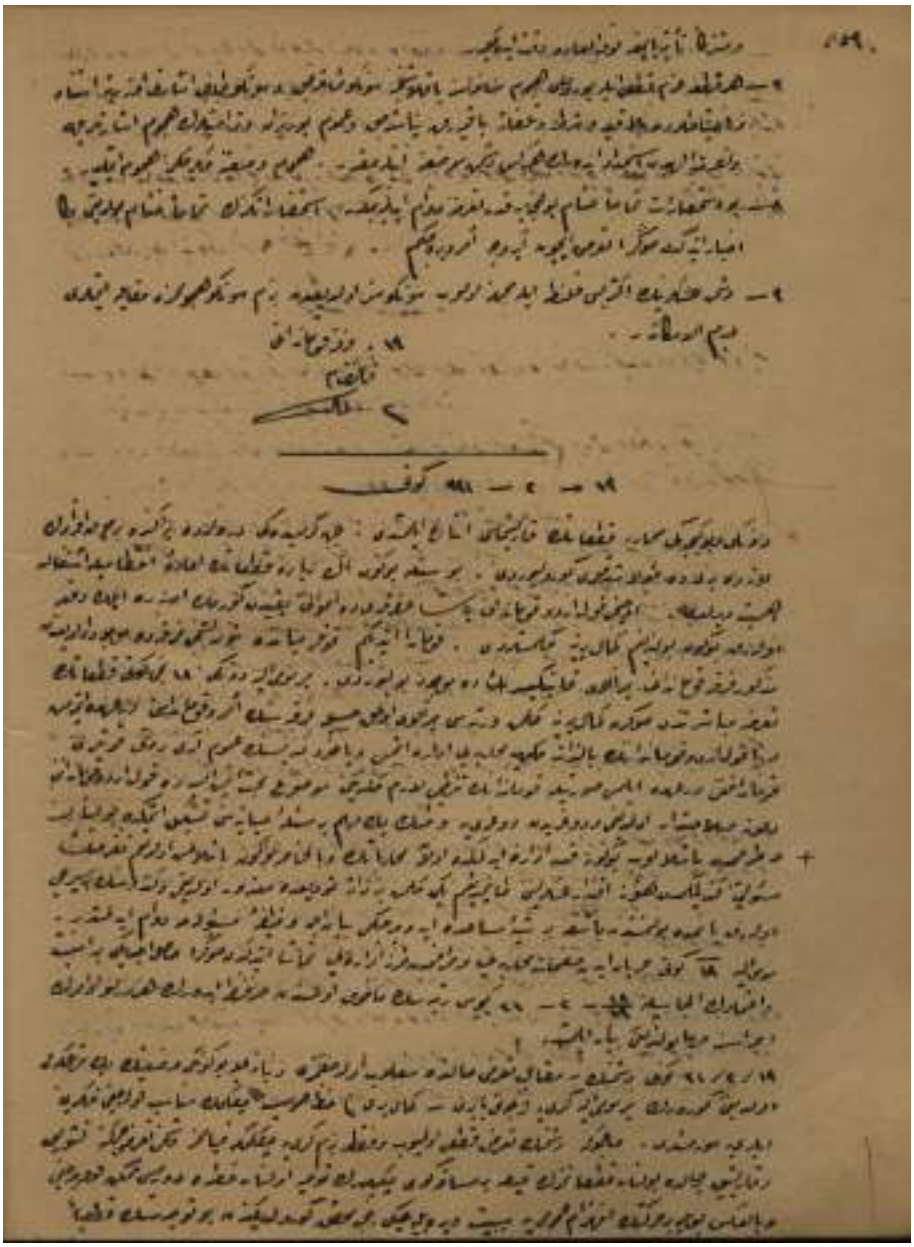
Levent Şahverdi Arşivi

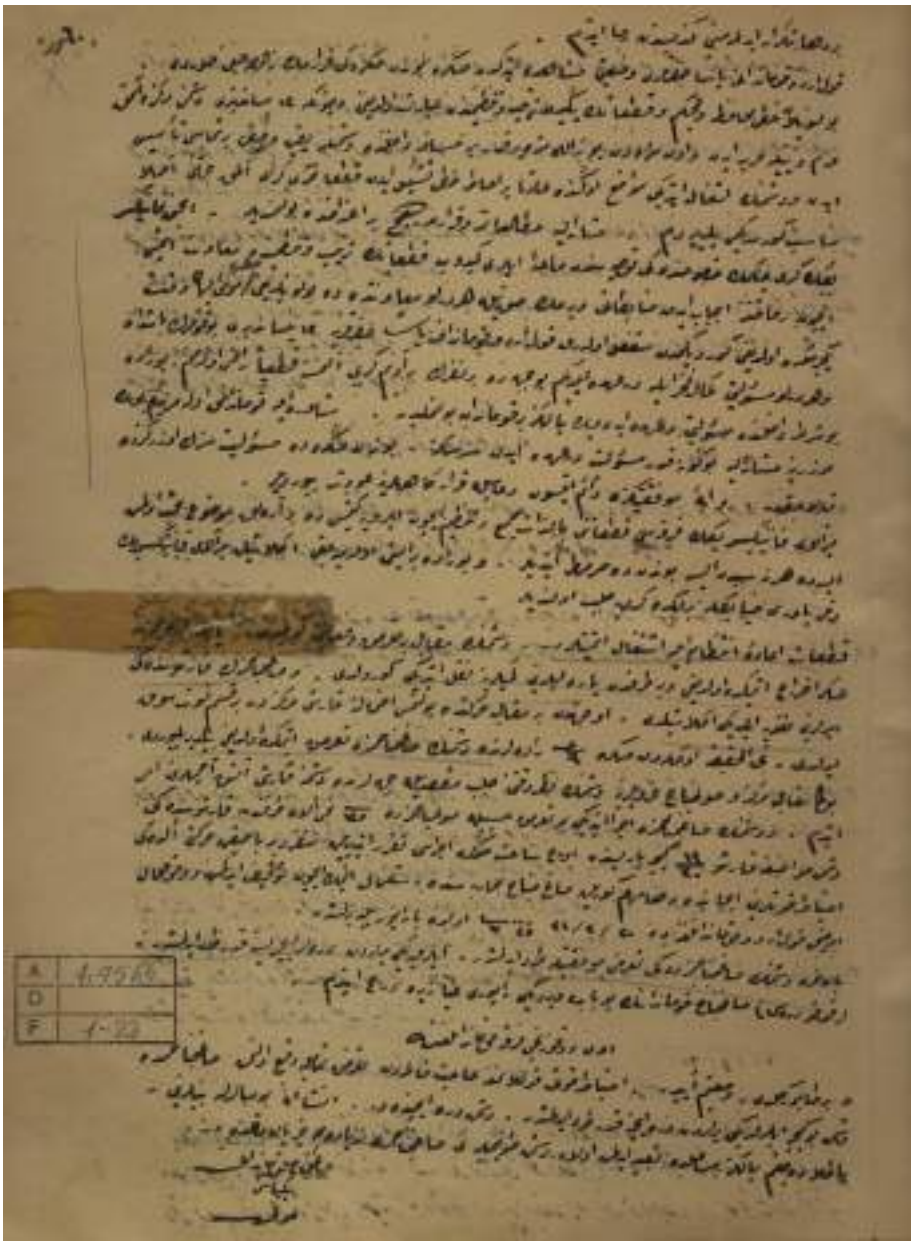
Levent Şahverdi Arşivi

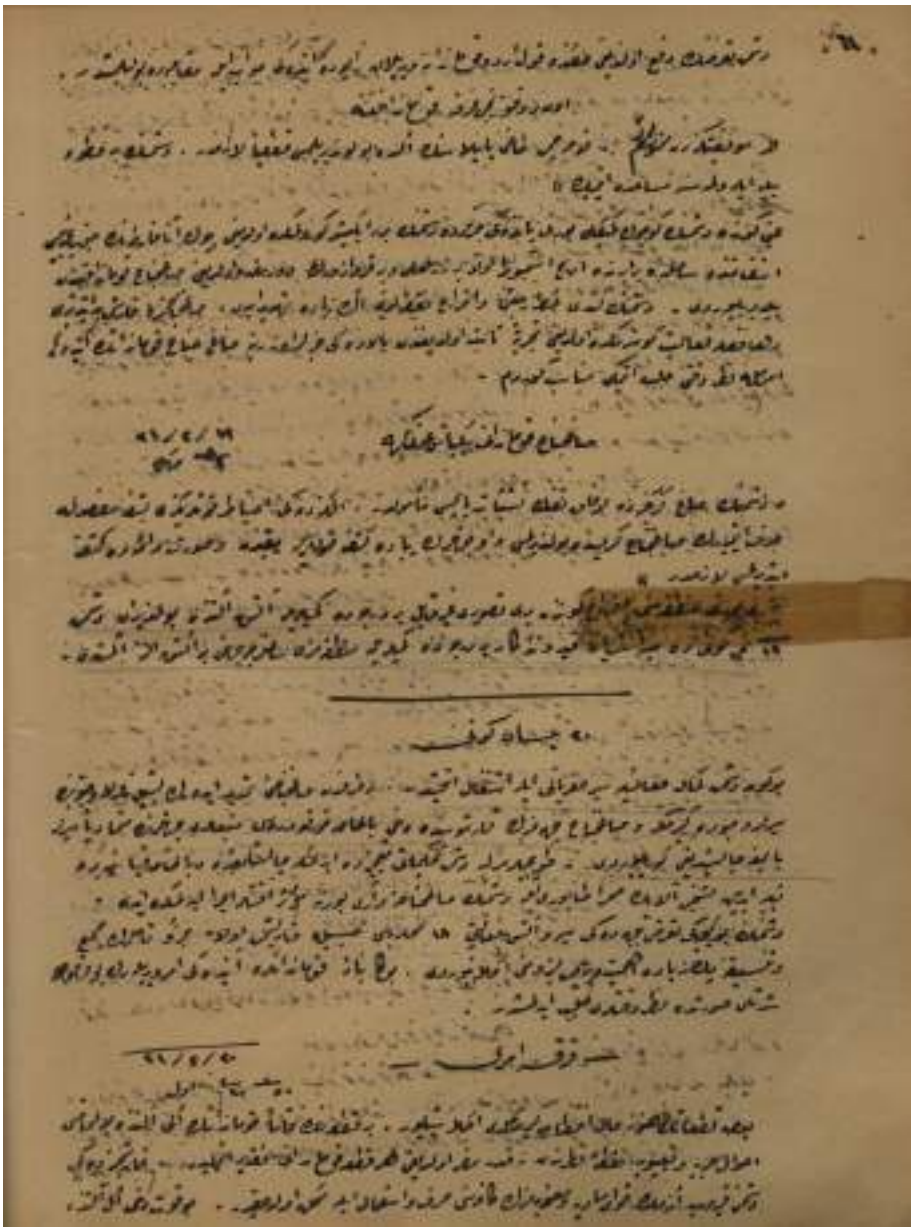
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

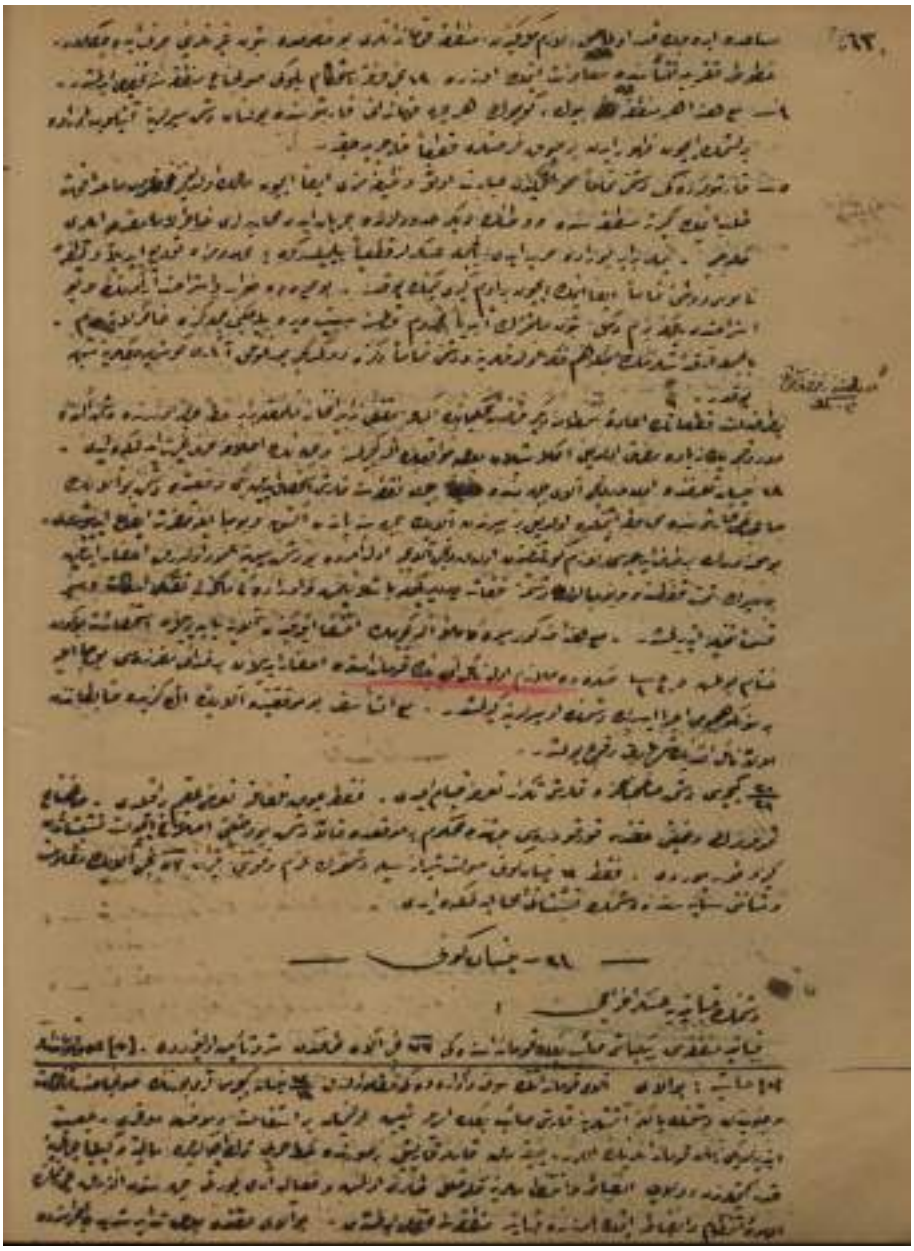
Levent Şahverdi Arşivi

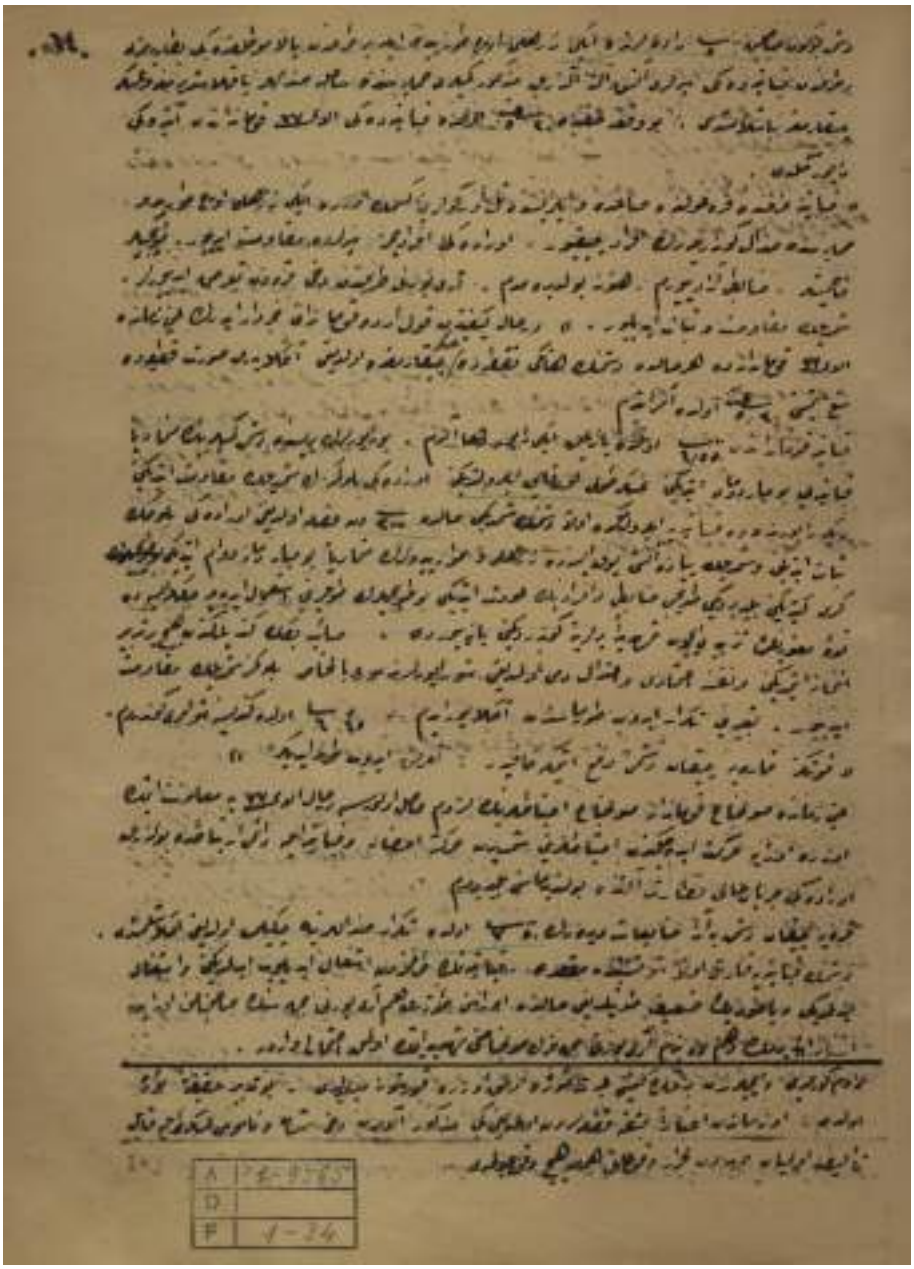
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

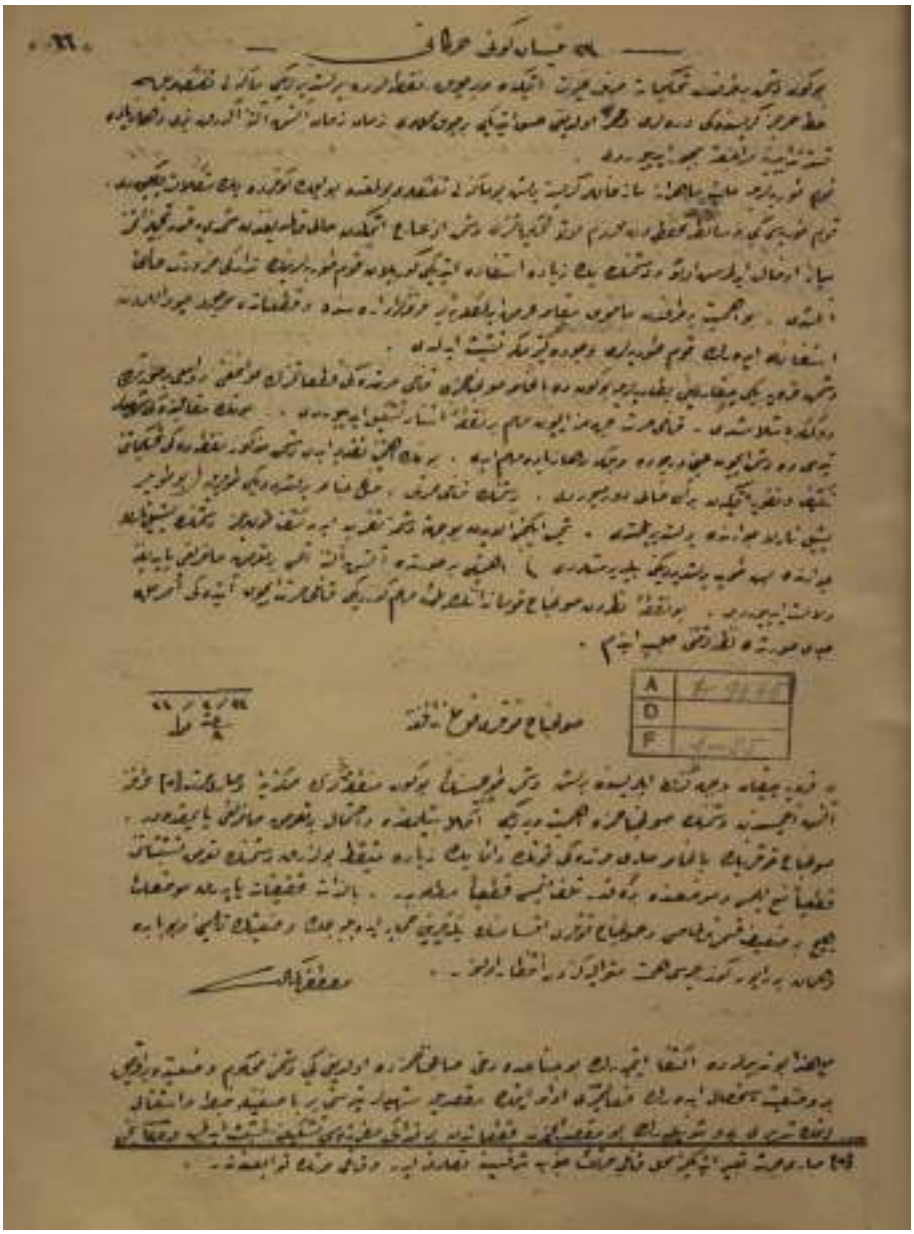

A | 4-9785
D |
F | V-14

Levent Şahverdi Arşivi

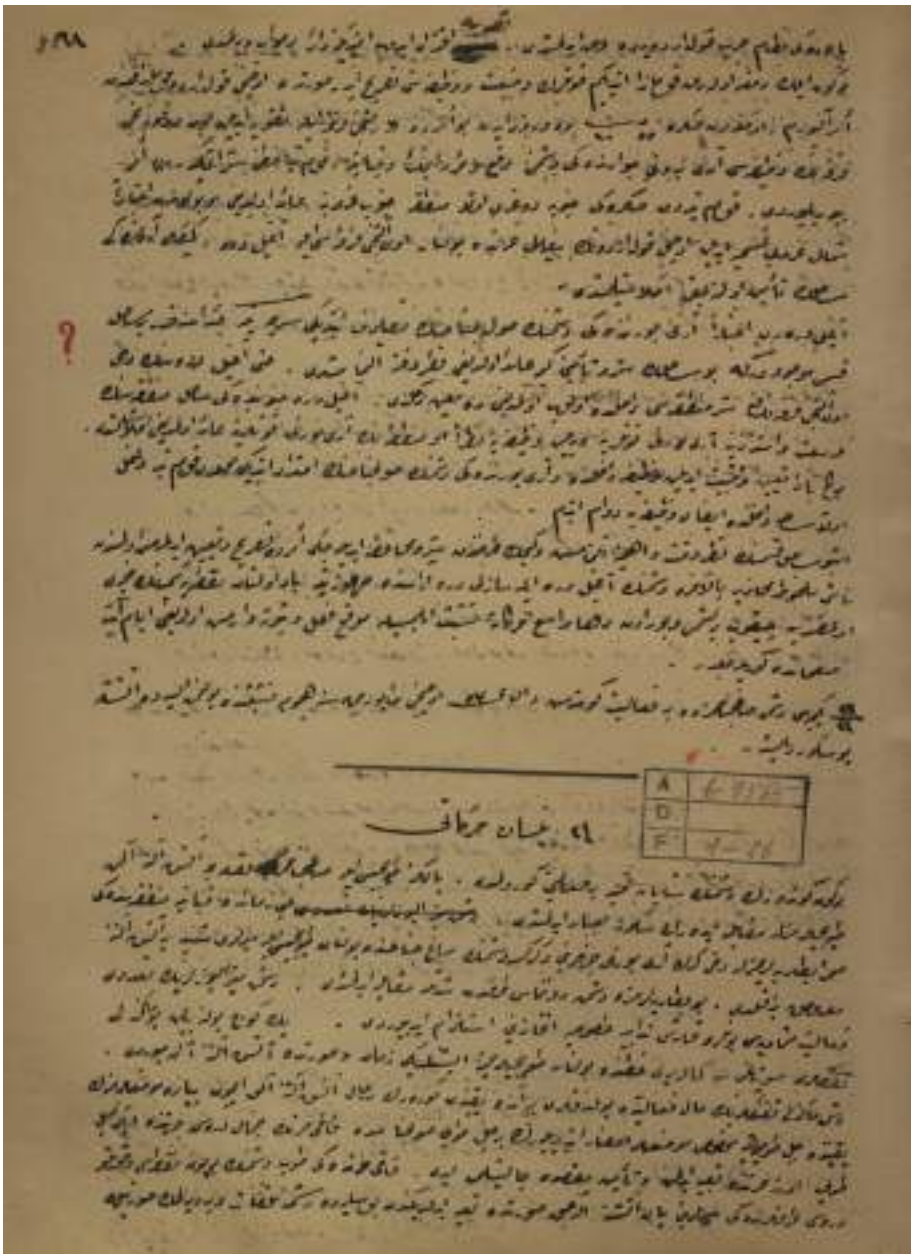
Levent Şahverdi Arşivi

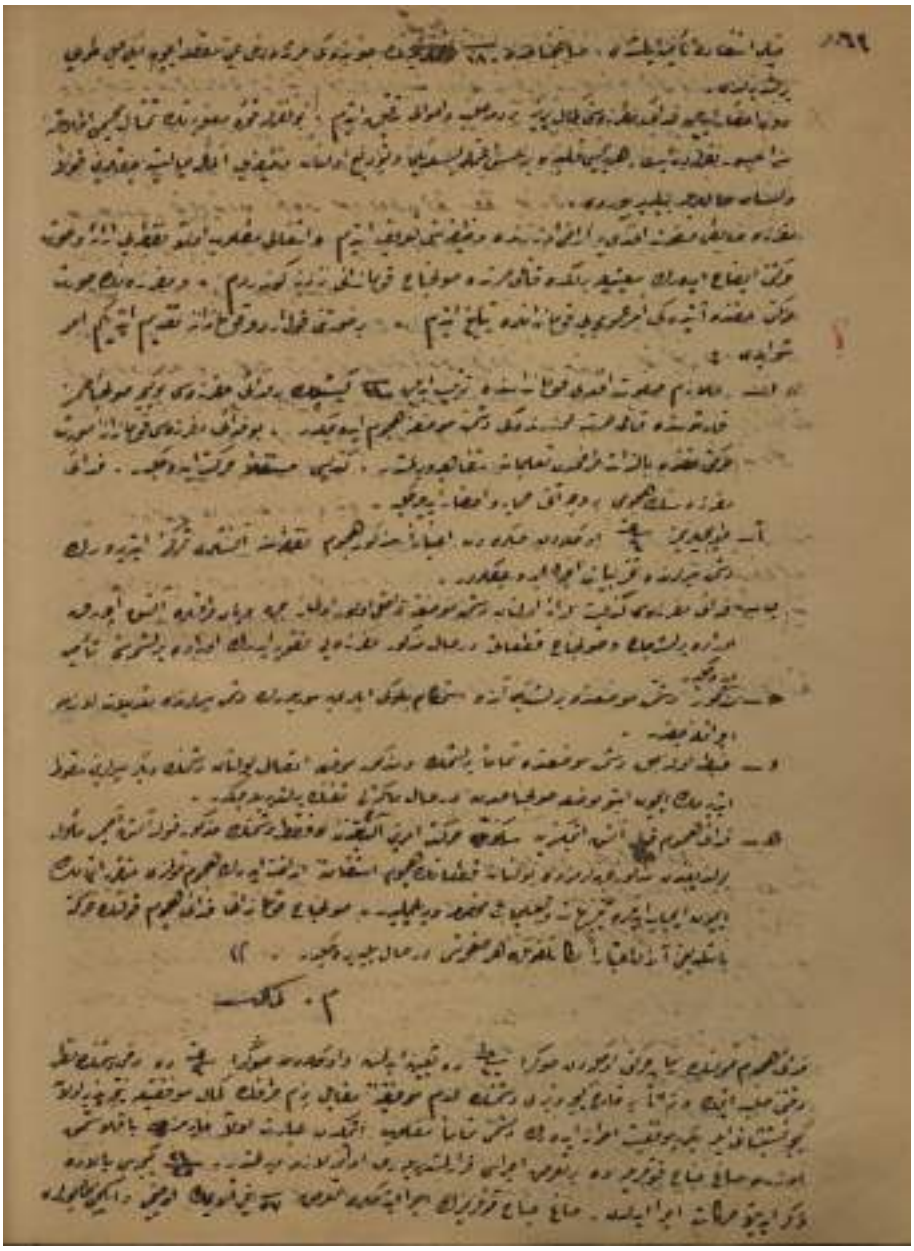
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

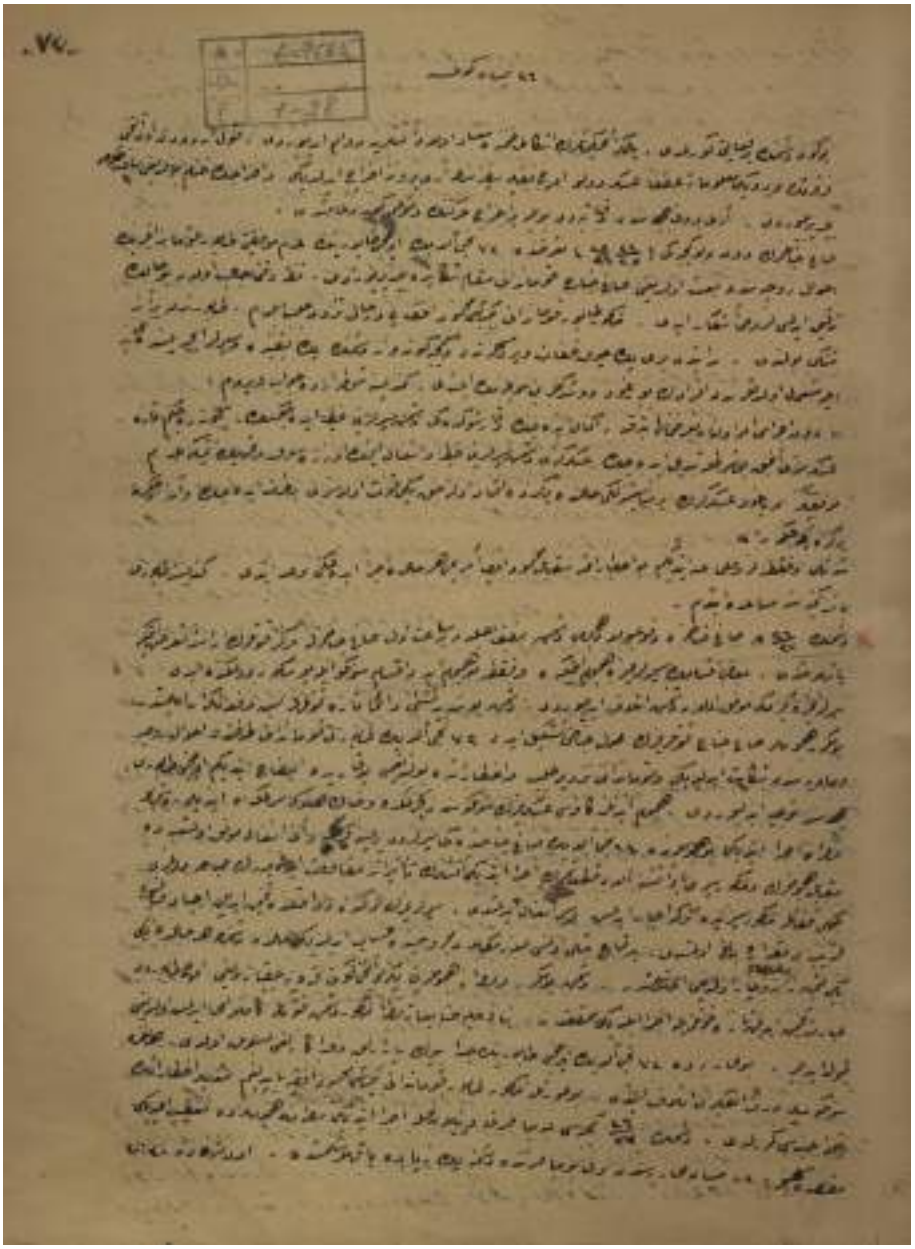
Levent Şahverdi Arşivi

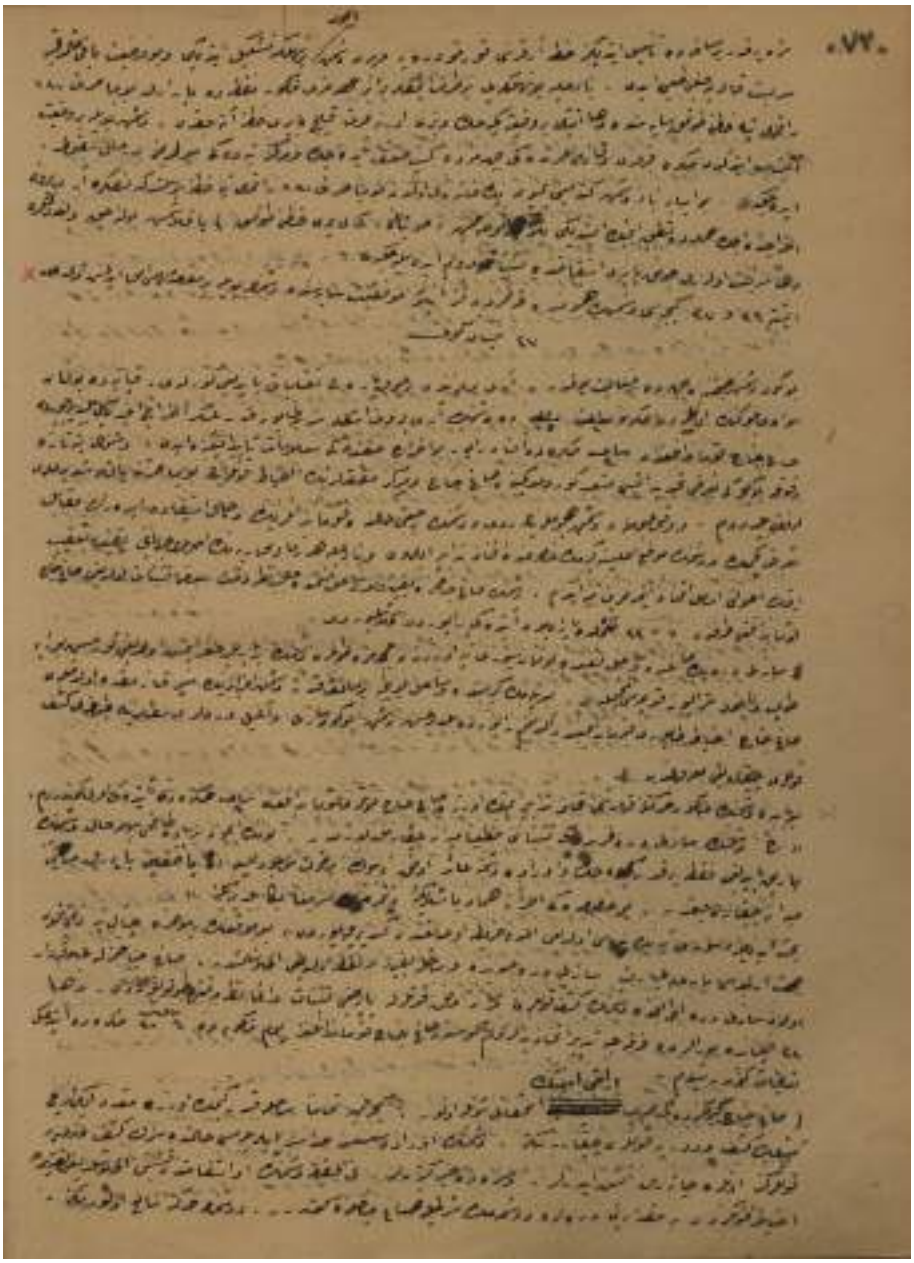
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

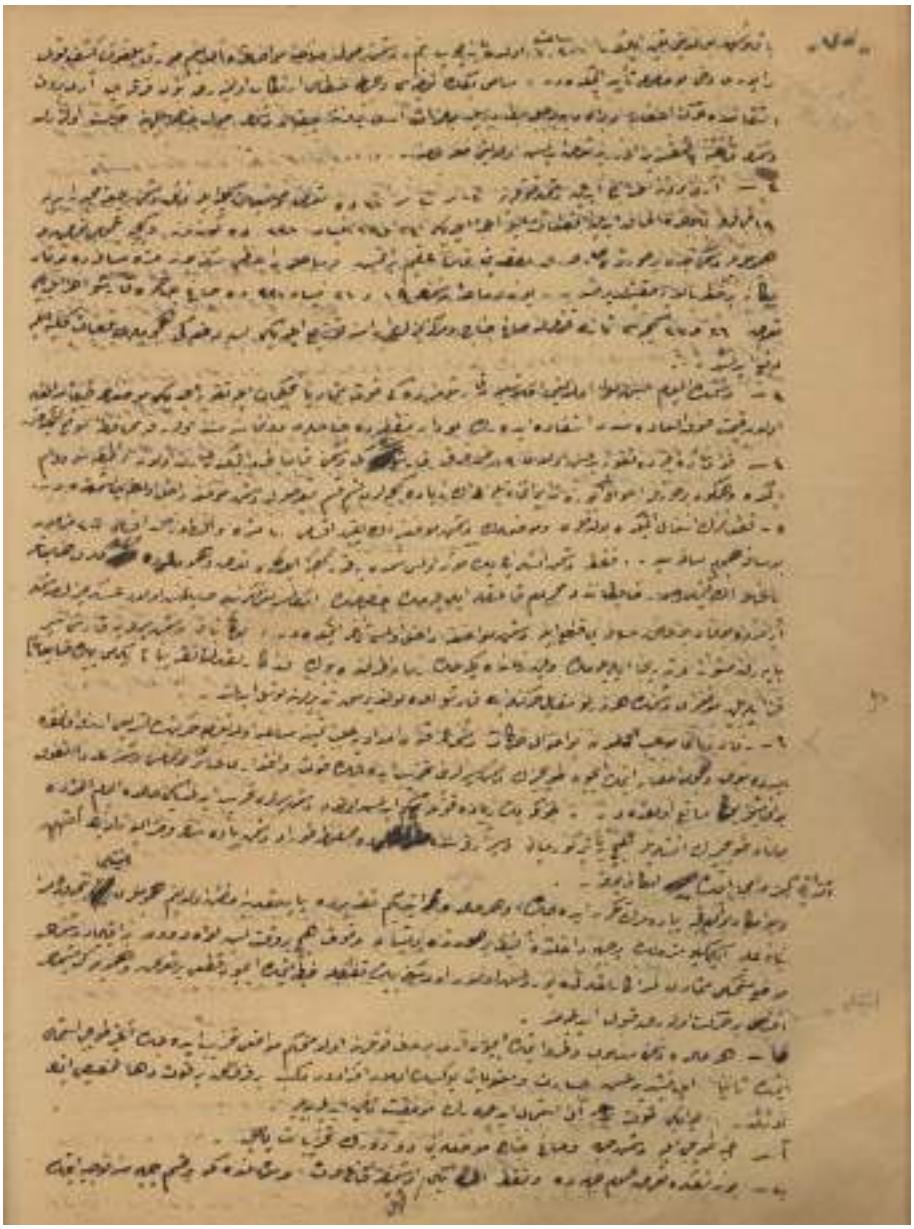
Levent Şahverdi Arşivi

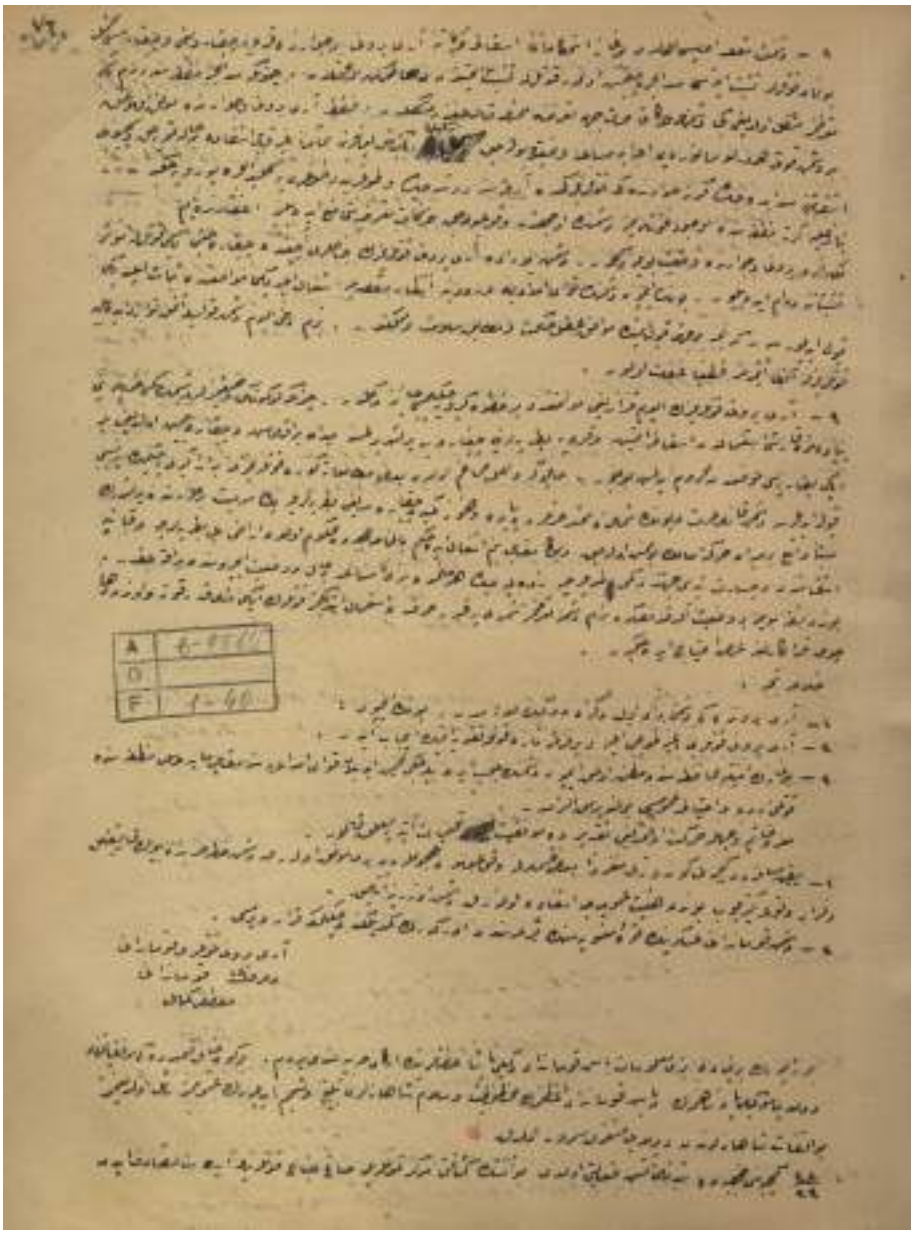
Levent Şahverdi Arşivi

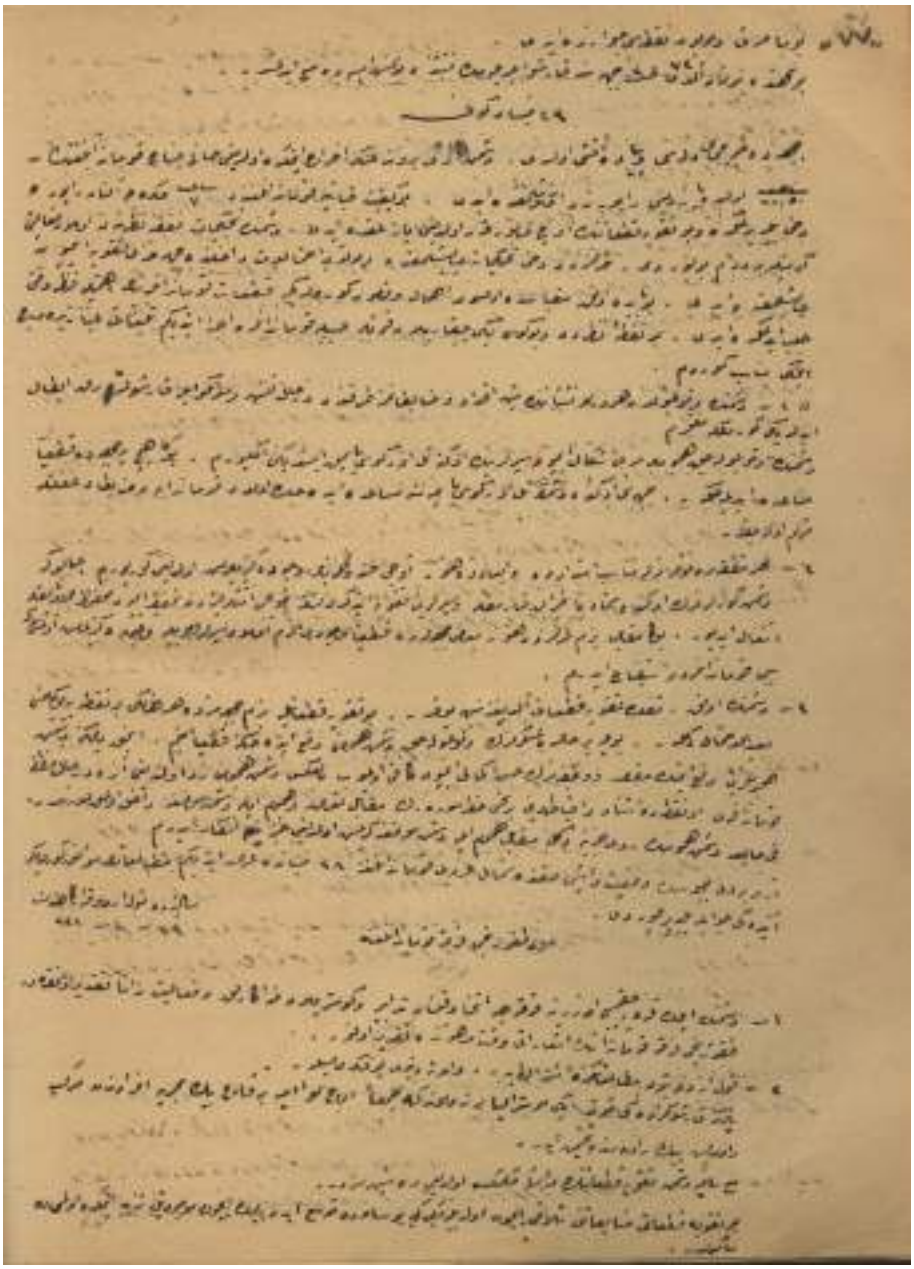
Levent Şahverdi Arşivi

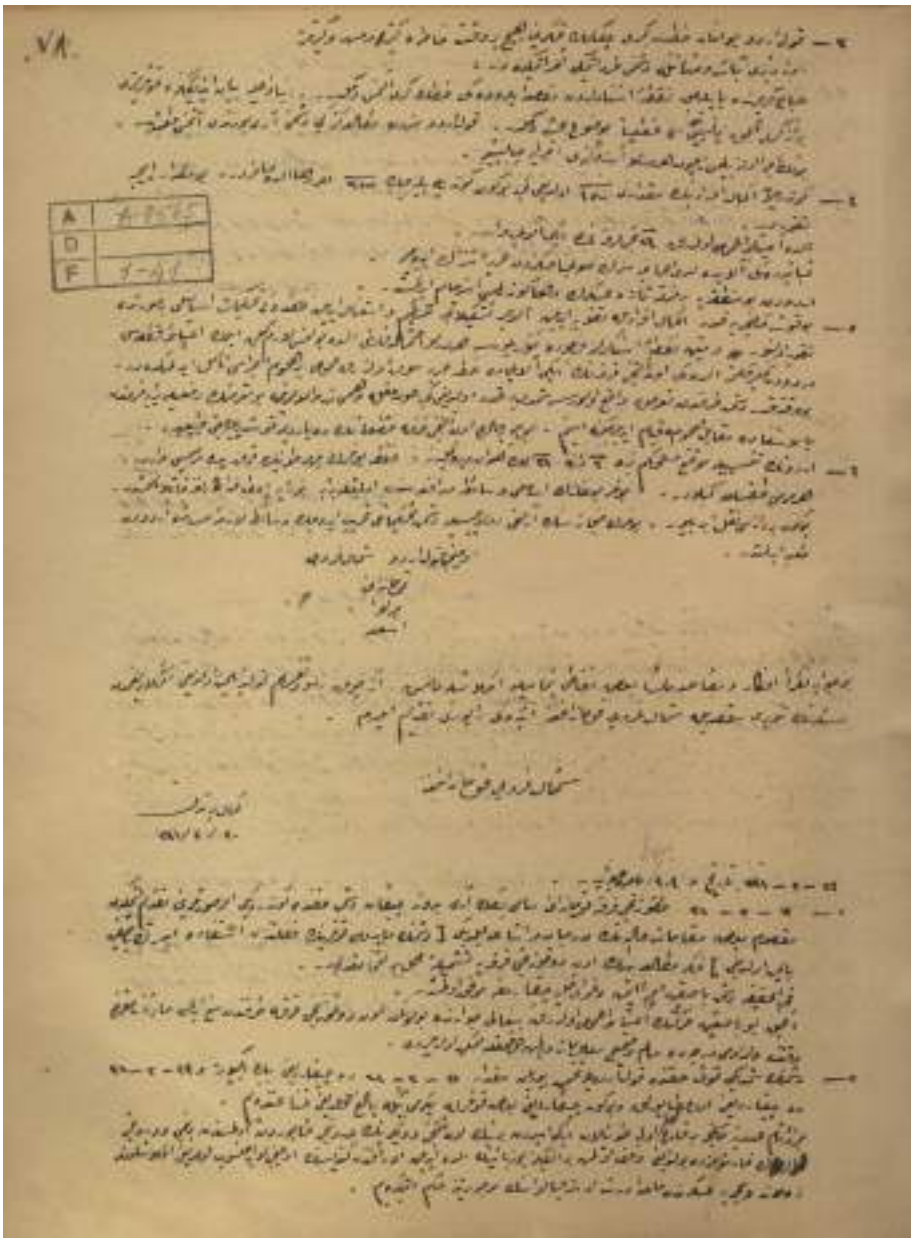
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

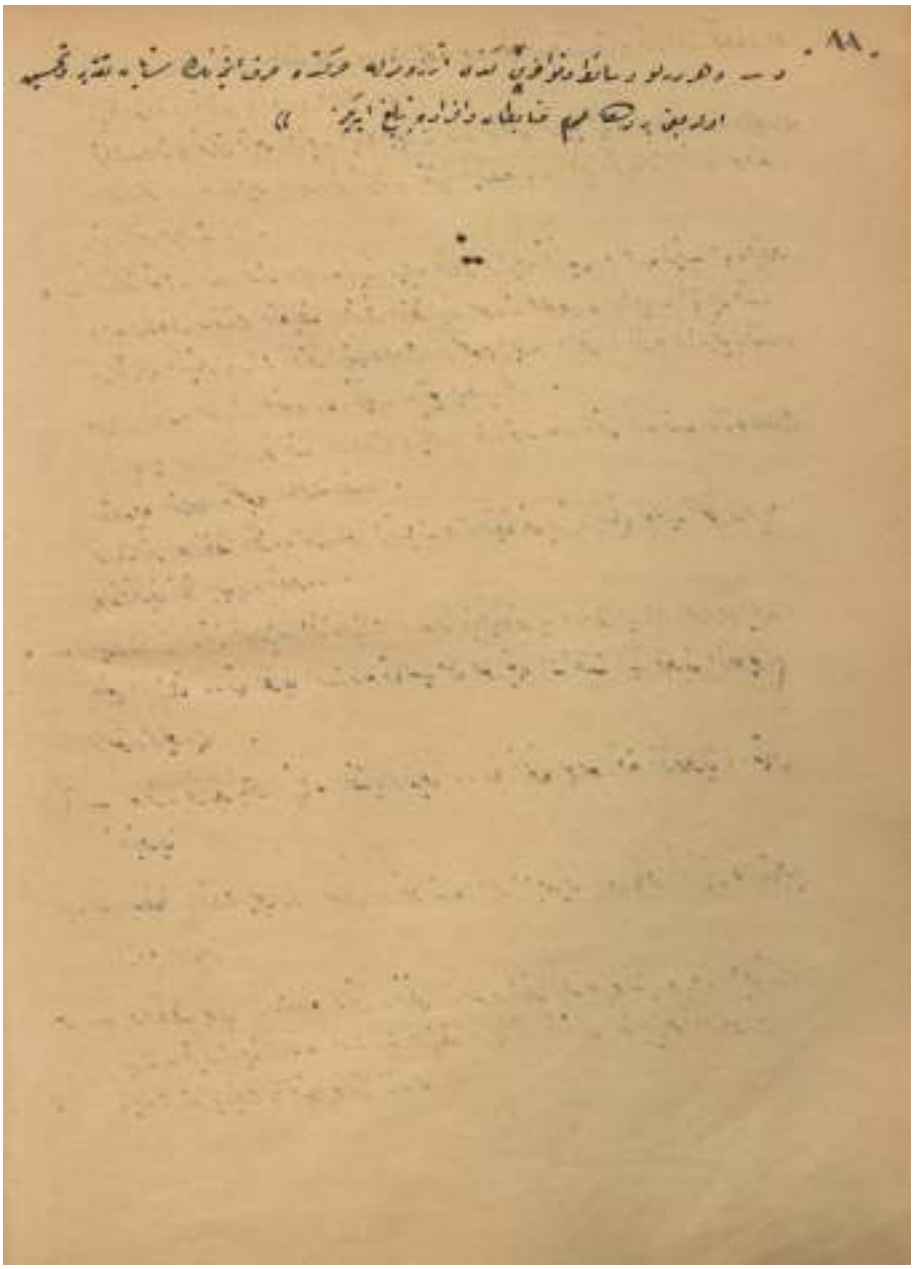
۵ ـ مقدار شورش که بیش از حد لازم باشد موجب عدم تمرکز و تضعیف نیروی قوای مسلح گردیده و زیان
فراوان به قطعات و تشکیلات اجرا ایجاد میکند.
قوای مسلح در صورتی قادر به انجام ماموریت محوله خواهد بود که بتواند با حداکثر قدرت
و سرعت به محل مورد نظر خود برسد و در آنجا به تمرکز نیروی لازم اقدام نماید.
این امر ایجاب میکند که قوا در حین حرکت از حداکثر تحرک برخوردار باشد.

۶ ـ منطقه عملیات شامل کلیه نواحی است که برای انجام ماموریت محوله لازم است.
وسعت منطقه عملیات بستگی به عوامل مختلف از قبیل نوع ماموریت، وسعت نیروی مورد
استفاده، وضع راهها، وسایل حمل و نقل، وضع آب و هوا، وضع ارتباطات و غیره دارد.
فرمانده نیروی مسلح موظف است منطقه عملیات را با توجه به عوامل فوق تعیین نماید.
منطقه عملیات ممکن است در خاک کشور همسایه نیز واقع شود.
در این صورت فرمانده نیروی مسلح باید با مقامات کشور همسایه تماس حاصل کرده و
موافقت آنها را جلب نماید.

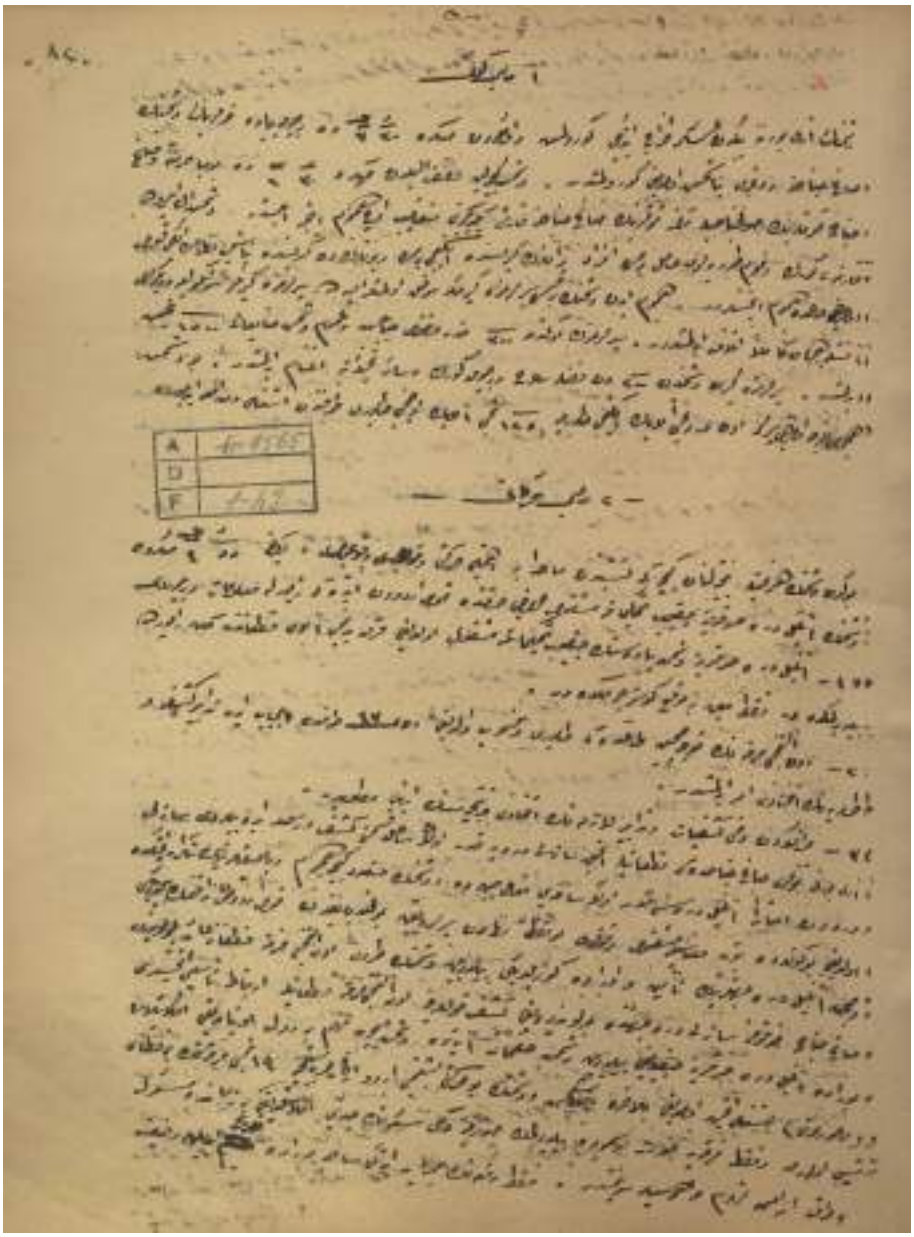
۷ ـ پشتیبانی هوایی از عملیات زمینی نیروی مسلح باید با حداکثر قدرت و سرعت انجام
گیرد. برای نیل به این منظور لازم است که:
آ ـ نیروی هوایی تابع فرماندهی واحد باشد و از یک مرکز واحد کنترل شود.
ب ـ نیروی هوایی بتواند در هر نقطه از منطقه عملیات با حداکثر سرعت مستقر شود.
ج ـ نیروی هوایی بتواند در هر نقطه از منطقه عملیات با حداکثر سرعت مستقر شود.

A 4-1565
D
F 4-A3

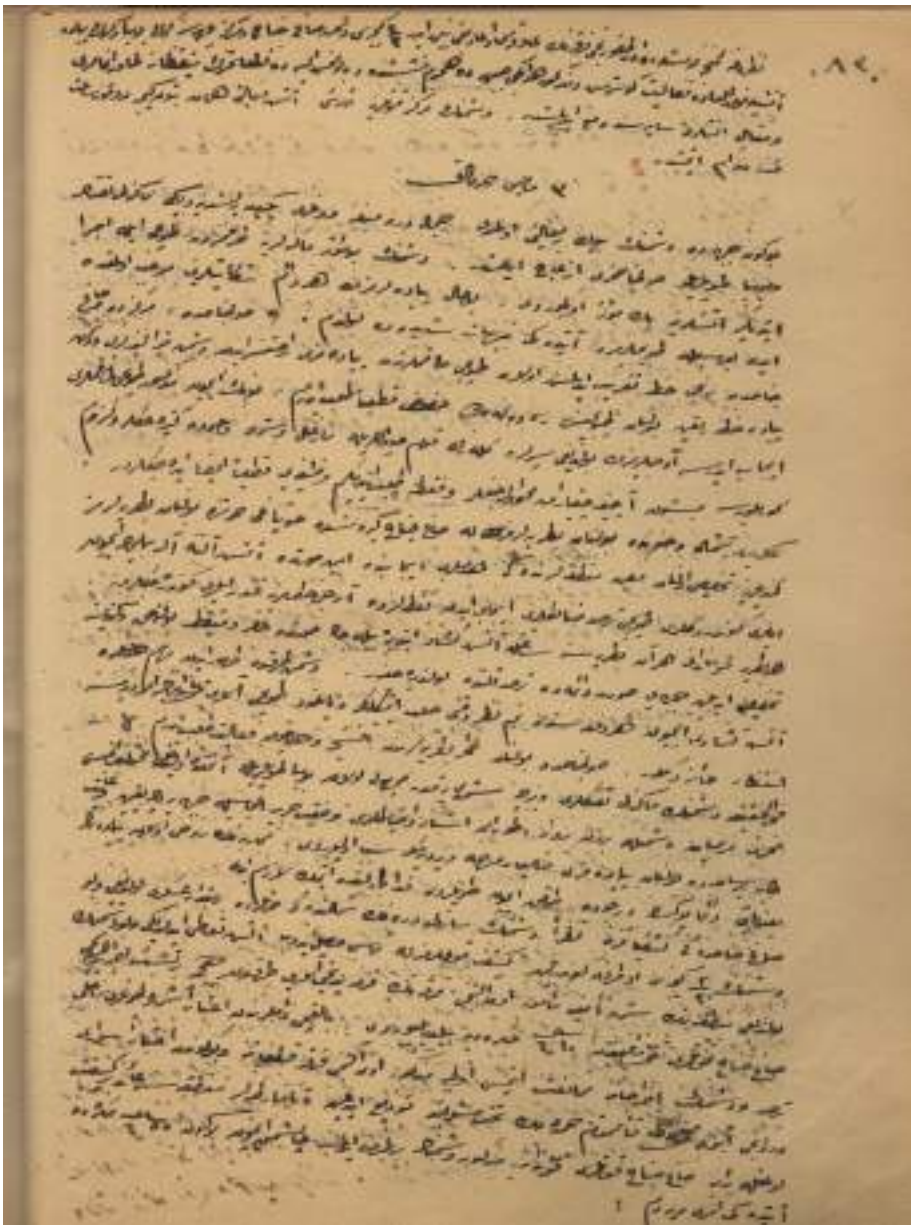
Levent Şahverdi Arşivi

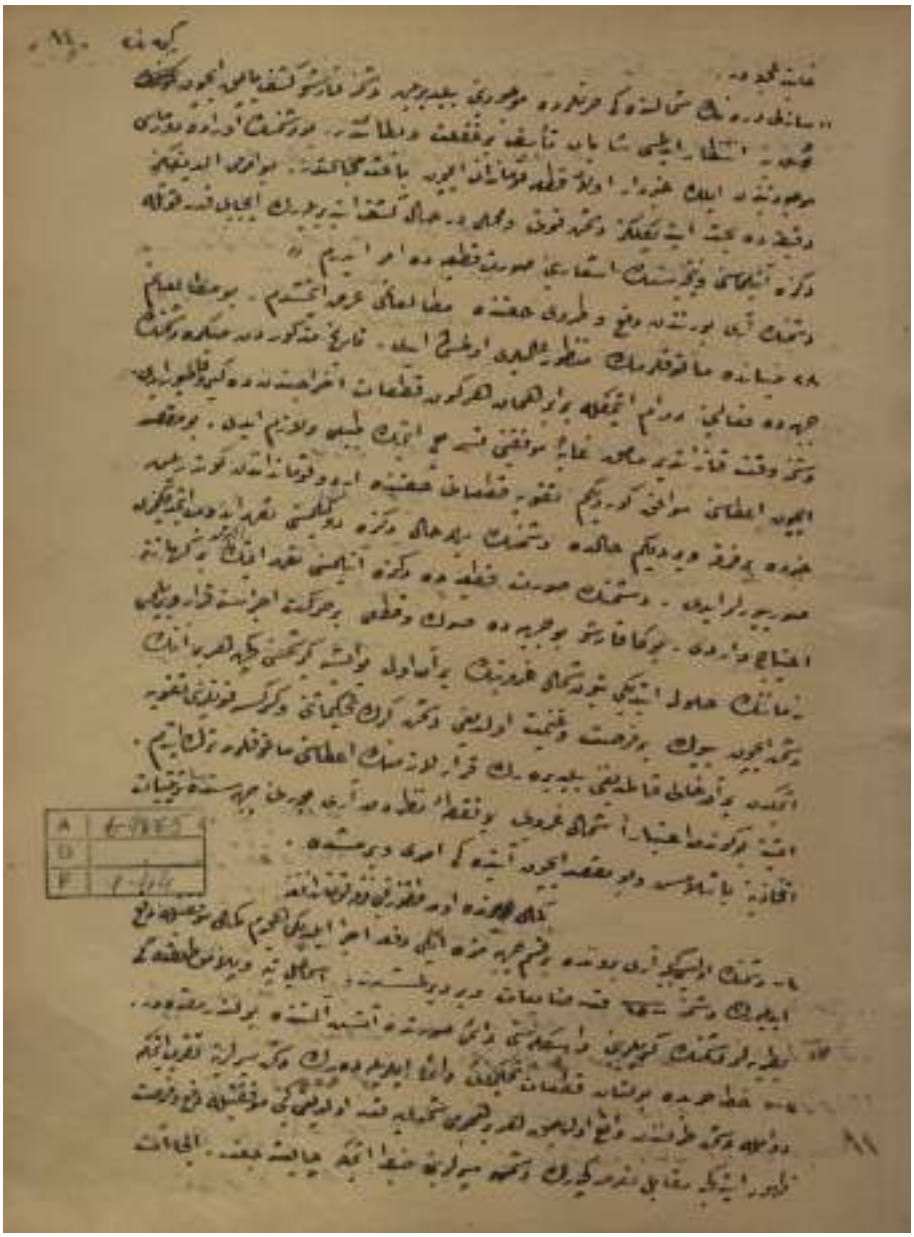
Levent Şahverdi Arşivi

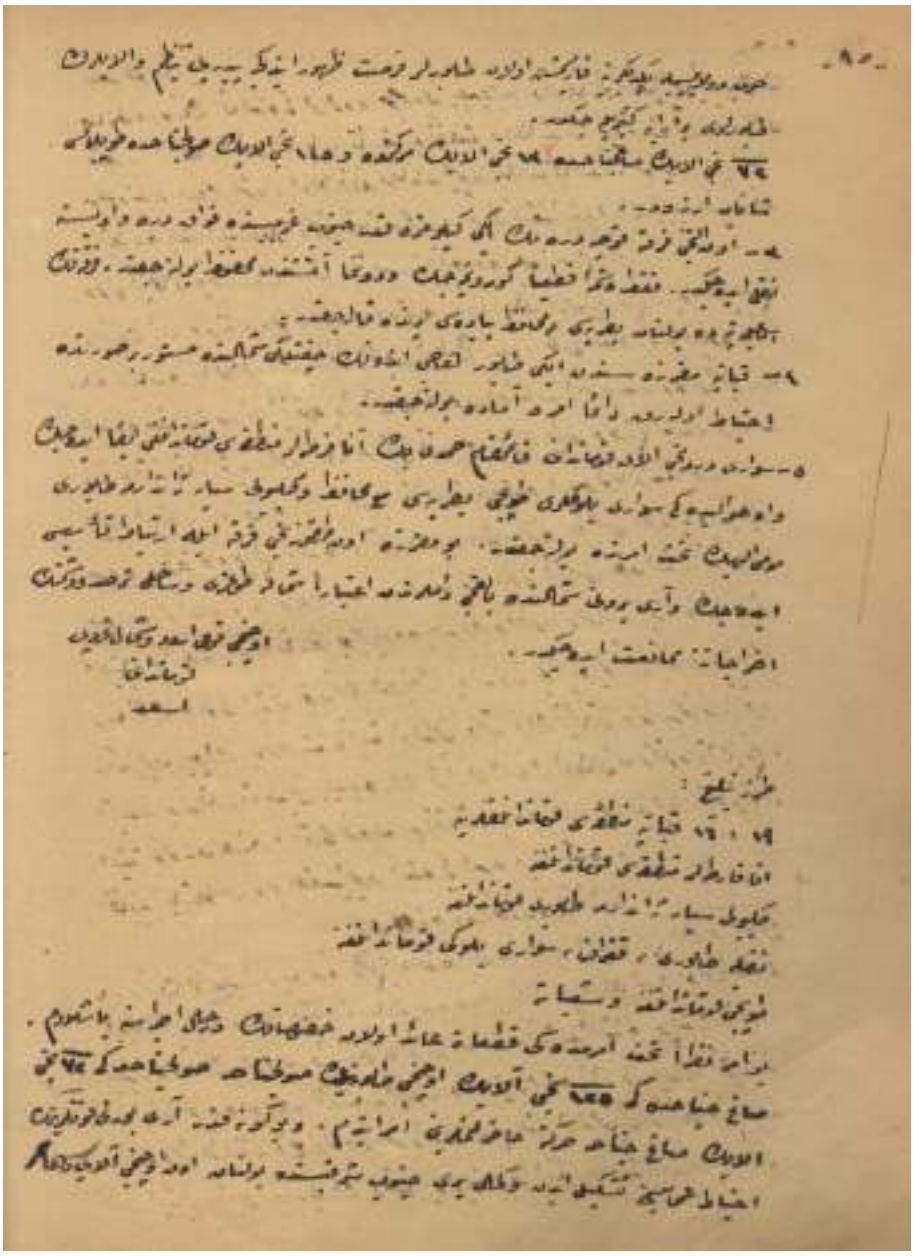
Levent Şahverdi Arşivi

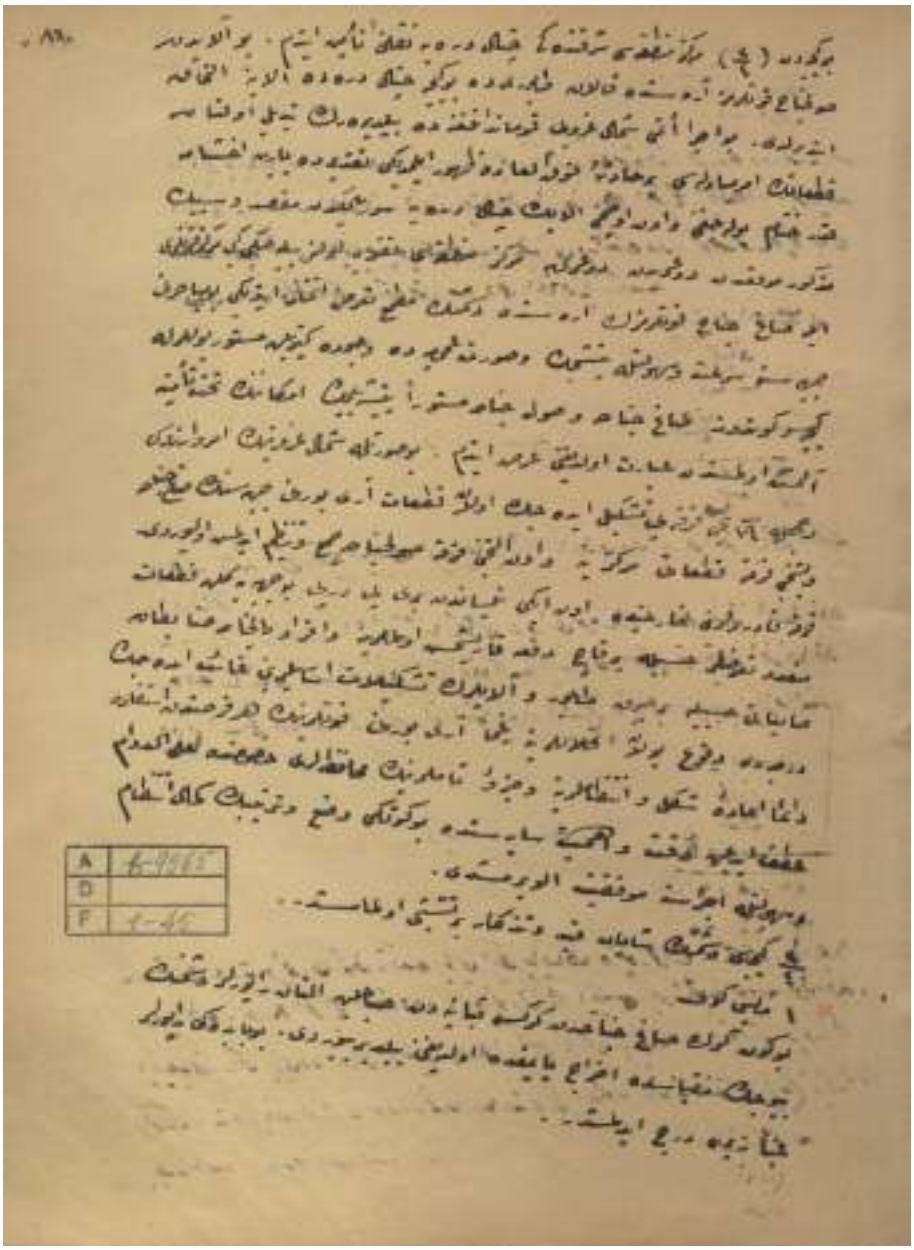

Levent Şahverdi Arşivi

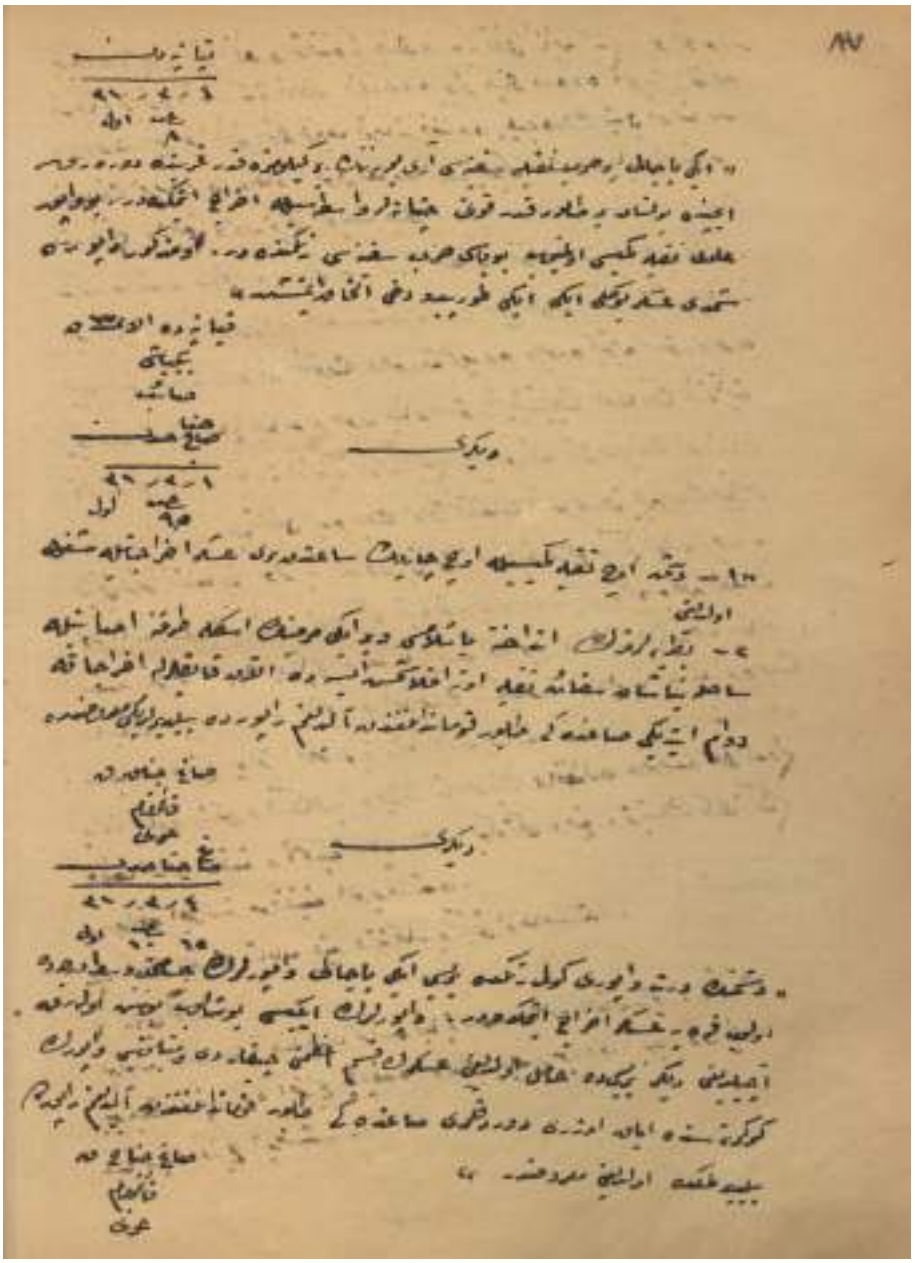

Levent Şahverdi Arşivi

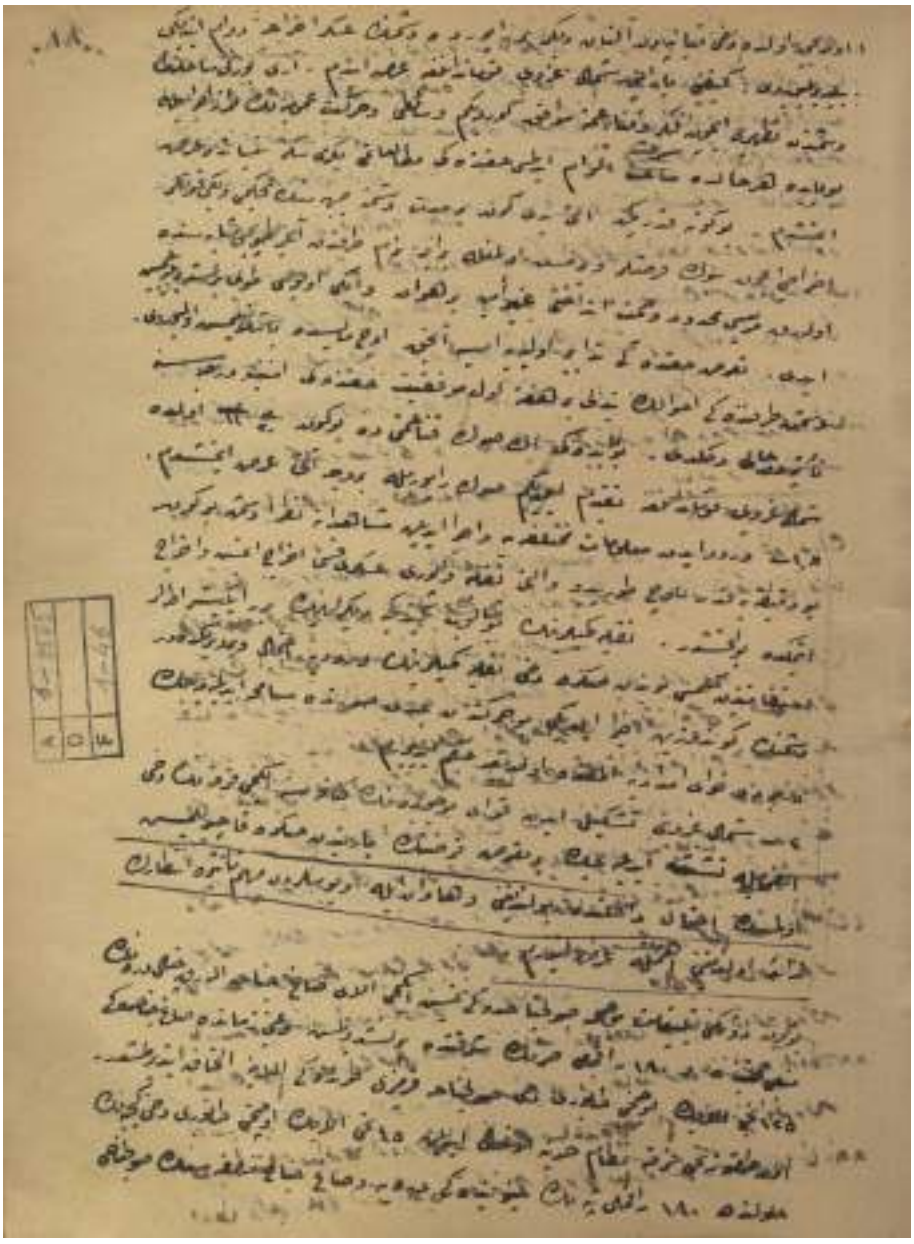

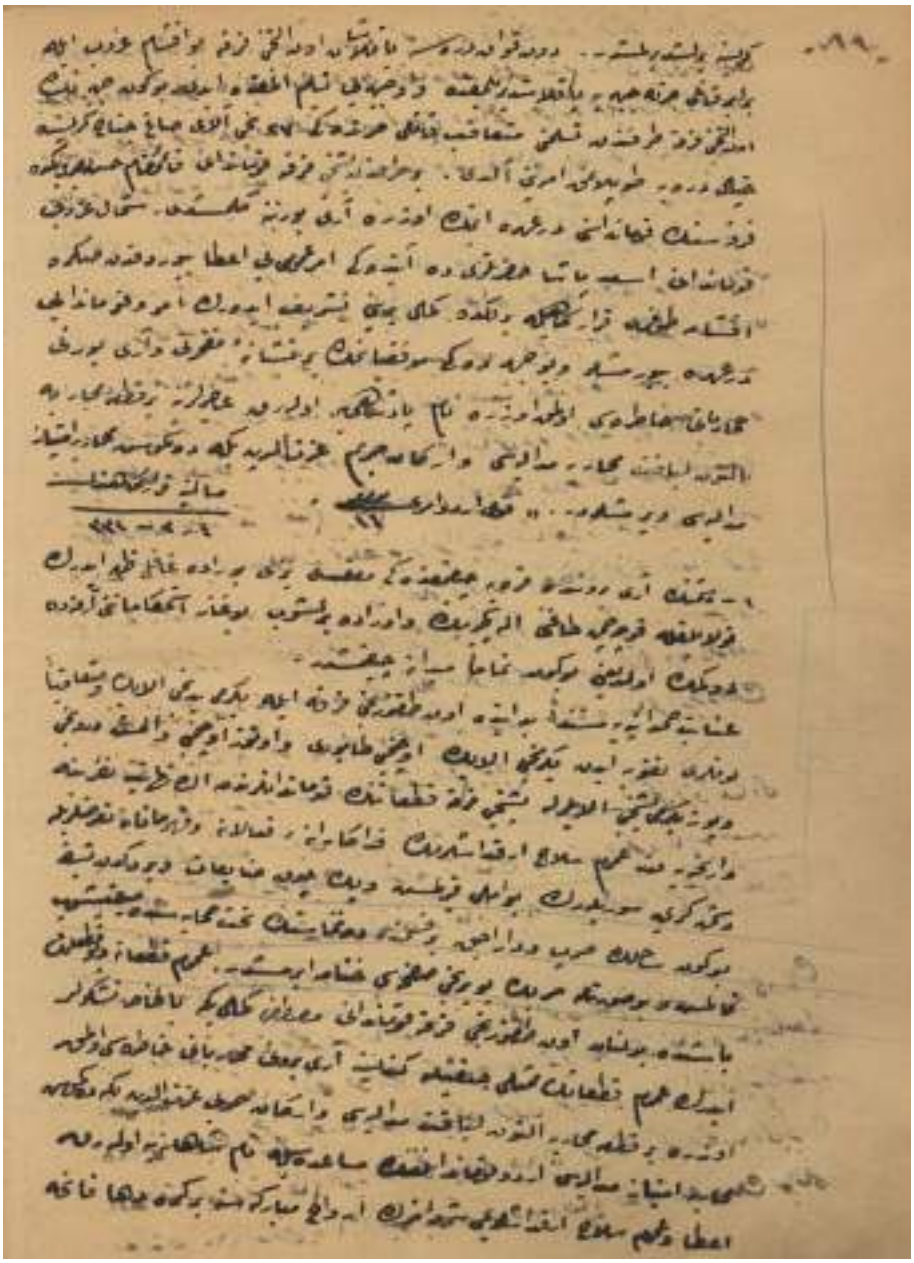
Levent Şahverdi Arşivi

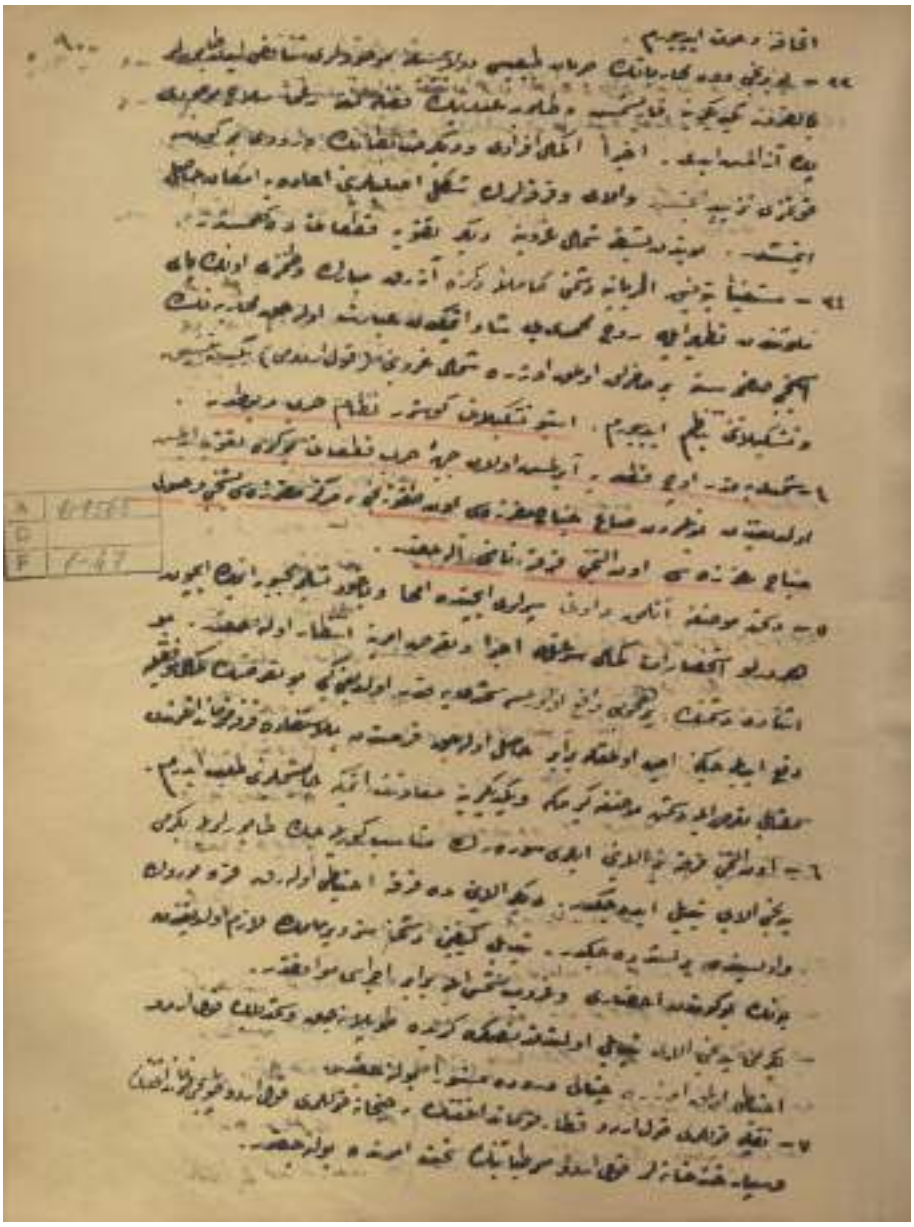
Levent Şahverdi Arşivi

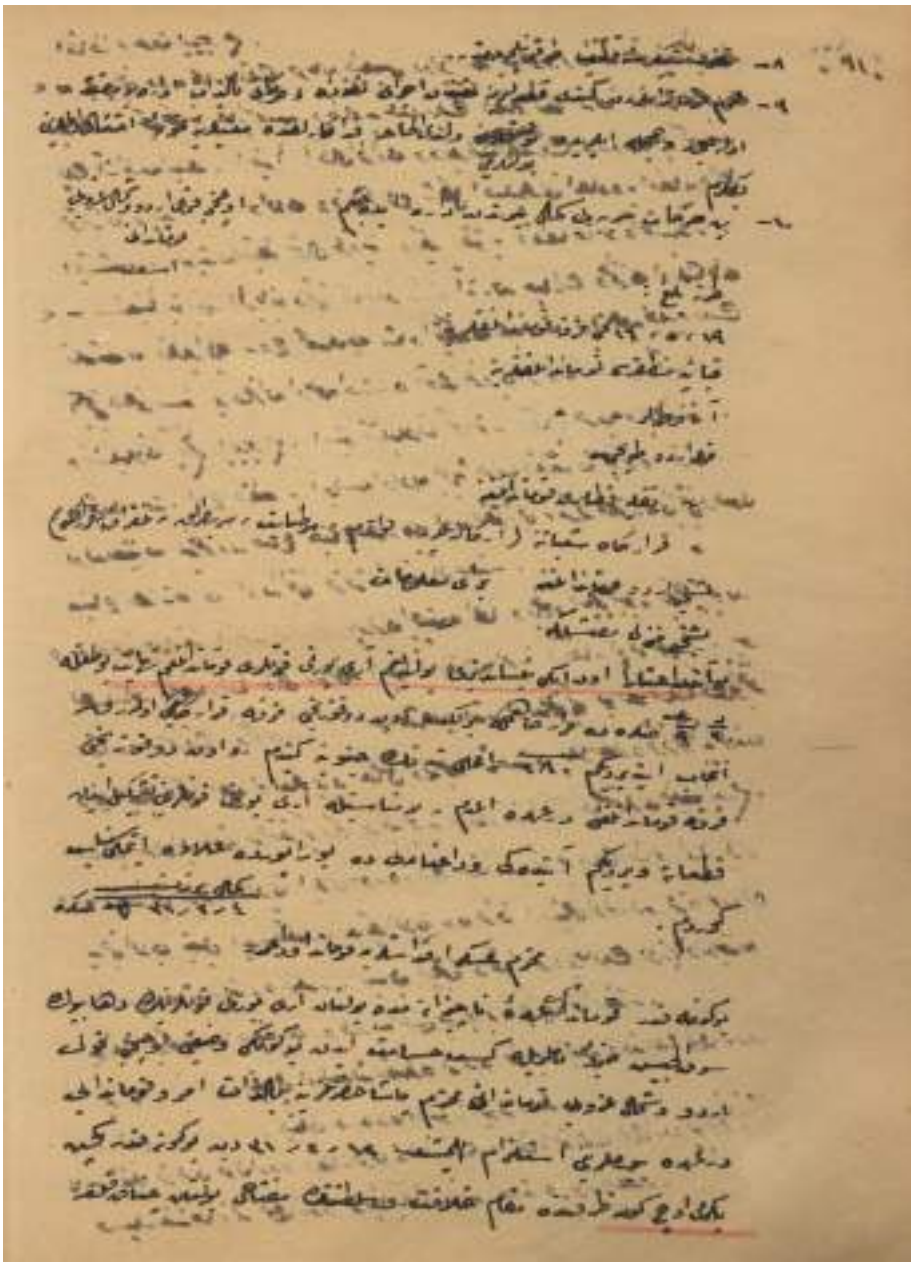
Levent Şahverdi Arşivi

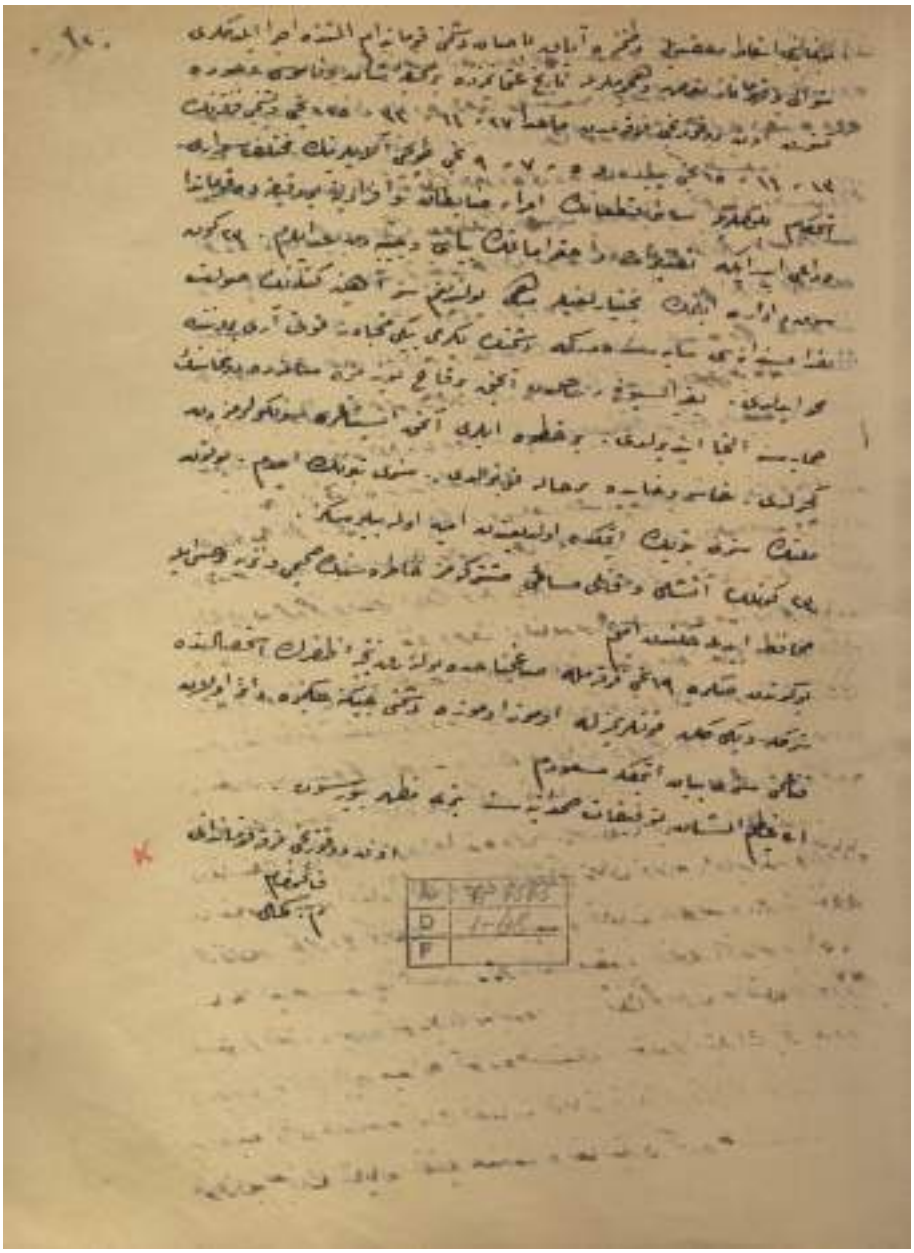
Levent Şahverdi Arşivi

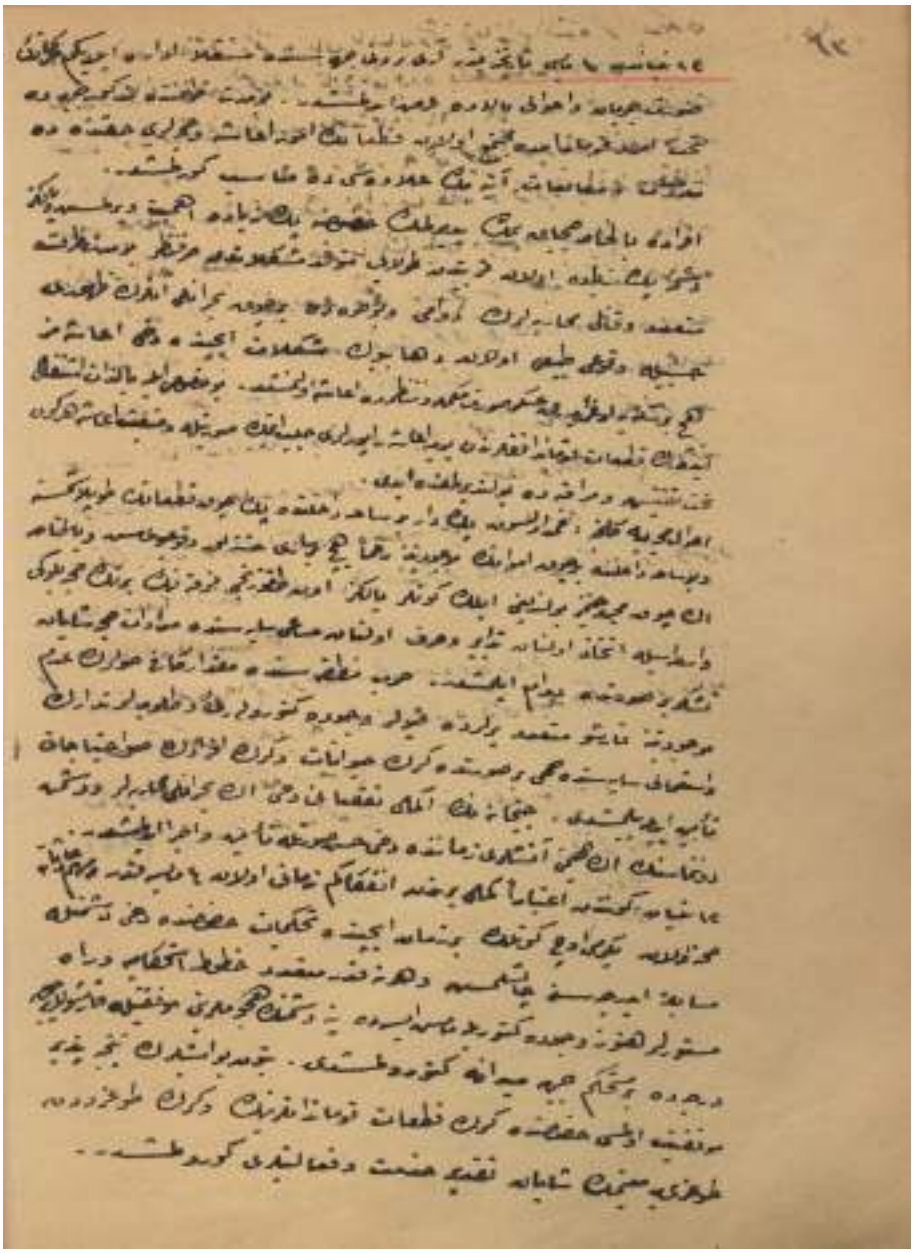
Levent Şahverdi Arşivi

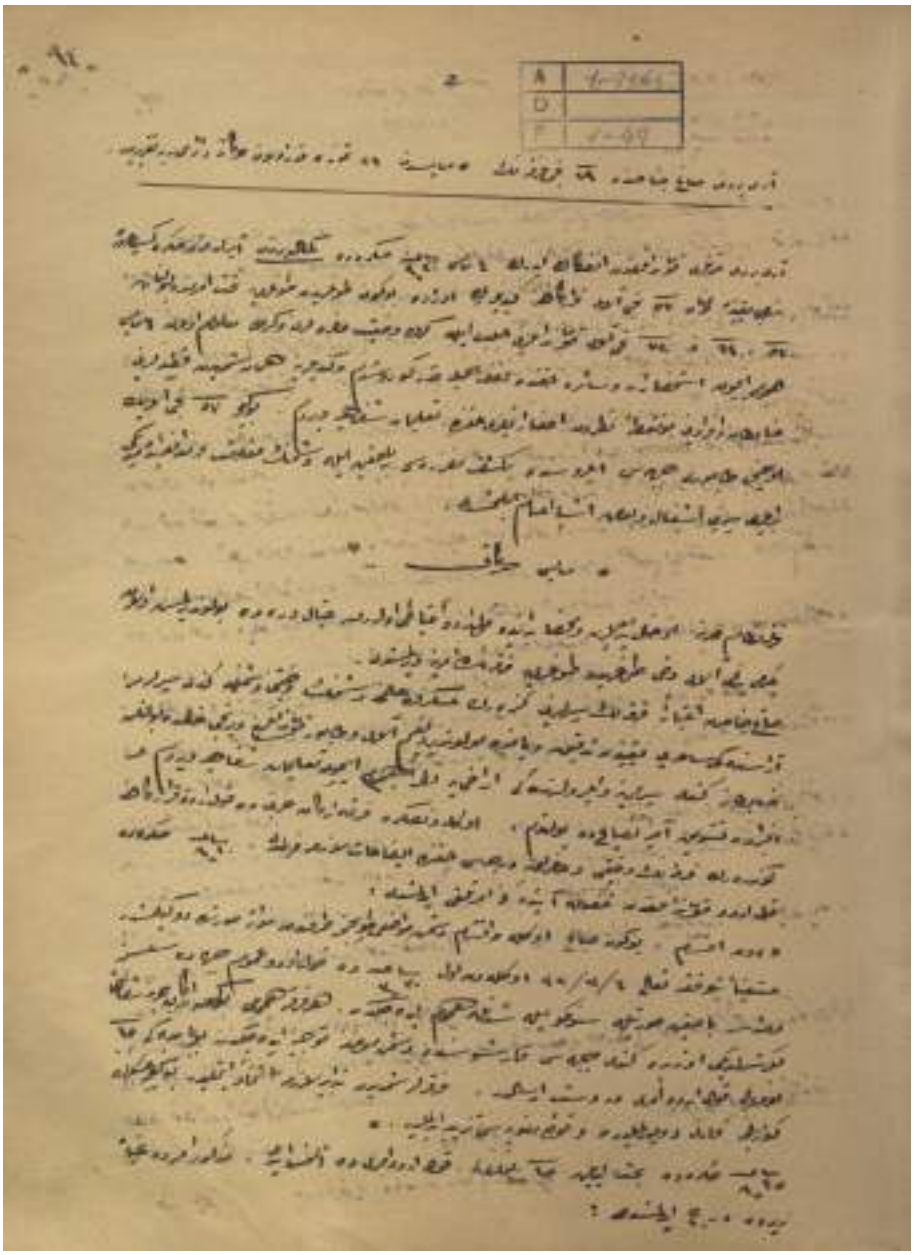
Levent Şahverdi Arşivi

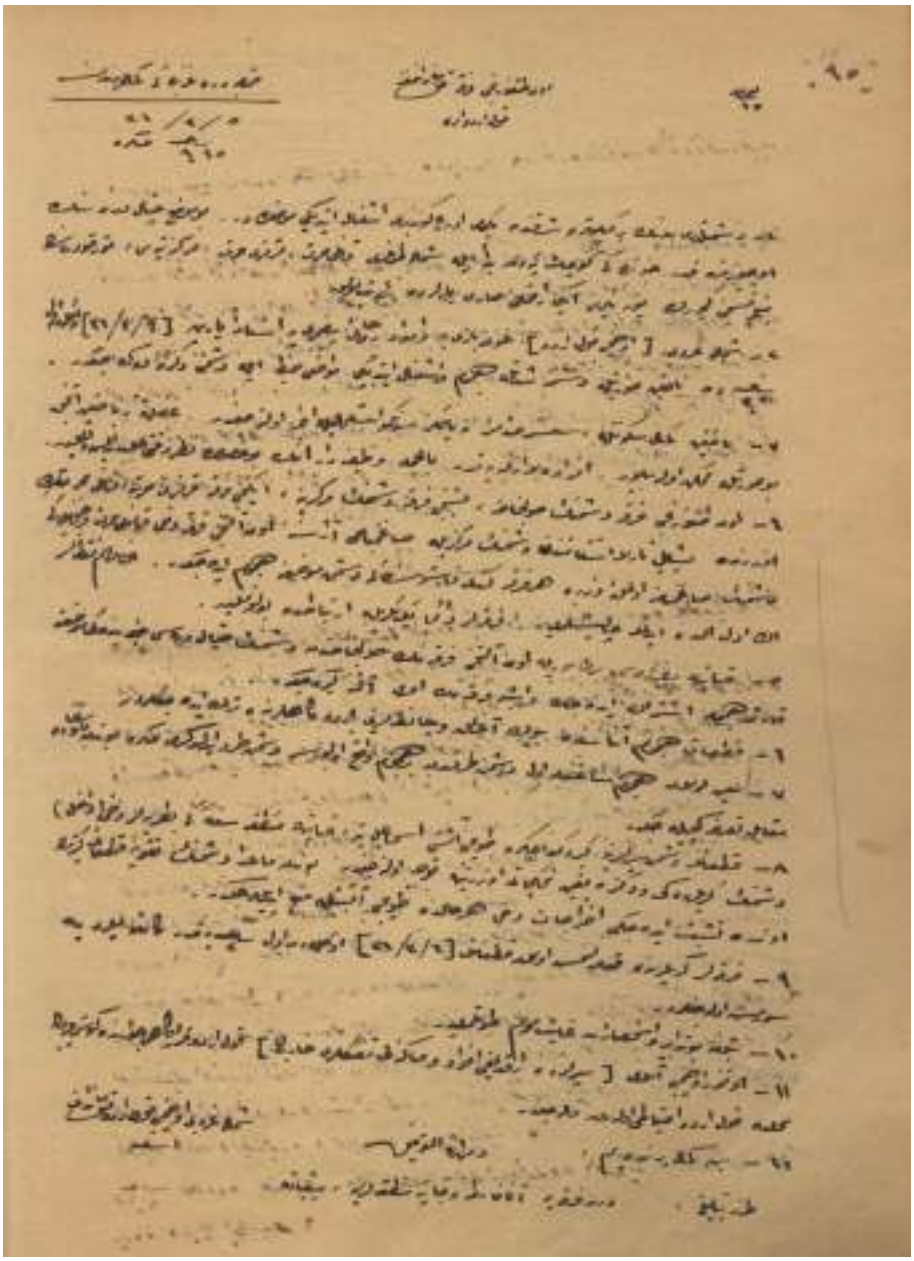
Levent Şahverdi Arşivi

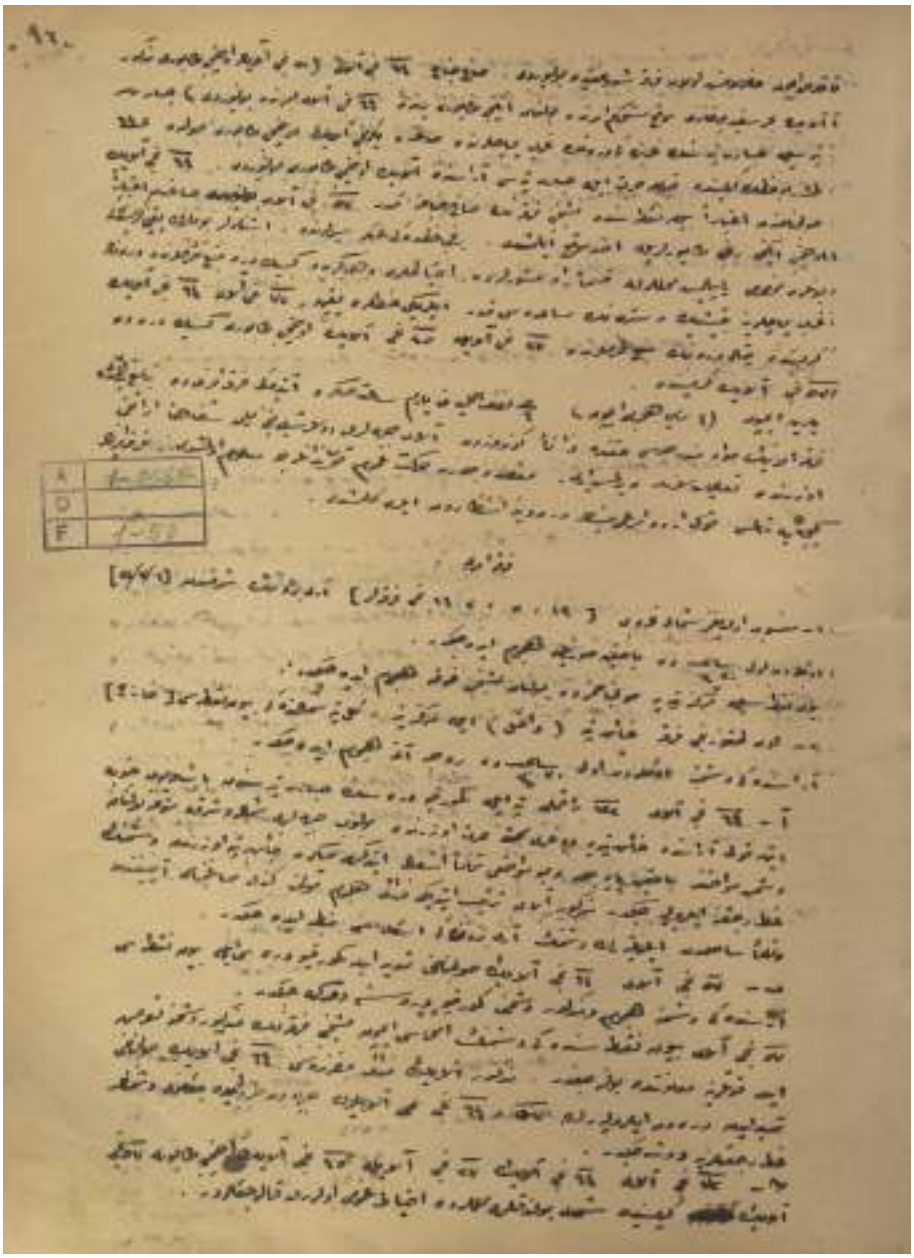
Levent Şahverdi Arşivi

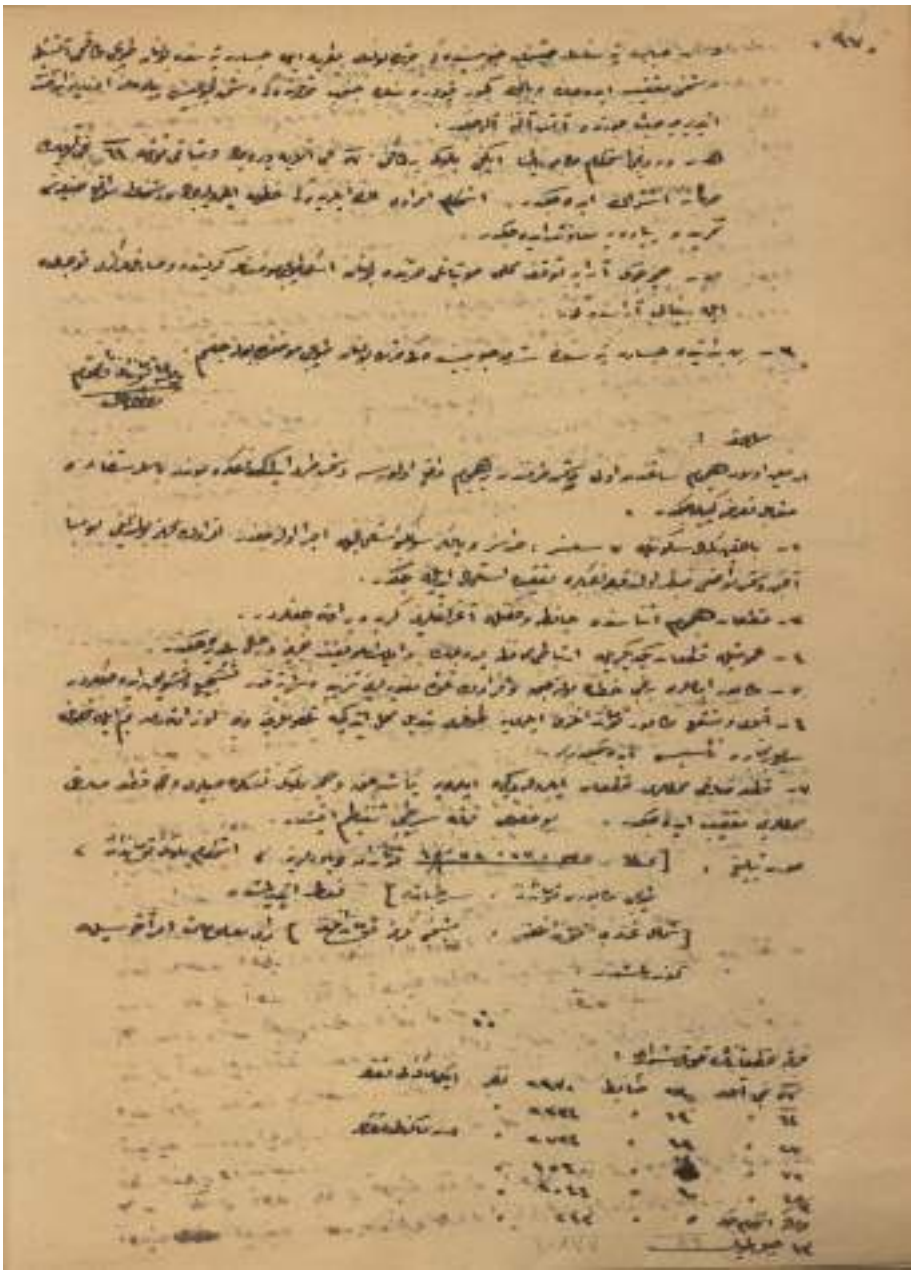
Levent Şahverdi Arşivi

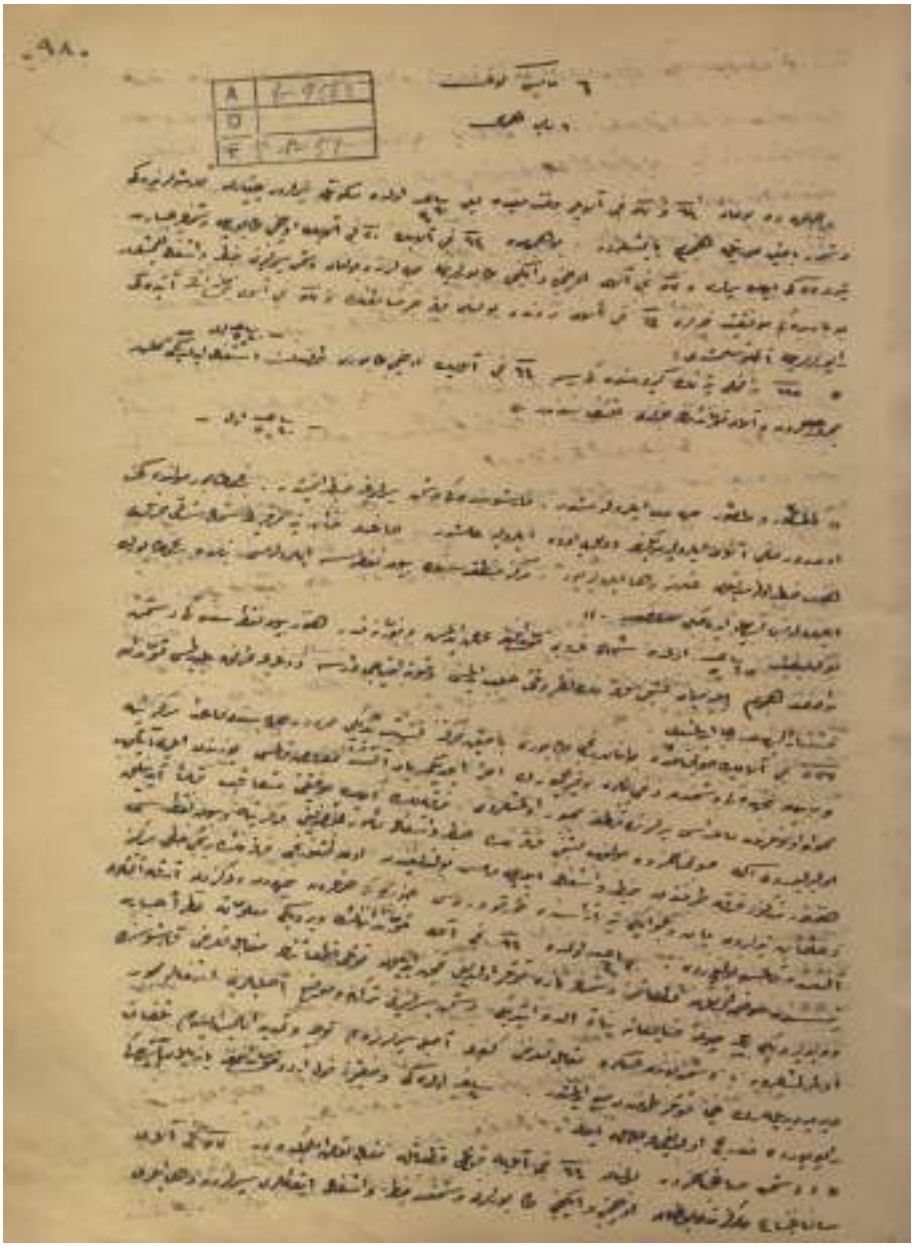
Levent Şahverdi Arşivi

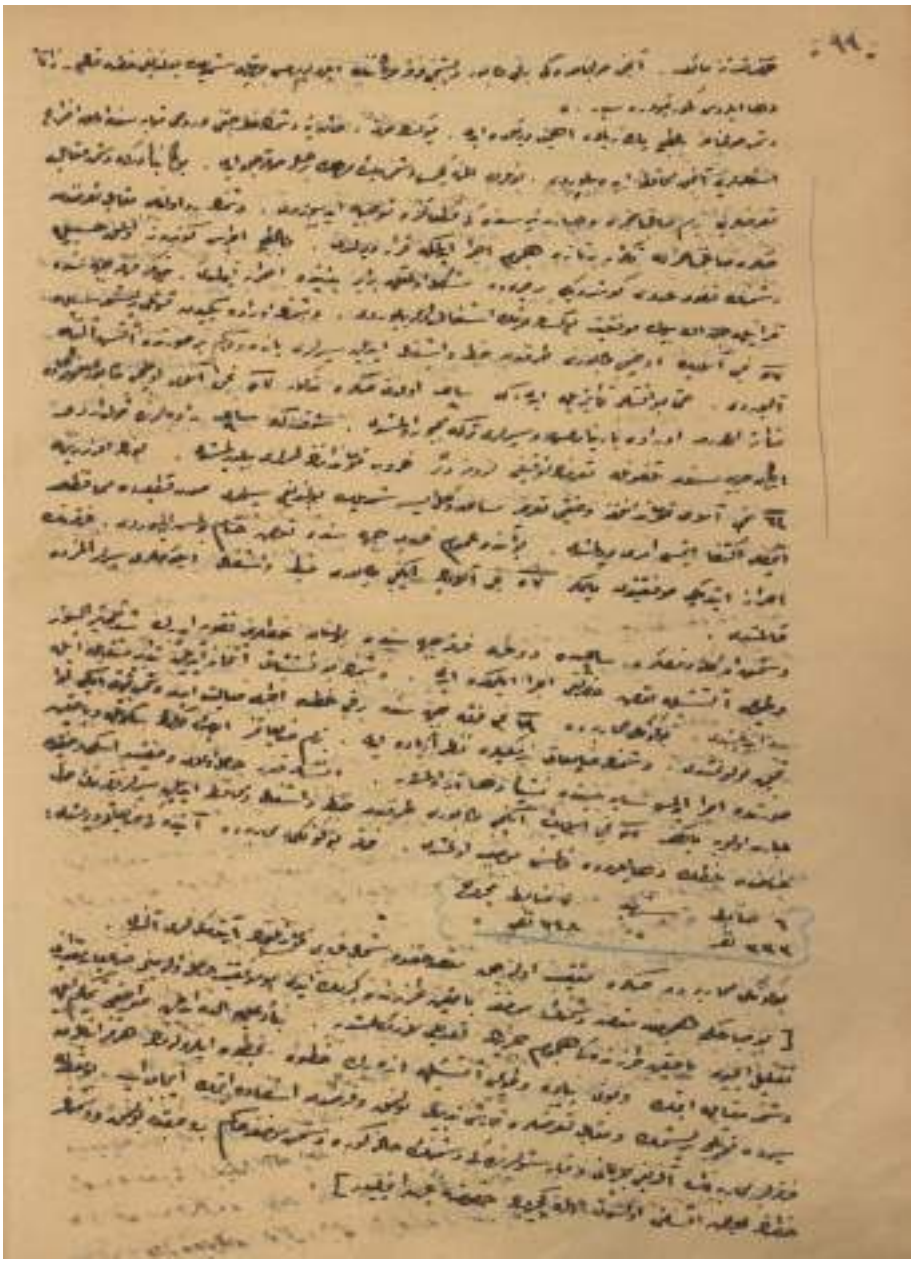
Levent Şahverdi Arşivi

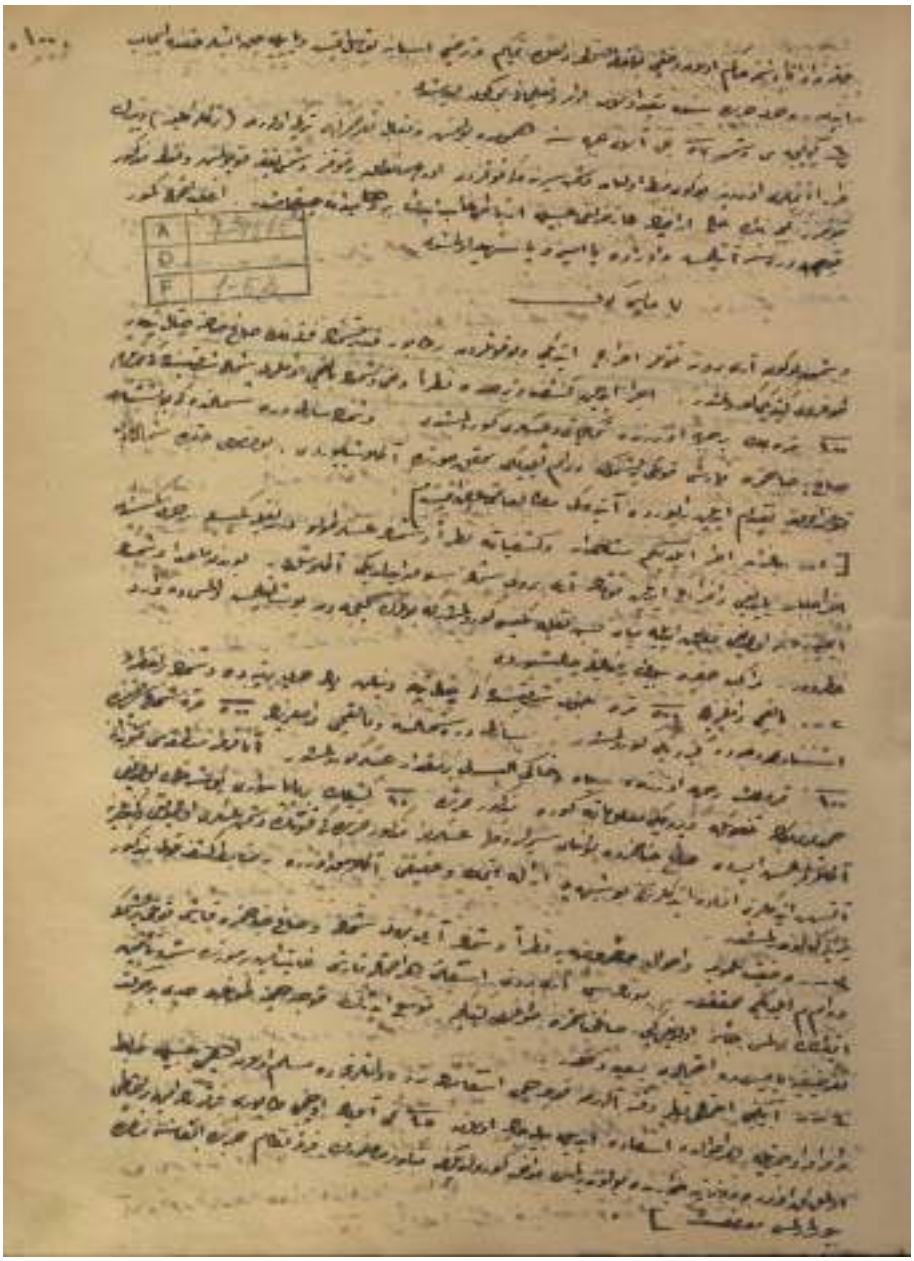
Levent Şahverdi Arşivi

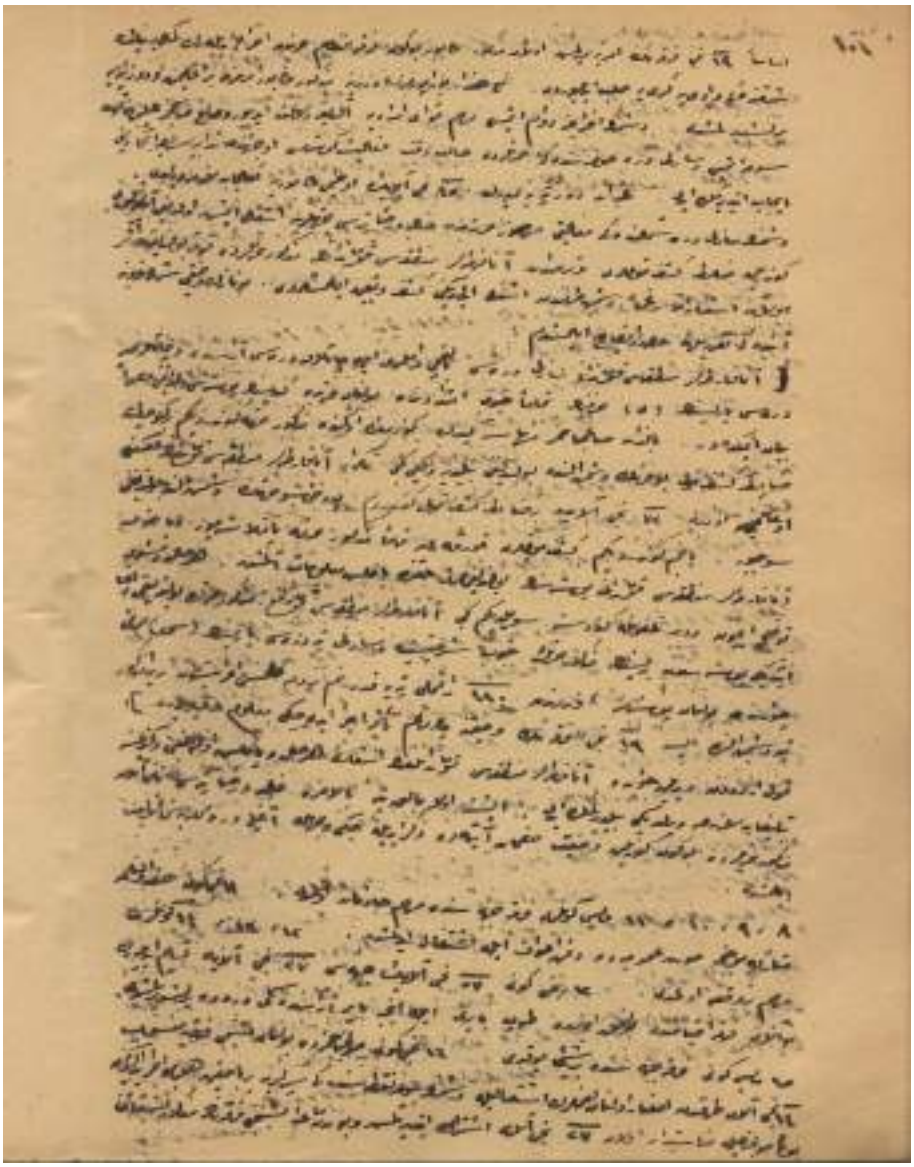
Levent Şahverdi Arşivi

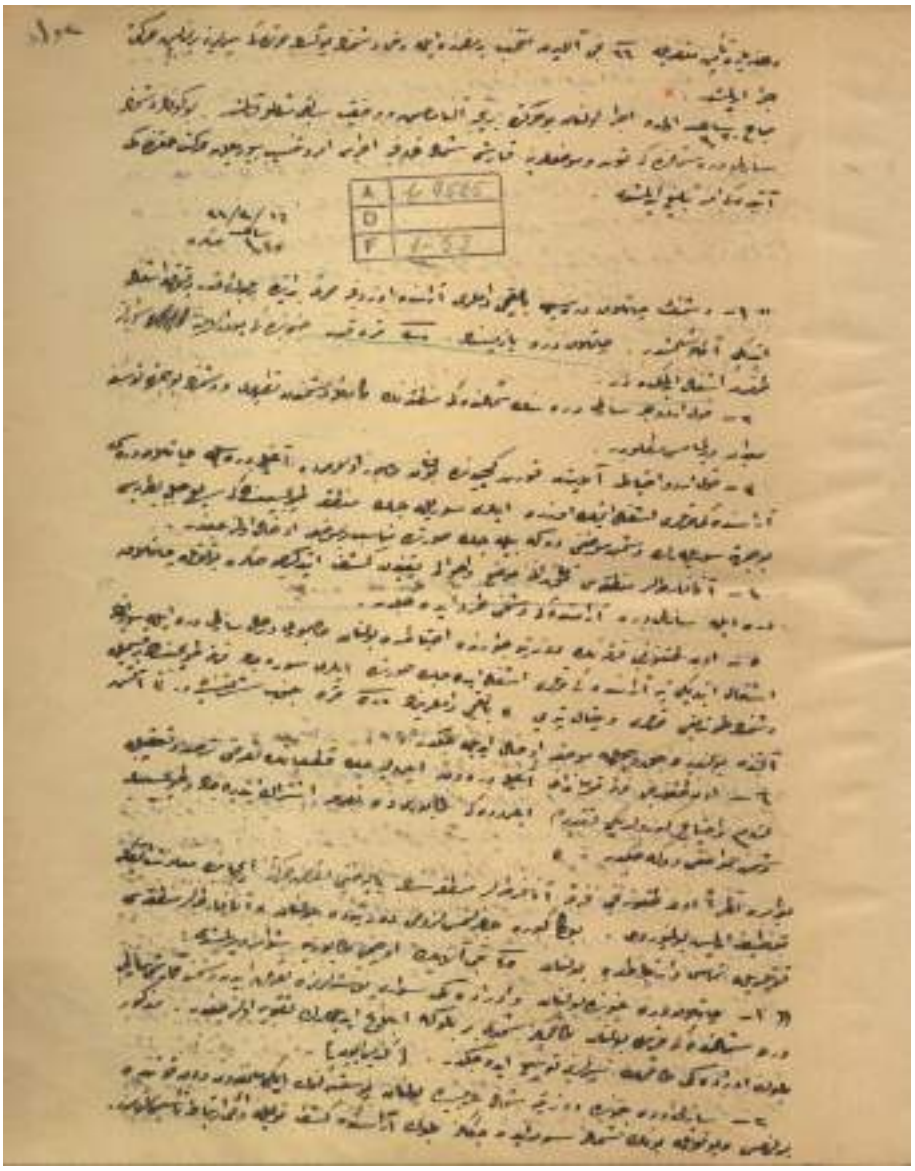
Levent Şahverdi Arşivi

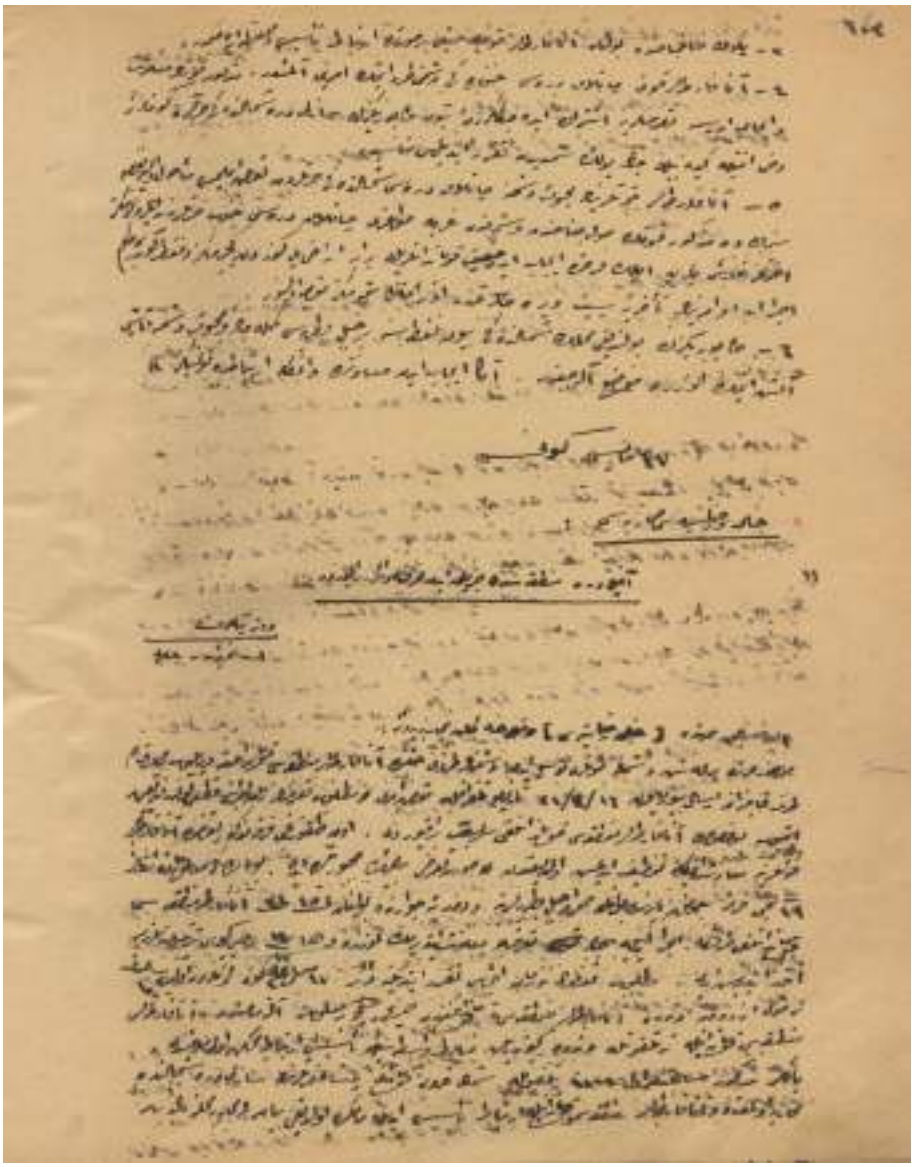
Levent Şahverdi Arşivi

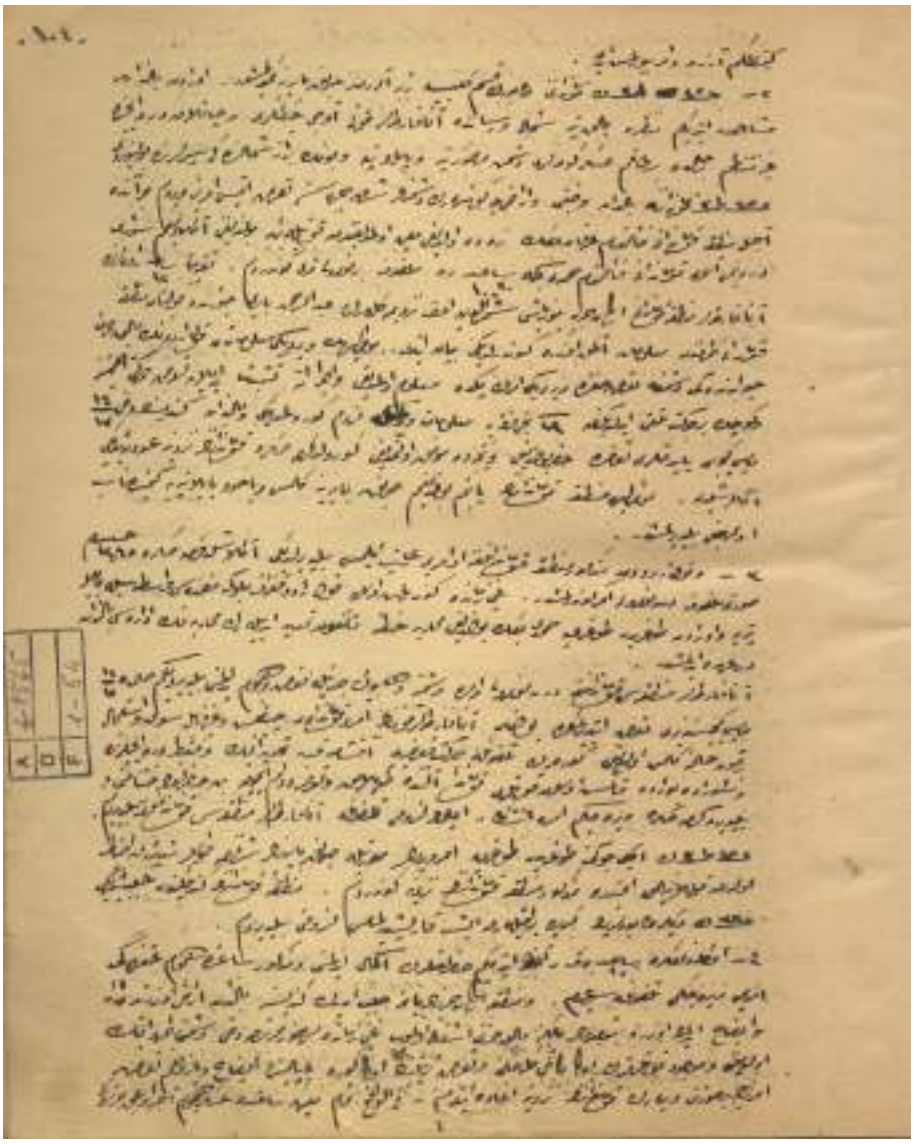
Levent Şahverdi Arşivi

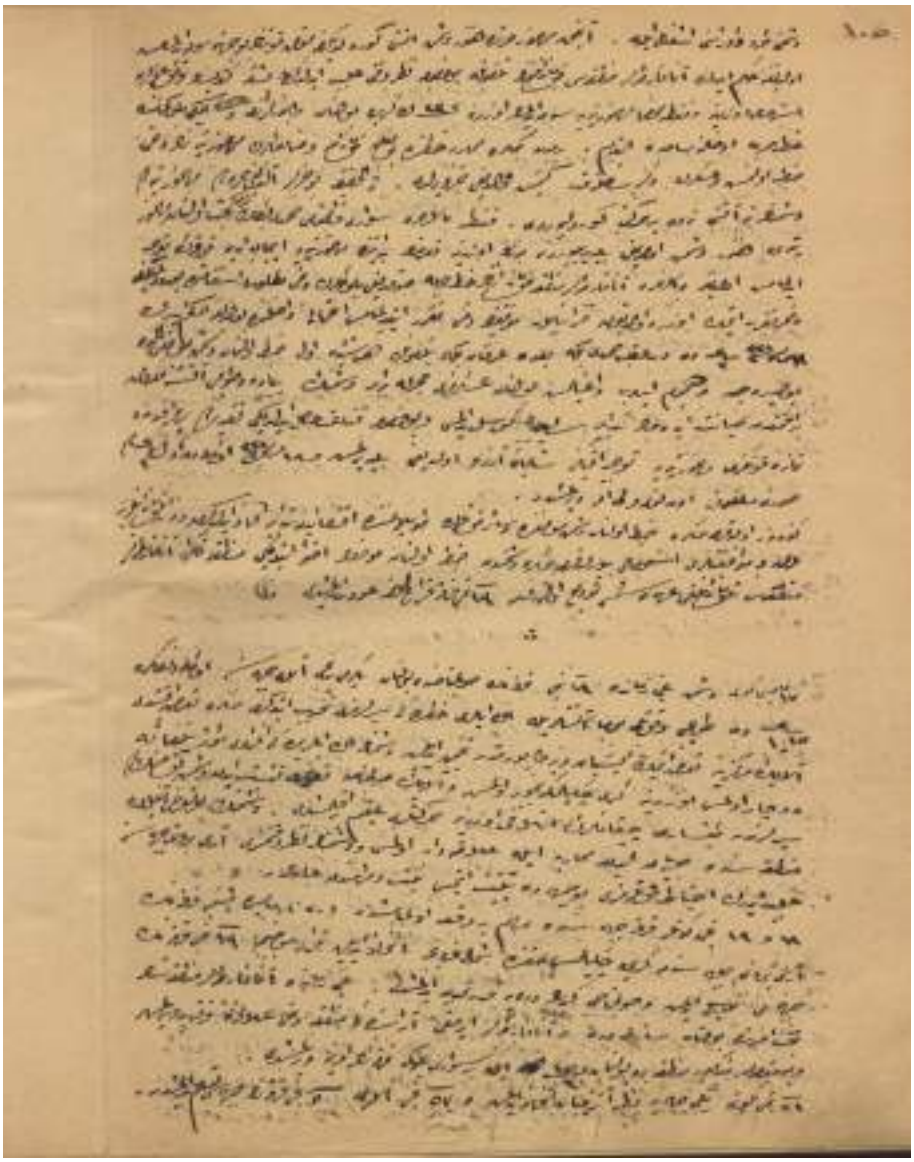
Levent Şahverdi Arşivi

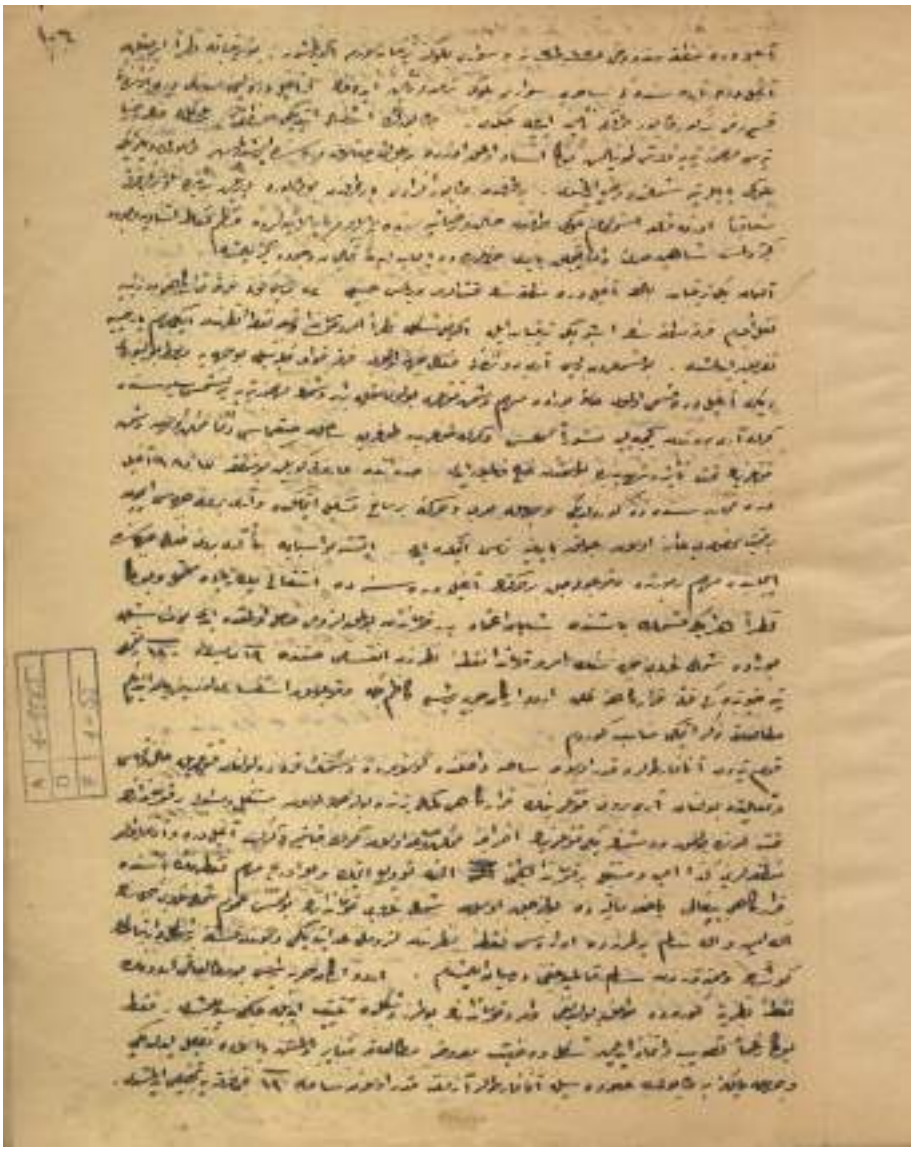
Levent Şahverdi Arşivi

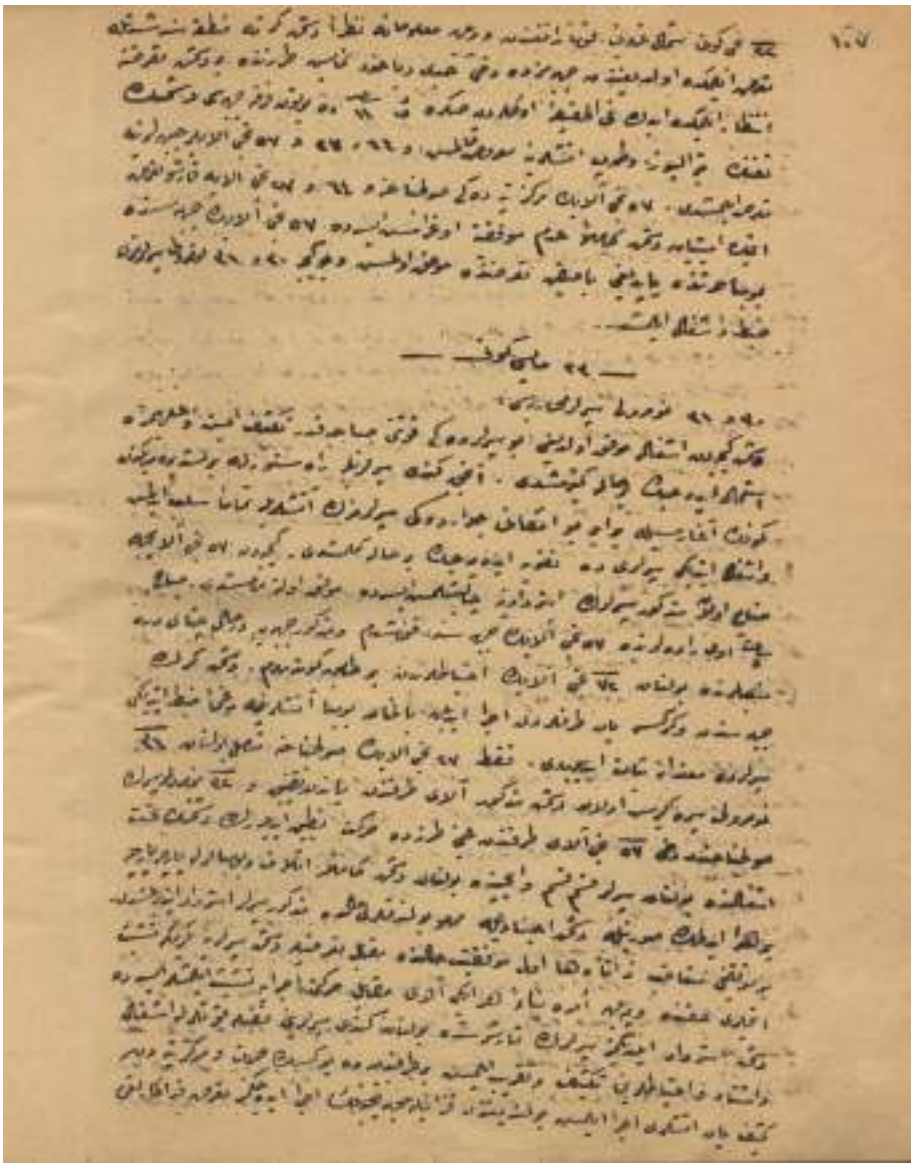
Levent Şahverdi Arşivi

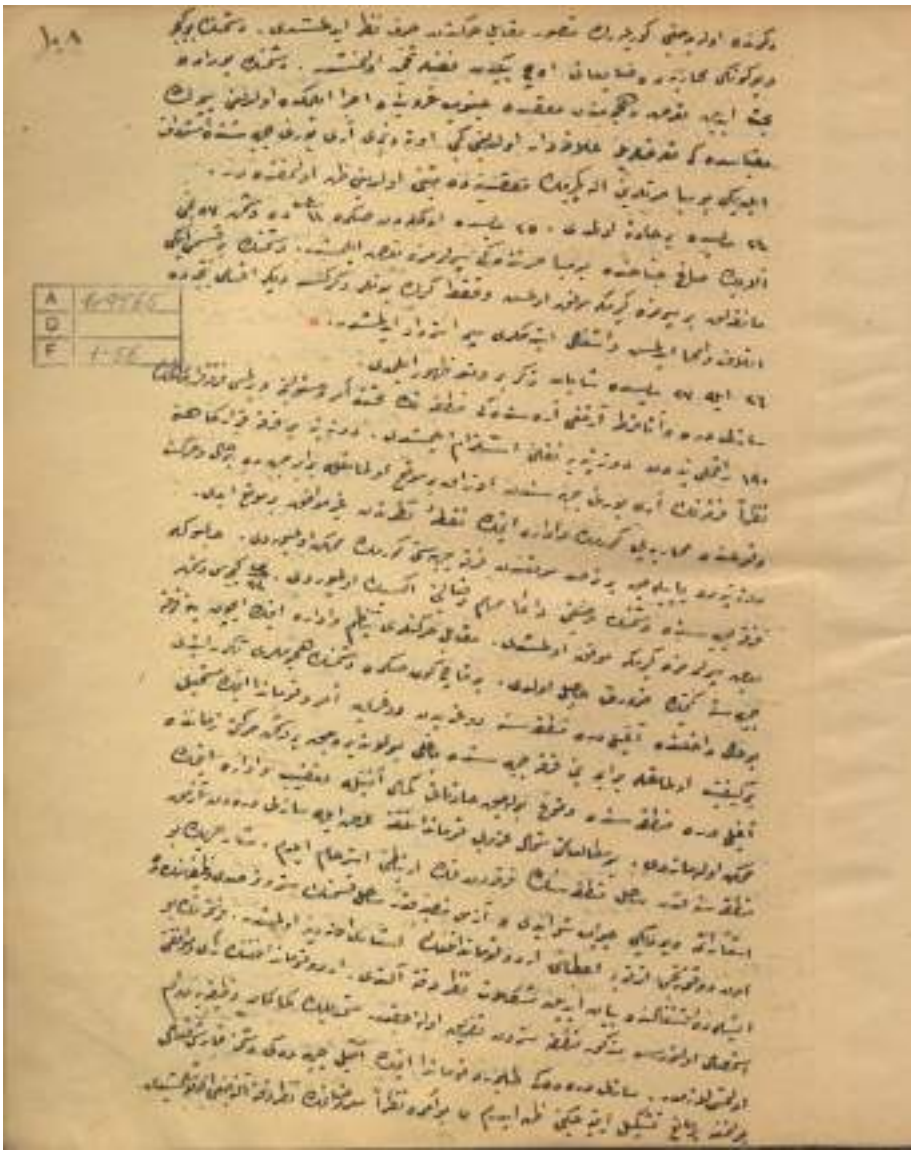
Levent Şahverdi Arşivi

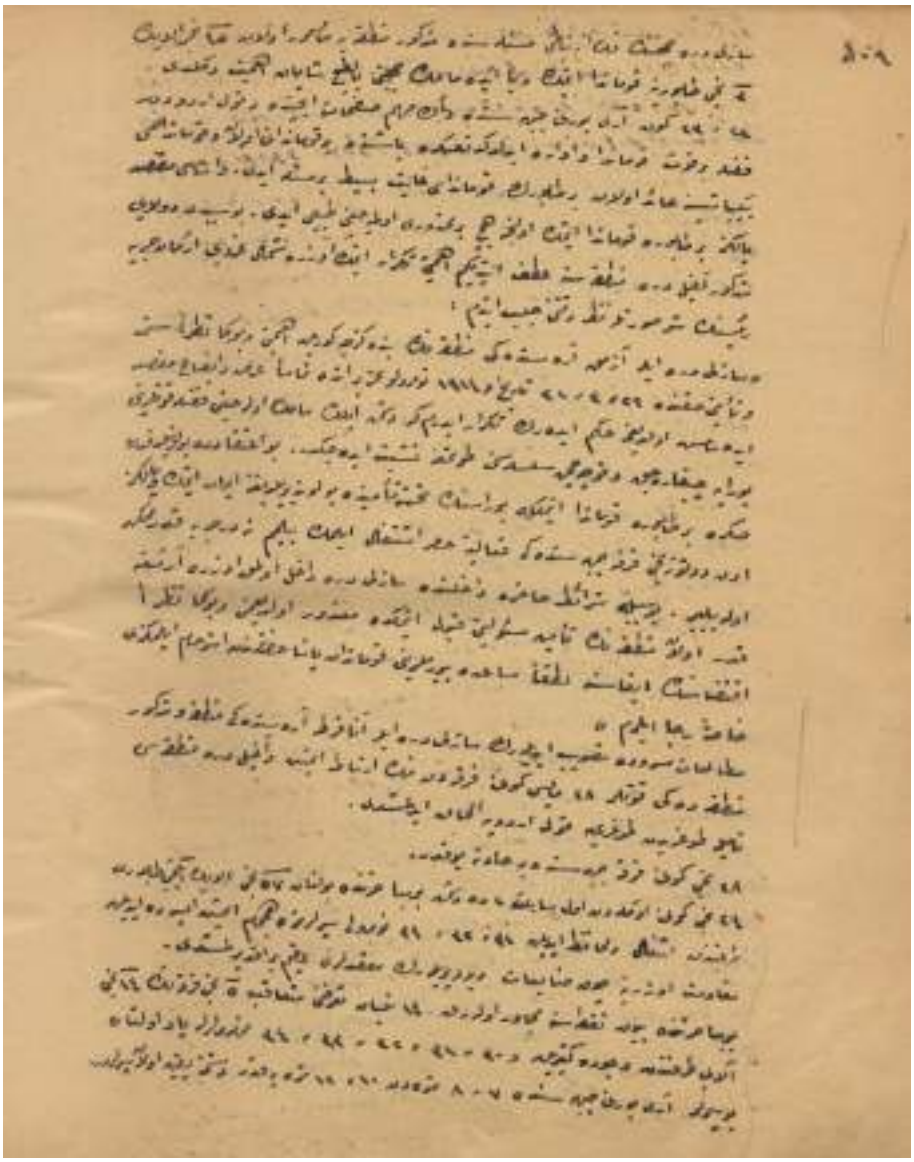
Levent Şahverdi Arşivi

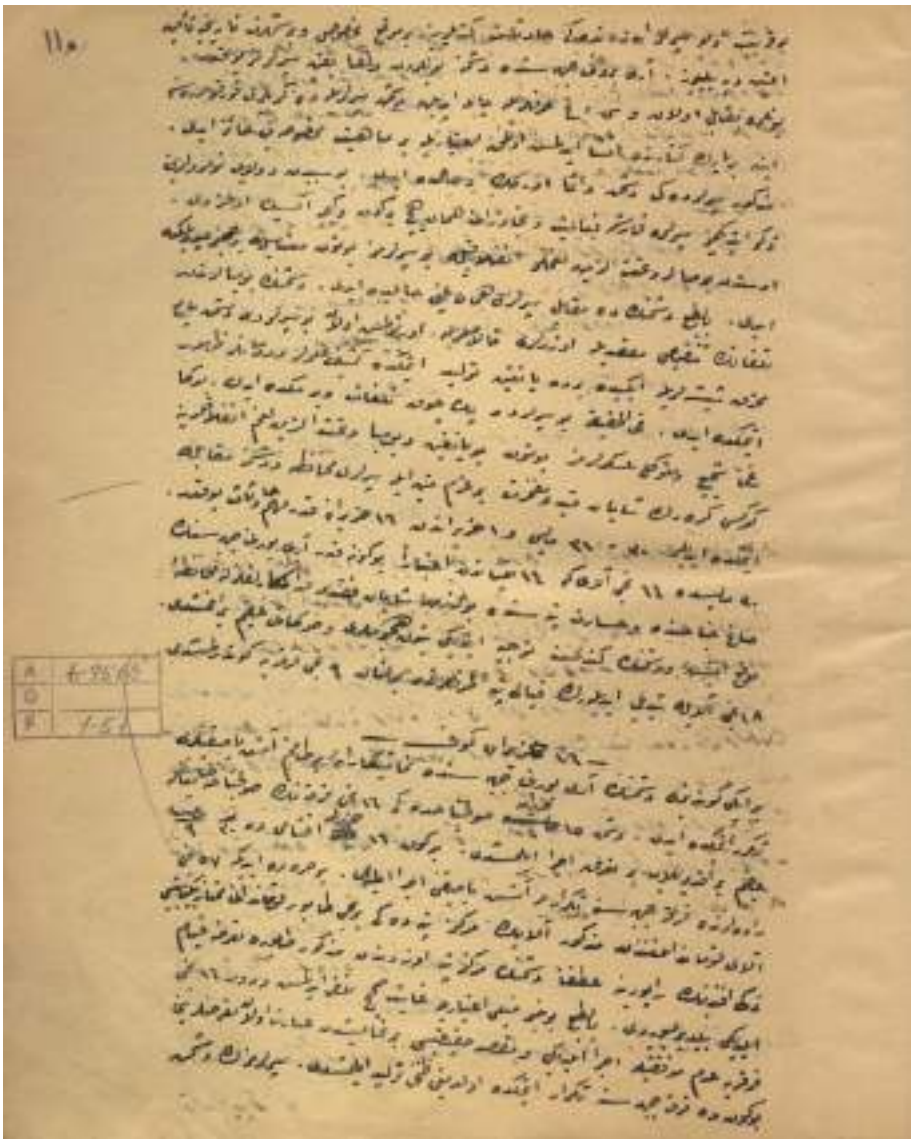
Levent Şahverdi Arşivi

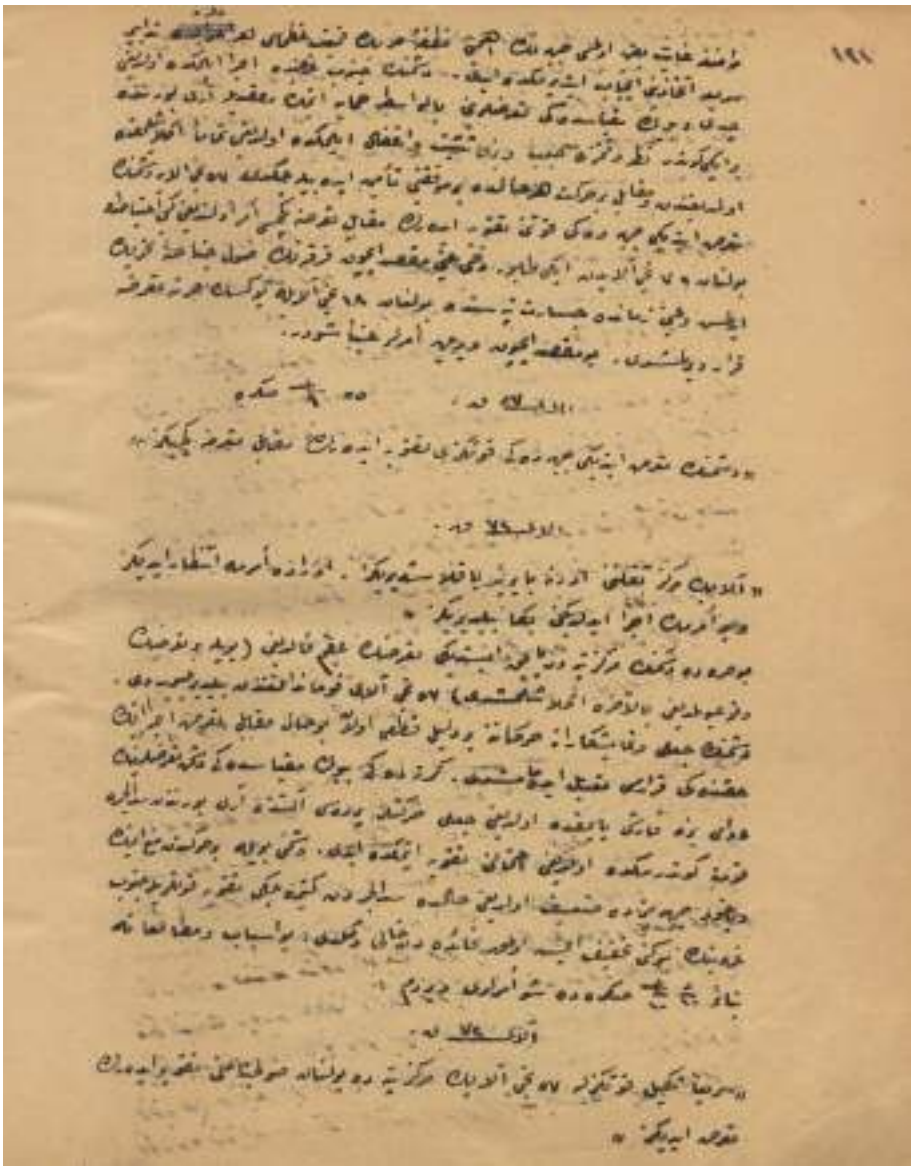
Levent Şahverdi Arşivi

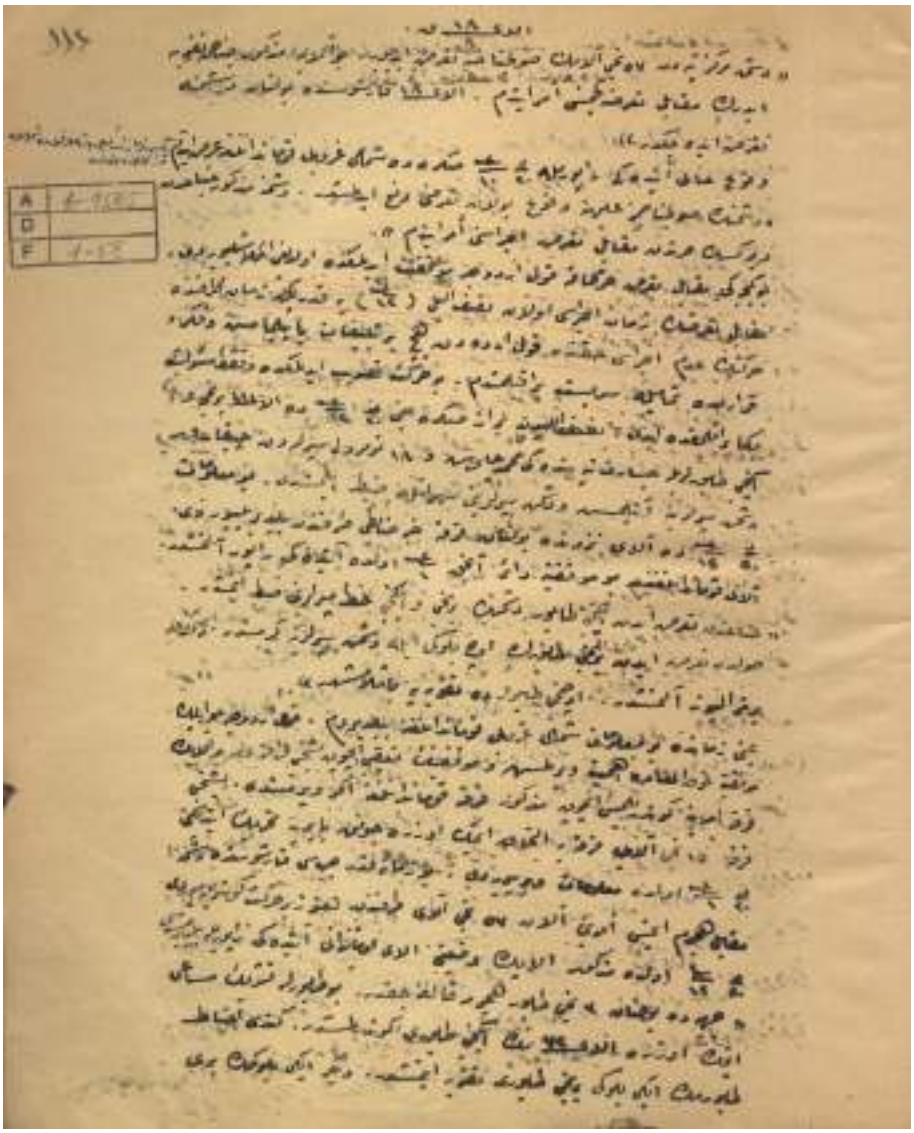
Levent Şahverdi Arşivi

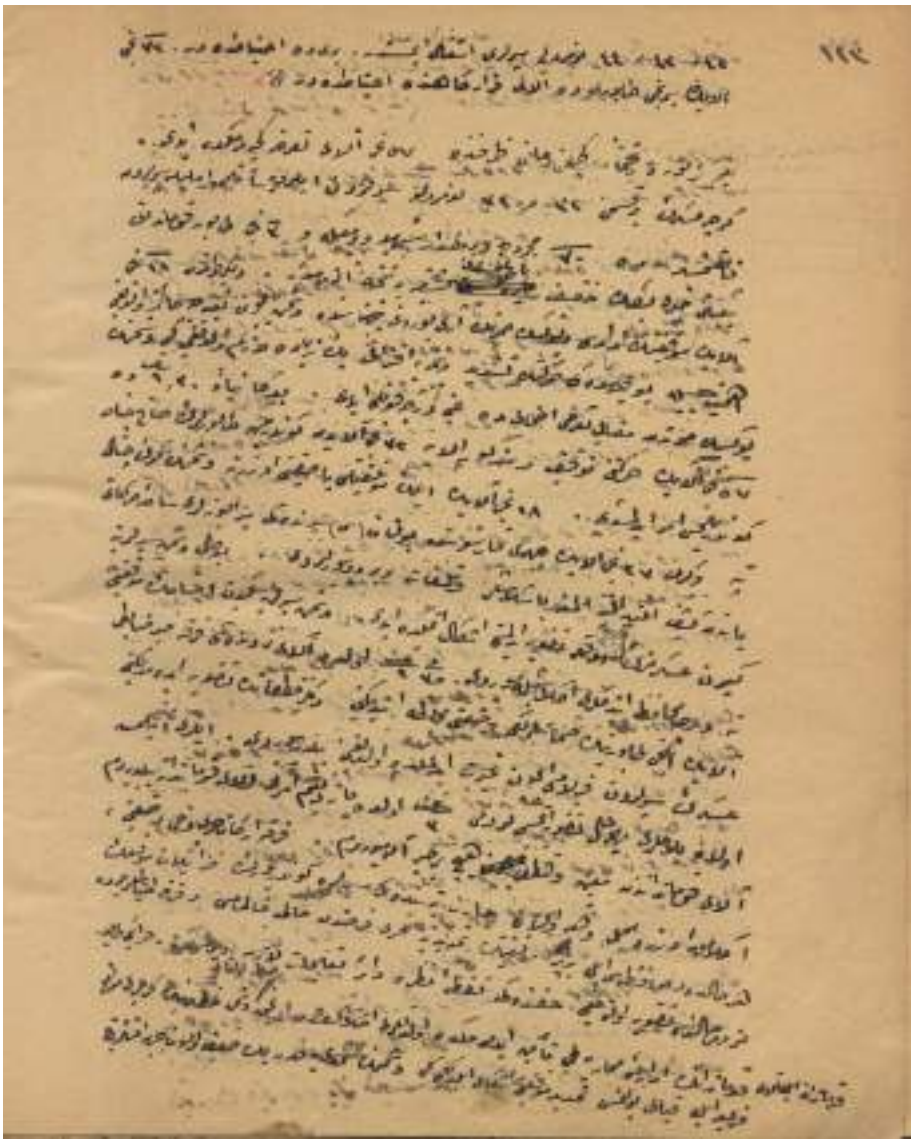
Levent Şahverdi Arşivi

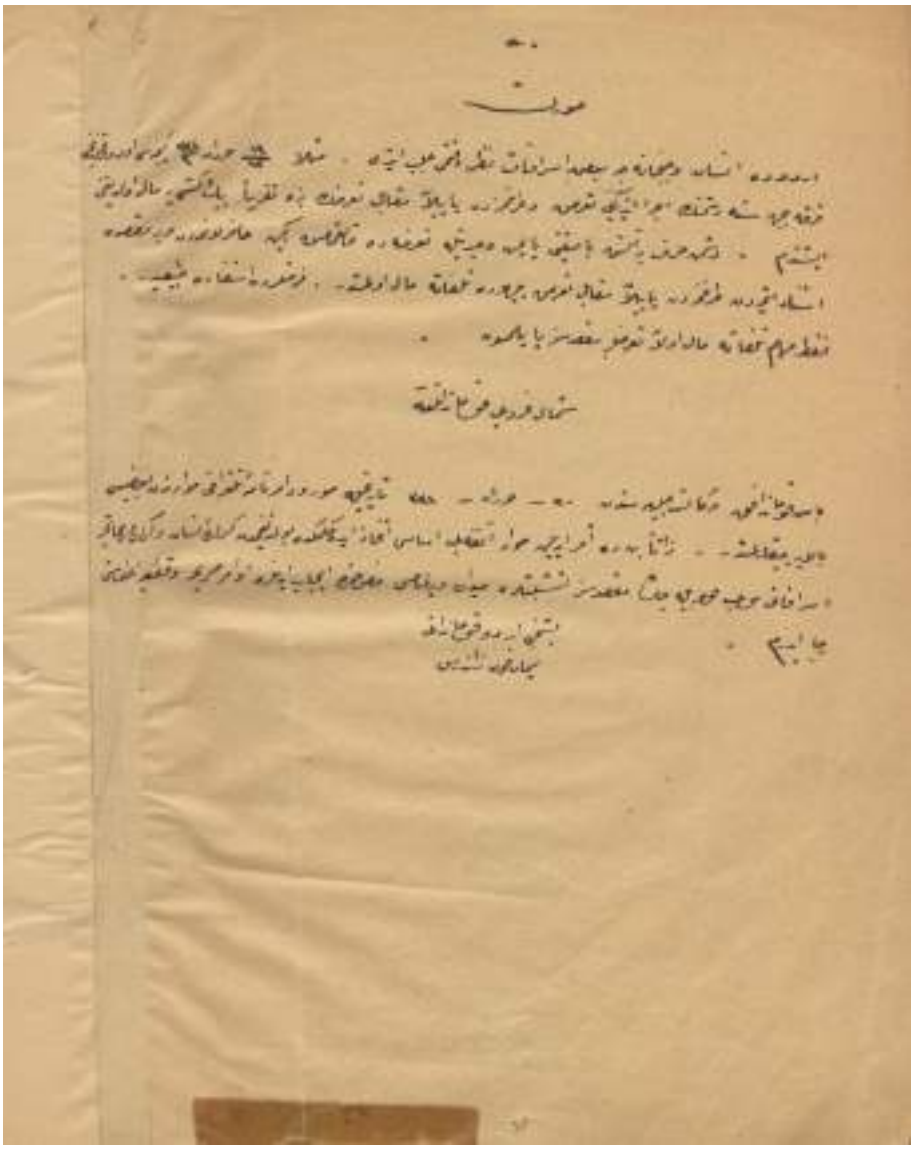
Levent Şahverdi Arşivi

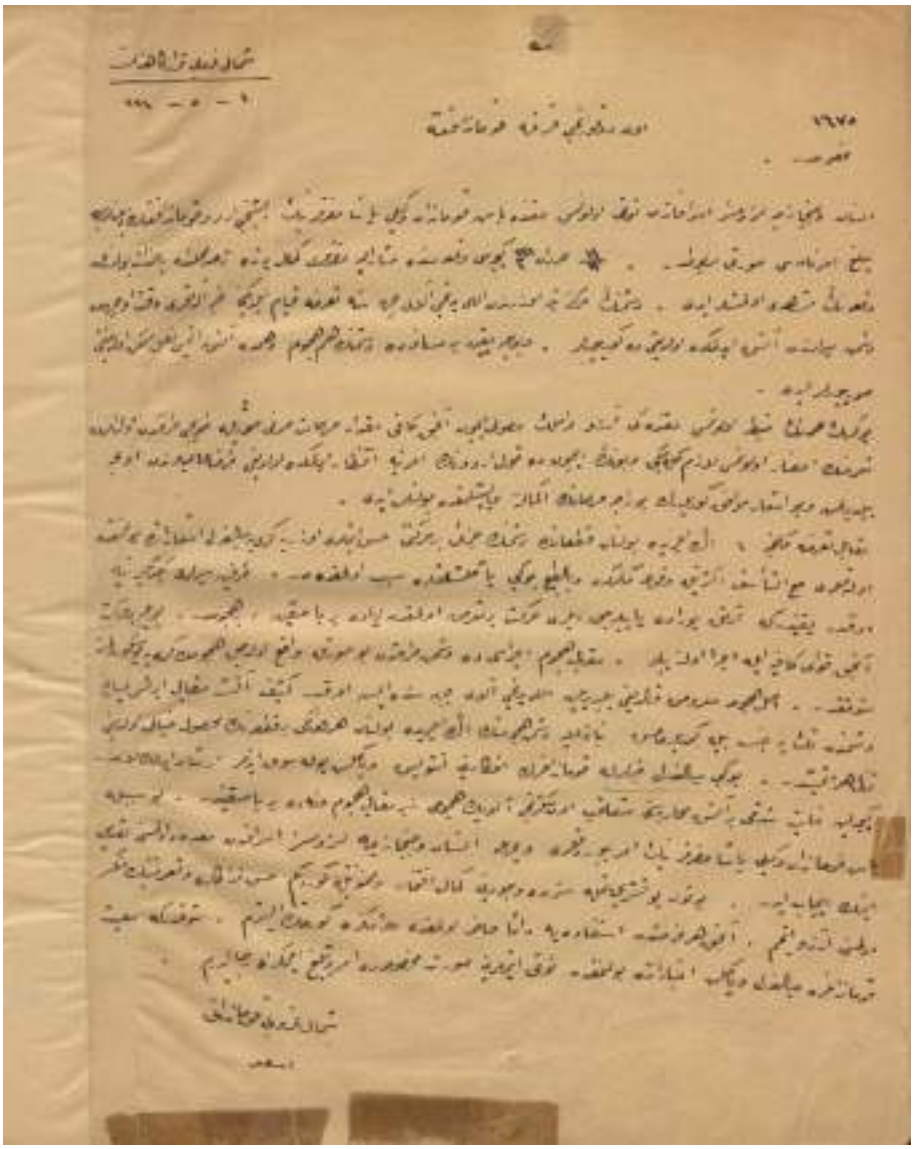
Levent Şahverdi Arşivi

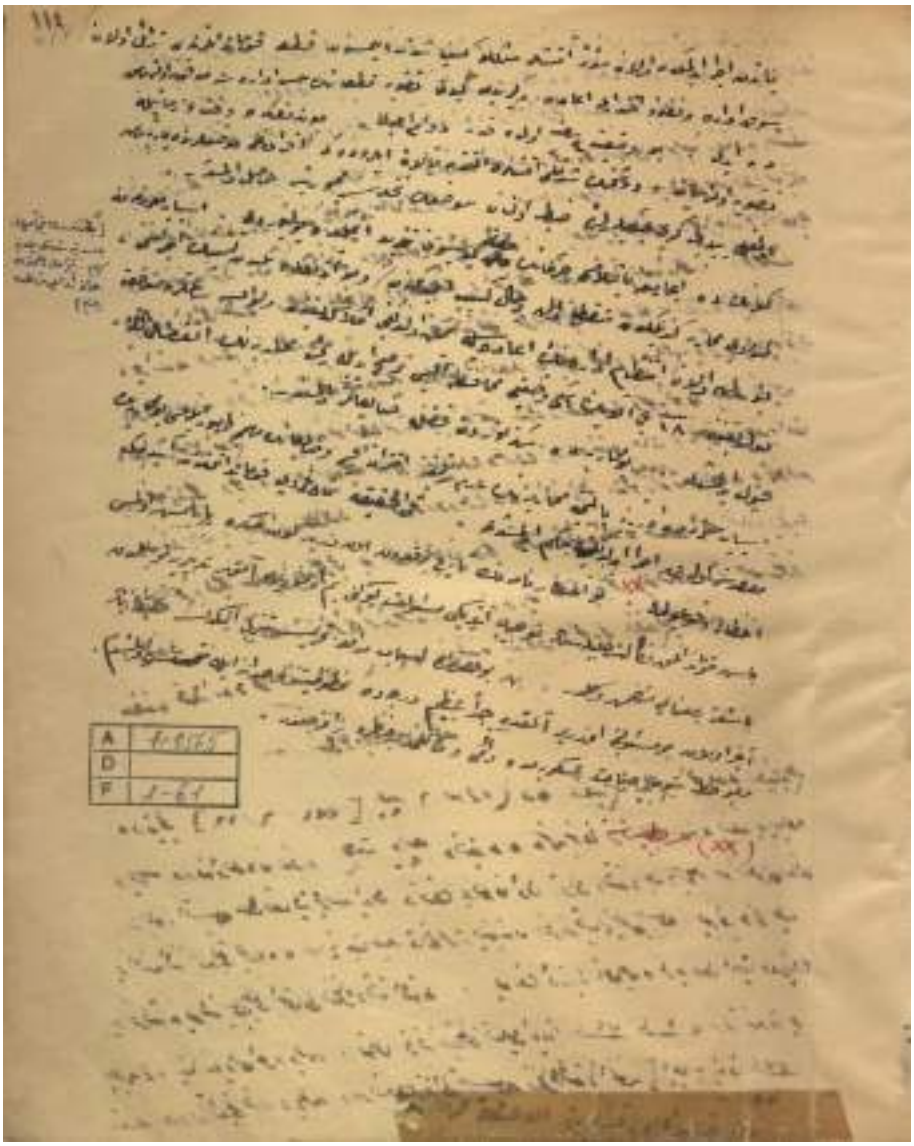
Levent Şahverdi Arşivi

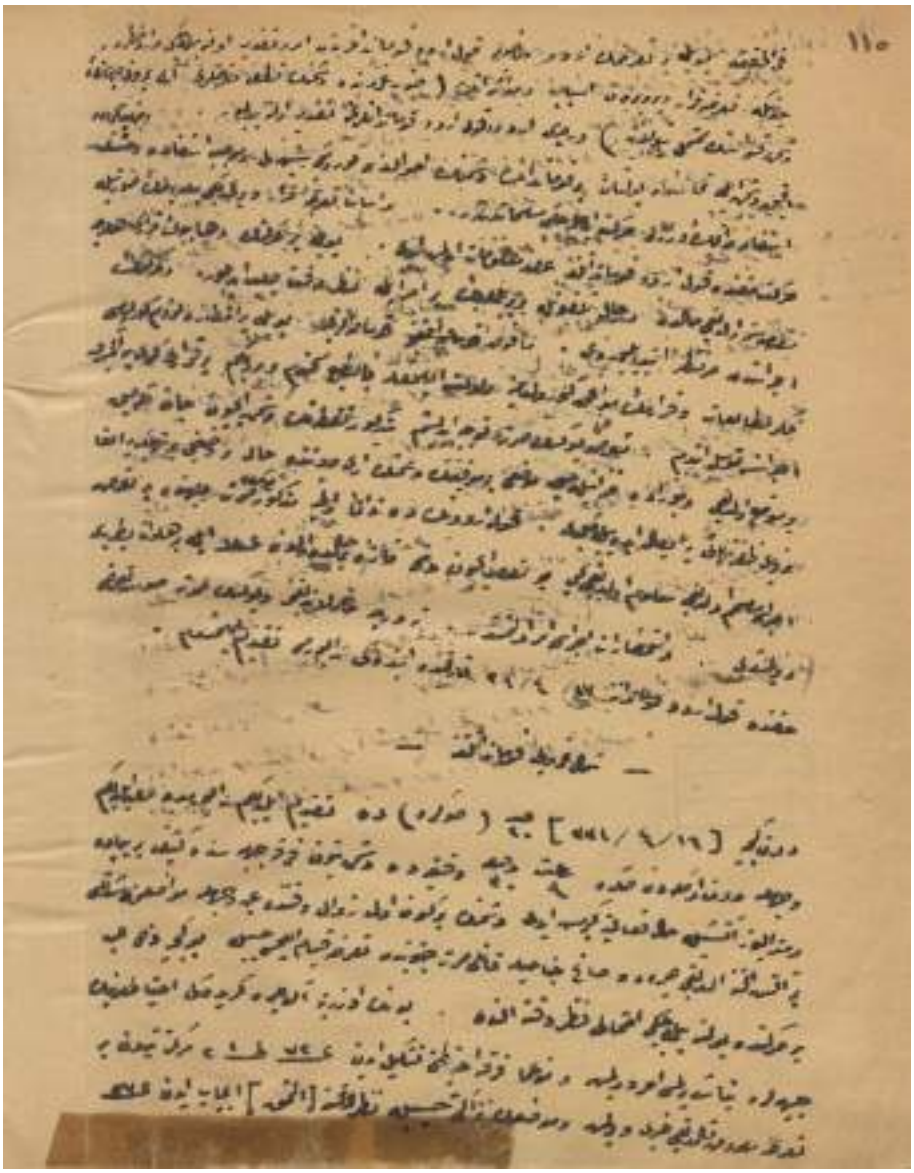
Levent Şahverdi Arşivi

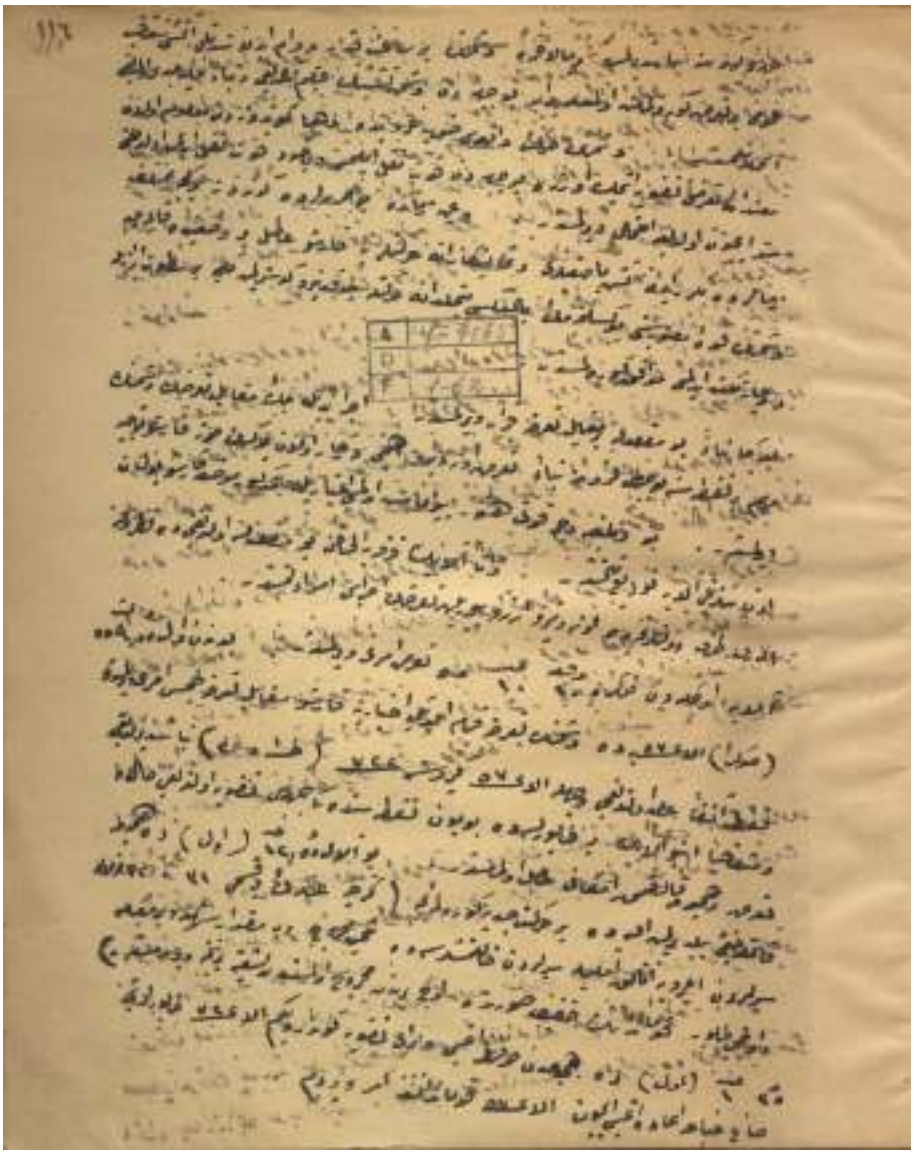
Levent Şahverdi Arşivi

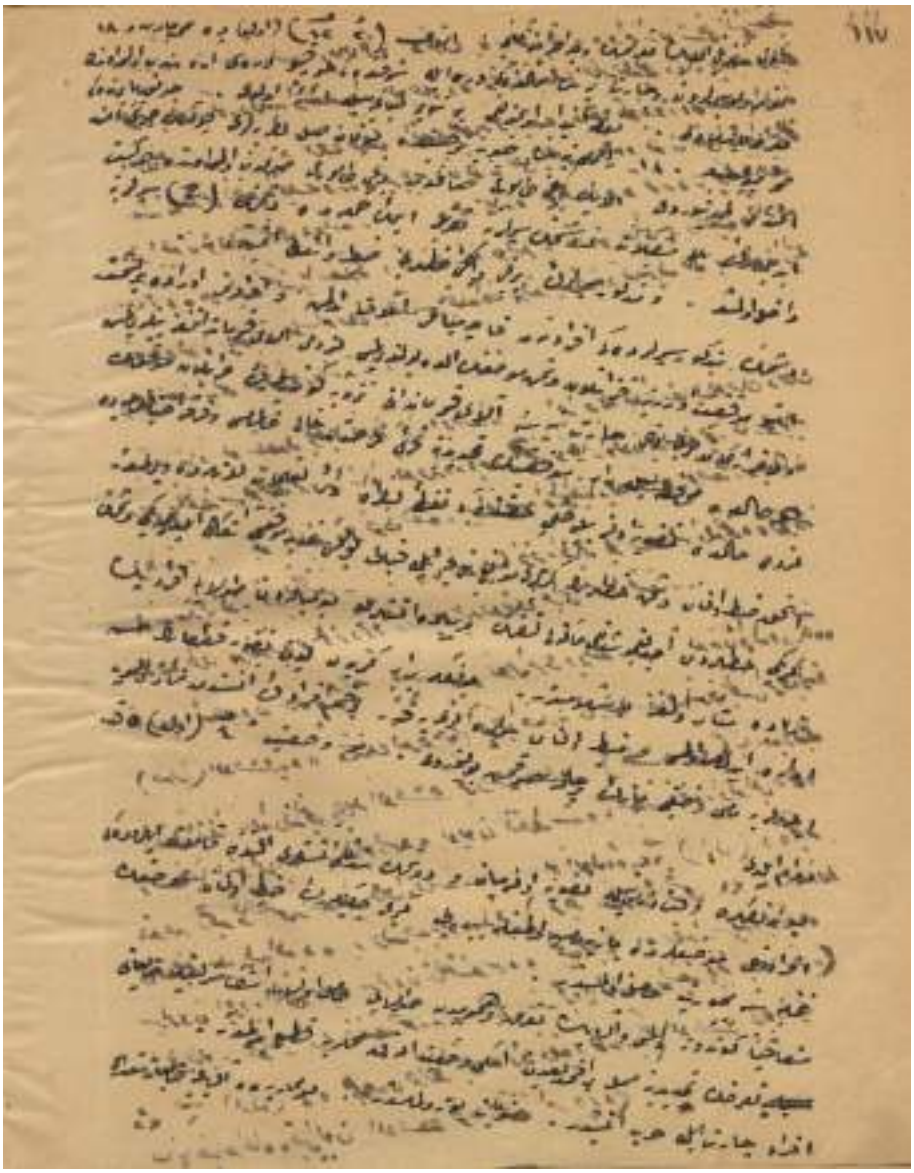
Levent Şahverdi Arşivi

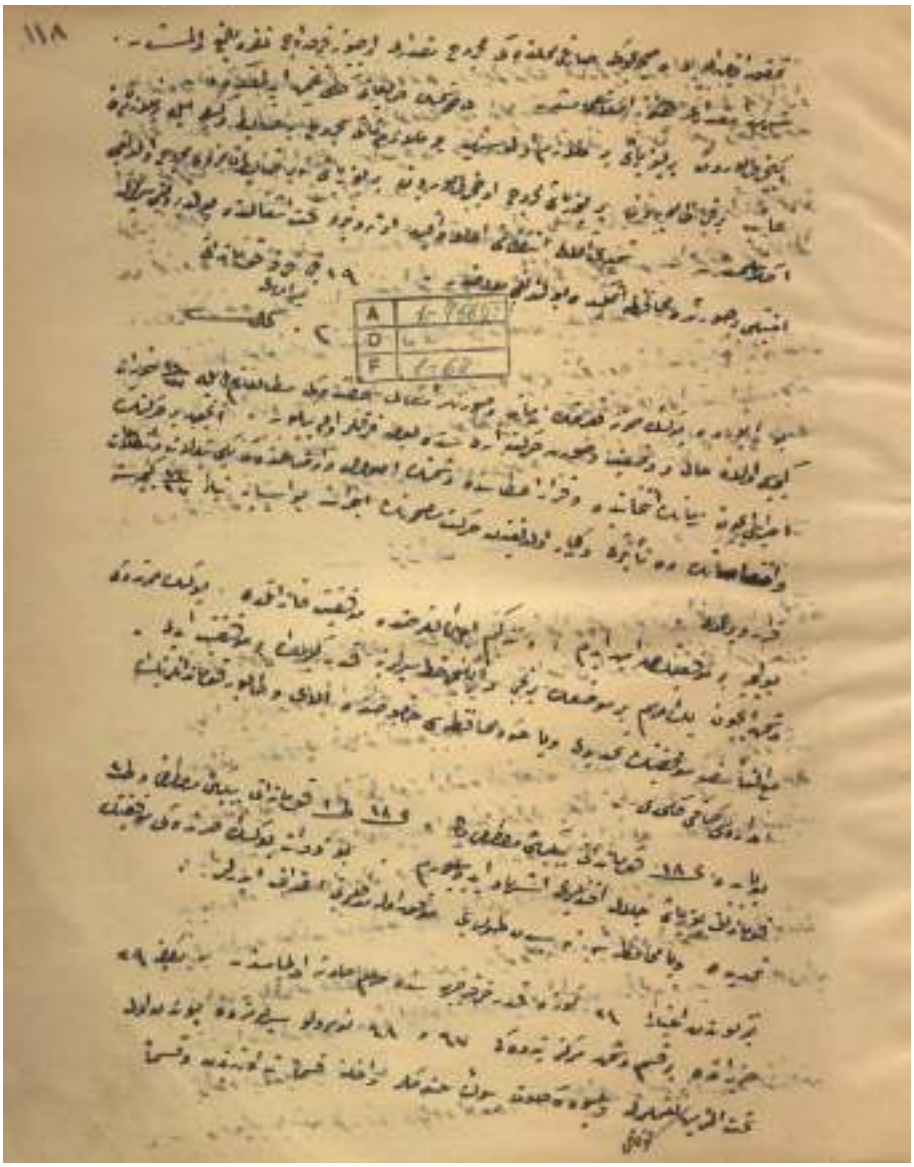
Levent Şahverdi Arşivi

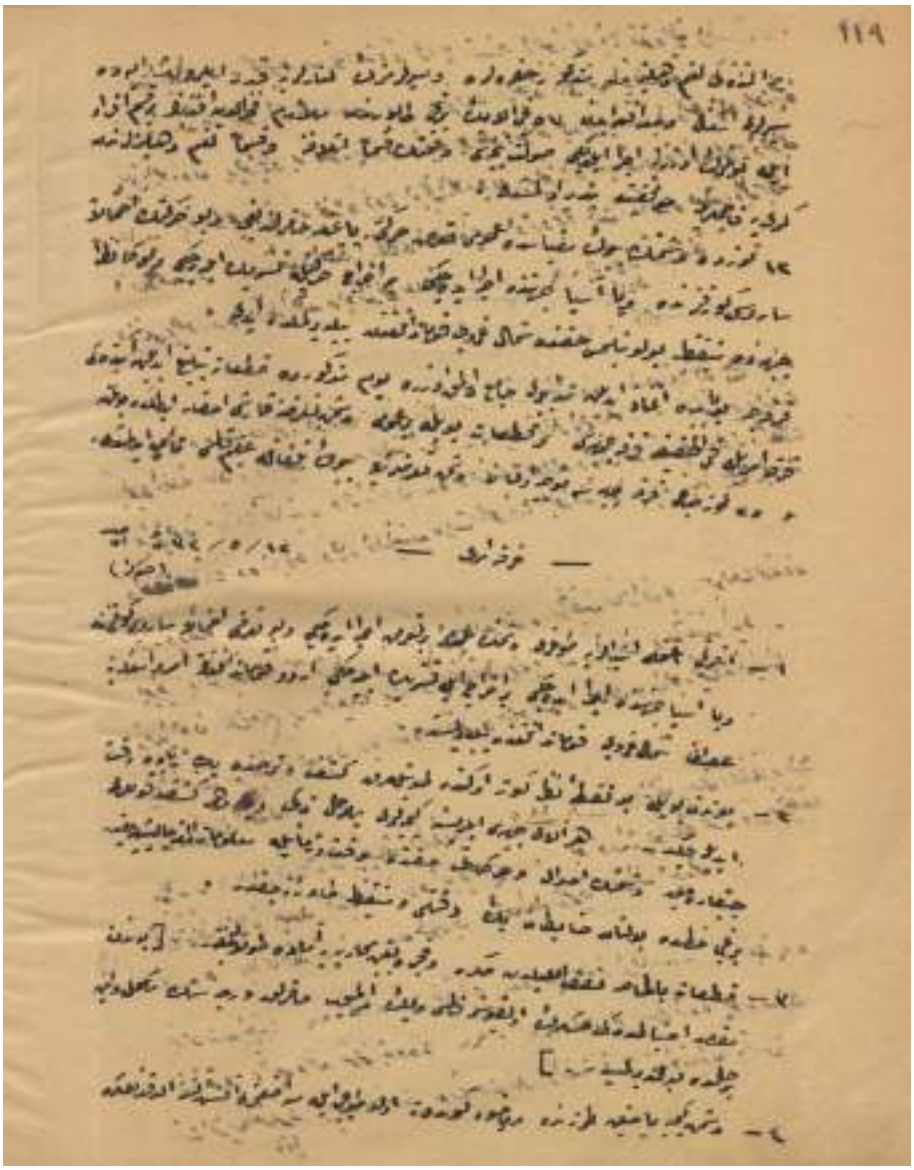
Levent Şahverdi Arşivi

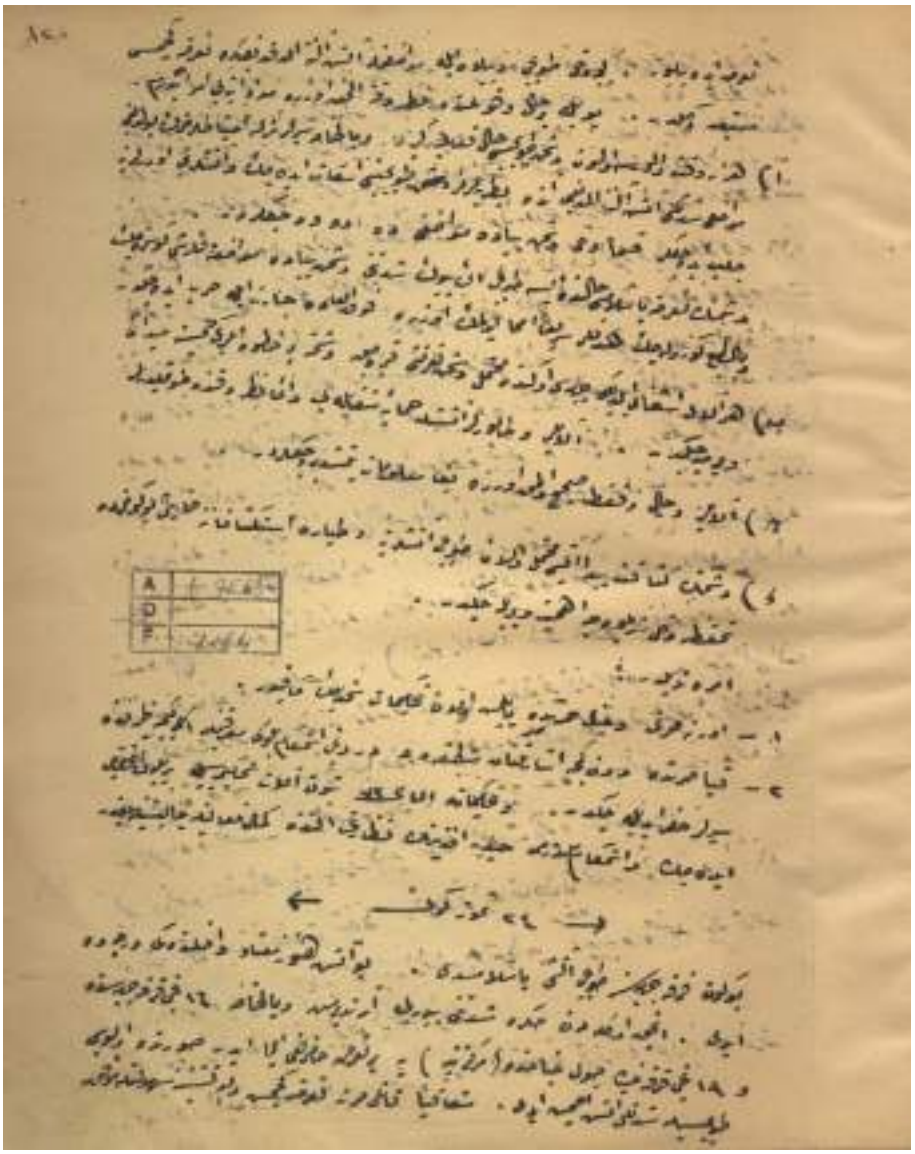
Levent Şahverdi Arşivi

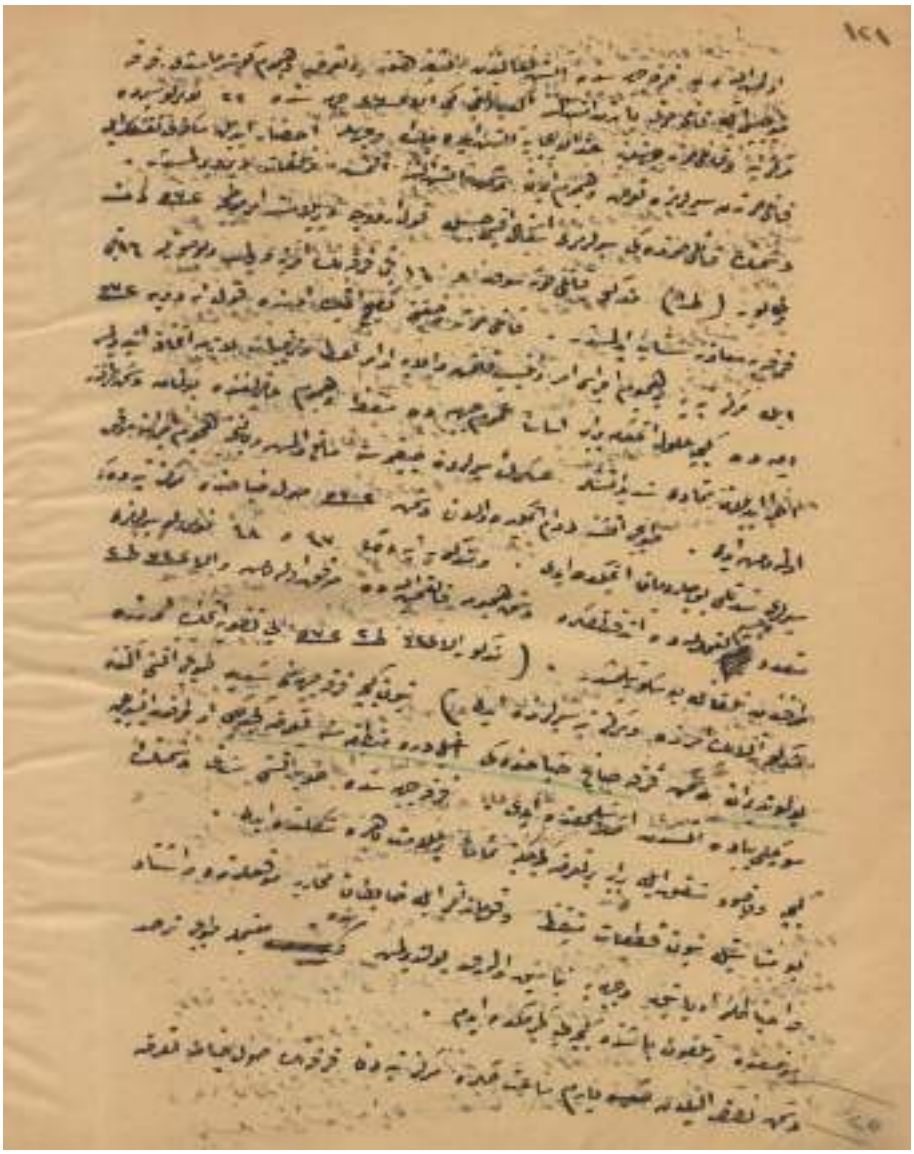
Levent Şahverdi Arşivi

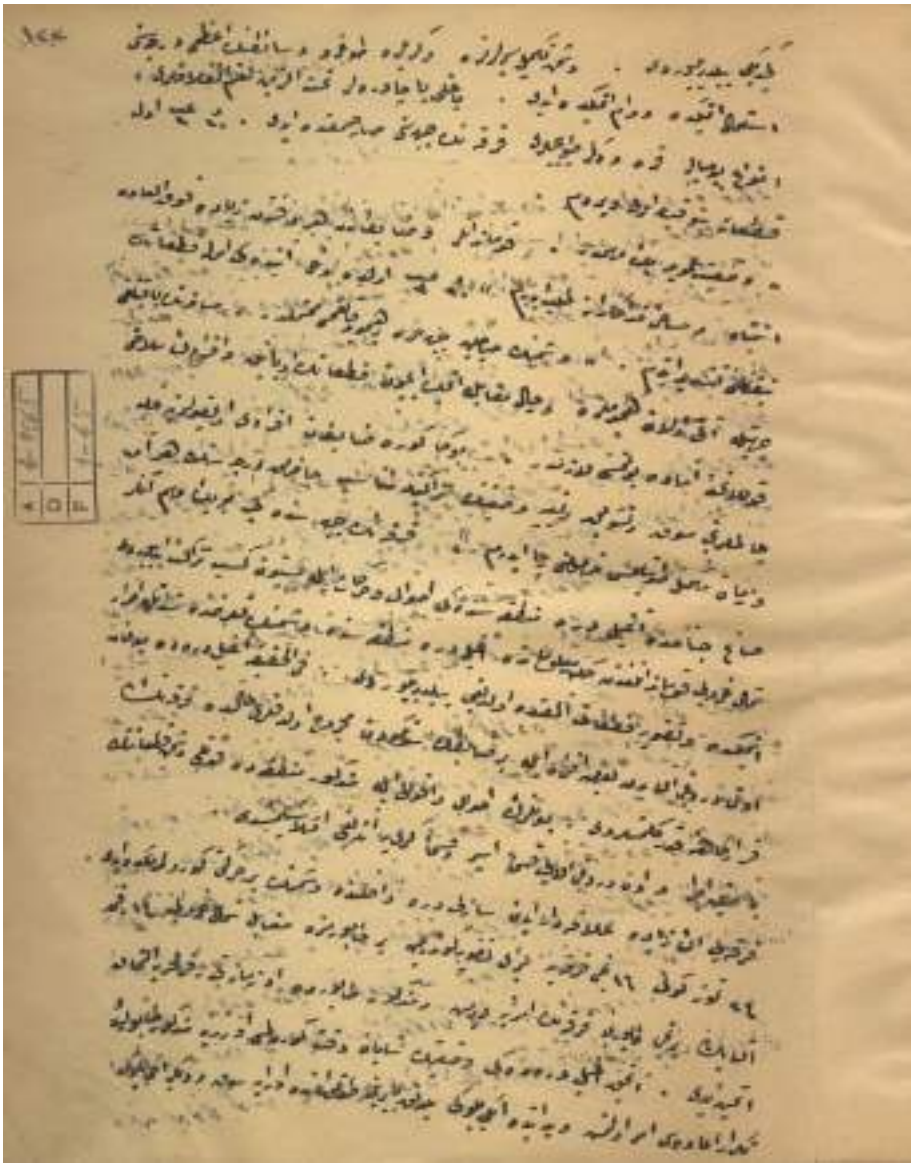
Levent Şahverdi Arşivi

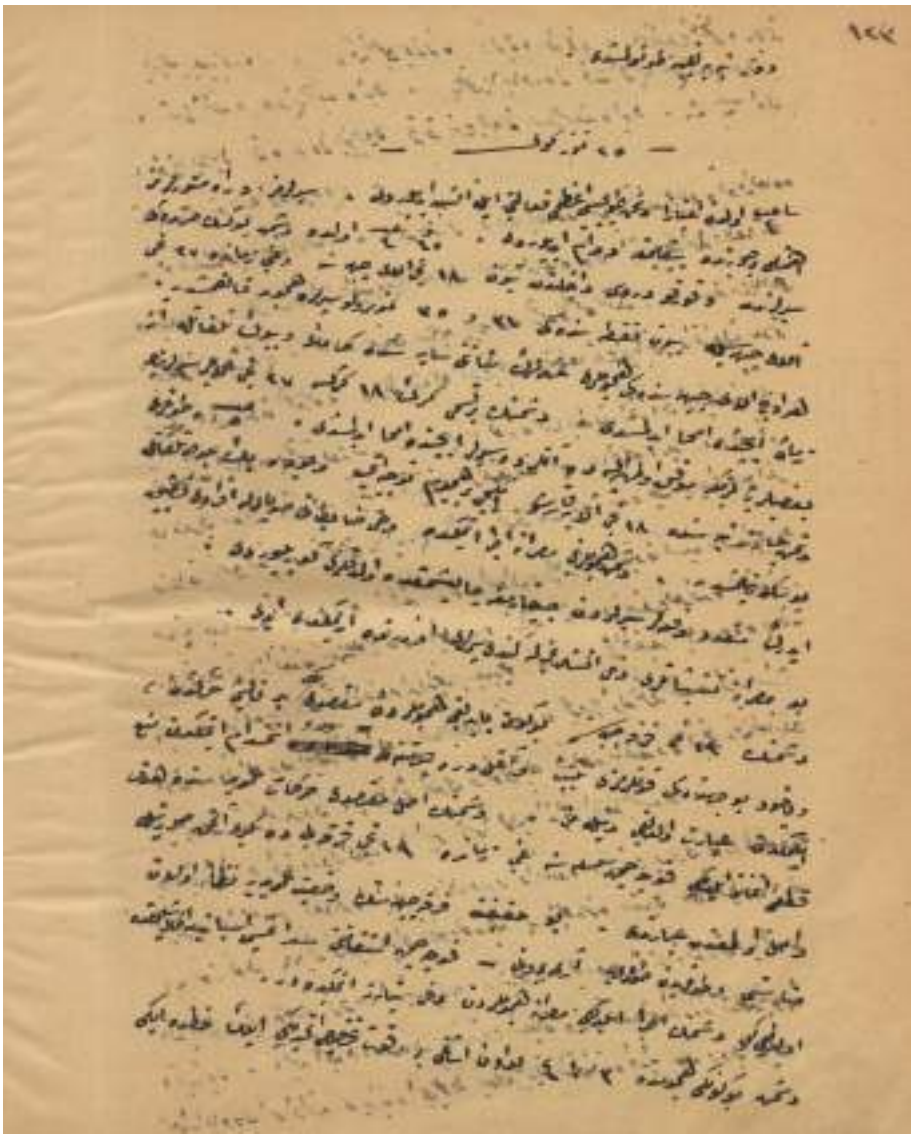
Levent Şahverdi Arşivi

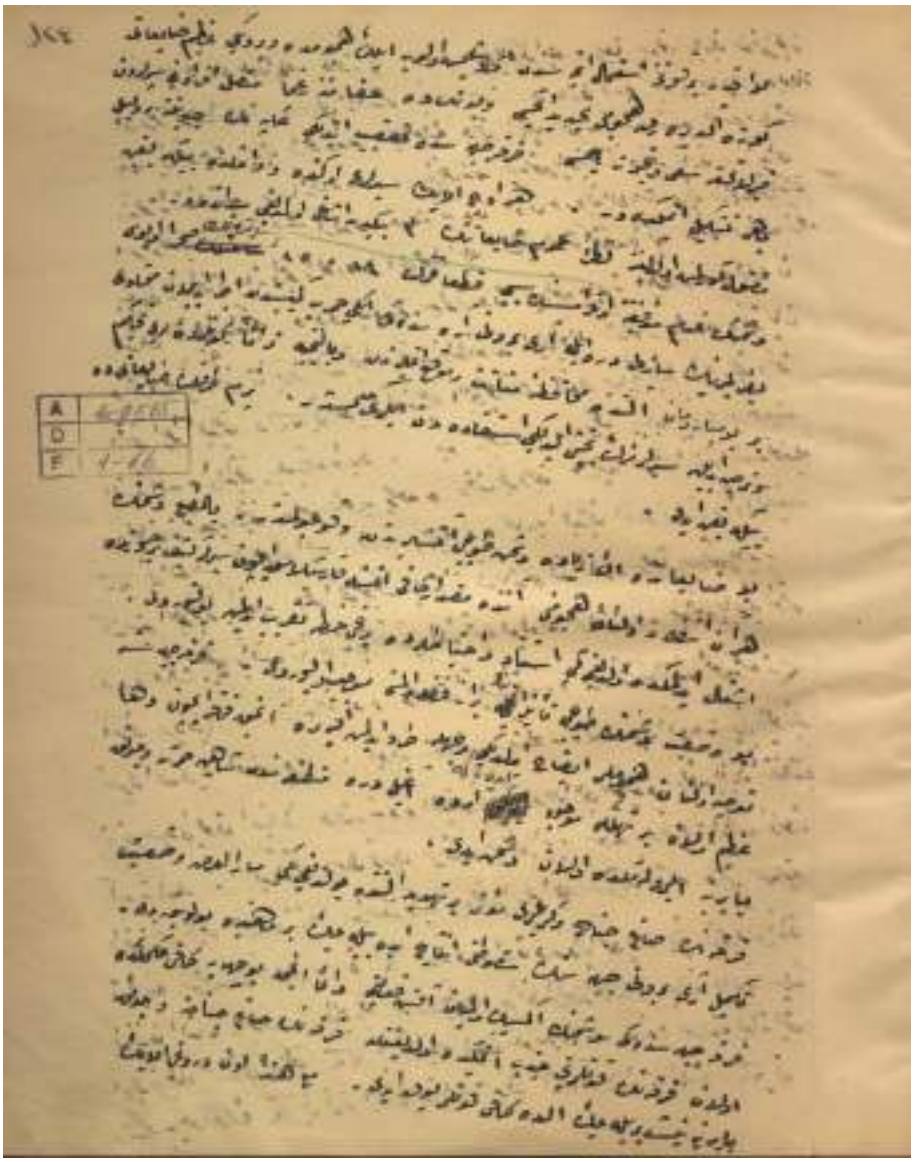
Levent Şahverdi Arşivi

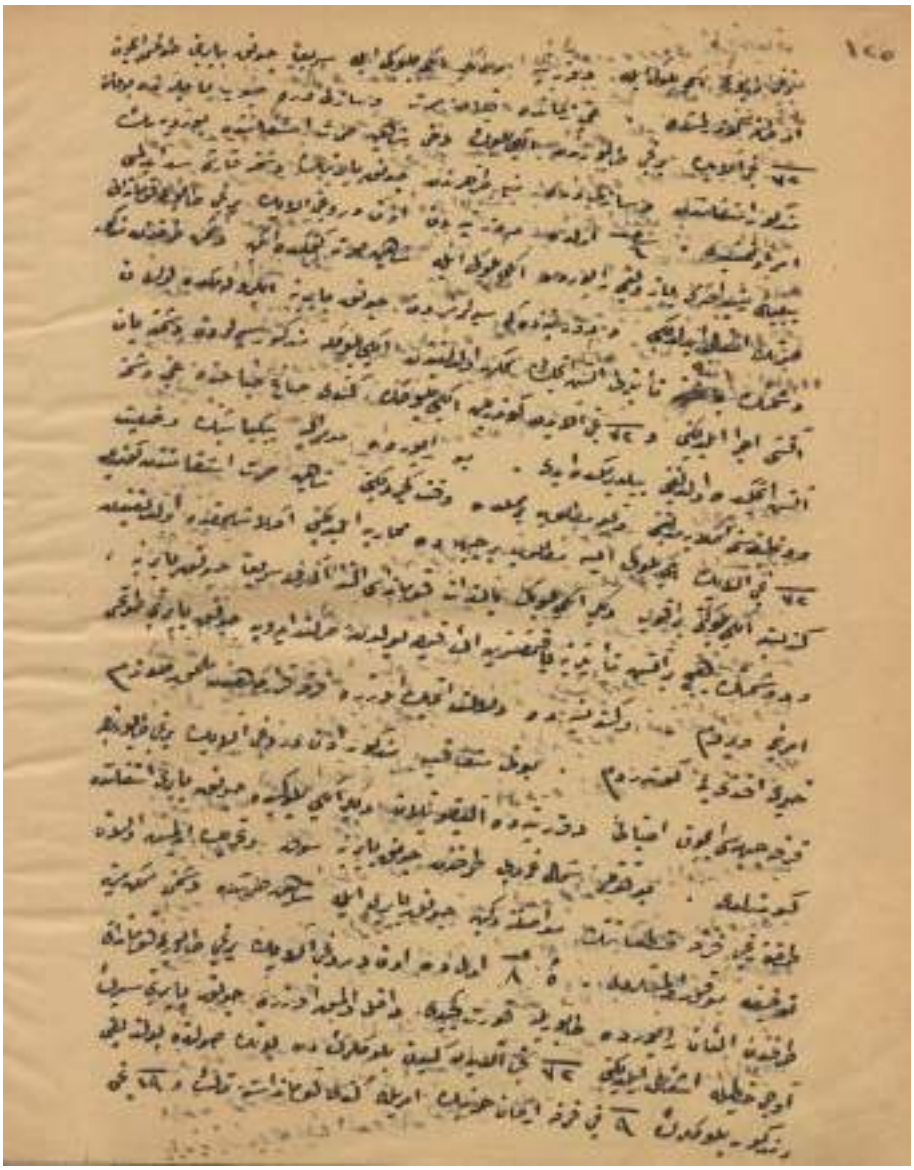
Levent Şahverdi Arşivi

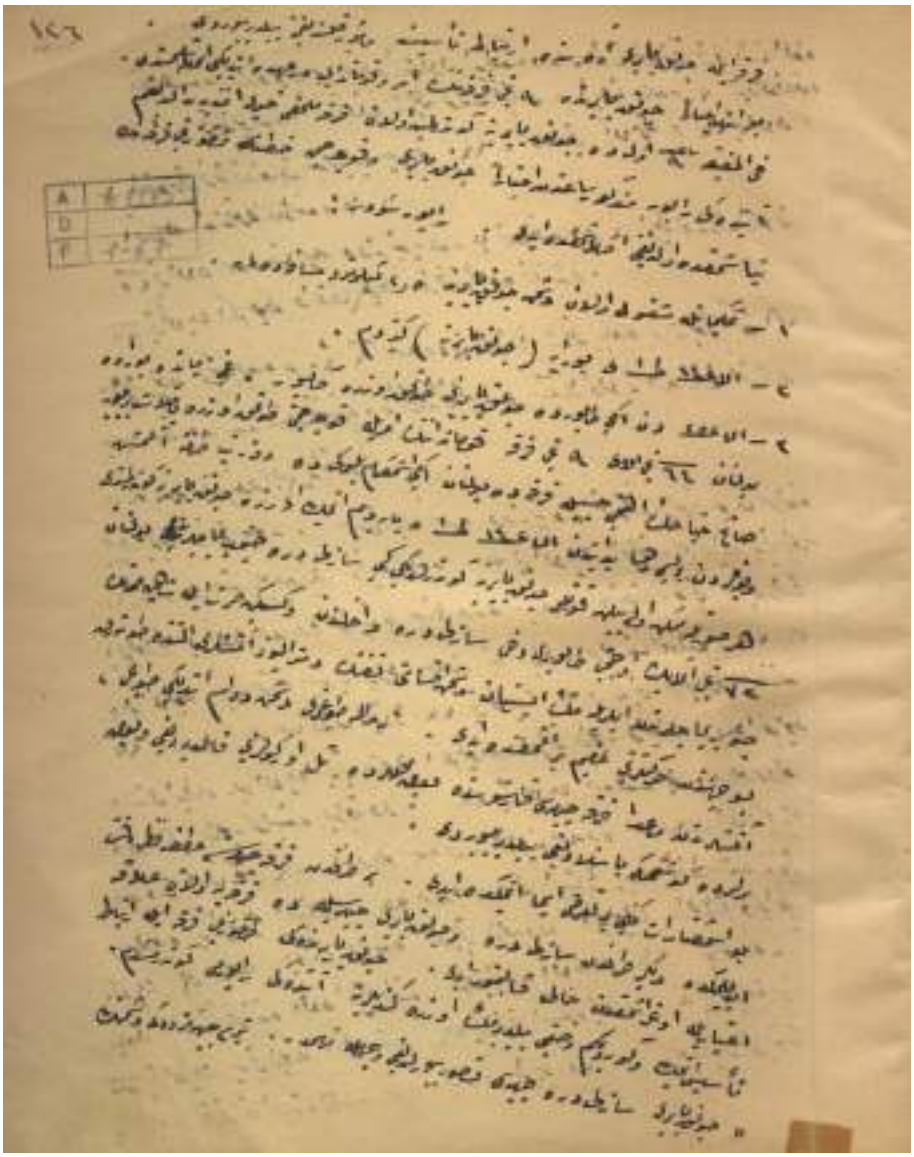
Levent Şahverdi Arşivi

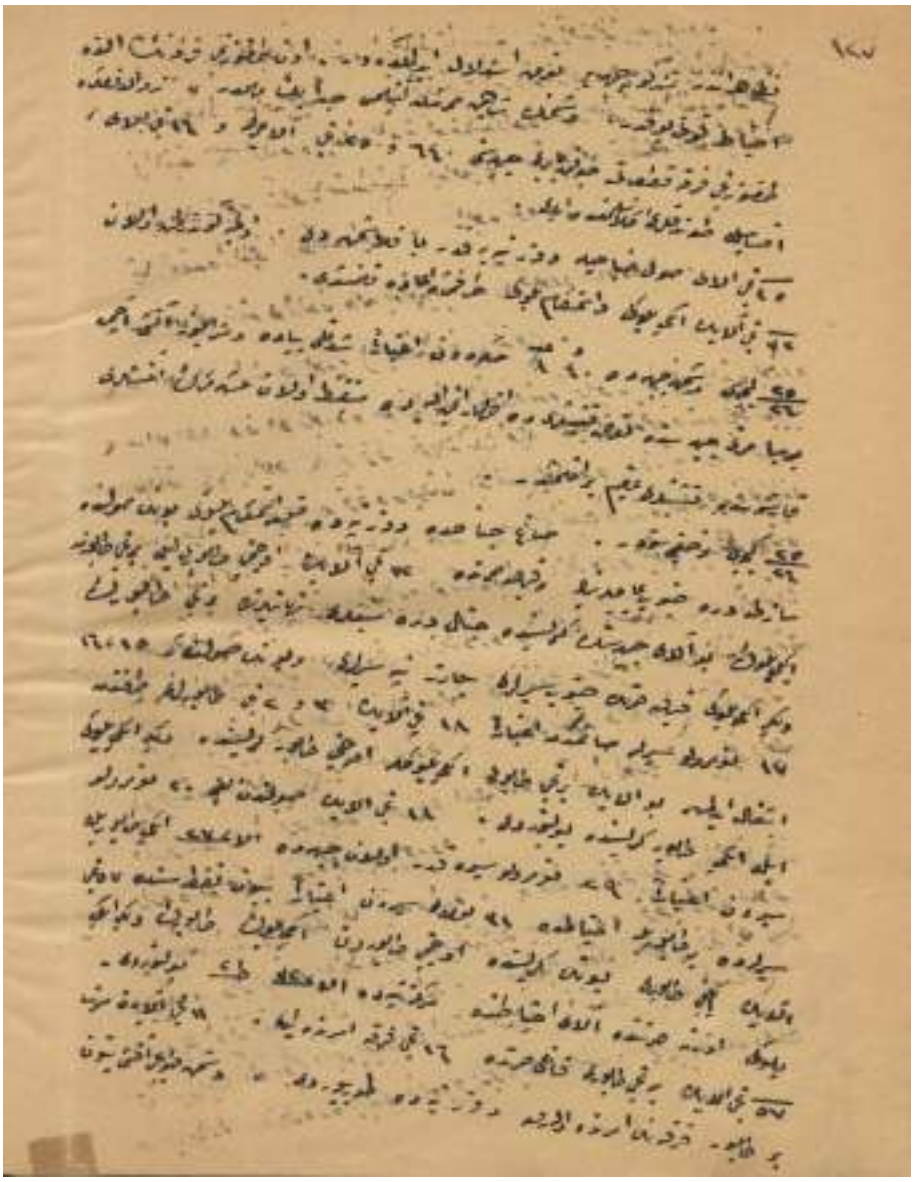
Levent Şahverdi Arşivi

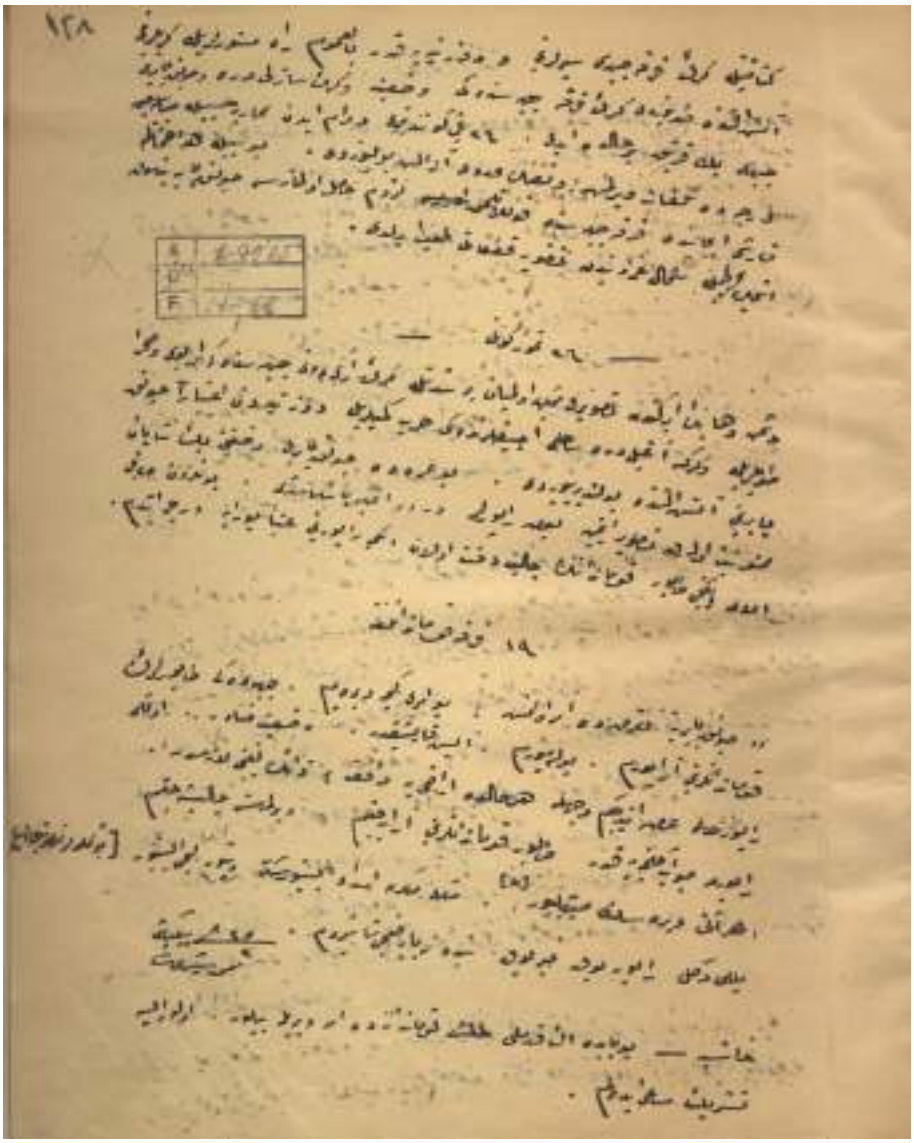
Levent Şahverdi Arşivi

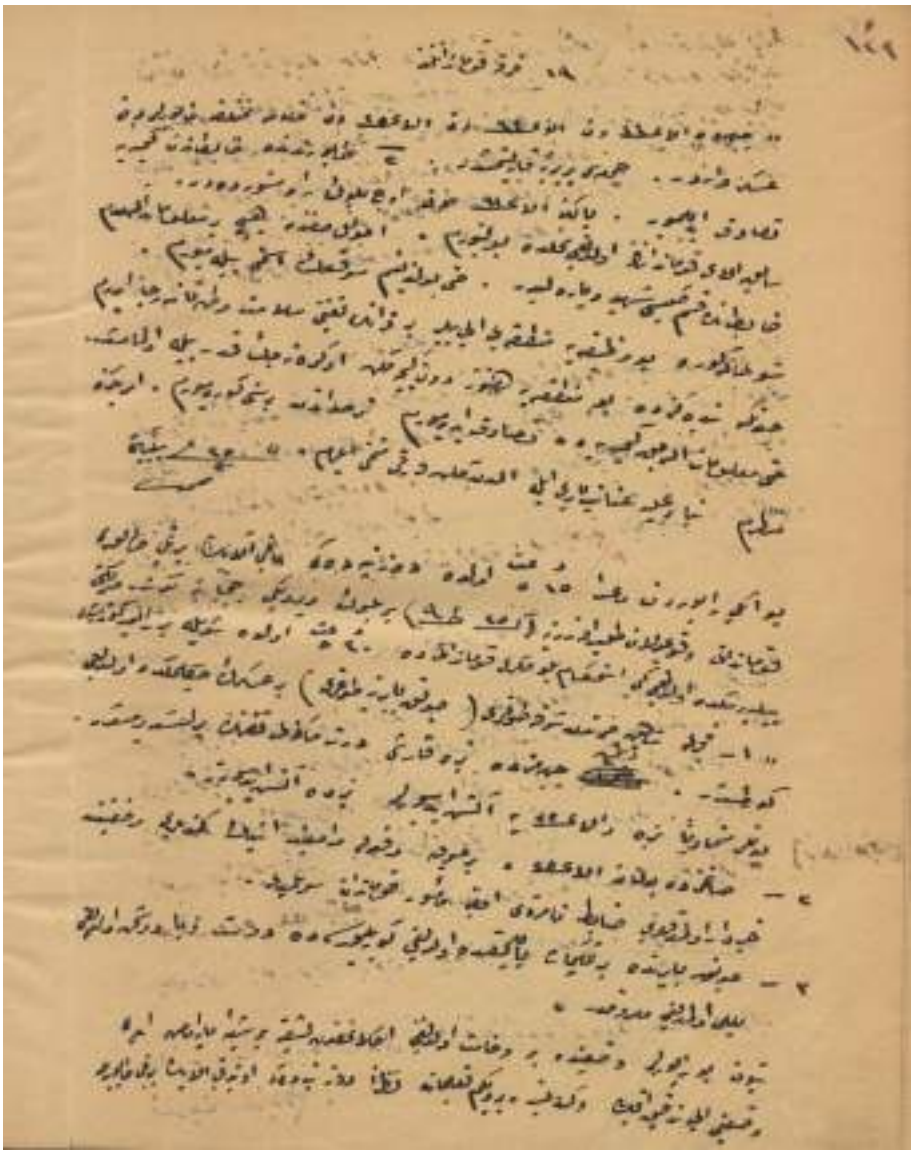
Levent Şahverdi Arşivi

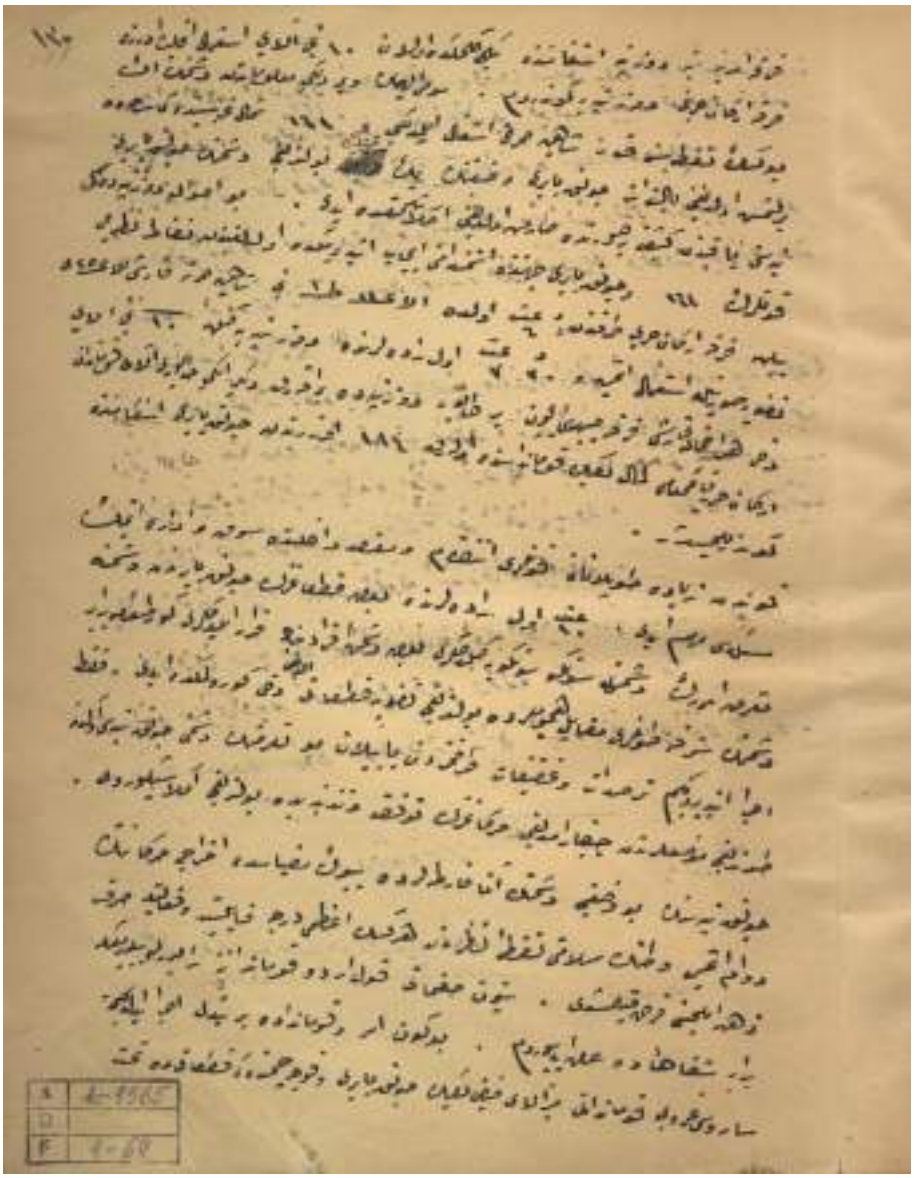
Levent Şahverdi Arşivi

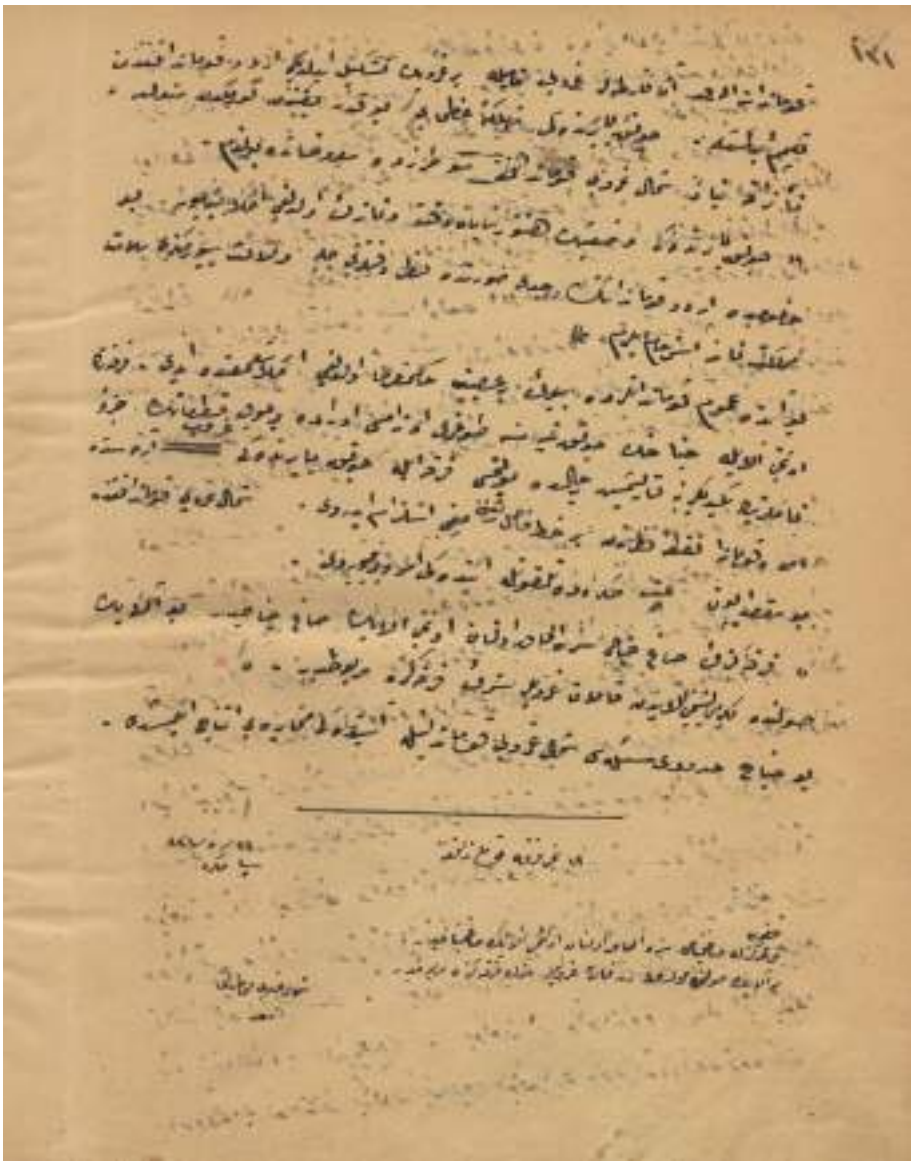
Levent Şahverdi Arşivi

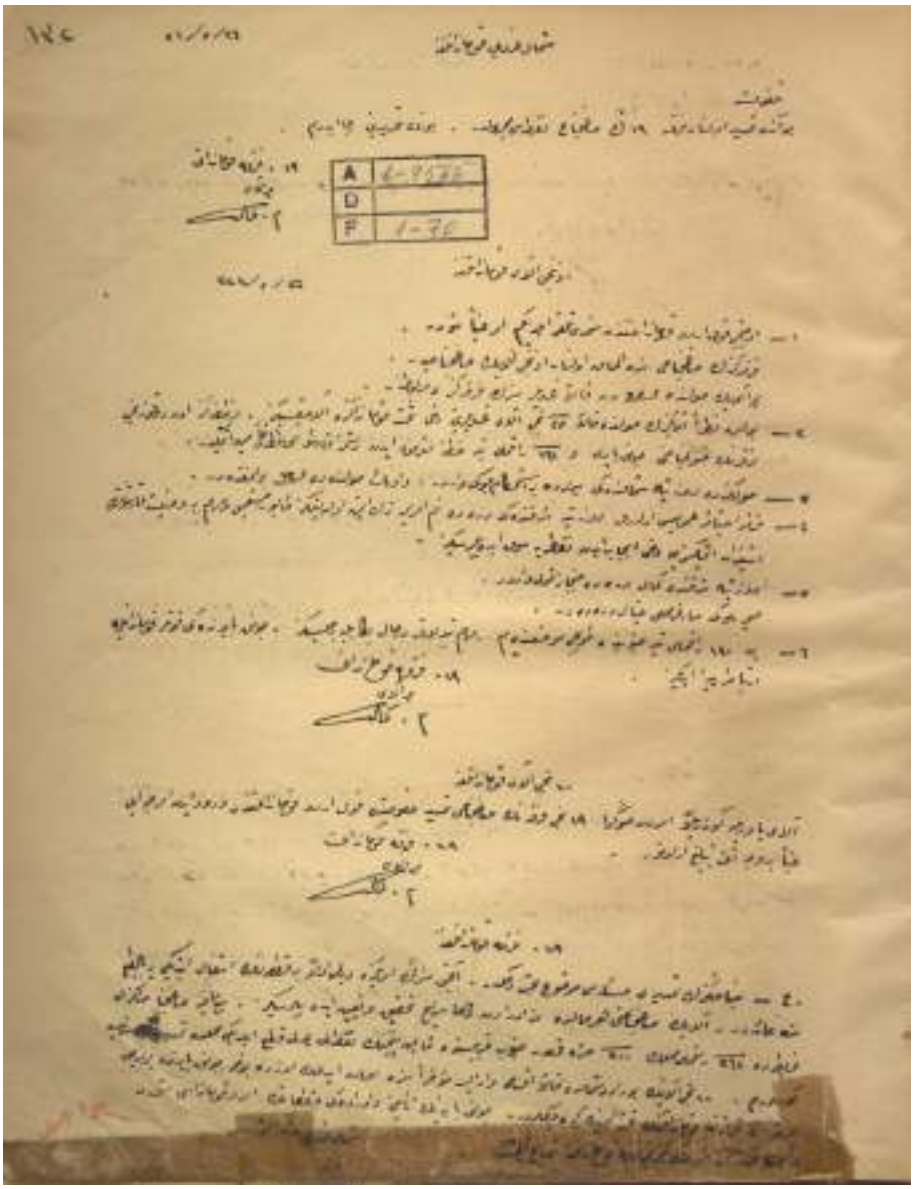
Levent Şahverdi Arşivi

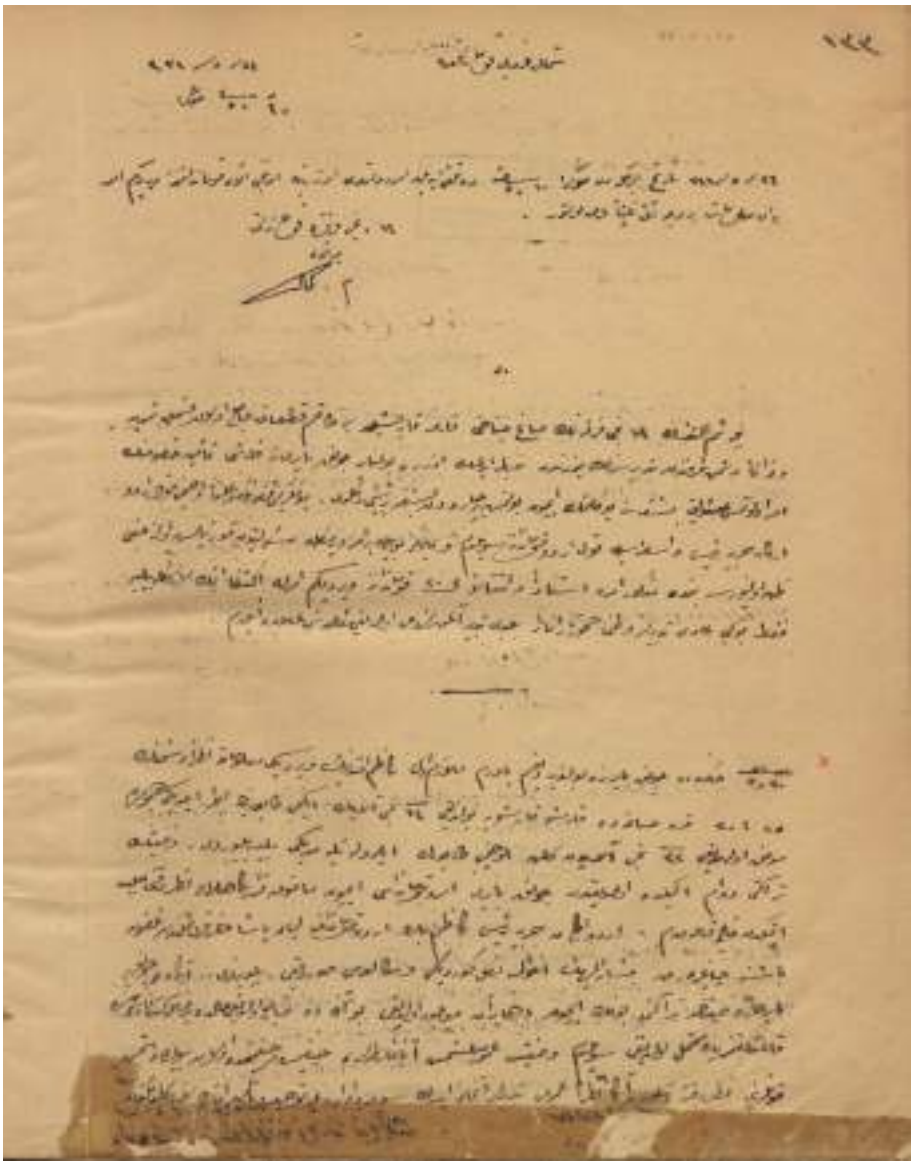
Levent Şahverdi Arşivi

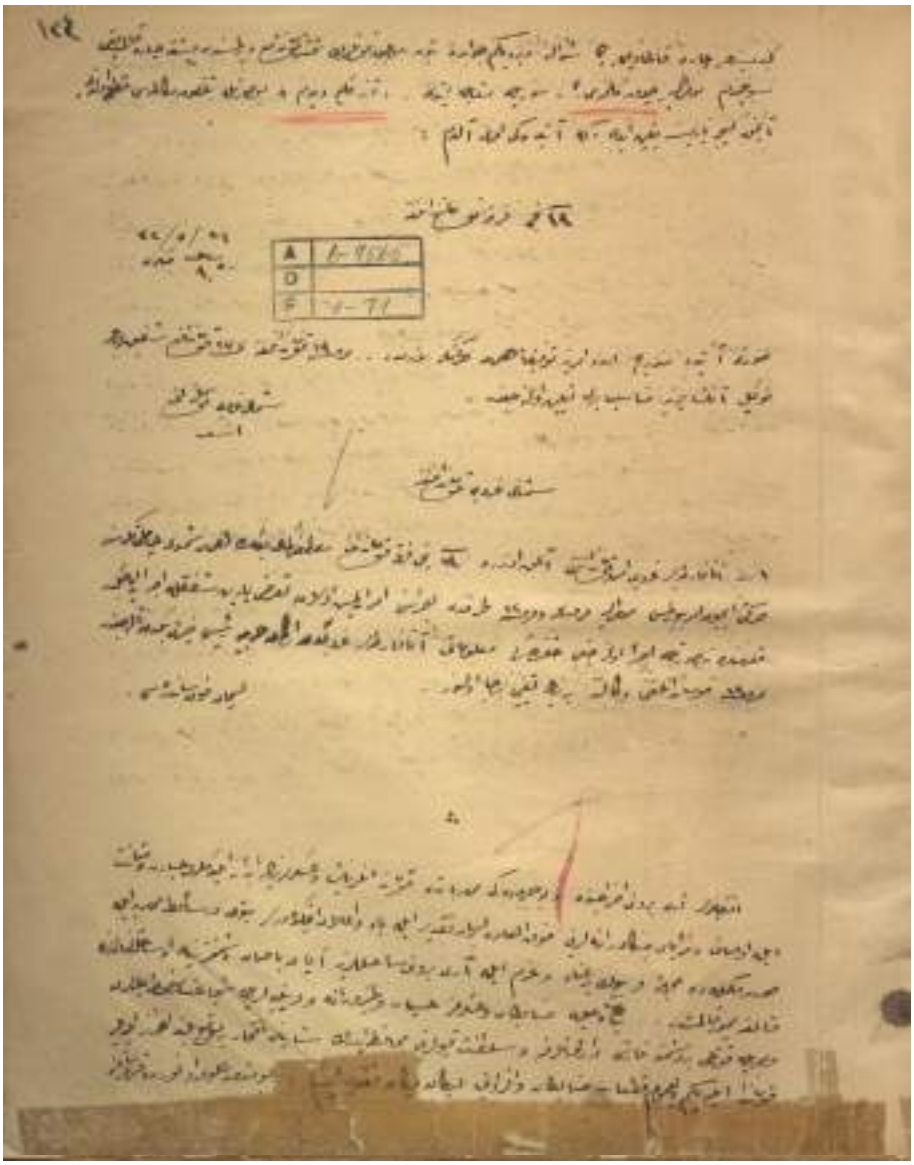
Levent Şahverdi Arşivi

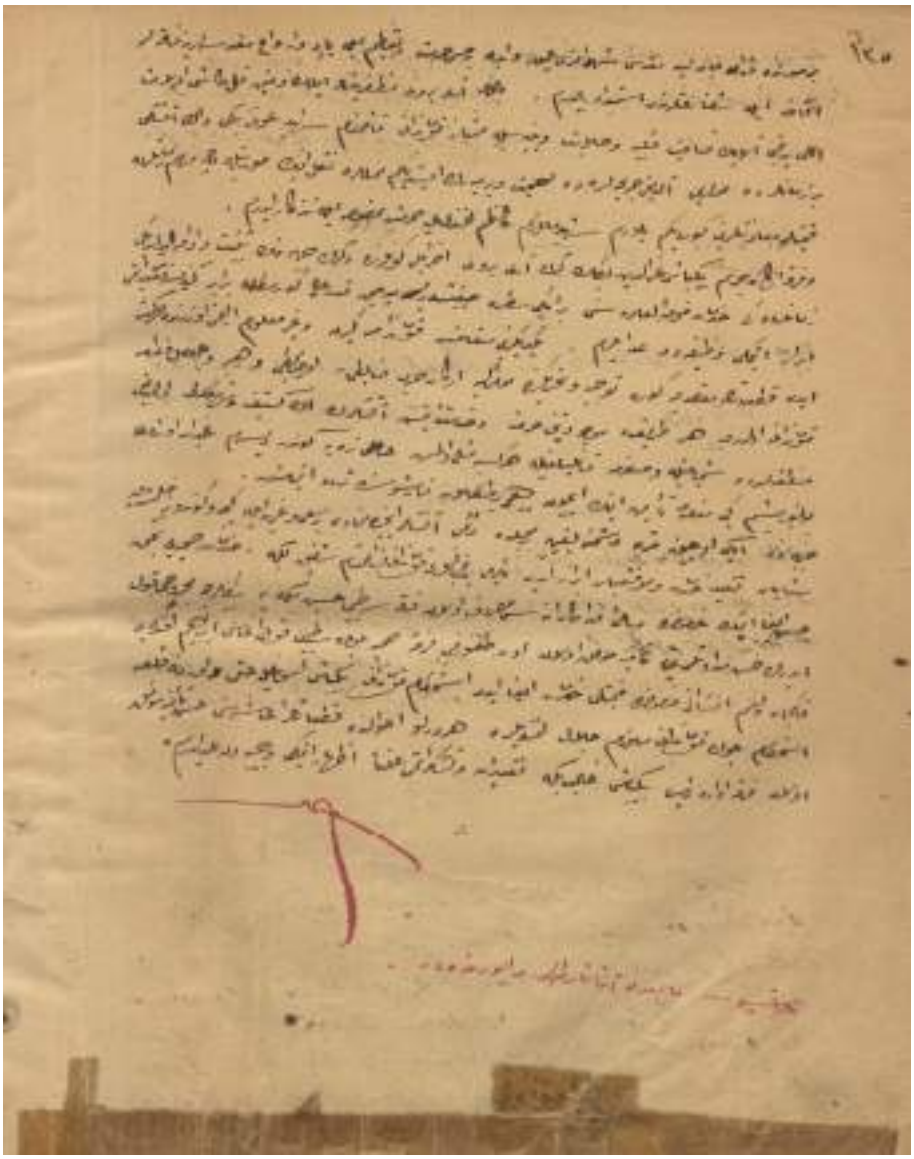
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

EK'LER

Levent Şahverdi Arşivi

29 Ekim 1916

Adres:

Mustafa Kemal Paşa'ya,

Ordu ve vatana yeni bir zafer, yeni bir güven kazandıran Çanakkale Muharebeleri; ilk buhranlı döneminde sizin büyük kahramanlığınız, azim ve fedakârlığınızla dolu, başarılı safhaları kapsar.

Tarihin en yüce ve övünülecek altın sayfalarını oluşturacak olan bu buhranlı dönemin gerçekçi ve açık bir şekilde, doğru olarak yazılması için harp ceridelerinden ziyade sizin gibi bilfiil emir komuta mevkisinde bulunan çok cesur ve doğru karar veren bir kişinin özel hatıralarına ihtiyaç duyulmaktadır.

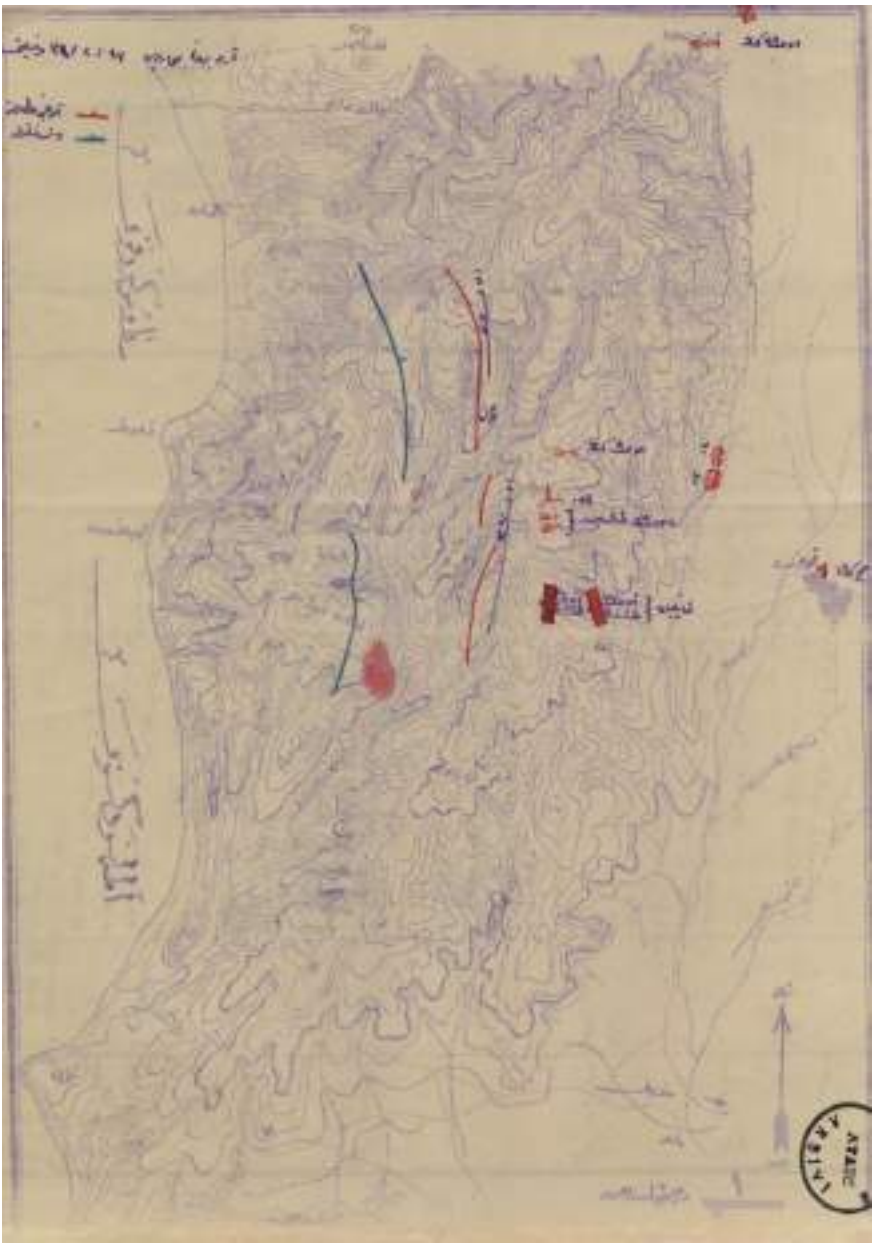
Harp Tarihi Şubesi, bugünkü önemli meşguliyetinizi göz önüne almakla beraber Şubenin temel çalışmalarına yardımcı olacağından emin olarak çok kıymetli olan hatıralarınızı istirham etmekten kendini alamadı. Gelecekte de başarılı olmanızı Allah'tan diliyor ve hürmetlerimin ve istirhamımın kabul edileceğine inanıyorum efendim.

Harbiye Nezareti

Harp Tarihi Şubesi[1]

[1] Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi; BDH Koleksiyonu, Klasör: 1486, Dosya: 17, Fihrist: 1-14.

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi			
ATATÜRK Arşivi	**Klasör Nu. 41**	**Gömlek Nu. 3**	**Belge Nu. 3-18**
Arıburnu Muharebesi, 26 Nisan 1915 durumu			

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi			
Koleksiyon	**Kutu Nu.**	**Gömlek Nu.**	**Belge Nu.**
ATA ZB	41	3	3-12

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
ATATÜRK Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 22**
Çanakkale Grup Komutanı Mustafa Kemal Paşa siperde		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 1**	**Resim Nu. 52**
3'üncü Kolordu Komutanı Esat Paşa		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 1**	**Resim Nu. 68**
27'nci Alay Komutanı Yarbay Şefik		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 37**
Arıburnu Mürettep Tümen Komutanı Albay Abdürrezzak		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 21**
15'inci Tümen Komutanı Yarbay Hamdi		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 26**
Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Albay Cevat Karargâh Subayları ile		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 55**
Kahraman 57'nci Alay Subayları		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 109**
Arıburnu'nda Kanlısırt'ta düşman siperine dikilen alay sancağı		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 2**	**Resim Nu. 84**
Kahraman Mehmet Çavuş		

Levent Şahverdi Arşivi

Genelkurmay ATASE Arşivi		
BDH Albümü	**Albüm Nu. 3**	**Resim Nu. 92**
Arıburnu'nda işgal edilen düşman siperinde ganimet yığını		

Levent Şahverdi Arşivi

DİZİN

4

45'inci Alay, 97, 103, 104, 105, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118

A

Abdal Geçidi, 16

Abdülvahit, 34

Ağıldere, 12, 18, 76, 82, 83, 91, 92, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 129, 130, 131, 133

Ağıldere Muharebesi, 110

Albayrak sırtları, 33, 34

Alçıtepe, 7, 12

Ali Rıfat, 61

Anadolu, 8, 9, 12

Anafartalar, 3, 13, 23, 93, 94, 99, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 135, 138, 139, 140

Anafartalar Azmağı, 117

Anafartalar Grubu, 135, 139

Anafartalar Irmağı, 115

Anafartalar Mıntıkası Komutanlığı, 94, 110, 112, 113, 114, 115

Arıburnu, 3, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 32, 38, 39, 42, 44, 55, 56, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 108, 109, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 130, 131, 133, 139

Arıburnu Muharebeleri, 39, 97, 98

Avustralya Tugayı, 89

B

Balıkçıdamları, 93, 94, 108, 109, 110, 111

Balıksırtı, 112, 113, 114

Balıktepe, 110, 112

Balkan Savaşı, 5, 8

Bigalı, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 31, 38, 39, 40, 48, 50, 76, 89, 104, 116

Bigalı Deresi, 16

Bingöl, 3

Birinci Dünya Savaşı, 3

Bitlis, 3

Bolayır, 8, 12, 14

Bombasırtı, 81, 83, 86, 91, 95, 117, 118, 119, 133

Bursa Seyyar Jandarma Taburu, 13

Büyük Anafarta, 67

C

Cemal, 25

Cemaldere, 64, 76, 92

Cesarettepe, 48, 56, 78, 85, 90, 103, 104, 106, 107, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 130, 133

Conkbayırı, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 39, 66, 81, 112, 113, 114, 116, 121, 126, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138

Conktepe, 135

Ç

Çamburnu, 9, 13

Çamlıktekke, 139

Çamtepe, 79

Çanakkale, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 86, 99, 103

Çanakkale Boğazı, 5, 10, 99, 103

Çapakçur, 3

Çataldere, 95, 97, 98, 101, 102, 103, 117, 133, 136

Çatalsırt, 128

Levent Şahverdi Arşivi

Çataltepe, 82, 108, 111, 122

Çatlakdere, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116

D

Deliyani Limanı, 12

Derne, 22

Derne Kuvvetleri Komutanı, 22

Düztepe, 39, 109, 111, 112, 116, 118, 130, 131, 132, 133, 134, 136

E

Ece, 5, 14, 39

Ece Limanı, 5, 14

Edirnebayırı, 120

Edirnesırt, 48, 128

Eğertepe, 19

Enver Paşa, 47, 83, 86, 121, 123, 124

G

Gedikdere, 115

Gelibolu, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 85, 94

Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu, 94

Gelibolu Yarımadası, 12

Genel Karargâh, 3, 10

Güney Grubu, 75, 117, 120, 121, 124, 125

H

Hacı Andon'un Çiftliği, 94

Haintepe, 42, 72, 74, 104, 106, 107

Halil, 9, 10, 12, 15, 20, 28, 30, 60

Halit ve Rıza Tepesi, 109, 110, 112, 116

Hamdi, 33, 93, 94, 108, 112, 113, 114, 120

Harp Tarihi Şubesi, 3

Havuzlar, 9

Hüseyin Rıza, 46

İ

İmroz, 7

İncebayır, 110

İngilizler, 78, 139

İnöz, 13

İsmailtepe, 94, 102

K

Kabaksırt, 103, 131, 133

Kabasırt, 82, 128

Kabatepe, 5, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 31, 32, 37, 38, 40, 51, 53, 57, 58, 59, 64, 68, 71, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 81, 83, 85, 86, 88, 94, 95, 96, 99, 102, 103, 116

Kabatepe Mıntıkası Komutanlığı, 79

Kabatepe Müfrezesi, 102

Kale İstihkâm Bölüğü, 133

Kanlıdere, 25, 26, 27, 30

Kanlıkapı, 83

Kanlısırt, 26, 29, 30, 36, 37, 39, 42, 48, 49, 53, 57, 63, 64, 71, 73, 74, 76, 77, 79, 81, 85, 97, 102, 125, 128, 133

Karayürek Deresi, 33, 34, 39, 48

Karayürek Vadisi, 98

Keklik Deresi, 59

Keltepe, 56, 104

Kemalyeri, 17, 18, 20, 39, 40, 42, 43, 47, 48, 49, 52, 54, 57, 60, 62, 64, 65, 66, 76, 79, 81, 83, 89, 92, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 109, 116, 123

Kemikli, 72, 76

Kepez, 13

Kesikdere, 56, 101, 103

Kılıçbayırı, 81

Levent Şahverdi Arşivi

Kırmızısırt, 39, 42, 44, 48, 57, 60, 64, 81, 83, 90, 97, 102

Kilitbahir, 6, 8, 9, 85

Kilye, 12, 13, 71, 85

Kirte, 6, 7, 8, 19, 20, 25, 70, 79, 85, 117, 121

Kocaçimen, 14, 16, 24, 39, 67, 81, 83, 92, 97, 109, 119, 130, 132, 135

Kocadere, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 41, 42, 48, 50, 52, 83, 94, 102, 104

Korkuderesi, 21, 56, 67, 68, 71, 72, 76, 81, 102, 106, 119, 130

Kömürkapı Deresi, 42, 48, 104, 107, 108, 125

Kumdere, 19

Kumkale, 6, 53

Kumtepe, 19, 20, 21, 75, 76, 79, 83, 116

Kurt Geçidi, 110, 132

Kuzey Grubu Komutanlığı, 83, 87, 88, 89, 95, 96, 105, 106, 107, 108, 117, 118, 121, 123, 125, 127, 130, 135, 136, 138, 139

Küçük Kemikli Burnu, 67

M

Mahmuzsırt, 92, 109, 112, 114

Mahmuztepe, 76, 112, 114, 116

Maltepe, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 32, 38, 47, 71, 87, 97, 116

Mannau, 13

Maydos Kaymakamlığı, 14

Maydos Mıntıka Komutanlığı, 5, 6

Mehmet Çavuş, 6, 78, 121, 125

Mehmet Çavuş Müfrezesi, 78

Mehmet Sabri, 17

Menderes, 8, 11

Merkez Grubu, 56, 57

Merkeztepe, 18, 42, 48, 56, 60, 62, 63, 64, 81, 102, 104, 106, 117, 120, 121, 123, 125, 127, 128, 129, 133

Morto Limanı, 5, 14

Muratlı İstasyonu, 5

Muş, 3

Mürettep Kuvvetler Kurmayı, 5

Müstahkem Mevki, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 59, 60, 88, 103

Müstahkem Mevki Komutanlığı, 5, 9, 10, 11

Ö

Örenardı, 32

P

Palamutluk, 19, 20, 25, 32, 71, 94

R

Rumeli, 6, 7, 9

Rumeli Mıntıkası Komutanlığı, 9

S

Sakız, 13

Sarafim Çiftliği, 6, 9, 10

Sarıburun, 19

Sarısırt, 74

Saros, 14, 127, 135

Saros Körfezi, 127

Saz Limanı, 9

Sazlıdere, 76, 81, 82, 92, 93, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 130, 131, 132, 133

Seddülbahir, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 20, 23, 52, 85, 121

Selanik, 10

Semertepe, 33

Serçetepe, 76

Levent Şahverdi Arşivi

Servet, 45
Sığındere, 19, 20
Sivli, 14
Sivritepe, 56, 62, 81, 82
Sofya, 5
Suyatağı, 17, 18, 57, 76, 81, 92, 104

Ş

Şahinsırt, 116, 131, 132, 134, 135
Şehitlertepesi, 56, 62, 73, 74

T

Tekekoyu, 20
Tekirdağ, 5
Tenkerdere, 9
Topbayırı, 110
Turşun, 13
Turşunköy, 13, 23

U

Usedom Paşa, 6
Uzun Hıdırlı, 14
Uzuncasırt, 110
Uzundere, 57

V

Vahit, 38

Y

Yaylatepe, 113, 116
Yeni Zelanda Tugayı, 56
Yeşiltarla, 25, 26, 33, 34, 56, 68, 73, 102
Yuvarlaktepe, 110
Yükseksırt, 21, 42, 48, 56, 107, 110, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130

Levent Şahverdi Arşivi